

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KOMARÓW-OSADA NA LATA 2021-2027 Z PERSPEKTYWĄ DO 2030 R.

KOMARÓW-OSADA, SIERPIEŃ 2021 R.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWY OPRACOWANIA DOKUMENTU	5
3. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ DIAGNOZY	8
3.1 SFERA SPOŁECZNA	9
3.1.1 Potencjał demograficzny	9
3.1. Potencjał oświatowy	15
3.1. Potencjał kapitału społecznego	22
3.2 SFERA GOSPODARCZA	31
3.2. Potencjał rolniczy	31
3.2.2 Potencjał rozwoju ekonomiczno-społecznego	35
3.2.3 Potencjał turystyczny	42
3.3 Potencjał przestrzenno-funkcjonalny	51
3.4 Potencjał organizacyjno-finansowy	57
3.5 Raport z badania ankietowego	58
3.6 Analiza SWOT	70
4. CZĘŚĆ PALNISTYCZA	73
4.1 MISJA I WIZJA	73
4.2 MODEL ROZWOJU	77
4.3 CELE STRATEGICZNE ROZWOJU W WYMIARZE SPOŁECZNYM, GOSPODARCZYM I PRZESTRZENNYM	78
4.4 KIERUNKI DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH DLA OSIĄGNIĘCIA CELÓW STRATEGICZNYCH I OPERACYJNYCH	82
4.5 OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ, W TYM W WYMIARZE PRZESTRZENNYM ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA	141
4.6 MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY	150

4.7 USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ W GMINIE	160
4.8 SPÓJNOŚĆ KIERUNKÓW ROZWOJU GMINY Z KIERUNKAMI WYNIKACJĄCYMI ZE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA. OBASZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI WRAZ Z ZAKRESEM PLANOWANYCH DZIAŁAŃ.....	169
5. CZĘŚĆ WDROŻENIOWA.....	178
5.1 STRUKTURA ZARZĄDZANIA I WDRAŻANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY	
181	
5.2 SYSTEM OBIEGU INFORMACJI W RAMACH ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ ROZWOJU GMINY	186
5.3 MONITOROWANIE REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY.....	186
5.4 SYSTEM WPROWADZANIA ZMIAN W REAKCJI NA ZMIENNOŚĆ OTOCZENIA.....	189
5.5 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	191
5.6 PARTYCYPACJA SPOŁECZNA.....	193

1. WSTĘP

Nowelizacja podstawowego aktu prawnego regulującego w Polsce politykę rozwoju, tj. ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2020 poz. 1378) - wprowadziła szereg zmian, również w zakresie planowania lokalnej polityki rozwoju. Przyjęta przez Sejm w 2020 r. nowelizacja wprowadziła zmiany, które integrują wymiar społeczno-gospodarczy i przestrzenny w dokumentach strategicznych. Wprowadza również uregulowania umożliwiające przygotowywanie ram strategicznych do ubiegania się o środki z funduszy UE w nowej perspektywie finansowej 2021-2027.

Zgodnie z aktualnie obowiązującym modelem programowania i zarządzania rozwojem wskazanym w ww. ustawie, dokumentem będącym podstawą prowadzenia polityki rozwoju na poziomie lokalnym, jest strategia rozwoju gminy. Uszczegółowienie zapisów w zakresie procedury opracowywania i nowego modelu strategii rozwoju gminy znajduje się w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.). W obecnym kształcie strategia ma łączyć ze sobą zagadnienia ze sfery społeczno-gospodarczej i przestrzennej.

Niniejsza *Strategia Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.* wyznacza średniookresowe cele i kierunki rozwoju lokalnego Gminy Komarów-Osada i stanowi główny dokument pozwalający na racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju w wyznaczonym horyzoncie czasowym. Dokument formułuje wizję rozwoju lokalnego, wskazuje cele i kierunki działań, które samorząd na poziomie gminy, zgodnie z kompetencjami, samodzielnie podejmuje i za nie odpowiada. Określa ona nadrzędne kierunki rozwoju gminy w perspektywie do 2030 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań. Umożliwia ona również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne, czy środki finansowe oraz stanowi formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych.

Strategia swoim zakresem obejmuje również sferę działań uwarunkowanych decyzjami podmiotów od samorządu lokalnego niezależnych np. organizacji

pozarządowych, przedsiębiorstw, podmiotów prywatnych i inwestorów. W tym znaczeniu *Strategia* stanowi płaszczyznę współpracy dla różnych podmiotów uczestniczących w pracach i debacie nad wizją rozwoju lokalnego, a następnie w formułowaniu i realizacji własnych działań przyczyniających się do osiągnięcia przyjętych w Strategii celów rozwojowy.

Strategia Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r. stanowi dokument nadrzędnym względem innych dokumentów planistyczno-strategicznych obowiązujących w gminie, a także spójny z dokumentami wyższego rzędu – Strategią rozwoju województwa lubelskiego do 2030 roku oraz Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030. Będzie ona wyznaczała również ramy dla planów i programów powstających w gminie podczas jej obowiązywania.

2. PODSTAWY OPRACOWANIA DOKUMENTU

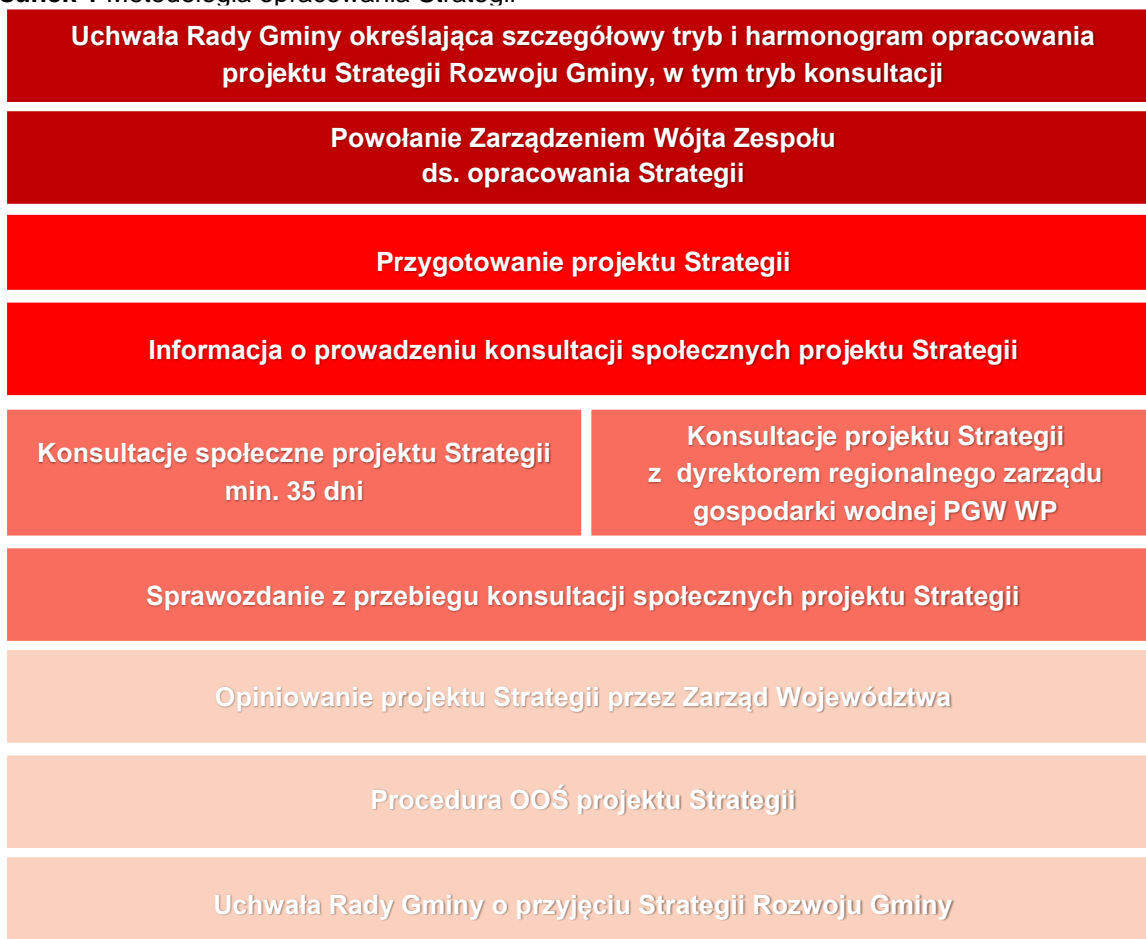
Podstawę opracowania *Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030* stanowi Nr XXVII/219/2021 Rady Gminy Komarów-Osada z dnia 29 kwietnia 2021 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu *Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030*, w tym trybu konsultacji.¹ Uchwała podjęta na podstawie art. 10f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym stanowi akt prawa miejscowego. Na podstawie ww. artykułu Rada Gminy Komarów-Osada została upoważniona do określenia - w drodze uchwały - szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii rozwoju gminy, w tym trybu konsultacji w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gminy oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Obligatoryjnym elementem uchwały podejmowanej w wykonaniu upoważnienia przyznanego w art. 10f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym są postanowienia regulujące tryb konsultowania projektu strategii rozwoju gminy m. in. z lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, a także z mieszkańcami gminy. Upoważnienie rady gminy do określenia trybu konsultacji oznacza, iż Rada Gminy w drodze uchwały określiła procedurę, reguły postępowania w tej sprawie. Postanowienia te będą zatem kształtować uprawnienia wskazanych podmiotów, w tym mieszkańców gminy, do udziału w konsultacjach prowadzonych w sprawie projektu strategii rozwoju gminy. W konsekwencji zakwalifikowania uchwały podejmowanej na podstawie art. 10f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym do kategorii aktów prawa miejscowego podlega ona ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym i wchodzi w życie, co do zasady, po upływie 14 dni od ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

¹ Zakres uchwały rady gminy został ściśle określony w artykule 10 f ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. . z 2020 r. poz. 713)

Niniejszy dokument sporządzony został na podstawie ww. uchwały Rady Gminy Komarów-Osada otwierającej proces opracowania *Strategii* odpowiadającej ramom i wymaganiom stawianym przed tego rodzaju dokumentami przez znowelizowaną ustawę o samorządzie gminnym. Poniższy schemat prezentuje metodologię prowadzenia prac nad *Strategią*.

Rysunek 1 Metodologia opracowania Strategii

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.).

Podstawowym założeniem przyjętego trybu prac nad dokumentem było zaangażowanie jak największego grona interesariuszy do współpracy. Dlatego w pierwszej kolejności powołano Zespół ds. opracowania Strategii, w skład którego weszli przedstawiciele różnych środowisk, grup społecznych. Zespół został powołany na podstawie Zarządzenia Wójta Gminy Komarów -Osada z dnia 1 czerwca 2021 r. Takie podejście zapewniło możliwość przeprowadzenia otwartej i pogłębionej debaty ze społecznością lokalną, przyczyniając się do wypracowania dokumentu

akceptowanego przez możliwie szerokie grono partnerów społecznych i gospodarczych.

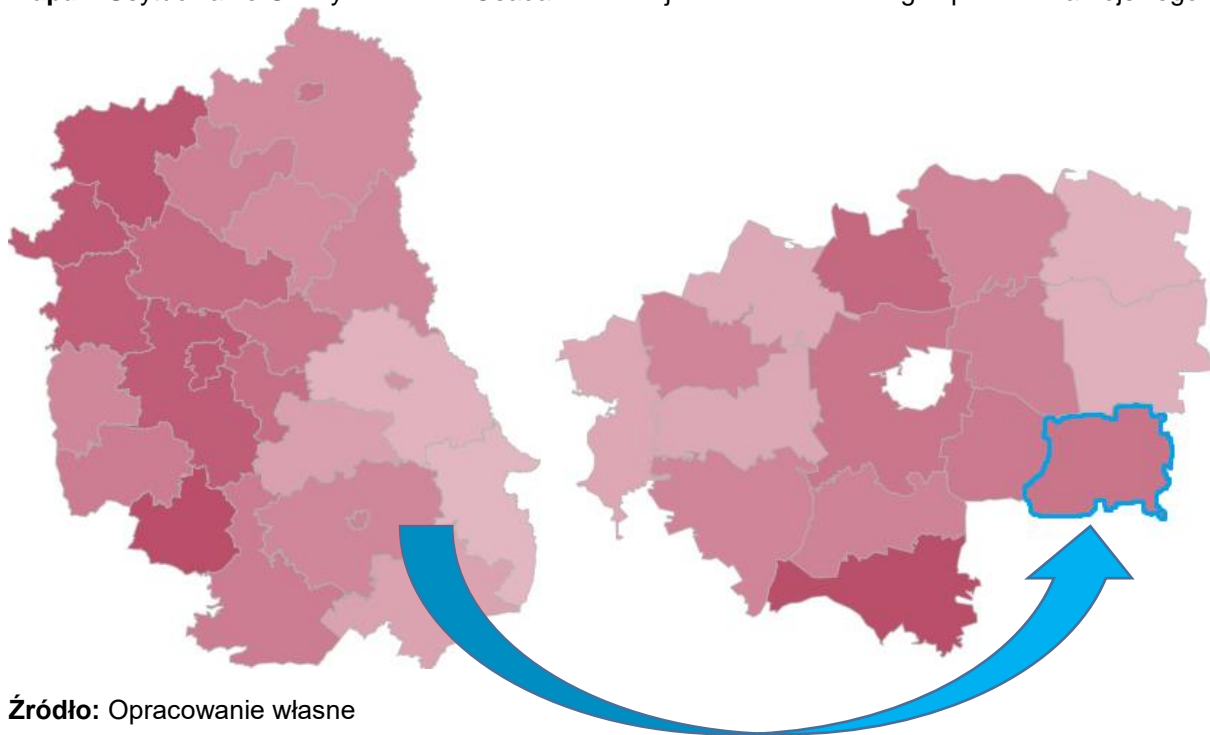
W skład Zespołu weszły następujące osoby:

1. Przewodniczący Zespołu – Stanisław Siek – Sekretarz Gminy
2. Koordynator Zespołu – Agnieszka Wszola – Kierownik Referatu Ochrony Środowiska i Rolnictwa
3. Członkowie:
 - 1) Beata Korona – Skarbnik Gminy,
 - 2) Anna Siek – Kierownik Referatu Ogólnego,
 - 3) Jolanta Danielewicz – Kierownik Referatu Oświaty,
 - 4) Joanna Lalik – Kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Urbanistyki i Planowania Przestrzennego,
 - 5) Marek Kraczek – Kierownik Referatu Gospodarczego, Innowacji, Rozwoju i Funduszy Zewnętrznych,
 - 6) Marzanna Mikuła – Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Komarowie-Osadzie,
 - 7) Dorota Mazur – Kierownik Warsztatu Terapii Zajęciowej w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Wolicy Brzozowej,
 - 8) Beata Pietras – Rudy – Kierownik Centrum Integracji Społecznej w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Janówce Zachodniej,
 - 9) Iwona Pełypyszyn – Dyrektor Samorządowego Ośrodka Kultury w Komarowie-Osadzie.

3. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ DIAGNOZY

Administracyjnie od 1 stycznia 1999 roku gmina Komarów-Osada znajduje się w południowo-wschodniej części województwa lubelskiego oraz południowo-wschodniej części powiatu zamojskiego. Obszar gminy sąsiaduje bezpośrednio od północy z gminami Sitno i Miączyn od zachodu z gminą Łabunie, od południa z gminami Rachanie i Krynice (powiat tomaszowski), od wschodu z gmin Tyszowce (powiat tomaszowski).

Mapa 1 Usytuowanie Gminy Komarów-Osada na tle województwa lubelskiego i powiatu zamojskiego

Źródło: Opracowanie własne

Gmina Komarów-Osada zajmuje powierzchnię 123,80 km², co stanowi niemal 7% powierzchni całego powiatu zamojskiego oraz 0,5% powierzchni województwa lubelskiego. Powierzchnia Gminy Komarów-Osada jest zbliżona do przeciętnej powierzchni gminy wiejskiej w województwie lubelskim, która wynosi 127 km²². Gmina zlokalizowana jest w południowo-wschodniej części powiatu i cechuje się dość dobrym

² „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2020 roku” GUS

położeniem komunikacyjnym, mimo iż przez teren gminy nie przebiega żadna droga wojewódzka i krajowa to wzdłuż zachodniej granicy gminy biegnie droga krajowa nr 17 tworząc kanał komunikacyjny ze stolicą powiatu w kierunku północno-zachodnim oraz stanowiąca dojazd do drogi ekspresowej Lublin-Warszawa nr S17 a w kierunku południowo-wschodnim do przejścia granicznego w Hrebennem. Wzdłuż północnej granicy gminy przebiega droga krajowa nr 74 Zamość-Hrubieszów-Zosin (przejście graniczne). Komarów-Osada jest oddalony o 22 km od Zamościa - siedziby powiatu, 109 km od stolicy województwa lubelskiego, 29 km od Tomaszowa Lubelskiego, 160 km od Rzeszowa oraz 273 km od Warszawy. Najbliżej zlokalizowanymi portami lotniczym są: port Lublin-Świdnik - 100 km oraz port Rzeszów-Jasionka – 150 km. Komarów-Osada znajduje się w niedalekiej odległości od polsko – ukraińskich drogowych przejść granicznych (42 km od przejścia w Dołhobyczowie, 57 km od przejścia w Hrebennem, 62 km od przejścia w Zosinie) oraz 46 km od polsko-ukraińskiego kolejowego przejścia granicznego w Hrubieszowie.

3.1 SFERA SPOŁECZNA

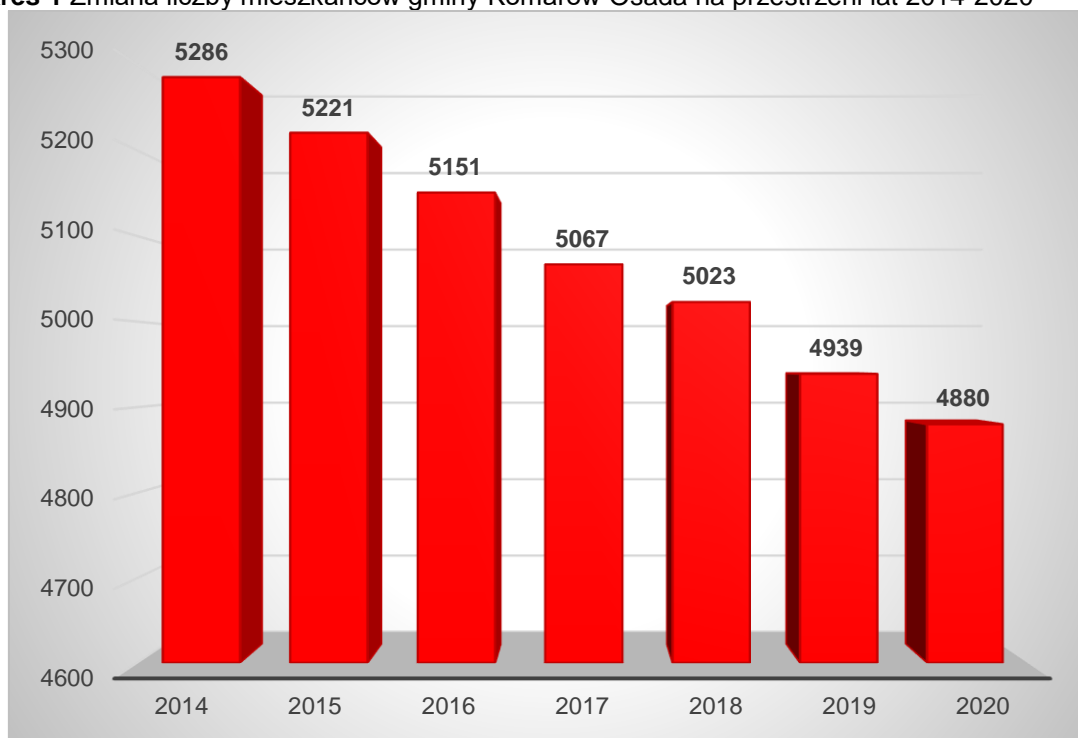
3.1.1 Potencjał demograficzny

Sytuację demograficzną gminy kształtują dwa podstawowe czynniki: ruch naturalny oraz ruch migracyjny ludności, wpływ na ten wskaźnik ma również tzw. przesuwanie się w czasie „roczników wyżów i niżów demograficznych”, a także występujący od początku lat 90. XX wieku spadek współczynnika dzietności oraz wydłużanie się przeciętnego czasu trwania życia. Jest to przede wszystkim wynik zmian kulturowych i kształtowania się nowego modelu rodziny. Wzrosły również aspiracje zawodowe kobiet i zmieniła się ich rola w rodzinie ma to związek z ulegającymi zmianie priorytetami osób młodych, które za główny cel stawiają sobie znalezienie pracy, w większości przypadków, poza terenem gminy, w dalszej kolejności jest założenie rodziny. Spadek dzietności oraz migracje zewnętrzne powodują trwały ubytek liczby mieszkańców natomiast w gminie Komarów-Osada tendencje te wyhamowują.

Według danych GUS na koniec 2019 roku zamieszkiwało 4 939 osoby, (w 2020 roku 4 880) w tym 50,5% stanowią kobiety, a 49,5% mężczyźni, wskaźnik feminizacji wynosi 102. Gmina należy do jednostek słabiej zaludnionych w skali województwa

lubelskiego. Przy jej powierzchni wynoszącej ok. 124 km², wskaźnik średniej gęstości zaludnienia kształtuje się na poziomie 40 osób na 1 km². Stanowi to wartość poniżej średniej dla powiatu zamojskiego, która w 2020 roku wynosiła 58 osoby na 1 km² oraz poniżej średniej województwa lubelskiego - 84 osób na 1 km² i kraju - 123 osoby na 1 km².³

Wykres 1 Zmiana liczby mieszkańców gminy Komarów-Osada na przestrzeni lat 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

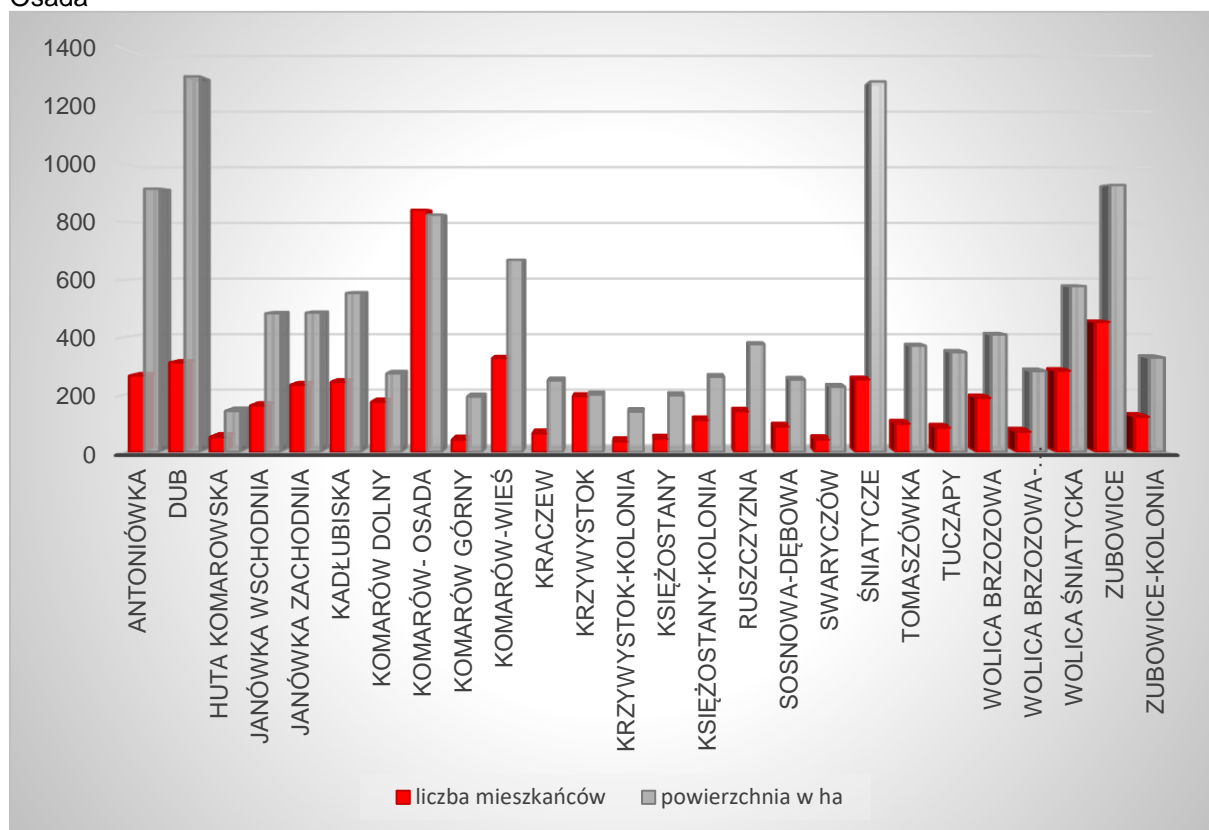
Liczba ludności w gminie od 2014 roku spadła o 7,69 %, jest to podobny trend jak w całym województwie (spadek o 2,93%) jednak tempo spadku jest szybsze. Wpływ na to miały ujemny bilans salda migracji (2014-2020) oraz utrzymujący się od 2014 r. ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego liczony na 1000 ludności.⁴ Według *Prognozy ludności gmin na lata 2017 – 2030* w roku 2030 gmina Komarów-Osada będzie znajdować się w coraz gorszej sytuacji, jest oznaczona w grupie samorządów w których ubytek ludności będzie stanowił więcej niż 10% należy zaznaczyć że takich gmin w woj. lubelskim będzie 27,7%, również wskaźnik odsetka ludności w wieku powyżej 65 lat będzie przekraczał 20%. W 2030 roku prognozuje się współczynnik przyrostu naturalnego na ujemnym poziomie (-5‰-0‰) a saldo migracji

³ „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2020 roku” GUS

⁴ Bank Danych Lokalnych GUS

będzie wynosiło poniżej -3%, te dane wskazują że gmina Komarów-Osada będzie w roku 2030 w niekorzystnej sytuacji demograficznej.⁵

Wykres 2 Liczba mieszkańców i powierzchnia poszczególnych miejscowości w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Komarów-Osada

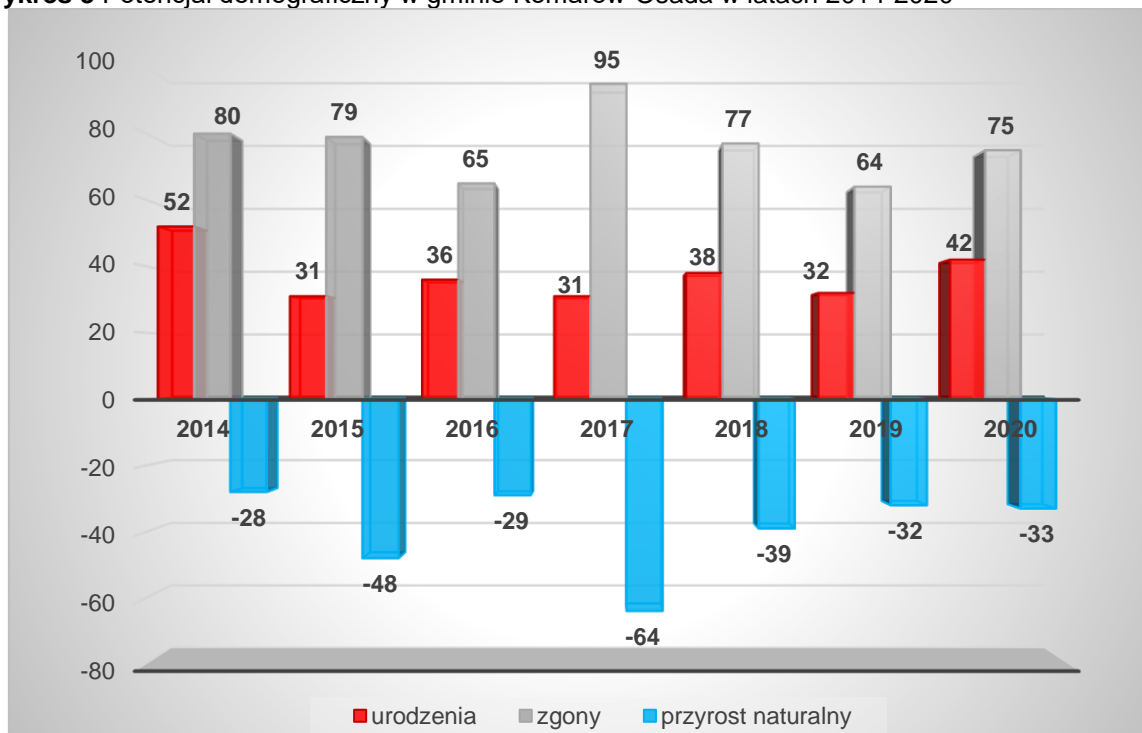
W okresie 2014-2020 liczba kobiet i mężczyzn była zbliżona. Średnio 50,5% ogółu mieszkańców stanowiły kobiety, natomiast 49,5% stanowili mężczyźni. Wskaźnik poziomu feminizacji wynosi 102, na przestrzeni analizowanych 7 lat wahał się pomiędzy 103-102 i jest on niższy niż dla całego województwa lubelskiego, który kształtuje się średnio na poziomie: 106.

Wśród głównych czynników odpowiedzialnych za potencjał ludnościowy danego obszaru należy wymienić przyrost naturalny, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów i ma bezpośredni wpływ na ubytek rzeczywisty mieszkańców. W analizowanym okresie od roku 2014 na terenie gminy Komarów-Osada odnotowuje się ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem w gminie zaobserwowana została w 2014 r., kiedy to

⁵ Prognoza ludności gmin na lata 2017 – 2030, GUS 2017

bezwzględna różnica pomiędzy liczbą urodzeń i zgonów wyniosła (-28). Należy również zauważyć iż ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego odnotowuje się od 1995 roku (początek dostępnych danych) a najwyższy był w 1996r. (-11) i 2012r. (-14) i jest to początek niekorzystnego trendu demograficznego oraz ujemnego salda migracji na terenie gminy.

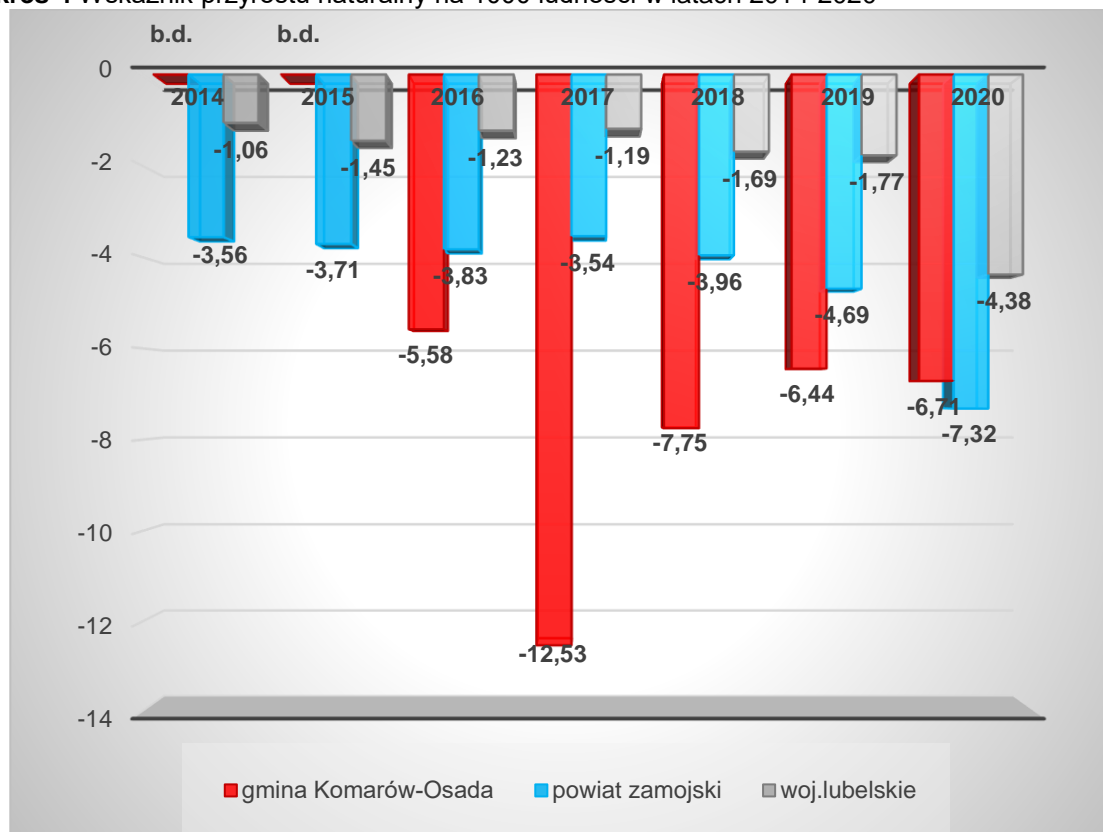
Wykres 3 Potencjał demograficzny w gminie Komarów-Osada w latach 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W analizowanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców ulegał wahaniom od (-5,58) do (-12,53) w roku 2017. Trend przyrostu naturalnego w gminie jest zbieżny również dla województwa lubelskiego – gdzie w całym analizowanym okresie odnotowano niekorzystne zjawisko stopniowego spadku wartości wskaźnika (średnia z okresu 2014-2020 wynosi -1,82). W gminie Komarów-Osada omawiany wskaźnik jest ujemny średnia z okresu 2014-2020 wynosi -7,8 a dla powiatu zamojskiego -4,37 i należy uznać to za negatywne zjawisko.

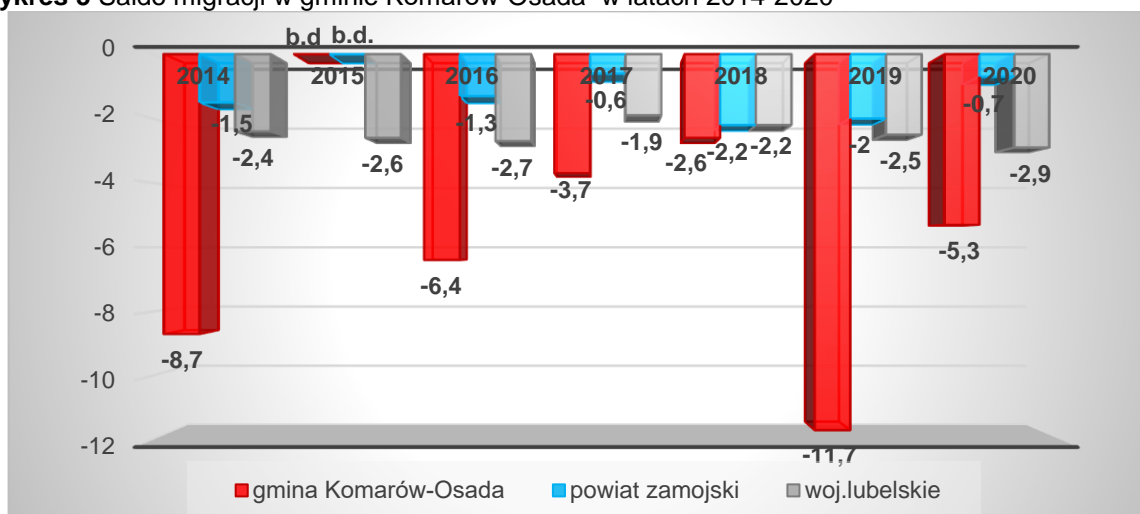
Wykres 4 Wskaźnik przyrostu naturalny na 1000 ludności w latach 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Wskaźnik salda migracji na 1000 osób ogółem w latach 2014-2020 w gminie Komarów-Osada, województwie lubelskim i powiecie zamojskim w całym analizowanym okresie był na ujemnym poziomie, średnia wartość wskaźnika wyniosła dla gminy Komarów-Osada -6,4 dla powiatu zamojskiego -1,38 a dla woj. lubelskiego -2,45 zatem migracja w gminie jest dwa i pół razy większa niż średnio w woj. lubelskim oraz cztery i pół razy większa niż w powiecie zamojskim. Taka sytuacja wynika przede wszystkim z poszukiwania przez młodych ludzi perspektyw rozwoju poza obecnym miejscem zamieszkania w gminie, dużej mobilności oraz bliskości dużego ośrodka miejskiego.

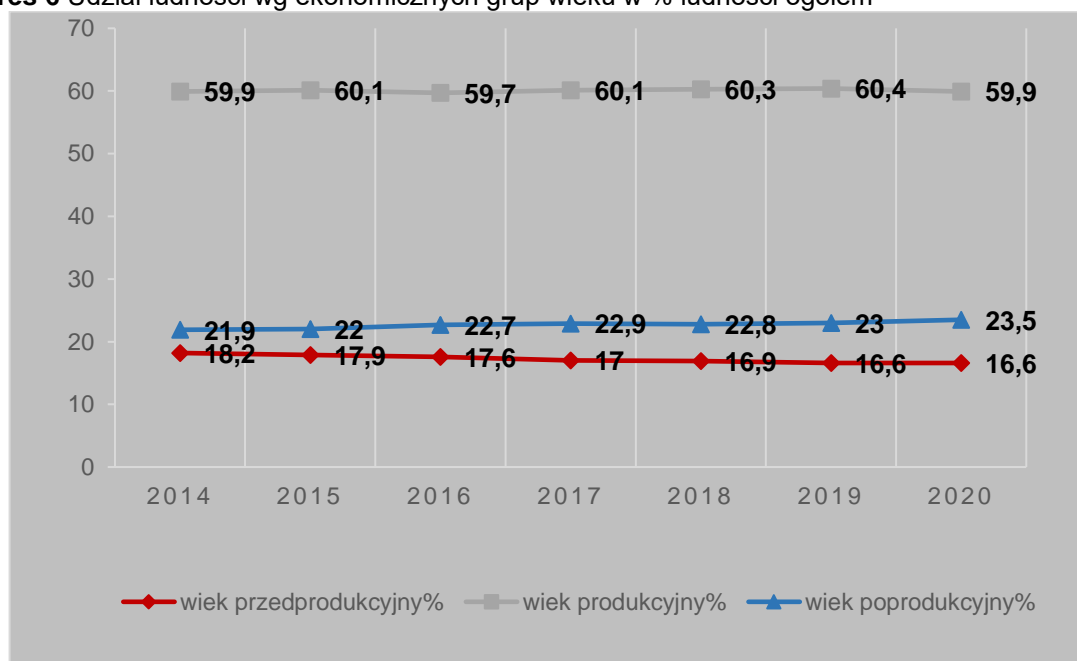
Wykres 5 Saldo migracji w gminie Komarów-Osada w latach 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS, (brak danych za rok 2015)

Z punktu widzenia prognoz rozwoju gminy niezwykle ważna jest struktura wiekowa jej mieszkańców. Większe perspektywy rozwojowe mają jednostki samorządu terytorialnego, w których przeważającą częścią tej struktury stanowią ludzie młodzi. Negatywnych tendencji należy upatrywać we wskaźnikach obciążenia demograficznego.

Wykres 6 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Na przestrzeni lat 2014-2020:

- ✓ praktycznie nie zmienia się udział ludności w wieku produkcyjnym – 59,9%;

- ✓ wzrasta udział ludności w wieku poprodukcyjnym – z 21,9% do 23,5%;
- ✓ spada udział ludności w wieku przedprodukcyjnym – z 18,2% do 16,6%

Wskaźniki struktury ludności pod względem obciążenia demograficznego w Gminie Komarów-Osada w okresie 2014-2020 znajduje się na niekorzystnym poziomie. Chociaż odsetek ludność w wieku produkcyjnym utrzymuje się na stabilnym poziomie w odniesieniu do całości populacji gminy to jest dość niski, ponadto odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym jest niższy o 7% niż ludności w wieku poprodukcyjnym świadczy to niekorzystnie o witalności gminy, wg *Prognozy ludności gmin na lata 2017 – 2030* w roku 2030 odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym będzie nadal przekraczał 20%, średni wiek mieszkańca gminy wynosi 42,4 lat (kobiety 44,5 lat, mężczyzny 40,2 lat), średni wiek mieszkańca Lubelszczyzny i kraju wynoszą odpowiednio 42,4 lat i 42 lata.

3.1.2 Potencjał oświatowy

Podstawą dla budowania kapitału społecznego na przyszłość jest zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości edukacji od najmłodszych lat. Nowe wyzwania na rynku pracy i rozwój technologii powodują potrzebę stałego wzbogacania wiedzy i kwalifikacji, a także nabywania nowych umiejętności. W gminie Komarów-Osada wskaźnik przyrostu naturalnego jest za mały by powodować wzrost liczby dzieci w wieku szkolnym. W roku 2020 w gminie zamieszkiwało 111 dzieci do 2 lat włącznie i 144 dzieci do 3- 6 lat w sumie 255 dzieci, natomiast w 2014 roku było to odpowiednio 156+214 w sumie 370 dzieci. Do 14 roku życia w 2014 było 788 a w 2020 było 675 co za tym idzie liczba dzieci w szkołach podstawowych znacznie spadła.⁶ Gmina Komarów-Osada jest organem prowadzącym dla czterech szkół podstawowych i jednego przedszkola.

Oświatową gminną strukturę organizacyjną stanowią :

1. Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Antoniówce z oddziałem przedszkolnym;
2. Szkoła Podstawowa im. Jana Kochanowskiego w Śniatyczach (w likwidacji);

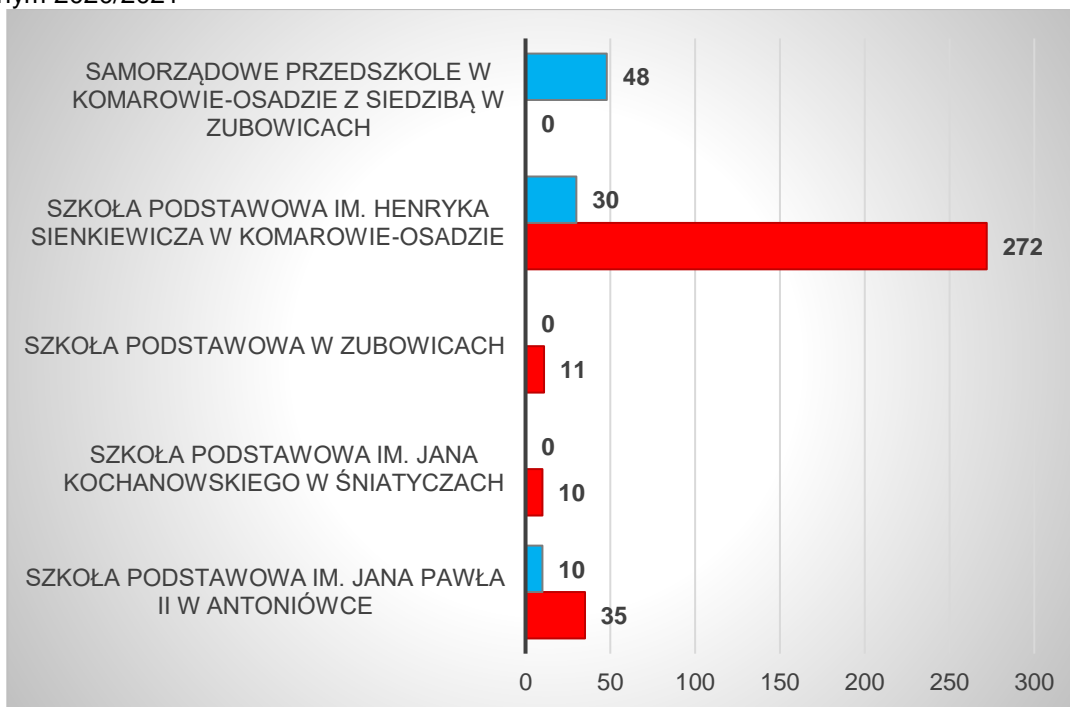
⁶ Bank Danych Lokalnych GUS

3. Szkoła Podstawowa w Zubowicach (w likwidacji);
4. Szkoła Podstawowa im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie z oddziałem przedszkolnym;
5. Samorządowe Przedszkole w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Zubowicach.

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat widoczna jest konsolidacja dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych w Komarowie-Osadzie i Antoniówce oraz w przedszkolu w Zubowicach. Związane jest to z trwającym procesem wygaszania szkół podstawowych w Śniatyczach i Zubowicach.

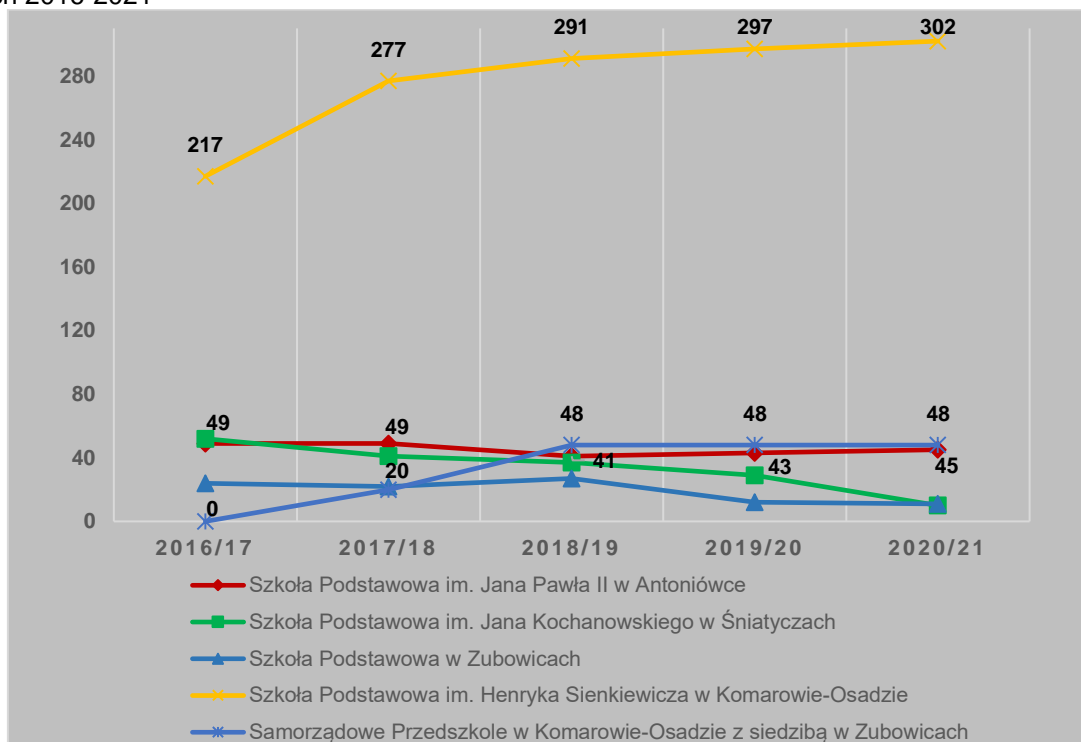
Jakość infrastruktury Samorządowego Przedszkola w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Zubowicach należy ocenić jako bardzo dobrą. W efekcie dwóch zrealizowanych projektów współfinansowanych ze środków RPO WL 2014-2020 udało się zmodernizować budynek byłej Szkoły Podstawowej z przeznaczeniem na ośrodek edukacji przedszkolnej; obiekt został również kompleksowo wyposażony. Problematiczny jest natomiast obecny stan techniczny i braki w wyposażeniu Przedszkola w Komarowie-Osadzie. Niewystarczająca, w stosunku do zgłaszanego zapotrzebowania, jest również liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym. Kolejnym problemem jest stan techniczny budynku Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie. Wiele do życzenia pozostawia także stan szkolnej infrastruktury sportowej przy budynku ww. placówki edukacyjnej. Wśród problemów w sferze oświatowej znajduje się także brak placówek opieki nad dziećmi do lat 3 przy jednoczesnym dużym zapotrzebowaniem w tym zakresie przez mieszkańców gminy. Wobec tego, w najbliższej perspektywie niezbędne będzie podjęcie stosowanych interwencji w powyższym zakresie.

Wykres 7 Liczba uczniów w jednostkach oświatowych na terenie Gminy Komarów-Osada w roku szkolnym 2020/2021

Źródło: Dane UG Komarów-Osada

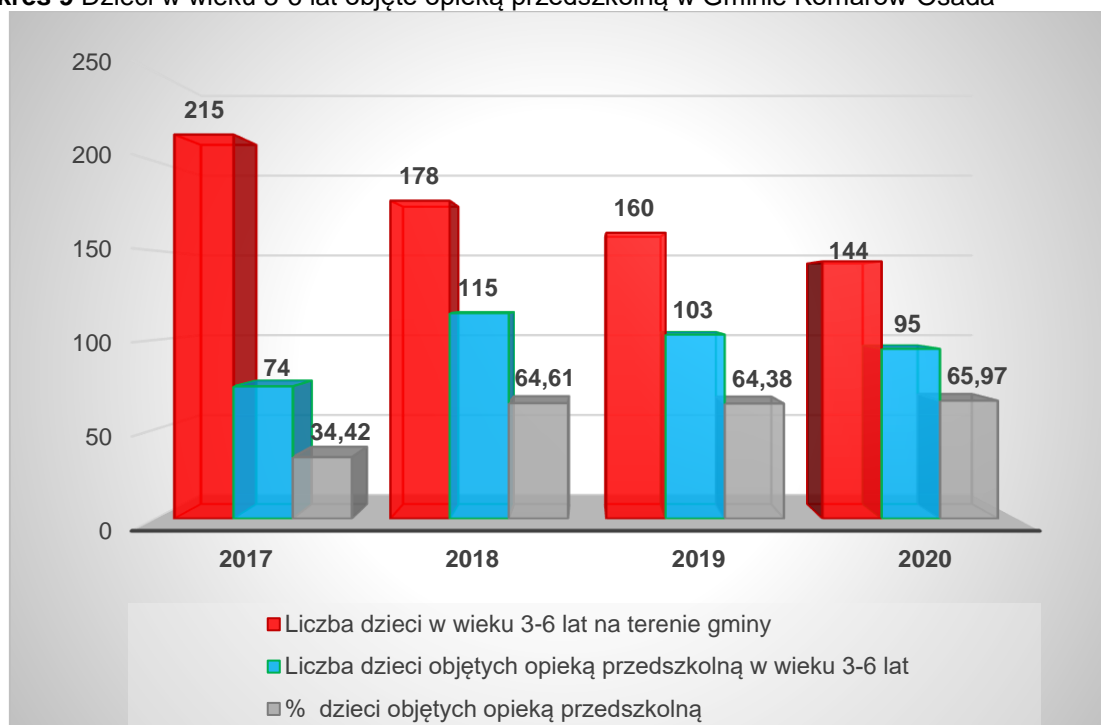
Wykres 8 Zmiana liczby uczniów w jednostkach oświatowych na terenie gminy Komarów-Osada w latach 2016-2021

Źródło: Dane UG Komarów-Osada

W Gminie Komarów-Osada współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych w badanym okresie spadł z 82,83% do 79,80% natomiast zwiększa się odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną z 34,42% w roku 2017 do 65,97% w roku 2020. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w powiecie zamojskim wyniósł 75,2% a województwie lubelskim 87% ogółem (w podziale na miasto i wieś wynik ten wyniósł odpowiednio 107,7% i 69,6%) zatem na tle powiatu i województwa gmina Komarów-Osada wypada nieco słabiej.

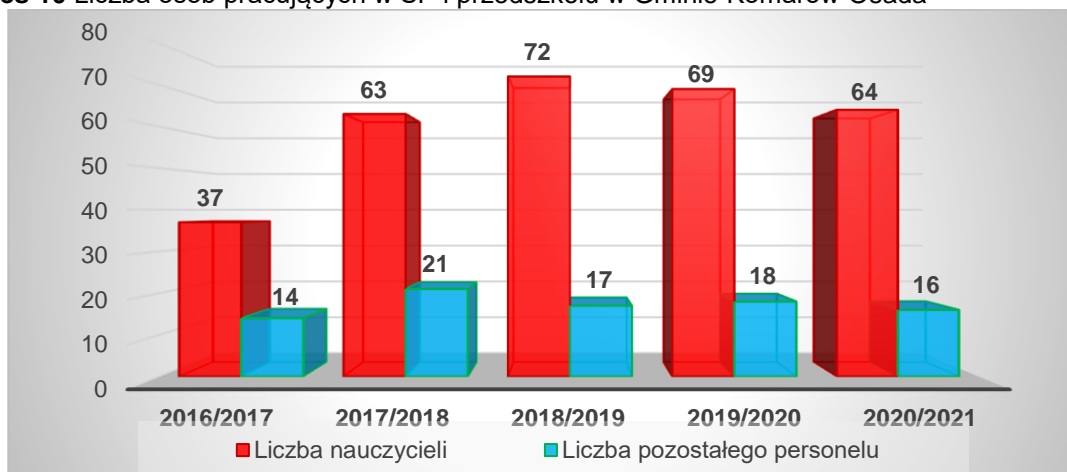
Wykres 9 Dzieci w wieku 3-6 lat objęte opieką przedszkolną w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL i UG Komarów-Osada

Pracownicy administracyjni, nauczyciele oraz pracownicy gospodarczy stanowią znaczną grupę osób zatrudnionych w jednostkach budżetowych w gminie liczba ta wynosiła w roku szkolnym: 2016/2017- 51 os., 2017/2018 – 84 os., 2018/2019 -89 os., 2019/2020 – 87 os., 2020/2021 – 80 os.

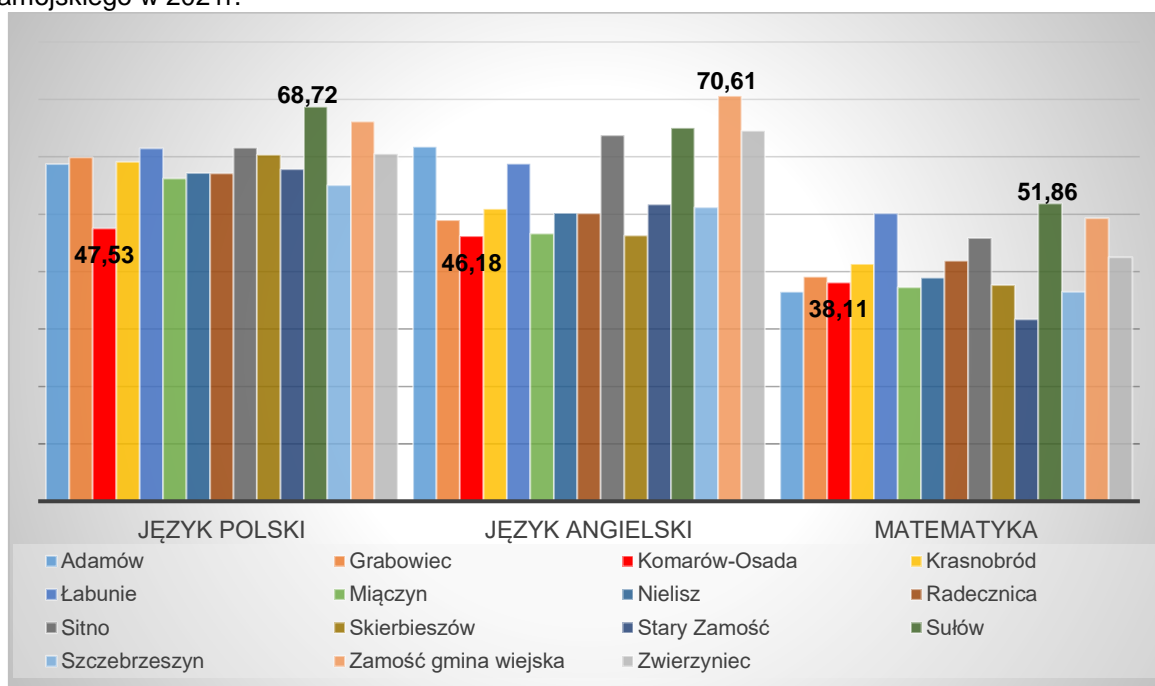
Wykres 10 Liczba osób pracujących w SP i przedszkolu w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Komarów-Osada

Według danych CKE wyniki egzaminów ósmoklasistów na terenie gminy Komarów-Osada w stosunku do gmin całego powiatu zamojskiego kształtują się jak poniżej (dane w % dla przejrzystości liczbowo podano wynik gminy Komarów-Osada i najlepszej gminy z danego przedmiotu). Z języka polskiego 47,53% vs. 68,72% (gm. Sułów), z matematyki 38,11% vs. 51,86% (gm. Sułów), z języka angielskiego 46,18% vs. 70,61% (gm. wiejska Zamość).

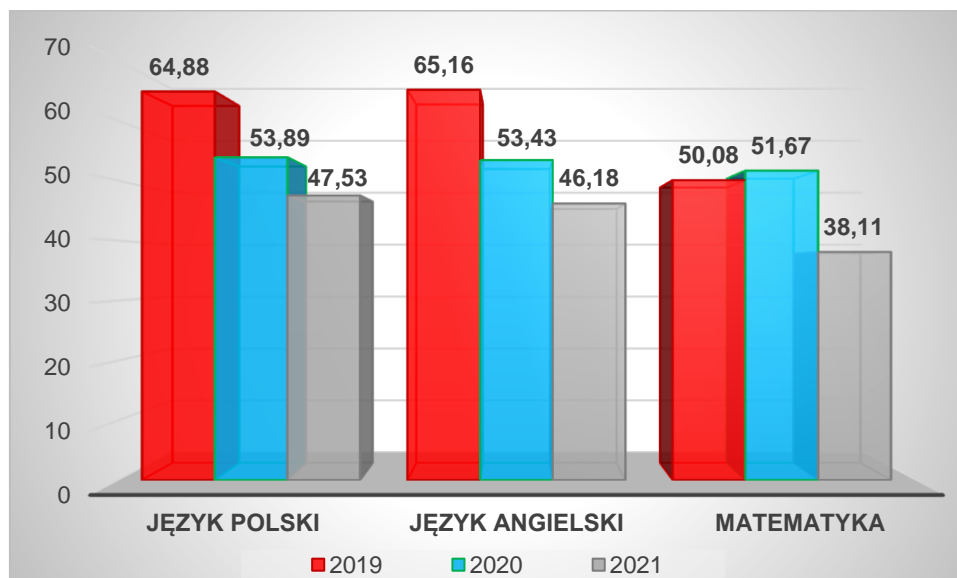
Wykres 11 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w gminie Komarów-Osada na tle gmin powiatu zamojskiego w 2021r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Wyniki testu ósmoklasisty w roku 2021 były najniższe z trzech analizowanych przedmiotów. Wpływ miała na to niewątpliwie pandemia Covid-19 i konsekwencje które wywołała. Zdalne nauczanie było nowością dla uczniów i wywołało szereg problemów m.in.: zbyt dużo zadań przesyłanych przez nauczycieli, brak kontaktu z koleżankami i kolegami, zbyt duża ilość kanałów komunikacji, problemy ze zrozumieniem nowych treści, problemy z koncentracją, brak kontaktu z nauczycielami podczas nauczania zdalnego, stres związany z nauką prowadzoną zdalnie, zaplanowanie codziennej nauki, ustalenie priorytetów w uczeniu się. Całość tych problemów wpłynęła na zmniejszenie poziomu przyswojenia wiedzy przez uczniów i odbiła się na wynikach w nauce.

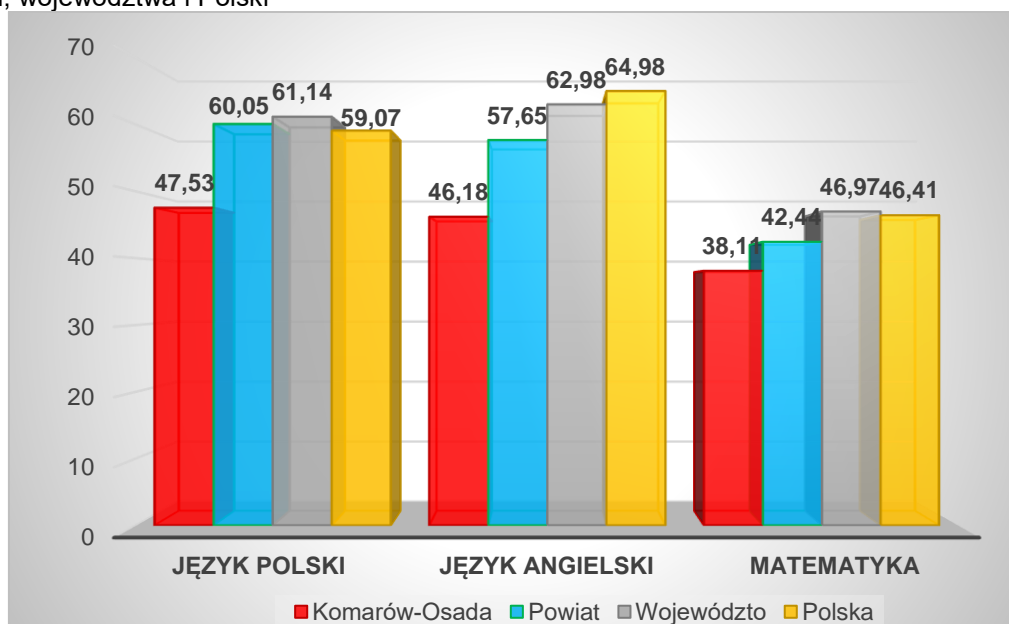
Wykres 12 Porównanie wyników egzaminu ósmoklasisty w Gminie Komarów-Osada w latach 2019-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Średnia gminna z egzaminu ósmoklasisty z 3 analizowanych przedmiotów była niższa od średnich dla powiatu, woj. lubelskiego i Polski.

Wykres 13 Porównanie wyników egzaminu ósmoklasisty Gminy Komarów-Osada w roku 2021 na tle powiatu, województwa i Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Pomimo wskazanych wyżej trudności należy zauważyć że szkoły skutecznie realizują swoje cele i zadania statutowe zapewniając wysoki poziom przekazywanej wiedzy. Uczniowie korzystają z bogatej oferty zajęć edukacyjnych, podczas których rozwijają swoje zdolności i umiejętności (koła przedmiotowe, zajęcia sportowe, muzyczne, taneczne, teatralne). Rozwijaniu zainteresowań służy organizacja licznych szkolnych konkursów: poetyckich, bibliotecznych, czytelniczych, ekologicznych, ortograficznych, recytatorskich. Szkoły dbają o życie kulturalne uczniów, którzy współtworzą różnorodne apele, programy artystyczne, spektakle. Dużą wagę przykładają do krzewienia postawy ekologicznej, czemu służą liczne prowadzone przez szkoły inicjatywy. Wdrażany przez placówki proces dydaktyczny i wychowawczy uczy dzieci samodzielnego myślenia, rozwiązywania stawianych przed nimi problemów oraz pomaga w kształtowaniu świadomości narodowej. Uczniowie uczestniczą w licznych programach profilaktycznych, prozdrowotnych oraz w akcjach charytatywnych, konkursach edukacyjnych i zawodach sportowych m.in.:

- Ogólnopolska Akcja Charytatywna „Pomóż dzieciom przetrwać zimę”;
- „Kilometry Dobra”;
- „Góra grosza”;
- „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy”;
- „Trzymaj formę”;
- „Bieg po zdrowie”;

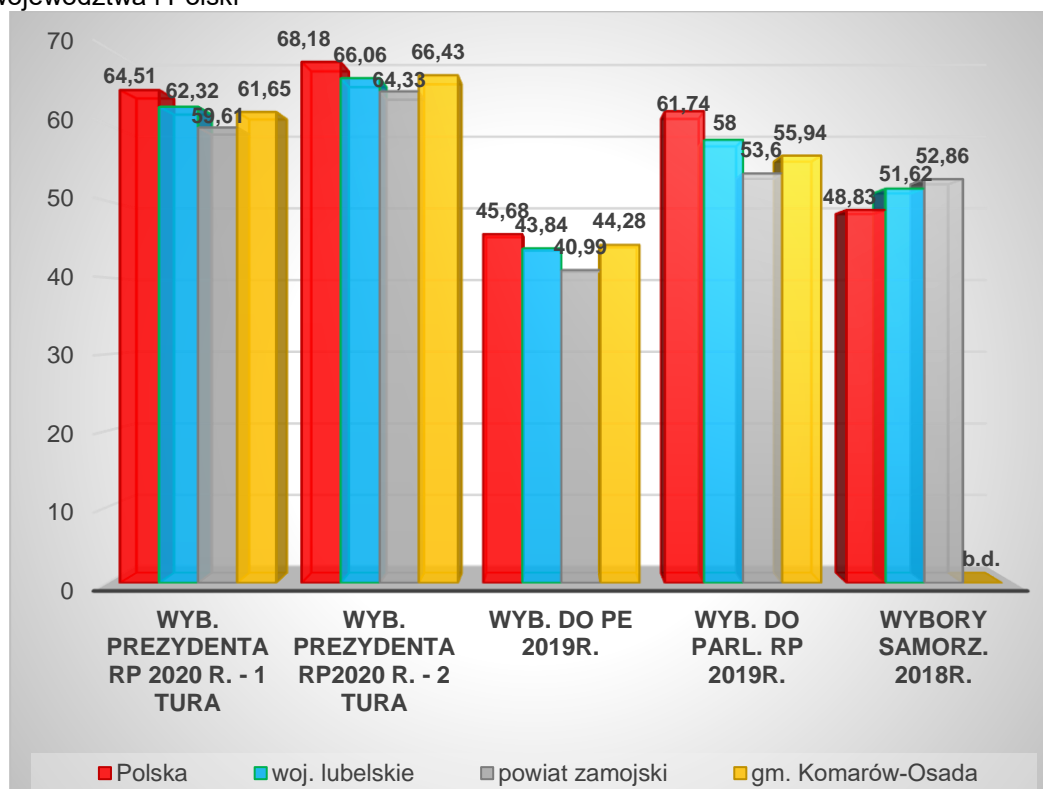
- „Czyste powietrze wokół nas”;
- Konkursy przedmiotowe organizowane przez Lubelskiego Kuratora Oświaty pięciu uczniów uzyskało tytuł finalisty, jeden tytuł laureata, dwóch wyróżnienia w Międzynarodowym Konkursie języka angielskiego;
- Liczne nagrody i wyróżnienia w konkursach plastycznych, muzycznych, teatralnych, ekologicznych, przedmiotowych, sportowych na szczeblu międzyszkolnym, powiatowym, wojewódzkim;
- Liczne sukcesy między innymi w V Ogólnopolskim Turnieju Karate uczniowie z SP w Komarowie-Osadzie zdobyli I miejsce kata, II miejsce kumite, I miejsce kumite, III miejsce kata, IV miejsce kumite;
- W Szkole Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie działa chór szkolny „ECHO”, który czynnie uczestniczy w uroczystościach szkolnych i gminnych.

W 2020 roku 124 uczniów otrzymało stypendia socjalne i zasiłki szkolne, koszt stypendiów i zasiłków szkolnych wyniósł 144 930,00 zł. Ponadto 28 uczniów otrzymało stypendium motywacyjne za wybitne wyniki w nauce na łączną kwotę 14 tys. zł. Stypendium otrzymali uczniowie, którzy uzyskali średnią ocen minimum 5,5 oraz wzorową ocenę z zachowania. W 2020 roku koszt utrzymania placówek oświatowych wyniósł 5 247 356,64 zł.

3.1.3 Potencjał kapitału społecznego

Jednym ze wskaźników, najczęściej przytaczanym w literaturze i pracach diagnostycznych z zakresu polityki lokalnej, odzwierciedlającym poziom kapitału społecznego i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jest frekwencja wyborcza. Jak wynika z wykresu poniżej, frekwencja wyborcza w gminie Komarów-Osada kształtowała się na umiarkowanym poziomie względem powiatu, województwa i Polski. Analiza dotyczy wyborów z lat 2018-2020 do wszystkich instytucji tzn.: wybory Prezydenta RP, wybory do Parlamentu UE, wybory do Parlamentu RP i wybory samorządowe.

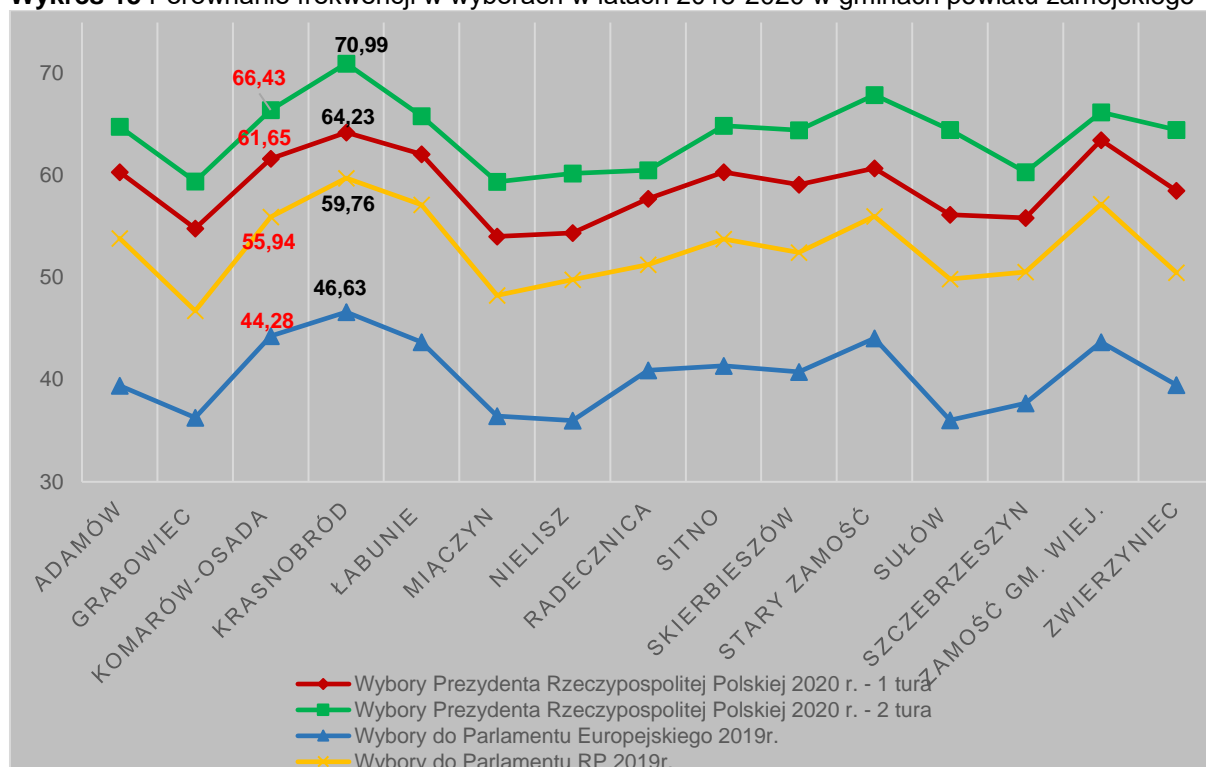
Wykres 14 Porównanie frekwencji w wyborach w latach 2018-2020 w Gminie Komarów-Osada na tle powiatu, województwa i Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej

Porównując frekwencję wyborczą Gminy Komarów-Osada z pozostałymi gminami powiatu należy zaznaczyć że w analizowanych wyborach na 15 samorządów gmina uplasowała się: w wyborach do Parlamentu Europejskiego 2019r. na 2 miejscu, w wyborach do Parlamentu RP 2019r. na 5 miejscu, w wyborach na Prezydenta RP w pierwszej turze na 4 miejscu a w drugiej turze na 3 miejscu. Zatem aktywność wyborcza mieszkańców gminy jest na wysokim poziomie, jednak nadal należy podejmować działania aktywizacyjne.

Wykres 15 Porównanie frekwencji w wyborach w latach 2018-2020 w gminach powiatu zamojskiego

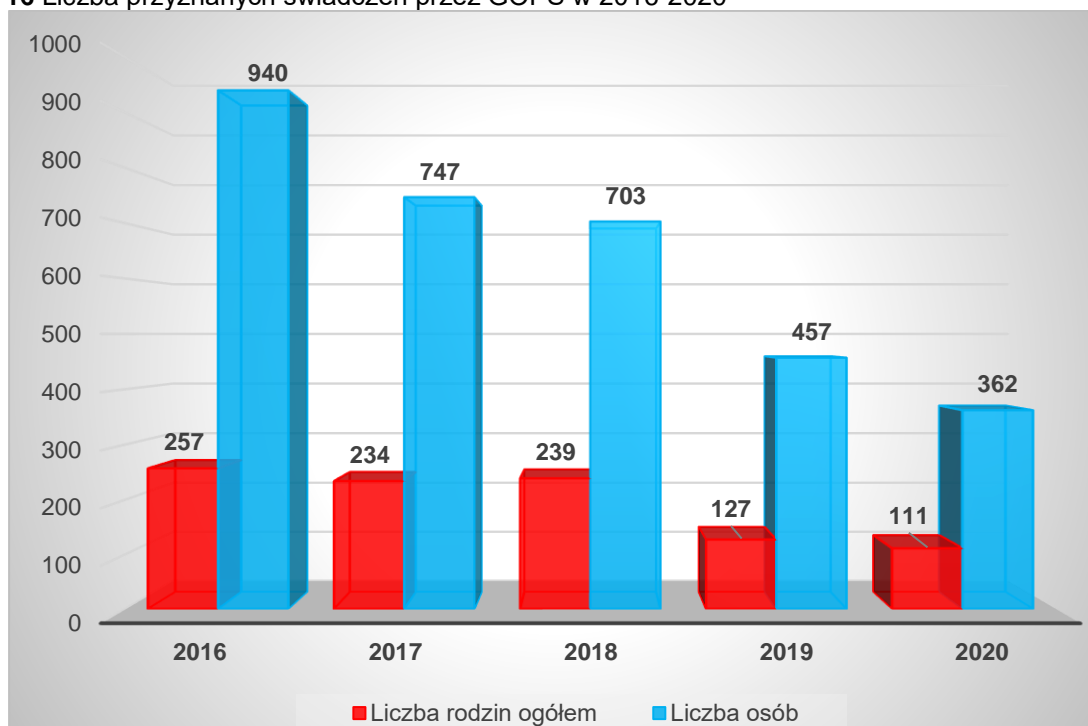
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej

Rozpatrując determinanty zachowań wyborczych społeczeństwa w demokracjach zachodnich zauważa się, iż na poziomie jednostkowym następujące cechy wpływają na aktywność wyborczą: płeć męska, wiek w granicach 35 – 55 lat, wyższe wykształcenie, fakt zamieszkiwania w mieście, wyższy status społeczny, zadawalające dochody, stan cywilny - związek małżeński. W Polsce obserwuje się w tym względzie następujące prawidłowości; bierność wyborcza wzrasta wraz z niższym poziomem wykształcenia, rzadszym uczestnictwem w praktykach religijnych, niższymi dochodami, brakiem stałego zatrudnienia, obojętnym stosunkiem do religii., zajmowaniem szeregowego stanowiska pracy, zatrudnieniem w sektorze prywatnym oraz młodym lub podeszłym wiekiem wyborcy.⁸

Kolejnym wskaźnikiem odzwierciedlającym poziom kapitału społecznego jest liczba osób korzystających z pomocy społecznej. W latach 2016-2020 w gminie Komarów-Osada spadła liczba osób objętych pomocą społeczną z 940 do 362 a także rodzin z 257 do 111 (należy zauważyć iż podane liczby dotyczą liczby udzielonych świadczeń a jedna osoba/rodzina może skorzystać z pomocy z kilku powodów).

⁸ Z. J. Pietraś, Decydowanie polityczne, Warszawa – Kraków 1998, s.458

Wykres 16 Liczba przyznanych świadczeń przez GOPS w 2016-2020

Źródło: GOPS w Komarowie-Osadle

Największą grupą beneficjentów pomocy społecznej w gminie są osoby wymagające ochrony macierzyństwa w tym wielodzietność 71 os., bezrobotne 72 os., ubogie 50 os., długotrwale lub ciężko chore 48 os.

Tabela 1 Powody przyznania w latach 2016-2020 (liczba osób /liczba rodzin)

	2016	2017	2018	2019	2020
Ubóstwo	240/79	204/104	180/93	103/34	50/15
Potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym:					
Wielodzietność	117/19	82/13	95/15	70/11	71/14
Bezrobocie	226/59	172/46	102/30	68/19	72/26
Niepełnosprawność	112/40	85/26	74/34	47/21	31/20
Długotrwała lub ciężka choroba	101/33	84/21	101/36	65/21	48/17
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	7/1	17/4	27/6	16/3	12/2
Przemoc w rodzinie	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Alkoholizm	11/3	5/2	12/4	13/5	4/2
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2/2	8/3	2/2	1/1	0/0
Zdarzenia losowe	3/1	4/1	15/4	0/0	3/1
Suma:	940/257	747/234	703/239	457/127	362/111

Źródło: GOPS w Komarowie-Osadle

W analizowanym okresie liczba osób korzystających z pomocy OPS z pięciu wiodących powodów tj.: bezrobocie, potrzeba ochrony macierzyństwa, niepełnosprawność, ubóstwo i długotrwała lub ciężka choroba wyraźnie spadła odpowiednio z 226 do 72, 121 do 71, 112 do 31, 240 do 50 oraz 101 do 48, natomiast wskaźnik - beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10tyś. ludności w roku 2016 wyniósł 872 by w roku 2019 spaść do 393, w powiecie wyniósł odpowiednio w 2016 r. – 972 w 2019 r. – 631 w woj. lubelskim w 2016 r. – 776 w 2019 r. – 536, w Polsce w 2016 r. – 645 w 2019 r. – 463 zatem należy uznać iż jest to dobry kierunek i korzystna sytuacja. W gminie Komarów Osada funkcjonuje Przychodnia Salmed Anna i Lech Sikora, ul. Rynek 12, 3 gabinety stomatologiczne oraz prywatny Zakład Opiekuńczo-Pielęgnacyjny z Rehabilitacją „Wiol-Med” spółka Jolanta Markiewicz i Wioletta Denis. Placówka służy osobom: chorym, niesamodzielnym oraz starszym. Zakład przygotowany jest do przyjęcia 20 pensjonariuszy. Na terenie gminy działają dwie apteki. W roku 2020 udzielono 12579 porad lekarskich.

Głównymi animatorami działalności kulturalno-oświatowej na terenie gminy są Samorządowy Ośrodek Kultury w Komarowie-Osadzie oraz Biblioteka Publiczna w Komarowie-Osadzie z siedzibą w budynku Szkoły Podstawowej w Komarowie-Osadzie. Ośrodek prowadzi działalność w zakresie upowszechniania, ochrony i tworzenia kultury i sportu oraz promocji gminy w oparciu o statut jednostki oraz ustawę o upowszechnianiu i prowadzeniu działalności kulturalnej i ustawę o bibliotekach. Zdania statutowe są realizowane m.in. poprzez włączanie społeczności lokalnej do organizacji działań podejmowanych przez SOK, w roku 2020r. zorganizowano 27 wydarzeń m.in.: 28 Finał WOŚP, Gminny Przegląd Zespołów Kolędniczych, Przegląd Kolęd i Pastorałek, warsztaty plastyczne, konkursy, gry online, obchody rocznicy Bitwy pod Komarowem, upamiętnienie wysiedleni, wystawa - „Bitwa pod Komarowem w Stulecie Zwycięstwa”. Biblioteka Publiczna prowadzi elektroniczną ewidencję zbiorow i obsługę czytelników, posiada katalog online. Tworzona jest księga „Dokumentów Życia Społecznego”, w której katalogowane są dokumenty dotyczące wydarzeń społecznych gminy, np. foldery, ulotki. Biblioteka świadczy usługę „Książka na telefon” adresowaną do osób starszych i niepełnosprawnych, można skorzystać z bezpłatnego dostępu do Internetu. Biblioteka uczestniczy w ogólnopolskiej akcji promującej czytelnictwo wśród dzieci w

wieku od 3 do 6 lat „Mała książka-Wielki człowiek”. W akcji wzięło udział 19 dzieci, które otrzymały wyprawki czytelnicze.

W gminie aktywnie działa wiele stowarzyszeń i fundacji:

- Wieczysta Fundacja im. prof. dr hab. Romana Trzeźniowskiego;
- Wieczysta Fundacja Kapitana Mieczysława Kostrubca;
- 12 jednostek OSP w: Tomaszówce, Antoniówce, Komarowie-Osadzie, Kadłubiskach, Śniatyczach, Zubowicach, Ruszczyźnie, Janówce, Wolicy Brzozowej, Krzywymstoku, Dubie, Księżostanach;
- Szkolno – Parafialny Klub Sportowy „Jutrzenka” przy Szkole Podstawowej w Komarowie Osadzie;
- Koła Gospodyń Wiejskich: w Antoniówce wraz z zespołem śpiewaczym „Borowianki”; w Dubie, w Janówce, w Kadłubiskach, w Komarowie-Wsi, w Krzywymstoku, w Ruszczyźnie wraz z zespołem śpiewaczym „Ruszczyźnianki”; w Śniatyczach wraz z zespołem śpiewaczym „Śniatyczanki”; w Wolicy Śniatycznej wraz z zespołem śpiewaczym „Woliczanki”; w Zubowicach;
- Zespoły i grupy artystyczne; Wielopokoleniowa Orkiestra Dęta w Zubowicach; Chór „Pasjonata”;
- Klub Seniora „Legenda” - działa w Samorządowym Ośrodku Kultury w Komarowie-Osadzie od października 2003 roku. Klub skupia 12 osób w wieku 65+ z terenu gminy. Prowadzone są w nim zajęcia muzyczne, plastyczne i rękodzielnicze dla osób starszych, z terenu całej gminy. Klub dąży do utrwalenia i odtwarzania zanikających zwyczajów i obrzędów, jako nierozdzielnej części dziedzictwa kulturowego gminy.;
- Stowarzyszenie „Aktywni w kulturze”;
- Stowarzyszenie „Bitwa pod Komarowem” - celem stowarzyszenia jest pielęgnowanie, utrwalanie i propagowanie historii związanej z bitwą pod Komarowem oraz popularyzacja dziedzictwa kulturowego ziemi komarowskiej i regionu,;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Komarów–Osada „Razem”;
- Stowarzyszenie „Społeczna Inicjatywa CIS” - Celem głównym stowarzyszenia są wszechstronne działania na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców,

a w szczególności inicjatywy na rzecz osób pozostających bez zatrudnienia i osób bezrobotnych, działalność wspomagająca rozwój przedsiębiorczości społecznej, promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowe.;

- Stowarzyszenie „W dobrej wierze”;
- Stowarzyszenie LGD „Ziemia Zamojska”;
- Stowarzyszenie „Dla Ciebie”;
- Klub Sportowy Legion;
- Kółka Rolnicze: Komarów-Wieś, Tuczapy, Dub;
- Stowarzyszenie na rzecz rozwoju gminy Komarów-Osada – „Razem”;
- Stowarzyszenie „Zachować Pamięć” im. Senatora Wiesława Lipko;
- Gminny Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Komarowie-Osadzie.

Zdjęcie 1 Obchody 100-rocznicy Bitwy pod Komarowem

Źródło: <https://deblinnews.pl/>

Tabela 2 Wyposażenie OSP na terenie miny Komarów-Osada

Jednostka OSP	Wyposażenie	Samochód
Komarów-Osada	pompa daihatsu, pompa szlamowa, pompa pływająca Niagara	MAN – średni ratowniczo-gaśniczy
Zubowice	pompa daihatsu, pompa szlamowa, pompa pływająca Niagara	MAN – średni ratowniczo-gaśniczy, VW – lekki ratowniczo-gaśniczy

Dub	pompa PO5	RENAULT – lekki ratowniczo-gaśniczy
Antoniówka	pompa PO5, pompa szlamowa	RENAULT – lekki ratowniczo-gaśniczy
Śniatycze	pompa PO5	LUBLIN III – lekki ratowniczo-gaśniczy
Janówka	pompa PO5	GAZ – lekki ratowniczo-gaśniczy
Kadłubiska	pompa PO5	-
Tomaszówka	pompa PO5	-
Ruszczyszna	pompa PO5	-
Księżostany	pompa PO5, pompa szlamowa	-
Wolica Brzozowa	-	-
Krzywystok	-	-

Źródło: UG Komarów-Osada

Organizacje pozarządowe oraz stowarzyszenia i aktywność mieszkańców są motorem napędowym dla inicjatyw rozwojowych w gminie. Na obszarze gminy występuje duży potencjał w zakresie kreowania projektów społecznych. Dnia 5 grudnia 2002 r. rozpoczął swoją działalność **Warsztat Terapii Zajęciowej** z siedzibą w Wolicy Brzozowej, który oferuje rehabilitację społeczną i zawodową osobom niepełnosprawnym, niezdolnym do podjęcia pracy. Jest to jeden z pięciu tego typu ośrodków na terenie powiatu zamojskiego. W ramach zajęć dla uczestników realizowana jest terapia zajęciowa i rehabilitacja w sześciu zróżnicowanych pracowniach: plastycznej, gospodarstwa domowego, krawiecko – dziewiarskiej, poligraficznej, stolarskiej, rękodzieła użytkowego. Terapią zajęciową w 2020 roku objętych zostało 40 osób w wieku od 20 lat z terenu gminy i gmin sąsiednich. Są to osoby z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności. Opiekę nad uczestnikami sprawują wykwalifikowani instruktorzy, dodatkowo w warsztacie jest obecny również psycholog. Celem zajęć jest jak najlepsze przygotowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną do samodzielnego życia. Uczestnicy warsztatu aktywnie biorą udział w kiermaszach, wystawach, sporcie, teatrze, przeglądach artystycznych, olimpiadach popularyzujących swój region i własne możliwości. Uczestnicy mogą korzystać z rehabilitacji, pomocy psychologicznej oraz z pomocy medycznej. W miarę potrzeb uczestnicy za pośrednictwem Warsztatu korzystają z konsultacji lekarzy specjalistów. Przy Warsztacie Terapii Zajęciowej działa Stowarzyszenie „**W Dobrej Wierze**” w Wolicy Brzozowej, które realizuje projekty dla osób niepełnosprawnych.

W 2013 r. na terenie gminy utworzone zostało **Centrum Integracji Społecznej**. Siedzibą centrum jest budynek po byłej szkole w Janówce Zachodniej, który został gruntownie wyremontowany. Głównym celem działania Centrum jest reintegracja zawodowa i społeczna osób dotkniętych wykluczeniem społecznym, które ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Centrum prowadzi działalność usługową ramach 4 warsztatów. Są to: warsztat remontowo-budowlany, rolno-ogrodniczy, pielęgnacji terenów zielonych i leśnych oraz warsztat gastronomiczny. W 2020 roku w Centrum Integracji Społecznej zajęcia rozpoczęło 16 osób. Przez cały okres realizacji Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego występowała rotacja uczestników. W rezultacie w zajęciach Centrum wzięło udział 28 uczestników (17 mężczyzn i 11 kobiet). Przy Centrum Integracji Społecznej działa Stowarzyszenie „**Społeczna Inicjatywa CIS**”.

Działania w zakresie upowszechniania i rozwoju kultury fizycznej oraz sportu na terenie gminy prowadzą:

- Klub sportowy Legion Komarów – założony w 1947 r.;
- Szkolno-Parafialny Klub Sportowy „Jutrzenka” – klub działa od 2000 r. przy Szkole Podstawowej w Komarowie–Osadzie.

Baza rekreacyjno-sportowa na terenie gminy jest sukcesywnie rozbudowywana:

- SP w Komarowie-Osadzie - Skocznia do skoku w dal wraz z bieżnią, drążki gimnastyczne potrójne, boisko z nawierzchnią asfaltową do piłki ręcznej, boisko trawiaste do piłki siatkowej i koszykówki.
- SP w Zubowicach - Boisko do piłki nożnej trawiaste (pełnowymiarowe), boisko do piłki ręcznej (trawiaste), boisko do piłki siatkowej (trawiaste), plac zabaw wraz z wyposażeniem.
- SP w Antoniówce- Boisko do piłki nożnej (trawiaste), boisko do piłki ręcznej (asfaltowe), 2 place zabaw wraz z wyposażeniem, skocznia, rzutnia, miejsce zabaw w szkole z wyposażeniem do zabaw ruchowych.
- SP w Śniatyczach - Boisko trawiaste, 2 place zabaw wraz z wyposażeniem, miejsce zabaw w szkole z wyposażeniem do zabaw ruchowych.

Ponadto zewnętrzna siłownia do ćwiczeń w plenerze, w Komarowie-Osadzie, do dyspozycji mieszkańców gminy jest osiem urządzeń, w tym: atlas do ćwiczeń mięśni brzucha, biegacz, motyl, narciarz, rowerek, stepper, twister i wahadło. Kolejna tego typu siłownia powstała przy Szkole Podstawowej w miejscowości Dub. Place zabaw w Antoniówce, Komarowie-Osadzie, Śniatyczach, Zubowicach i Dubie.

3.2 SFERA GOSPODARCZA

3.2.1 Potencjał rolniczy

Gmina Komarów-Osada jest gminą rolniczą. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego zakłada, że rolnictwo nadal będzie jednym z głównych kierunków rozwoju województwa, gdzie dominującą formą organizacji produkcji rolnej powinny być efektywne gospodarstwa rodzinne.

Teren gminy Komarów-Osada (regionalizacja klimatyczna Lubelszczyzny wg Zinkiewiczów), znajduje się na pograniczu 2 dziedzin klimatycznych: Lubelsko-Chełmskiej i Tomaszowskiej, zaś wg podziału Okołowicza – w rejonie klimatycznym Lubelsko Wyżynnym. Klimat ma charakter kontynentalny, cechuje go duża liczba dni słonecznych w roku. Średnia roczna wartość temperatury powietrza wynosi 7,3 °C, w tym średnie temperatury lipca wynoszą 18,3 °C, natomiast stycznia -4,4°C. W ciągu roku występuje 132 dni z temperaturą poniżej zera oraz 38 dni upalnych z temperaturą powyżej +25 C°. Pokrywa śnieżna w obszarze gminy zalega średnio 120 dni. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych wynosi 618 mm. Wiatry wieją najczęściej z kierunków zachodnich, ze średnią roczną prędkością 3,9 m/s.¹⁰ Geograficznie gmina położona jest na obszarze dwóch jednostek fizjograficznych, tj. Wyżyny Lubelskiej oraz Wyżyny Zachodnio-Wołyńskiej. Północno-zachodnia część gminy położona jest w obrębie Wyżyny Lubelskiej w tzw. Padole Zamojskim. Pozostały obszar leży w obrębie Wyżyny Zachodnio-Wołyńskiej: Grzędzie Sokolskiej i Kotlinie Hrubieszowskiej. W obydwu tych krainach dominują tereny o rzeźbie lekko falistej i falistej o łagodnym nachyleniu stoków. Padół Zamojski stanowią rozległe obniżenia ograniczone garbami i wzgórzami ostańcowymi. W Kotlinie Hrubieszowskiej występują formy kresowe, liczne w części południowej tzw. wymoki okresowo podmokłe.

¹⁰ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarów-Osada

Południowa część gminy położona jest na Grzędzie Sokalskiej. Najwyższa wysokość na terenie gminy znajduje się na Grzędzie Sokalskiej w Hucie Komarowskiej i wynosi 315,6 m n.p.m. Najniżej położony punkt w granicach gminy znajduje się w Kotlinie Hrubieszowskiej w miejscowości Dub i wynosi 198,6 m n.p.m. W centralnej części gminy z zachodu na wschód przebiega dolina rzeki Sieniochy będąca dopływem Huczwy. Duże zróżnicowanie obszaru gminy w budowie geologicznej i ukształtowaniu powierzchni wpłynęło na różnorodność typów i rodzajów gleb. Na terenie gminy Komarów Osada występują: gleby brunatne - największa powierzchnia, brunatne wylugowane i kwaśne, brunatne deluwialne, rędziny oraz czarnoziemy właściwe. Przeważają klasy III, IV oraz I i II, występuje również klasa V i śladowe ilości klasy VI.

W strukturze użytkowania gruntów, grunty rolne stanowią ok. 91% powierzchni gminy, lasy i grunty leśne ok. 7%, pozostałe grunty i nieużytki ok. 2%. Wśród użytków rolnych, grunty orne stanowią 79,3%, sady 1,1%, łąki i pastwiska stałe 19,6%.

Procentowy udział gleb w klasach bonitacyjnych wśród gruntów ornych:

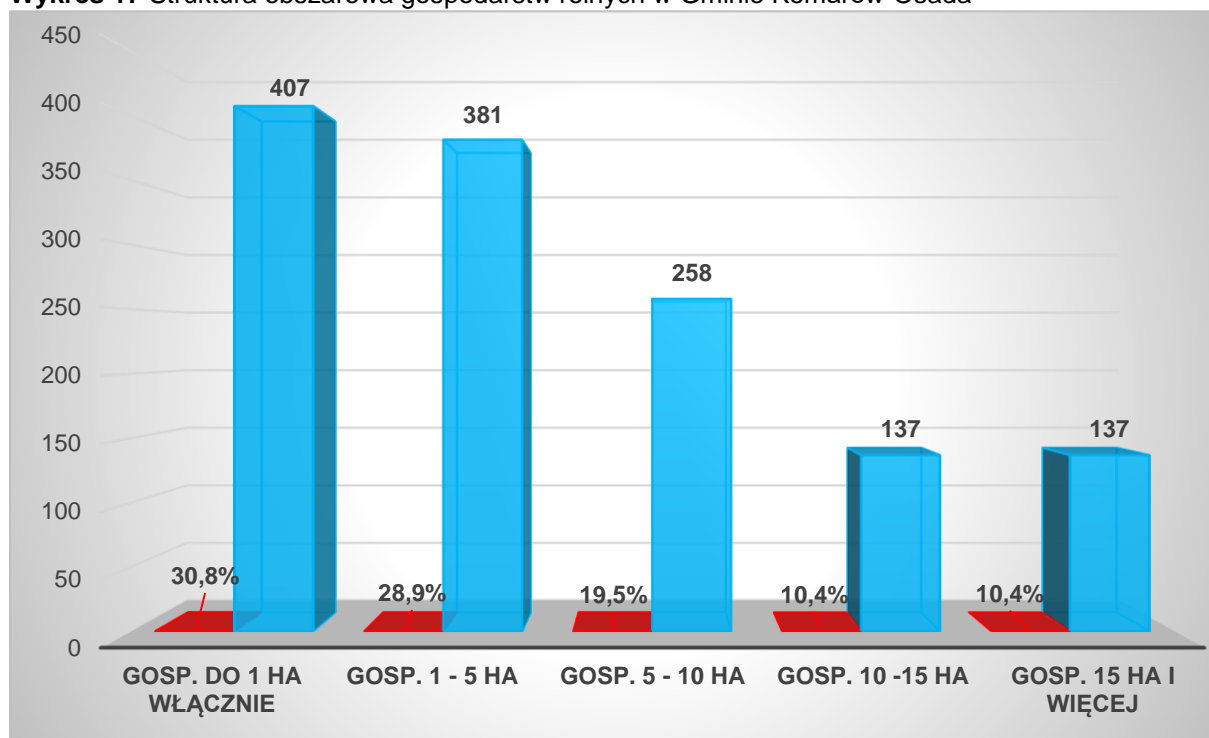
- klasa I i II - 18,2%;
- klasa III - 61,7%;
- klasa IV - 16,3%;
- klasa V - 3%;
- klasa VI - 0,8%.

Na terenie gminy przeważają gleby dobre, stwarzające warunki do uzyskania wysokich efektów w produkcji rolniczej. Dominują wartościowe gleby utworzone z utworów lessowych oraz rędziny. Występujące kompleksy glebowo-rolnicze to: pszenno-żytni, pszenno-żytni z minimalnym udziałem kompleksu pszenno-żytniego. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla gminy Komarów wynosi 87,1 punktów wg skali IUNG, jest znacznie wyższy od wartości dla województwa lubelskiego (74,1 pkt.) i kraju (66,6 pkt.) Wskaźnik ten jest syntetyczną oceną jakości gruntów ornych, użytków zielonych, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych w obrębie gminy. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej był podstawą dotychczasowego wydzielenia obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) realizowanego na podstawie wytycznych Unii Europejskiej zawartych w Rozporządzeniu Rady Europy WE 1257/99. Obszar gminy Komarów-Osada nie został zaliczony do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), nie został również zaliczony do obszarów

problemowych dla rolnictwa na podstawie cech przyrodniczych i gospodarczych. Kategoria glebowa czyli kategoria podatności gleb na susze rolniczą w gminie została zaliczona jako średnia/ciężka co oznacza że są to gleby o dużych możliwościach retencyjnych wody a zatem mało podatne na suszę, . Kryteria wyznaczania obszarów OPR uwzględniają dodatkowo niekorzystne czynniki związane z procesami degradacji gleby jak: nasilenie erozji wodnej, bardzo niska zawartość próchnicy, zanieczyszczenie gleb pierwiastkami śladowymi, czy nadmierne rozdrobnienie struktury agrarnej¹¹. Na tej podstawie należy ocenić warunki prowadzenia działalności rolniczej w gminie jako bardzo dobre.

W strukturze gruntów gminy Komarów-Osada powierzchnia lasów wynosi 840,8 ha, lesistość osiąga poziom 6,8% i jest znacznie niższa od średniej dla województwa lubelskiego (22,5%) i dla Polski 29,6%, jest to bardzo niski poziom lesistości.

Wykres 17 Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

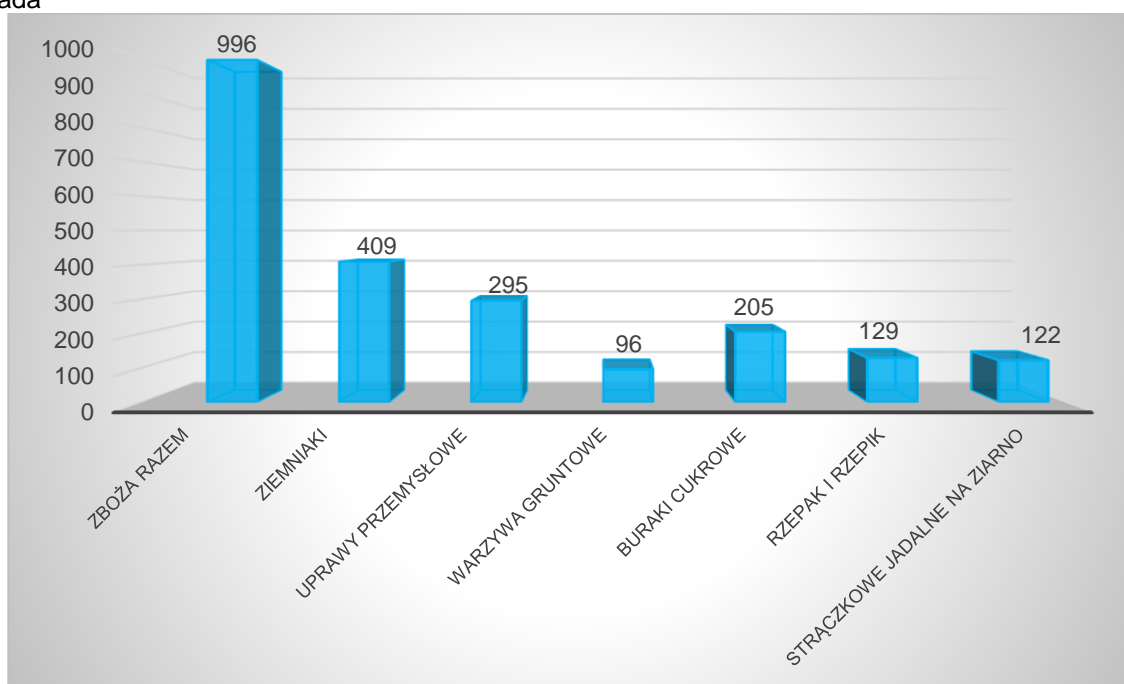
Na terenie gminy jest 137 gospodarstw rolnych powyżej 15 ha co stanowi 10,4% udziału. Najwięcej jest gospodarstw o powierzchni do 1ha – 407 (30,8%), 1- 5 ha 381 (28,9%), gosp. 5 - 10 ha jest 258 (19,5%), gospodarstw rolnych w przedziale

¹¹ Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

od poniżej 1ha do 10 ha jest 79,2% świadczy to o silnym rozdrobieniu gospodarstw rolnych w gminie.

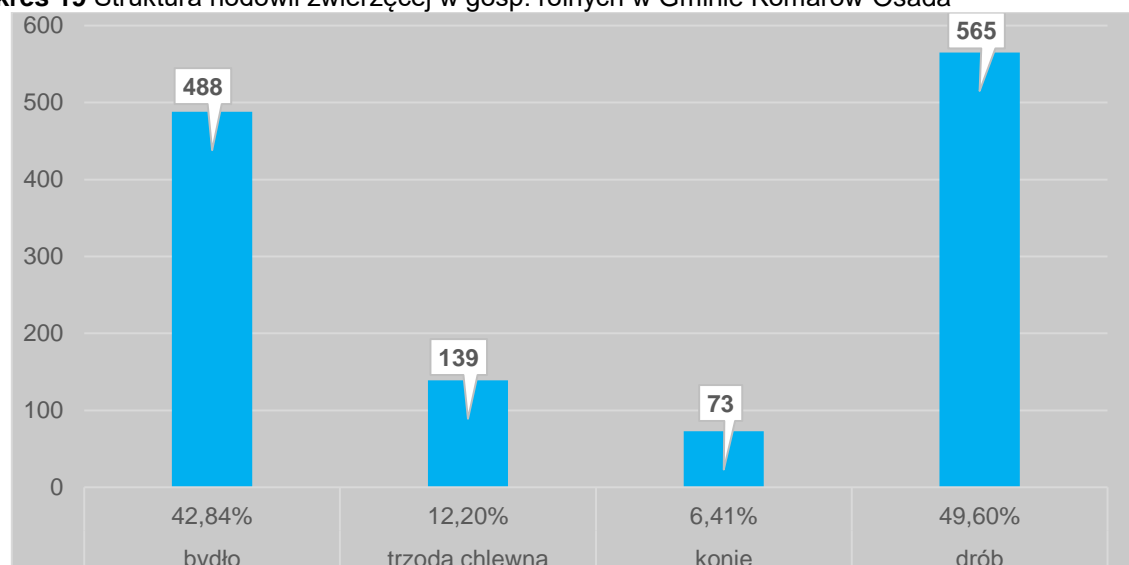
W gminie Komarów-Osada jest 1347 gospodarstw domowych z tego 1139 prowadzi działalność rolniczą, nastawione są głównie na produkcję roślinną (uprawa zbóż i ziemniaków) oraz hodowlę drobiu, bydła i trzody chlewnej. Gospodarstwa charakteryzuje wysoki udział produkcji zwierzęcej ok. 49%, rolnicy zajmują się również sadownictwem ok. 110 ha użytków.

Wykres 18 Struktura produkcji roślinnej wg powierzchni upraw w gosp. rolnych w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

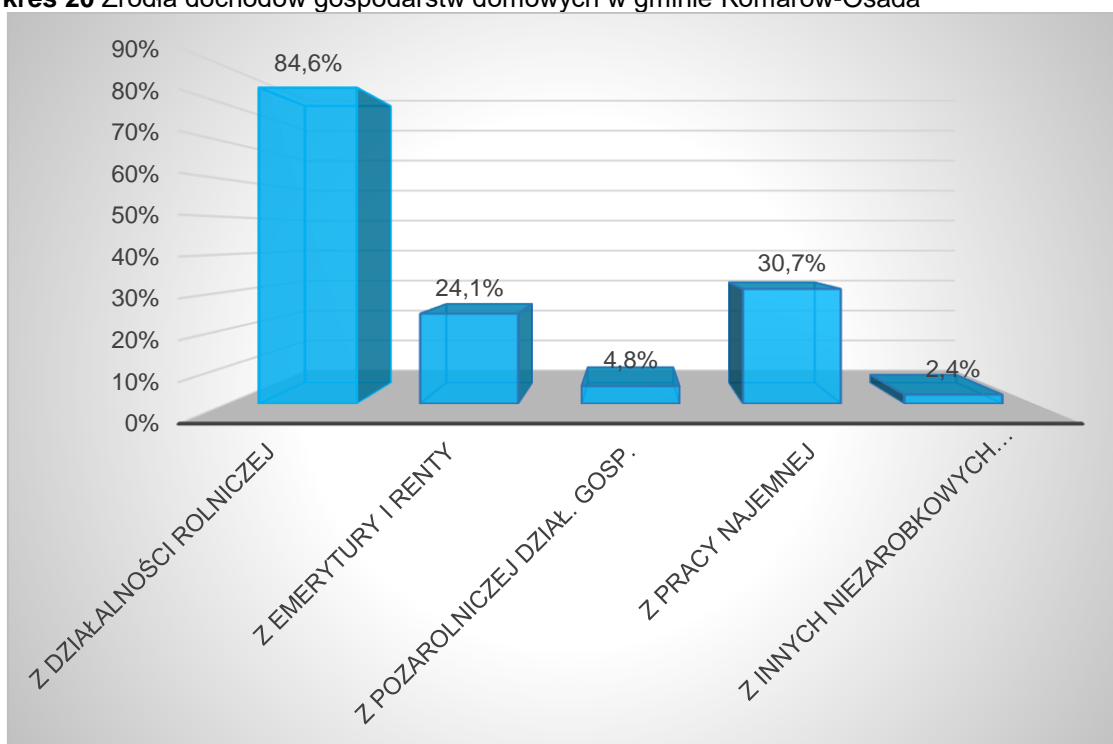
Wykres 19 Struktura hodowli zwierzęcej w gosp. rolnych w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Analizując sytuację ekonomiczną mieszkańców Gminy Komarów-Osada można stwierdzić, że jest to gmina o dominującej funkcji rolniczej. Produkcja rolna dominuje jako miejsce zatrudnienia i źródło dochodów mieszkańców gminy. Działalność rolnicza stanowi źródło dochodów dla 84,6% gospodarstw domowych w wielu przypadkach nie jest to jedyne źródło dochodu niemniej jednak konieczne są działania na rzecz dywersyfikacji działalności rolniczej i pozyskiwanie dodatkowych źródeł dochodów. Około 30,7% mieszkańców utrzymuje się z pracy na etacie, z emerytury lub renty 24,1% a z prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej 4,8%. Tylko ok. 15,4% gospodarstw domowych nie posiada dochodów z działalności rolniczej.

Wykres 20 Źródła dochodów gospodarstw domowych w gminie Komarów-Osada

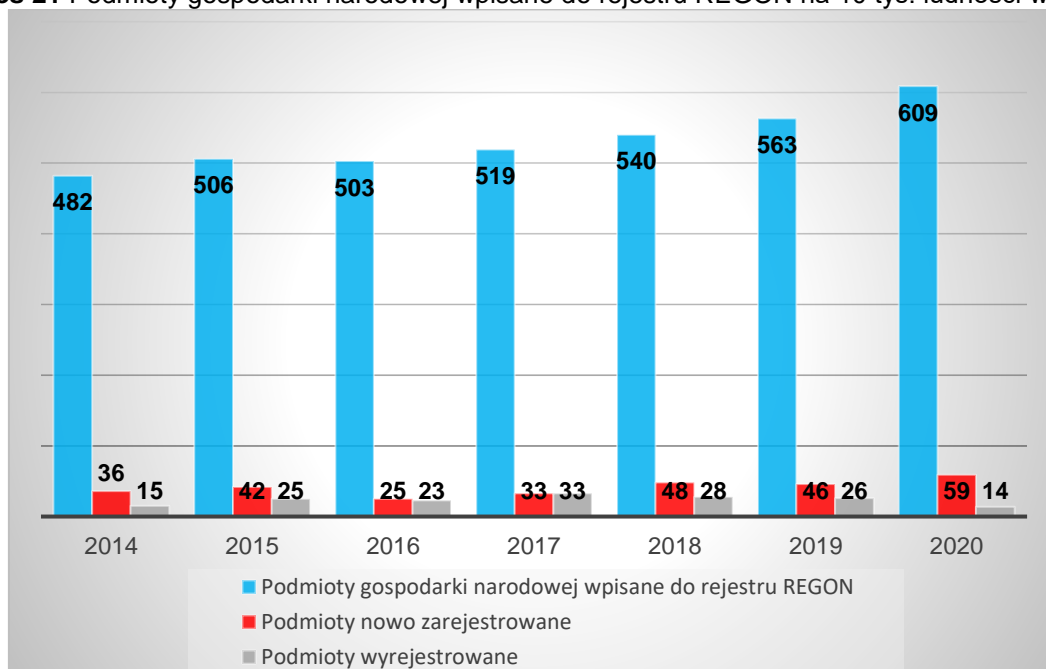
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

3.2.2 Potencjał rozwoju ekonomiczno-społecznego

Gmina Komarów-Osada należy do obszarów, w których sytuacja społeczno-ekonomiczna mieszkańców jest zdeterminowana gospodarką rolną. Sektor ten stanowi główne źródło utrzymania mieszkańców oraz pełni główną funkcję rozwojową, 70,4% aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Komarów-Osada pracuje

w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 12,1% w przemyśle i budownictwie, a 5,2% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 0,3% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości). Dlatego też jako podstawowe źródło dochodu mieszkańcy wymieniają pracę w indywidualnych gospodarstwach ale w gminie występuje również zjawisko tzw. dwuetatowców. Pozostałe sektory gospodarki takie jak usługi czy produkcja zajmują miejsca jedynie pomocnicze. Wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności dla gminy Komarów-Osada wynosi 609, dla powiatu zamojskiego 719 a dla województwa lubelskiego 879. W ujęciu bezwzględny liczbą podmiotów gosp. narodowej wzrosła od 2014 r. do 2020 r. o 26% - wykres poniżej.

Wykres 21 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w gminie

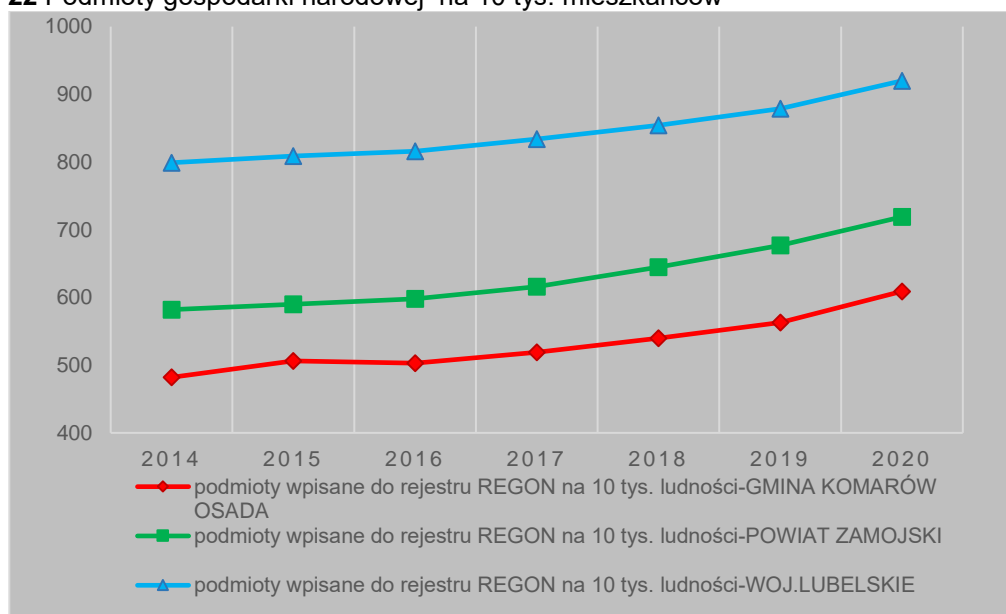
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Zdecydowana większość (98%) przedsiębiorstw to mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające 0-9 osób, tylko (2%) przedsiębiorstw zalicza się do grupy małych przedsiębiorstw zatrudniających 10-49 osób. Na terenie gminy występuje 297 podmiotów gospodarki narodowej w tym 235 jednoosobowych działalności gospodarczych jest to 79% ogółu przedsiębiorstw w gminie. Podmioty gospodarki narodowej posiadające osobowość prawną w formie spółki handlowej – 10, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego – 2, spółdzielnie – 2, fundacje – 2,

stowarzyszenia – 21, podmiotów będących własnością publiczną (państwowe lub samorządowe) – 9.

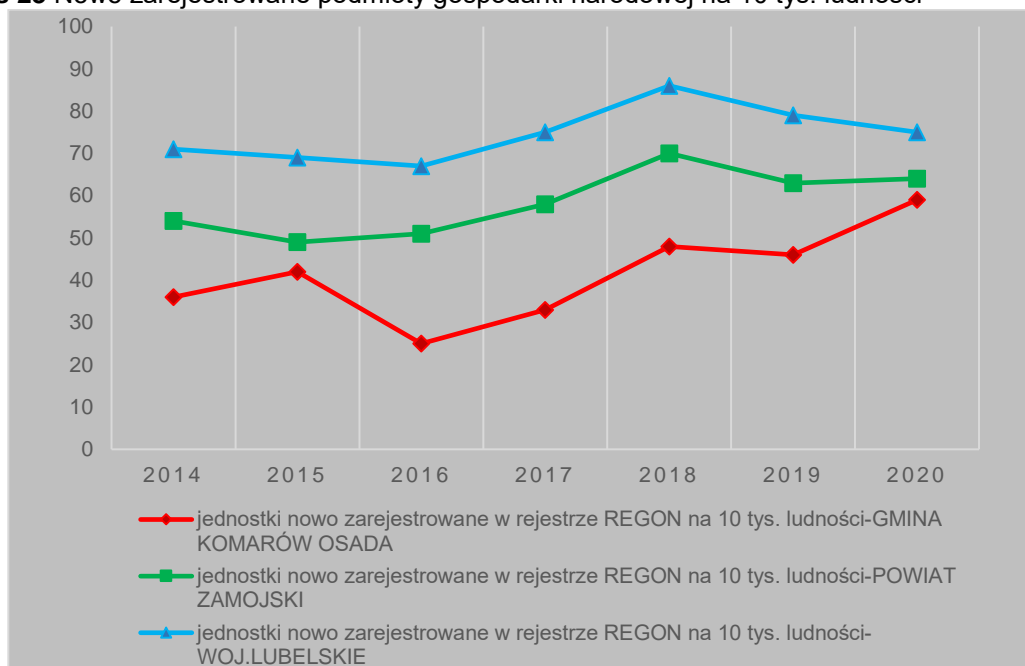
Wzrost ogólnej liczby firm działających na terenie gminy liczony na 10 tys. ludności (o 26%) był skorelowany ze wzrostami w powiecie (o 23,53%) i województwie (o 15,14%), co obrazują poniższe wykresy natomiast dynamika wzrostu największa była w gminie Komarów-Osada, spowodowane to było m.in. początkową mniejszą liczbą bezwzględną firm przez co wzrost procentowy jest największy oraz ogólną poprawą sytuacji gospodarczej w kraju w tym okresie. Jeżeli chodzi o nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności to w gminie Komarów-Osada w analizowanym okresie sumie zarejestrowano 289 nowych firm, w powiecie 409 a w województwie 522, przyjmując tą liczbę jako 100%, wskaźnik dla gminy Komarów-Osada jest aż o 44,64% niższy a dla powiatu o 21,65% niższy, dlatego wskaźnik ten należy uznać za dość niski a władze gminy Komarów-Osada powinny dążyć do uzyskania zbliżonej wartości wskaźnika jak dla województwa poprzez tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

Wykres 22 Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Wykres 23 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Firmy z terenu gminy zarejestrowane w 2020 r. w grupach przemysł i budownictwo 27% (83), rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 5% (15) natomiast 67% (199) podmiotów została zakwalifikowana jako pozostała działalność.

Wśród osób prowadzących działalność gospodarczą najczęściej zarejestrowanych jest w branżach (w kolejności malejącej, wg danych GUS na koniec 2020 r.):

- Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle – 77 (34%)
- Budownictwo – 62 (27%)
- Transport i gospodarka magazynowa – 13 (5%)
- Przetwórstwo przemysłowe – 12 (5%)
- Pozostała działalność usługowa – 11 (4%)
- Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 12 (5%)
- Opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 11 (4%)
- Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 10 (4%)
- Edukacja – 4 (1%)
- Informacja i komunikacja – 4 (1%)
- Działalność finansowa i ubezpieczeniowa – 4 (1%)

- Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca – 8 (3%)
- Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją – 3 (1%)
- Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – 3 (1%)
- Działalność Górnictwo i wydobywanie - 1 (0,5%)

Do największych pracodawców z sektora budżetowego i prywatnego w gminie zaliczają się:

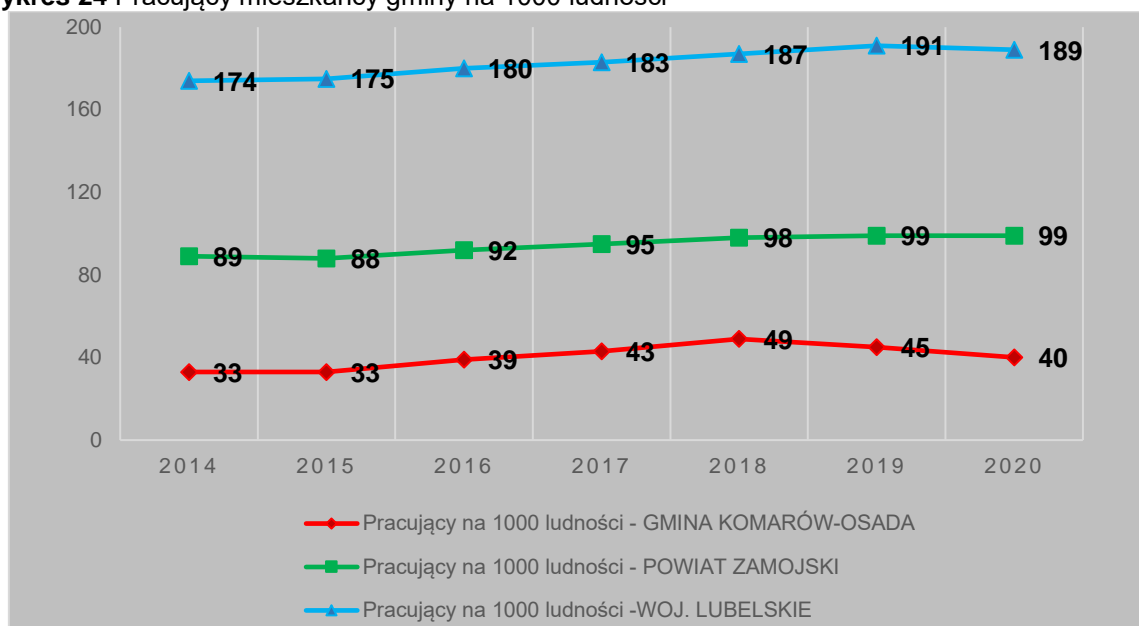
- Małgorzata Szymków – Delikatesy Centrum, ul. Rynek 6, 22-435 Komarów-Osada, ilość osób zatrudnionych – 17,
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe Justyna Kania, Zubowice 18, 22-435 Komarów-Osada, ilość osób zatrudnionych – 6,
- MIGRO-Pilip Marek, ul. 3 Maja 160, 22-435 Komarów-Osada, ilość osób zatrudnionych – 40,
- Urząd Gminy Komarów-Osada, ul. Rynek 15, ilość osób zatrudnionych – 26,
- Wioł-Med Jolanta Markiewicz, Wioletta Denis sp. jawna, ul. Rynek 12, 22-435 Komarów-Osada - ilość osób zatrudnionych- 16,
- Centrum Integracji Społecznej w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Janówce Zachodniej 23, ilość osób zatrudnionych – 7,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarowie-Osadzie, ul. Rynek 15, ilość osób zatrudnionych – 9,
- Warsztat Terapii Zajęciowej w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Wolicy Brzozowej, ilość osób zatrudnionych – 16,
- Przychodnia Salmed Anna i Lech Sikora, ul. Rynek 12, 22-435 Komarów-Osada, ilość osób zatrudnionych – 10,
- Szkoła Podstawowa w Antoniówce - ilość osób zatrudnionych - 8,
- Szkoła Podstawowa w Komarowie-Osadzie - ilość osób zatrudnionych - 40,
- Szkoła Podstawowa w Śniatyczach - ilość osób zatrudnionych - 6 (w likwidacji),
- Szkoła Podstawowa w Zubowicach - ilość osób zatrudnionych - 5 (w likwidacji),
- Samorządowe Przedszkole w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Zubowicach - ilość osób zatrudnionych - 8,

- Poczta Polska Poczta Polska, ul. 3 Maja 3, 22-435 Komarów-Osada - ilość osób zatrudnionych - 7,
- Powiatowy Bank Spółdzielczy Zamość, Oddział w Komarowie, ul. Piłsudskiego 2, 22-435 Komarów-Osada – ilość osób zatrudnionych – 5.

Jak podają statystyki GUS w Gminie Komarów-Osada na koniec 2020 r. było 197 osób pracujących, które stanowiły 1,88% wszystkich pracujących z terenu powiatu zamojskiego. Większą część osób pracujących stanowiły kobiety – 62,43%, zatrudnieni mężczyźni stanowili zaledwie 37,57% ogólnej liczby pracujących. Natomiast wskaźnik ten nie obejmuje pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Liczba ludności w wieku produkcyjnym ogółem w gminie wynosi 2925 osób. Według wskaźnika ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (do 44 roku życia) wynosi 1857 (63,48%) a niemobilnym 1068 (36,52%).

Powyższe dane dużo mówią o potencjale gospodarczym, mianowicie gmina Komarów-Osada ze względu na położenie i duży odsetek ludności w wieku mobilnym charakteryzuje się podejmowaniem pracy przez mieszkańców poza granicami gminy w większych ośrodkach miejskich. Z kolei duża liczba małych gospodarstw rolnych skutkuje bezrobociem ukrytym. Bezrobotni nie rejestrują się, nie są też wykazywani jako osoby pracujące na poniższym wykresie gmina Komarów-Osada ma niemal 2,5 krotnie niższy wskaźnik zatrudnienia na 1000 ludności na tle powiatu i 4,7 krotnie na tle województwa lubelskiego.

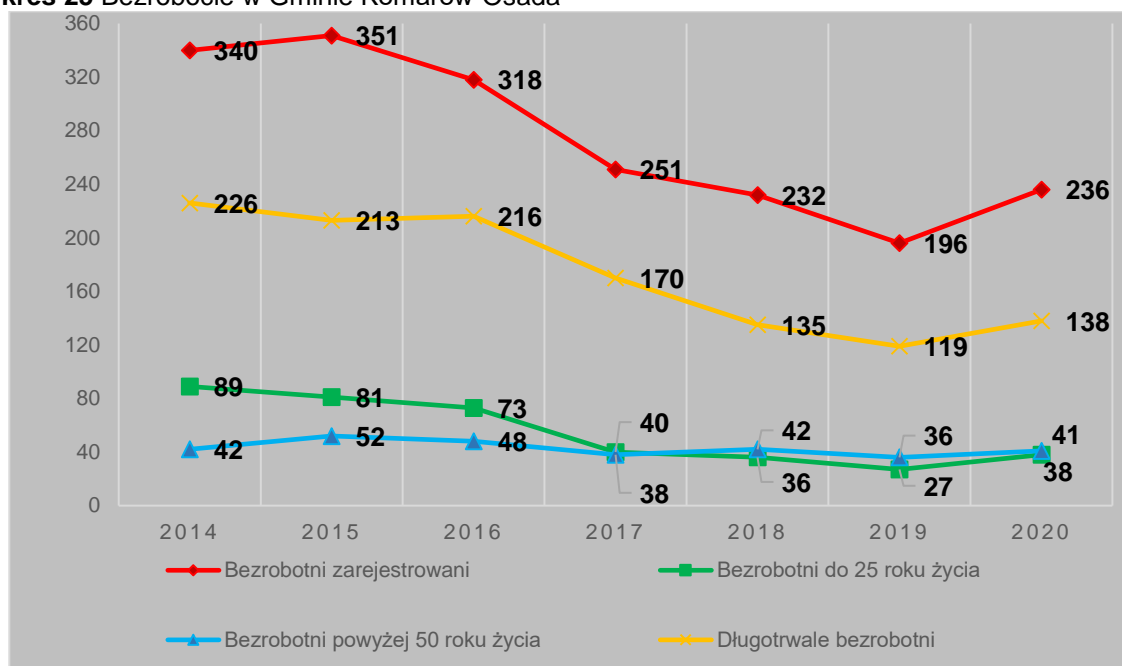
Wykres 24 Pracujący mieszkańcy gminy na 1000 ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Analizując dane w tym zakresie z ostatnich 7 lat zauważalny jest spadek bezrobocia rejestrowanego. Niepokojący jest fakt że liczba osób długotrwale bezrobotnych utrzymuje się na dość wysokim poziomie i w 2020 r. wyniosła 138 osób (58,47% wszystkich zarejestrowanych), duży udział bezrobotnych w wieku do 25 roku życia – 38 os. oraz powyżej 50 roku życia – 41 os., oba te wskaźniki na przestrzeni analizowanego okresu spadły ale drugi wskaźnik spadł nieznacznie o 4 os. co należy uznać za niekorzystne zjawisko. Oferowane na lokalnym rynku możliwości pracy nie są atrakcyjne dla ludności w wieku produkcyjnym, w związku z tym widoczna jest stopniowa migracja ludności w celach zarobkowych, zarówno do większych ośrodków miejskich, jak i innych krajów.

Wykres 25 Bezrobocie w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Obecnie jednym z najważniejszych działań w gminie Komarów-Osada będą działania zmierzające do zwiększenia liczby miejsc pracy, aby podnieść poziom życia i sytuacji życiowej lokalnej społeczności. Ważną rolę w tym zakresie może odgrywać obecna produkcja rolno-spożywcza, tworzenie stref rozwoju działalności gospodarczej i warunków do rozwoju przedsiębiorczości. Niezwykle ważne jest również wsparcie mieszkańców gminy w zakresie rozwoju zawodowego i podejmowania inicjatyw przedsiębiorczości. W tym kontekście szczególnie istotne wydaje się być kształcenie mieszkańców z uwzględnieniem potrzeb lokalnego rynku pracy. Szans na rozwój gospodarczy należy upatrywać także w turystyce oraz agroturystyce, ze względu na wysokie walory przyrodnicze gminy (czyste powietrze, lasy, tereny zielone).

3.2.3 Potencjał turystyczny

Piękne walory przyrodnicze, krajobrazowe, ciekawa i niebanalna zabudowa oraz bogata historia ziem komarowskich czynią je miejscem atrakcyjnym pod względem turystycznym. Na obszarze gminy Komarów-Osada istnieją predyspozycje do organizowania i rozwoju różnych form turystyki i agroturystyki.

Atrakcją dla turystów są wąwozy lessowe w Księżostanach porasta je naturalna buczyna karpacka ze starodrzewem bukowym. We wsi Księżostany występują także źródła wód, których walory cenią sobie lokalni mieszkańcy. Warto również odwiedzić zespół stawów wodnych we wsi Dub, położony nieopodal niewielkiego kompleksu leśnego. Nieskażone środowisko, walory krajobrazowe oraz różnorodność fauny i flory zdecydowały o objęciu części terenu gminy ochroną w ramach sieci obszarów Natura 2000. Dolina Sieniochy to jeden z najpiękniejszych w Polsce kompleksów bogatych florystycznie łąk trzęślicowych. Z kolei Ostoja Tyszowiecka to miejsce bytowania rzadkich gatunków ptaków jak: derkacz, dubelt i dzierzba gąsiorek. Atrakcyjna lokalizacja na stokach wierzchowin miejscowości Kraczew, Sosnowa-Dębowa, Księżostany i Księżostany-Kolonia to idealne miejsce do organizowania różnych form wypoczynku i rekreacji: wycieczek rowerowych lub pieszych, nordicwalkingu.

Na terenie gminy Komarów-Osada występują: Specjalne Obszary Ochrony wpisane w europejskim systemie ochrony siedliskowo-gatunkowej NATURA 2000.

1. Bródek PLH060085 - Ostoja położona jest w strefie wododziałowej Huczwy (dopływu Bugu) i Łabuńki (dopływu Wieprza) pomiędzy Kotliną Hrubieszowską a Kotliną Zamojską. Ostoja obejmuje 4 kompleksy głównie grądów subkontynentalnych odmiany wołyńskiej *Tilio carpinetum* z licznym występowaniem gatunków ciepłolubnych. Obszar obejmuje płyty grądów z licznym występowaniem *Cypripedium calceolus* (ponad 1400 os.) i licznymi gatunkami rzadkimi i chronionymi. Populacja obuwika stanowi 3,5 - 4,7 % populacji wojewódzkiej i ponad 2% populacji krajowej.
2. Dolina Sieniochy PLH060025 - Obszar obejmuje dolinę rzeki Sieniochy od wsi Komarów (na zachodzie) do Czermno (na wschodzie). Znajdują się tu rozległe torfowiska przejściowe i nakredowe, w części użytkowane ekstensywnie (jako łąki kośne, eksploatacja torfu), w części nieużytkowane. Obszar obejmuje m.in. kompleks torfowiska k. Śniatycz. Jeden z największych w Polsce (ok. 600 ha) kompleksów bardzo bogatych florystycznie łąk trzęślicowych. Ponadto występują tu bardzo rzadkie i dobrze wykształcone zbiorowiska: *Orchido-Schoenetum nigricans*, zbiorowisko z *Schoenus ferrugineus*, *Betulo-Salici repentis* i *Cladietum marisci*. Występują tu największe dotychczas znane w Polsce populacje następujących gatunków flory: *Swertia perennis* ssp. *perennis*, *Gymnadenia conopsea* ssp. *densiphora*, oraz jedne z największych w Polsce populacji: *Angelica palustris*, i *Liparis Loeselii*. *Swertia perennis* ssp. *perennis* ma tutaj

jedyne obecnie znane stanowisko woj. lubelskim i jedno z 2 potwierdzonych obecnie w Polsce. Występuje 5 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi Roślin: *Betula humilis*, *Schoenus nigricans* (jedyne stanowisko w woj. Lubelskim i jedno z kilku w Polsce), *Liparis loeseli*, *Angelica palustre*, *Dactylorhiza incarnata* ssp. *ochroleuca*. Obszar jest też ważny dla ochrony pięciu gatunków motyli z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG: *Maculinea telejus* (= *Phengaris teleius*), *Maculinea nausitous* (= *Phengaris nausithous*), *Coenonympha oedippus*, *Lycaena dispar* i *Lycaena helle*. Stanowisko motyla *Coenonympha oedippus* jest jednym z 4 obecnie znanych w Polsce stanowisk.

3. Ostoja Tyszowiecka PLB060011 - Rozległy obszar obejmujący całą dolinę rzeki Sieniochy i środkowy odcinek doliny Huczwy. Teren charakteryzuje się mozaiką siedlisk. Obniżenia w dolinie wypełnione są torfami występującymi na utworach kredowych lub piaszczystych. Obszar występowania utworów piaszczystych porośnięty jest borami. Na żyzniejszych siedliskach występują lasy łąkowe, a na terenach podmokłych (w bezpośrednim sąsiedztwie dolin rzecznych) - olsy. W górnym biegu Sieniochy znajdują się dwa kompleksy stawów rybnych (Dub i Swaryczów), na których prowadzona jest gospodarka rybacka. Niewielki kompleks stawów znajduje się też na wschód od Tyszowic. Duża część torfowisk stale lub okresowo podmokłych, jest nieużytkowana i porośnięta turzycowiskami, pozostała zaś to ekstensywnie użytkowane łąki. Część torfowisk leżących w dolinie Sieniochy jest eksploatowana - prowadzi się ręczne wydobycie torfu. W granicach obszaru występują znaczne obszary zabudowy wiejskiej. Na obszarze występuje co najmniej 24 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 9 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Na liście wszystkich stwierdzonych tu ptaków znajduje się 148 gatunków (w tym 119 lęgowych). W okresie lęgowym stwierdzono występowanie następujących gatunków: około 5% populacji krajowej rybitwy białowąsej (PCK), powyżej 2% populacji krajowej dzięcioła białoszyjego, co najmniej 1% populacji krajowej dubelta (PCK) i podróżniczka (PCK) oraz stosunkowo licznie (C7) zielonkę (PCK), kokoszkę i muchołówkę białoszyją. Występuje co najmniej 8 gatunków roślin z listy Czerwonej Księgi i dodatkowe 4 gatunki z listy roślin chronionych. Spośród występujących tu kręgowców najciekawszym jest suseł perełkowy *Spermophilus suslicus* (zachodni skraj zasięgu gatunku). Spotykanych jest kilka gatunków owadów z listy Czerwonej Księgi.

Zdjęcie 2 Malownicze krajobrazy Gminy Komarów-Osada – wiosna 2021 r.

Źródło: <http://www.komarow.pl/galeria-kom>

Zdjęcie 3 Dolina Sieniochy

Źródło: <http://www.komarow.pl/galeria-kom>

Na atrakcyjność turystyczną obszaru, oprócz niewątpliwych walorów przyrodniczych, składają się również dziedzictwo kulturowe. Właściwie utrzymane, estetycznie zagospodarowane i eksponowane walory kulturowe są z jednej strony wyrazem dumy, ale i szacunku, troski mieszkańców tych terenów o własne dziedzictwo. Oprócz zabytkowych zespołów kościelnych w Komarowie Osadzie, Dubie, Zubowicach i Śniatyczach, ciekawym atutem dla turystów mogą być charakterystyczne zabudowy wiejskie z nieodłącznymi przydrożnymi kapliczkami - świadectwem chrześcijańskiego rodowodu oraz pamiątkami o wydźwięku historycznym i patriotycznym. Najbardziej znanym wydarzeniem w historii Gminy Komarów-Osada jest bitwa z 1920 r., znana jako ostatnia wielka bitwa z użyciem konnicy.

Na terenie gminy Komarów-Osada znajduje się wiele zabytków, najcenniejsze wpisane są do Rejestru zabytków prowadzonego przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszystkie zostały wymienione poniżej. Są to tym samym najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zabytki nieruchome:

1. Komarów (właśc. Obręb geod.: Komarów Osada) , nr rejestr. - A/1485 - kościół paraf. rzymskokat. pw.Świętej Trójcy, wraz z wyposażeniem wnętrza, nagrobek z 1853 r. i drzewostan - w gran. ogrodzenia cmentarza kościelnego.
2. Wolica Śniatyczna, nr rejestr. - A/667 - miejsce upamiętniające wydarzenie historyczne, tj. bitwę pod Komarowem w dn. 31.08.1920 r. (na działce wskazanej w dec., w gran. wg zał.), obejmujące: mogiłę żołnierzy poległych w bitwie pod Komarowem w dn. 31.08.1920 r. oraz fragment pola bitwy (tj. teren odpowiadający części działki wskazanej w dec.), w gran.istniejącego ogrodzenia – z wyłączeniem współczesnych elementów zagospodarowania; - przedpole miejsca upamiętnienia tj. nieruchomości obejmujące teren nieruchomości wskazanych w dec. – wg zał. mapy¹⁶

Pozostałe zabytki wpisane są do Gminnej Ewidencji Zabytków. Wójt prowadzi ewidencję w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy

¹⁶ Dz.U.WL. z dn. dnia 15 stycznia 2021 r. poz. 324.

(Zarządzenie Nr 36/18 Wójta Gminy Komarów-Osada z dnia 31.08.2018 w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Komarów-Osada). W ewidencji znajdują się obiekty kwalifikowane na podstawie wartości estetycznych i stanu zachowania elementów zabytkowych zaopiniowane przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Oprócz Ewidencji Zabytków w gminie znajduje się 503 stanowiska archeologiczne pochodzących z epoki neolitu, brązu, żelaza, wczesnego średniowiecza i średniowiecza oraz pradziejów nieokreślonych.

Tabela 3 Ewidencja zabytków Gminy Komarów-Osada– wykaz obiektów zabytkowych

L. p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Forma Ochrony
1.	Antoniówka	Kapliczka przydrożna murowana, zwieńczona krzyżem żel.	Rok 1906	GEZ
2.	Antoniówka	Kapliczka przydrożna murowana, zwieńczona krzyżem żel.	Rok 1900	Ewid. Zabytków WKZ
3.	Antoniówka	Budynek Szkoły Drewniany	XV III wiek	Ewid. Zabytków WKZ
4.	Dub	Kapliczka przydrożna 2-kond. mur.	Rok 1905	Ewid. Zabytków WKZ
5.	Dub	Krzyż murowany na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
6.	Dub	Kościół rzym.-kat. Pw. Niep. Pocz. NMP i sw. Marii Magdaleny,	XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ
7.	Dub	Dawny Zespół dworsko-pałacowy	XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ
8.	Dub	Figura Chrystusa na postumencie, kam.	Rok 1937	GEZ
9.	Dub	Kapliczka przy dr. do Niewirkowa, mur.	XV III wiek	GEZ
10.	Dub	Fragment ogrodzenia kościoła wraz z bramą	XIII - XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ
11.	Dub	Cmentarz grzebalny wraz z kaplicą, i drz.	XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ
12.	Dub	Dzwonnica przy Kościele rzymsko kat.	XVIII-XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ
13.	Dub	Nagrobek przy Kościele rzymskokat. (1)	XV III-XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ

14.	Dub	Nagrobek przy Kościele rzymskokat. (2)	XVI II-XIX wiek	Rejestr zabytków WKZ
15.	Janówka Wschodnia	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
16.	Janówka Wschodnia	Figura kamienna na postumencie	Rok 1967	GEZ
17.	Janówka Wschodnia	Figura kamienna na postumencie	Rok 1908	GEZ
18.	Janówka Wschodnia	Figura kamienna na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
19.	Janówka Zachodnia	Krzyż kamienny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
20.	Janówka Zachodnia	Kapliczka mur. zwieńczona krzyżem	Rok 1900	GEZ
21.	Huta Komarowska	Krzyż kamienny na postumencie	Rok 1919	GEZ
22.	Kadłubiska	Kapliczka murowana dwukondygnacyjna	Rok 1900	GEZ
23.	Kadłubiska	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
24.	Komarów Dolny	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
25.	Komarów Dolny	Kapliczka 3-kondyg. mur. zwiecz. Krzyż.	Początek XIX wieku	GEZ
26.	Komarów Dolny	Cmentarz prawosławny (nieczynny)	XIX wiek	Ewid. zabytków WKZ
27.	Komarów Wieś	Kapliczka na post. zwiecz. krzyżem mur.	Początek XX wieku	GEZ
28.	Komarów Wieś	Kapliczka murowana 2-kondygnacyjna	Początek XX wieku	GEZ
29.	Komarów Wieś	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
30.	Komarów Wieś	Figura kamienna na postumencie	Rok 1947	GEZ
31.	Komarów Wieś	Cmentarz prawosławny (nieczynny)	XIX wiek	Ewid. zabytków WKZ
32.	Komarów - Osada	Nagrobek z 1853r. Przy kościele parafialnym	Rok 1853	Rejestr zabytków WKZ
33.	Komarów - Osada	Figura Św. J.Nepomucena	XVI II - XIX wiek	Ewid. zabytków WKZ
34.	Komarów - Osada	Figura MB na postumencie	Początek XX wieku	Ewid. zabytków WKZ
35.	Komarów - Osada	Kapliczka z figurą	Początek XX wieku	GEZ
36.	Komarów - Osada	Kapliczka murowana 2-kondygnacyjna	XVIII wiek	Ewid. zabytków WKZ

37.	Komarów - Osada	Kościół parafialny	1908-1911	Rejestr zabytków WKZ
38.	Komarów - Osada	Cmentarz grzebalny	XIX wiek	Rejestr zabytków w WKZ
39.	Kraczew	Krzyż kamienny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
40.	Kraczew	Przydrożny obelisk "KOŁOS z Kraczewa"	Rok 1808	Rejestr zabytków w WKZ
41.	Księżostany	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
42.	Księżostany	Krzyż żelazny na postumencie	Rok 1932	GEZ
43.	Ruszczyzna	Krzyż żelazny na postumencie	Rok 1908	GEZ
44.	Ruszczyzna	Krzyż żelazny na postumencie	Rok 1964	GEZ
45.	Sosnowa-Dębowa	Figura na postumencie	Rok 1944	GEZ
46.	Śniatycze	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
47.	Śniatycze	Kościół parafialny	XIX wiek	Ewid. zabytków WKZ
48.	Śniatycze	Cmentarz prawosławny (nieczynny)	XVIII - XIX wiek	Ewid. zabytków WKZ
49.	Śniatycze	Mogiła zbiorowa z 1920 roku	XX wiek	GEZ
50.	Śniatycze	Cmentarz przykościelny (d.przycerkiewny)	XIX wiek	Ewid. zabytków WKZ
51.	Tomaszówka	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
52.	Tomaszówka	Krzyż murowany na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
53.	Wolica Brzozowa	Figura kamienna MB Niep. Pocz. na post.	Początek XX wieku	Ewid. zabytków WKZ
54.	Wolica Brzozowa	Kapliczka murowana	Początek XX wieku	GEZ
55.	Wolica Brzozowa Kol.	Kapliczka murowana	Początek XX wieku	GEZ
56.	Wolica Śniatycka	Krzyż żelazny na postumencie	Rok 1905	GEZ
57.	Wolica Śniatycka	Pamiętnik miejsca bitwy	Rok 1920	Rejestr zabytków WKZ
58.	Zubowice	Krzyż murowany na postumencie	Początek XX wieku	GEZ
59.	Zubowice	Krzyż żelazny na postumencie	Początek XX wieku	GEZ

60.	Zubowice	Kościół parafialny	XVII wiek	Rejestr zabytków WKZ
-----	----------	--------------------	-----------	----------------------

Źródło: Dane UG Komarów-Osada

Obszar Gminy Komarów Osada leży w dorzeczu rz. Bug, jedynie południowo – zachodni skrawek należy do zlewni rz. Wisły. Obszar gminy charakteryzuje mała gęstość sieci rzecznej oraz niewielka zasobność rzek. Przez środek gminy, z zachodu na wschód przepływa rzeka Sieniocha, lewo-brzeżny dopływ Huczwy, do której wpadają mniejsze ciek wodne. Źródłiska rzeki znajdują się na pograniczu Antoniówki i Wolicy Śniatyckiej. Południowo-zachodnią część gminy odwadnia rzeka Kryniczka, prawobrzeżny dopływ Wieprza. Ponadto w południowo-wschodniej części gminy występuje bezimienny ciek, dopływ Huczwy, który swoje źródło posiada we wsi Kraczew. Obszar gminy częściowo jest zagrożony deficytem wód powierzchniowych. Brak jest dużych zbiorników retencyjnych i możliwości gromadzenia większej ilości wody. Pod względem zasobności w wody podziemne gmina należy do obszarów średniozasobnych (50 -100m³/d/km²). Warunki zaopatrzenia w wodę podziemną są na ogół korzystne. Zdarzają się również znaczne obniżenia poziomu wód. Wody stojące zajmują 1,5km² gminy. Wody rzek są w znacznym stopniu zanieczyszczone, co jest spowodowane głównie chemizacją rolnictwa, zanieczyszczeniami bytowo - rolniczymi oraz drobnym przemysłem.¹⁸

Zadaniem priorytetowym w zakresie rozwoju turystyki na terenie gminy Komarów-Osada powinno być stałe poszerzanie i zwiększanie oferty turystycznej. Rozbudowy wymaga baza gastronomiczna i noclegowa.

Gmina Komarów Osada posiada warunki do rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i ekoturystyki związanej z eksponowaniem w ramach obowiązujących przepisów obszarów chronionych poprzez wyznaczanie nowych ścieżek pieszych, rowerowych oraz dydaktycznych. Obecnie na terenie gminy nie ma ścieżek rowerowych natomiast znajduje się Krajobrazowy Szlak Rowerowy, który rozpoczyna się i kończy na Rynku w Komarowie-Osadzie. Ma charakter pętli biegnącej wokół gminy, o łącznej długości ok. 50 km. Może być dzielony na krótsze trasy. Większa część szlaku to drogi utwardzone. Część południowa biegnie po malowniczej,

¹⁸ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarów-Osada

górzystej części gminy. Całość trasy można pokonać w 3 - 6 godz. w zależności od posiadanych umiejętności i liczby postojów.

Mieszkańcy oraz goście mogą skorzystać z infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej w gminie tj.:

- siłownie zewnętrzne w miejscowościach: Dub, Wola Śniatycka, Wolica Brzozowa, Komarów-Osada;
- altany w miejscowościach: Komarów-Osada i Janówka;
- grill w miejscowości Kraczew;
- place zabaw w miejscowościach: Dub, Śniatycze, Komarów-Osada, Komarów Wieś, Kadłubiska, Krzywostok, Antoniówka, Zubowice.

Rozbudowy narzędzi i miejsc rekreacji wymaga obecna sytuacja. Rolą samorządu lokalnego jest realizacja, stymulowanie i ułatwianie tych działań, np. poprzez pozyskiwanie środków zewnętrznych, stała współpraca z lokalnym biznesem turystycznym i wprowadzanie ułatwień dla przedsiębiorców z branży turystycznej.

3.3 Potencjał przestrzenno-funkcjonalny

Osadnictwo Gminy Komarów-Osada rozwijało się zasadniczo wzdłuż ciągów komunikacyjnych o przewadze kierunku z zachodu na wschód. Zabudowa mieszkaniowa gminy ukształtowana została w oparciu o podstawową i tradycyjną funkcję gminy, jaką jest rolnictwo. Dobre warunki glebowo-rolne sprzyjały wytwarzaniu się skupionych usługowo-produkcyjnych osad o niewielkim zaludnieniu. Znaczenie dla lokalizacji i formy zabudowy miały również obiekty kulturowe i sakralne. Obecnie miejscowości są jednostkami osadniczymi o różnej formie przestrzennej. Dominują zwarte i luźne rzędówki oraz wsie o zabudowie rozproszonej sieć osadnicza gminy Komarów-Osada jest charakterystyczna dla gmin wiejskich na wschodzie kraju. Na sieć osadniczą Gminy Komarów-Osada składa się 26 miejscowości tworzących 26 jednostek pomocniczych – sołectw tj.: Antoniówka, Dub, Huta Komarowska, Janówka Wschodnia, Janówka Zachodnia, Kadłubiska, Komarów-Osada, Komarów Górny, Komarów–Wieś, Komarów Dolny, Kraczew, Krzywostok–Kolonia, Krzywostok,

Księżostany–Kolonia, Księżostany, Ruszczyzna, Sosnowa–Dębowa, Swaryczów, Śniatycze, Tomaszówka, Tuczapy, Wolica Brzozowa, Wolica Brzozowa-Kolonia, Wolica Śniatycza, Zubowice- Kolonia oraz Zubowice. Miejscowość Komarów Osada - ośrodek gminny ma charakter zabudowy małego miasteczka z przeważającą zabudową jedno - i wielorodzinną oraz ośrodkiem usługowym.

Gmina posiada korzystne warunki do rozwoju przestrzennego jednak sporym ograniczeniem jest dość niski poziom skanalizowania gminy przy bardzo wysokim poziomie zwodociągowania.

Mapa 2 Układ komunikacyjny w Gminie Komarów-Osada

Źródło: Powiat zamojski System Informacji Przestrzennej

Infrastrukturę drogową na terenie gminy tworzą drogi gminne i powiatowe. Wewnętrzne powiązania komunikacyjne tworzą drogi o charakterze lokalnym. Ich podstawowa funkcja to zapewnienie komunikacji z innymi ośrodkami gminnymi. Przez gminę Komarów-Osada przebiega 14 dróg powiatowych o długości ok. 76,4 km (w tym 68 km posiada nawierzchnię asfaltową) oraz 312 dróg gminnych o łącznej długości

326,9 km w tym: 14,95% dróg o nawierzchni asfaltowej/betonowej, 85,05% o nawierzchni gruntowo-tłuczniowej. Stan techniczny poszczególnych odcinków jest zróżnicowany, niektóre z nich zostały już wyremontowane, ale też istotna część wymaga pilnych działań interwencyjnych. Istotnym mankamentem dróg lokalnych jest niedostateczna ilość chodników, oświetlenia ulicznego i ścieżek rowerowych. Wpływa to negatywnie na bezpieczeństwo mieszkańców gminy. Stan dróg w gminie jest różny, jednak w większości wymagają one remontów i konserwacji. Systematycznie co rok buduje się lub remontuje od kilku do kilkunastu kilometrów dróg. Ponadto na terenie gminy zauważalne są potrzeby w zakresie organizacji ruchu pieszego i rowerowego.

Tabela 4 Wykaz dróg powiatowych w Gminie Komarów-Osada

Lp.	Numer drogi powiatowej	Nazwa ciągu drogowego	Długość drogi (km)
1	3265 L	Boża Wola-Namule-Majdan Krynicki -Janówka	5,440
2	3266 L	Polany- Romanówka - Krynice - Janówka	0,990
3	3267 L	Komarów-Osada-Księżostany-Majdan.Krynicki	7,635
4	3268 L	Wólka Łabuńska - Komarów-Osada - Przewale	12,652
5	3270 L	Łabuńki - Barchaczów - Antoniówka - Zubowice	11,413
6	3272 L	Karp -Cześniaki- Wolica Śniatycka	4,942
7	3273 L	Wolica Śniatycka - Komarów Dolny	3,120
8	3274 L	Miączyn -Niewirków - Dub	3,250
9	3275 L	Kotlice - Zubowice	8,022
10	3279 L	Śniatycze - Dub	4,260
11	3280 L	Komarów-Osada - Karolówka	3,324
12	3281 L	Wolica Brzozowa - Sosnowa Dębowa-Kraczew	5,142
13	3282 L	Komarów Górny- droga powiatowa 3281L	4,571
14	3283 L	Zubowice - Czartowczyk - Czartowiec	4,185
SUMA			76,4

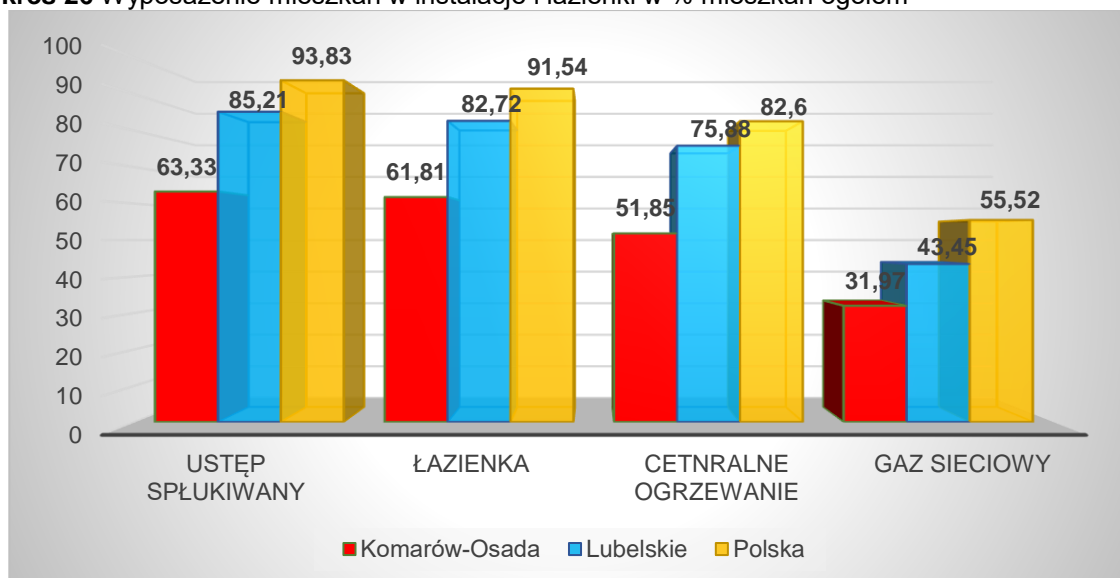
Źródło: ZDW Lublin

W gminie Komarów-Osada w latach 2014-2019 systematycznie rosła liczba osób korzystających z instalacji: wodociągowej i gazowej by w 2019 r. wynieść

odpowiednio 76,7% i 32% ogółu mieszkańców. Na terenie gminy znajdują się 2 ujęcia wody zasilające południową część gminy, tj.: ujęcie Janówka – o długości 12 km, ograniczone zasoby eksploatacji oraz ujęcie Komarów-Osada – o długości 38,7 km, z możliwością podłączenia kolejnych dwóch miejscowości. W północnej części gminy mieszkańcy bazują na dostawie wody ze źródeł lokalnych, którymi są lokalne studnie kopane lub głębinowe. Długość sieci wodociągowej wynosi ok. 53,4 km a liczba przyłączy 1003 szt. Jednym z głównych problemów gminy jest brak komunalnych zbiorowych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Ścieki przeważnie odprowadzane są powierzchniowo zanieczyszczając wody otwarte lub przenikają do gruntu powodując zanieczyszczenia wód w głębszych. W celu poprawienia gospodarki ściekowej i stanu środowiska niezbędna jest budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej. Gospodarka ściekowa w pozostałych miejscowościach, funkcjonuje w oparciu o przydomowe oczyszczalnie ścieków oraz zbiorniki bezodpływowe nieczystości ciekłych.

Przez gminę przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Lubaczów - Zamość. Gazociąg wchodzi na teren gminy w m. Komarów-Wieś, gdzie zlokalizowana jest stacja redukcyjna. Łączna długość sieci gazowej na terenie Gminy Komarów-Osada wynosi ok. 68,7 km. Gaz ziemny doprowadzony jest do 833 budynków mieszkalnych i niemieskalnych. Łącznie z gazu korzysta 559 gospodarstw domowych.

Wykres 26 Wyposażenie mieszkań w instalacje i łazienki w % mieszkań ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Biorąc od uwagę specyfikę gminy, braki w sferze przestrzenno - funkcjonalnej nie zawsze są sytuacjami kryzysowymi. Odsetek osób korzystających z instalacji w gminie przedstawia się następująco: poziom zwodociągowania 76,7% a średnia dla powiatu zamojskiego wynosi 58,2% w odniesieniu do kanalizacji sytuacja wygląda mniej korzystnie gdyż w gminie nie ma kanalizacji a średnia dla powiatu 13,3%, gazyfikacja 32% a średnia dla powiatu 24,1%. Niewątpliwie w tych elementach gmina jest beneficjentem długoletniego planowania i inwestycji ale proces ten wymaga jeszcze dużych nakładów szczególnie w sferze kanalizacji i gazyfikacji. W miejscach budownictwa rozproszonego niezbędne będzie również wspieranie rozwoju przydomowych oczyszczalni ścieków poprzez pozyskiwanie np. funduszy zewnętrznych. Budynki gdzie ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych, a następnie odwożone przez wozy asenizacyjne do oczyszczalni ścieków wymagają dalszego rozwoju wspierania rozwiązań systemowych w tym zakresie.

Pomimo relatywnie małych zasobów wód powierzchniowych w województwie lubelskim, w regionie zlokalizowane są obszary na których obserwuje się okresowe przybory wód płynących powodujących występowanie powodzi. W związku z tym planowanie rozwoju na tych terenach, w tym przede wszystkim obejmujących doliny trzech największych rzek w województwie, tj. Wisły, Bugu i Wieprza, powinno zostać podporządkowane zasadzie redukcji zagrożenia powodziowego.²⁰

Aby ocenić zmiany ryzyka powodziowego, a także określić działania związane z ograniczeniem negatywnych konsekwencji powodzi dla zdrowia ludzkiego, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej opracowywane są mapy zagrożenia powodziowego (MZP) i mapy ryzyka powodziowego (MRP), zgodnie z art. 171 ust. 8 ustawy – Prawo wodne oraz art. 14 Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywy Powodziowej), które podlegają przeglądowi i aktualizacjom w cyklach 6-letnich. W II cyklu planistycznym po przeprowadzonej aktualizacji wyznaczono nowe mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego dla obszarów i typów powodzi wskazanych w wyniku

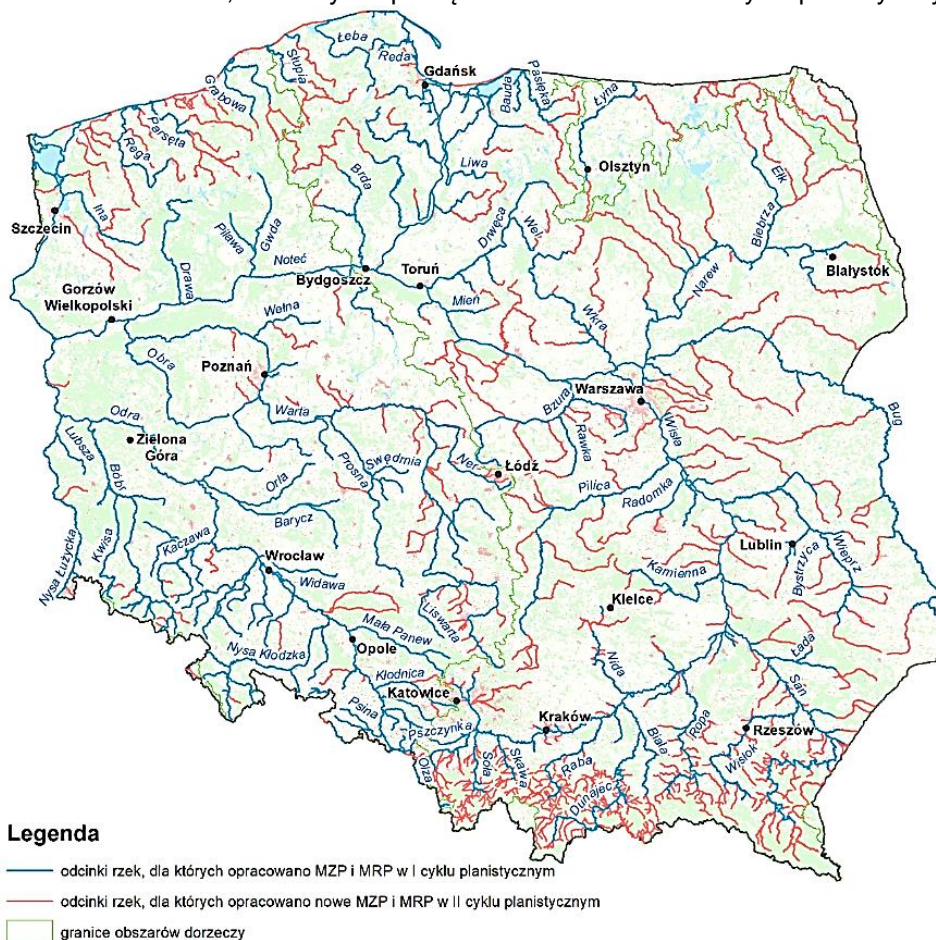
²⁰ *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.* przyjęta dnia 29 marca 2021 r. przez Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął uchwałą Nr XXIV/406/2021

przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) zakończonej w 2018 r. Ze względu na źródło wskazano w Polsce następujące typy powodzi:

- powódź rzeczna;
- naturalne wezbranie,
- zniszczenie wałów przeciwpowodziowych;
- powódź od strony morza – w dwóch scenariuszach:
- naturalne wezbranie,
- zniszczenie wałów przeciwpowodziowych lub przeciwsztormowych;
- powódź od urządzeń hydrotechnicznych – związana z zalaniem terenu w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia budowli piętrzących.

W I cyklu planistycznym opracowano MZP i MRP w przypadku powodzi rzecznych i od strony morza, natomiast II cykl planistyczny ukazał dodatkowo obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w wyniku zniszczenia lub uszkodzenia budowli piętrzących.

Mapa 3 Rzeki lub odcinki rzek, dla których sporządzono MZP i MRP w II cyklu planistycznym

Źródło: <https://www.powodz.gov.pl/pl/mapy>

Zgodnie z danymi udostępnionym na stronie Informatycznego Systemu Ochrony Kraju (<https://isok.gov.pl/hydroportal.html>) na terenie Gminy Komarów-Osada nie występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią przez które rozumie się obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (tj. raz na 100 lat) oraz obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% (raz na 10 lat).

3.4 Potencjał organizacyjno-finansowy

Zdolność gminy Komarów-Osada do inwestowania uzależniona jest głównie od struktury wydatków i dochodów budżetowych. Budżet gminy jest planem rocznym zawierającym dochody i wydatki związane z finansowaniem zadań własnych i zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Możliwości rozwoju gminy limitują osiągnięte dochody budżetowe.

Poziom budżetu gminy Komarów-Osada zmieniał się w przeciągu ostatnich kilku lat. W roku 2020 dochody ogółem wynosiły zł, czyli więcej niż rok wcześniej a w analizowanym okresie wzrosły o ok. Tak wysoki dochód wynika z dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje, zwiększyła się też subwencja oraz dochody z podatków. Dochody bieżące od 2015 roku systematycznie się zwiększają. Jest to zasługa m.in. zwiększenia dochodów z tytułu udziału w PIT.

Analogicznie jak w przypadku dochodów, również wydatki zmieniały się na przestrzeni ostatnich lat. Wydatki ogólne z budżetu gminy w 2020 roku wyniosły zł. Były wyższe o zł w stosunku do roku poprzedniego. Wydatki związane z kosztami obsługi długu stanowią niewielki procent ogółu i nieznacznie zmieniają się na przestrzeni lat.

W analizowanym okresie gmina notuje nadwyżkę operacyjną jest to różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi oraz odpowiednio deficyt operacyjny w przypadku osiągnięcia ujemnego wyniku bieżącego. Nadwyżka operacyjna to wskaźnik obrazujący sytuację finansową w samorządzie, zdolność do spłaty rat od zaciągniętych kredytów, pożyczek czy wyemitowanych obligacji oraz możliwości samodzielnego finansowania inwestycji. Czym wyższa jest wartość

nadwyżki operacyjnej tym większa jest możliwość realizacji przez jednostkę samorządu terytorialnego nowych przedsięwzięć majątkowych, zarówno bezpośrednio przeznaczając tą kwotę na inwestycje lub pośrednio spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Jest to najbardziej syntetyczna ocena kondycji finansowej samorządu, potencjału inwestycyjnego samorządu oraz zdolności kredytowej. Informuje ona jakimi środkami dysponuje jednostka po pokryciu najbardziej podstawowych potrzeb bieżących.²¹ W związku z tym pozytywnie należy ocenić kondycję finansową gminy Komarów-Osada .

Tabela 5 Analiza sytuacji finansowej gminy Komarów-Osada w latach 2015-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Komarów-Osada

Wykres 27 Porównanie dochodów i wydatków budżetowych w mln

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Komarów-Osada

Tabela 6 Analiza sytuacji finansowej Gminy Komarów-Osada w latach 2015-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Komarów-Osada

Łączna kwota długu na koniec roku budżetowego nie może przekroczyć 60 proc. wykonanych dochodów ogółem jednostki w danym roku budżetowym. Analizując poziom zadłużenia gminy widać iż na przestrzeni 6 lat jest on sukcesywnie zmniejszany i w tym kontekście należy ocenić stan jako pozytywny.

Tabela 7 Poziom zadłużenia gminy Komarów-Osada w latach 2015-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Komarów-Osada

3.5 Raport z badania ankietowego

Podczas prac nad *Strategią Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 roku* przeprowadzono badania ankietowe wśród mieszkańców gminy. Celem ankiety było zbadanie poziomu jakości życia w gminie

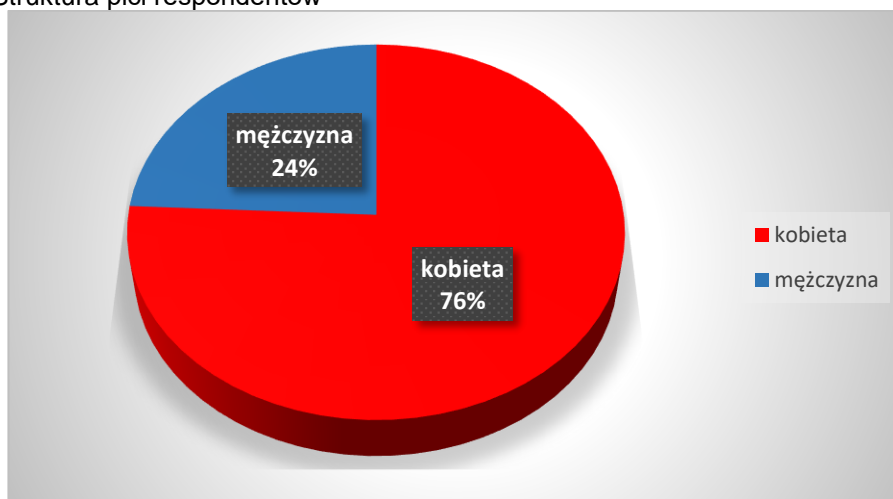
²¹ <http://www.bip.zielonagora.rio.gov.pl/dok/RIO-02a.pdf>

oraz zebranie subiektywnej oceny stanu i potencjału gminy.

Przygotowane kwestionariusze były dystrybuowane wieloma kanałami komunikacyjnymi, w tym m.in. poprzez: Urząd Gminy w Komarowie-Osadzie, jednostki organizacyjne gminy, informację o badaniu ankietowym zamieszczono na stronie internetowej gminy.

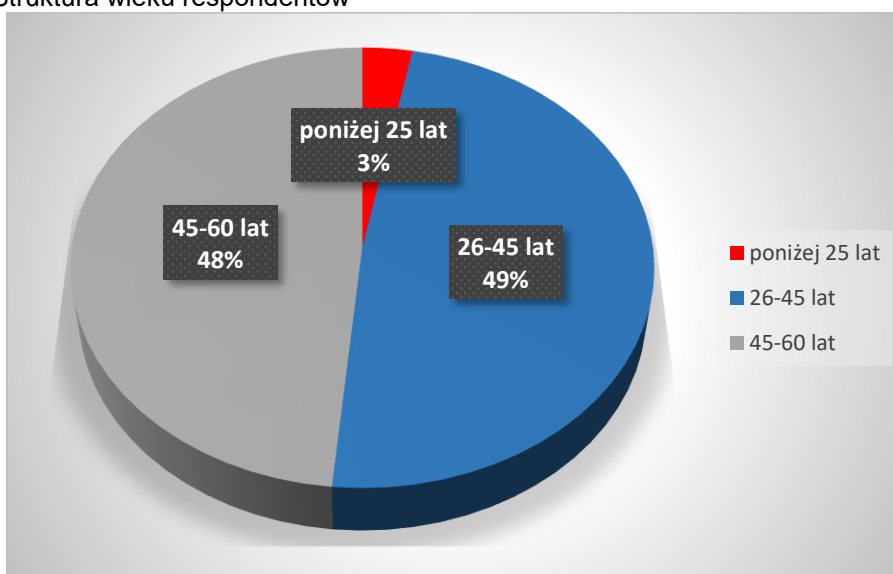
Ankieta zawierała 7 pytań (2 pytania otwarte, 5 zamkniętych) oraz metryczkę. W wyniku realizacji badania uzyskano łącznie 33 ankiety. Z pozyskanych danych wynika, iż ankiety wypełniło 32 mieszkańców gminy oraz 1 osoba niebędącą mieszkańcami gminy. 76% respondentów stanowiły kobiety, 24% mężczyźni. Strukturę wieku, wykształcenia i zatrudnienia respondentów ukazują poniższe wykresy.

Wykres 28 Struktura płci respondentów

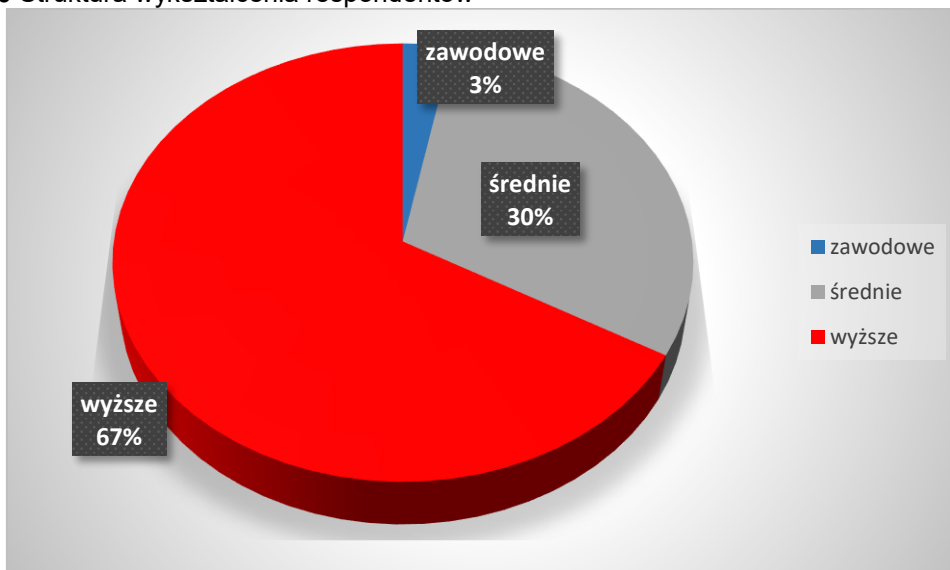
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 29 Struktura wieku respondentów

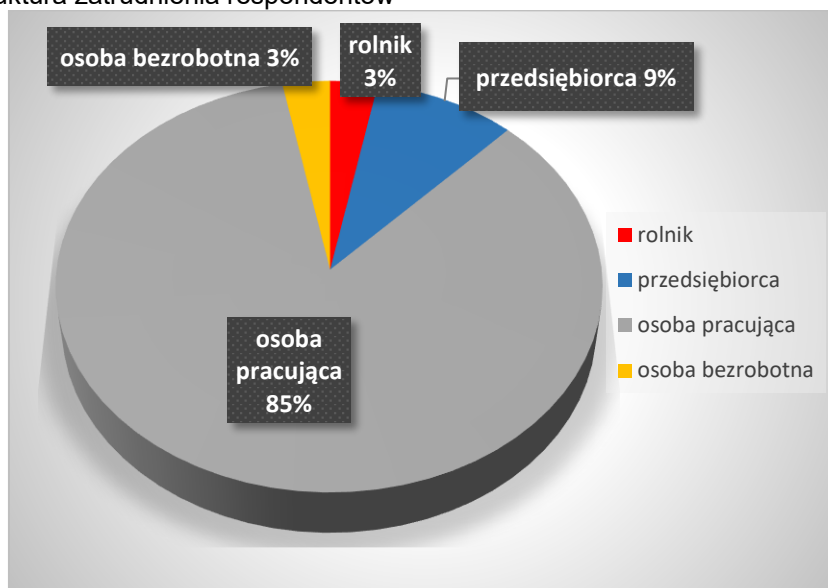
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 30 Struktura wykształcenia respondentów

Źródło: Opracowanie własne

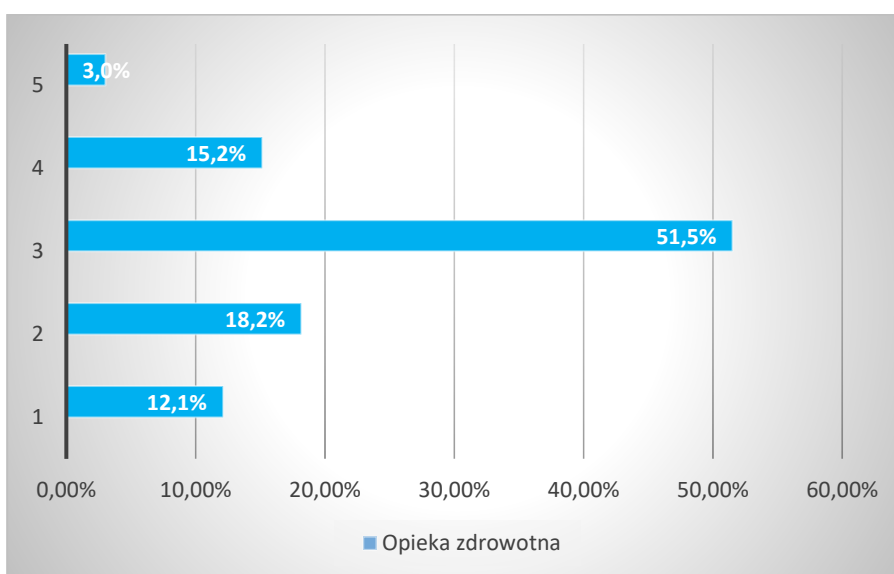
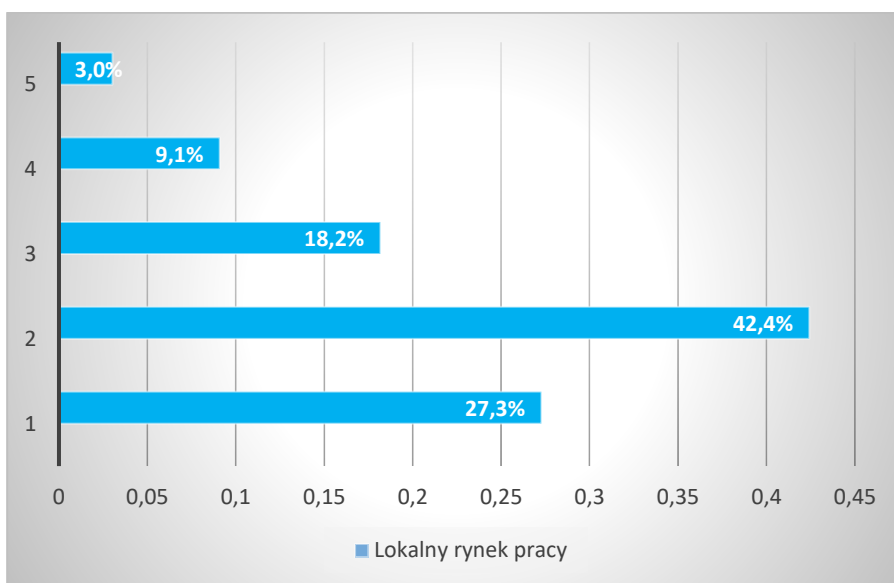
Wykres 31 Struktura zatrudnienia respondentów

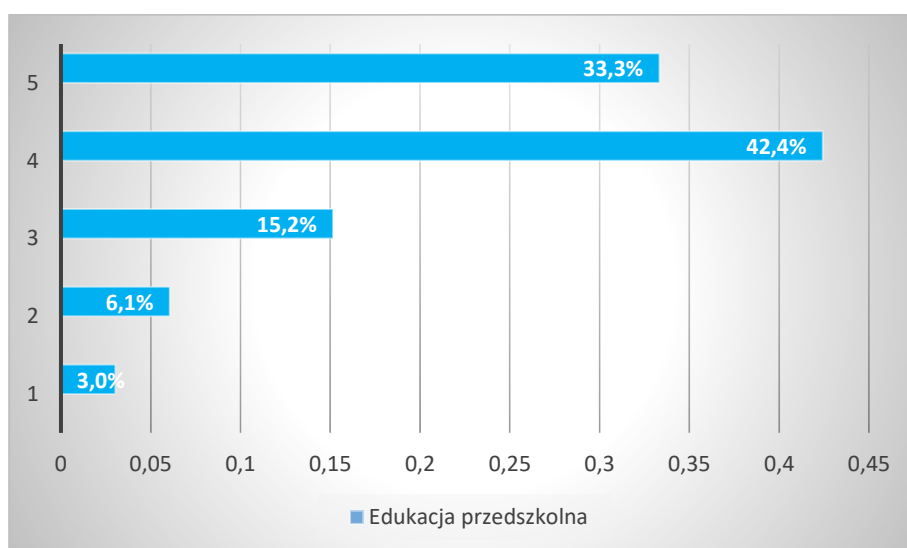
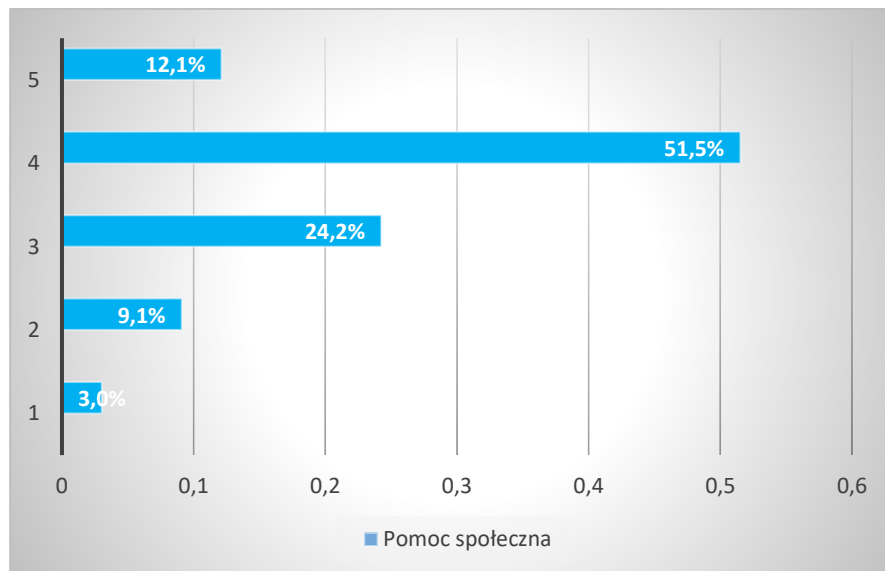
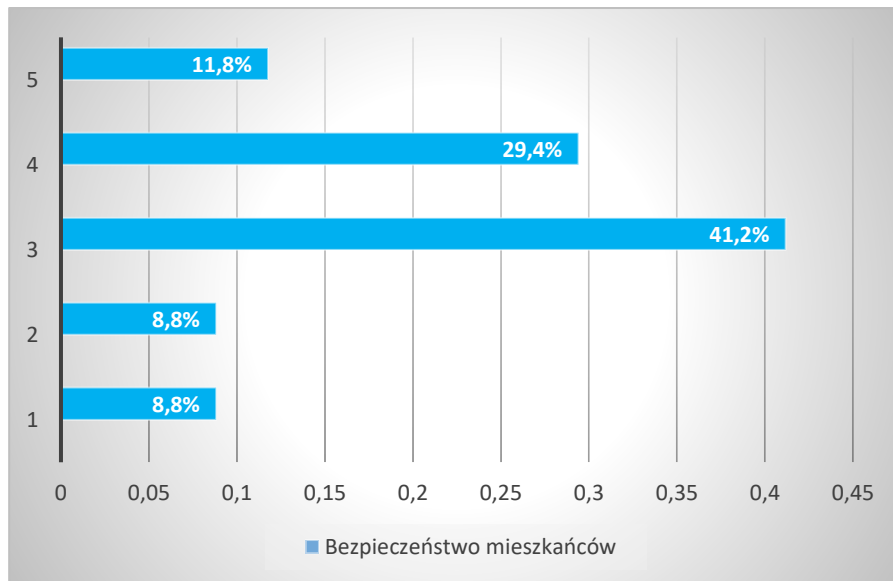

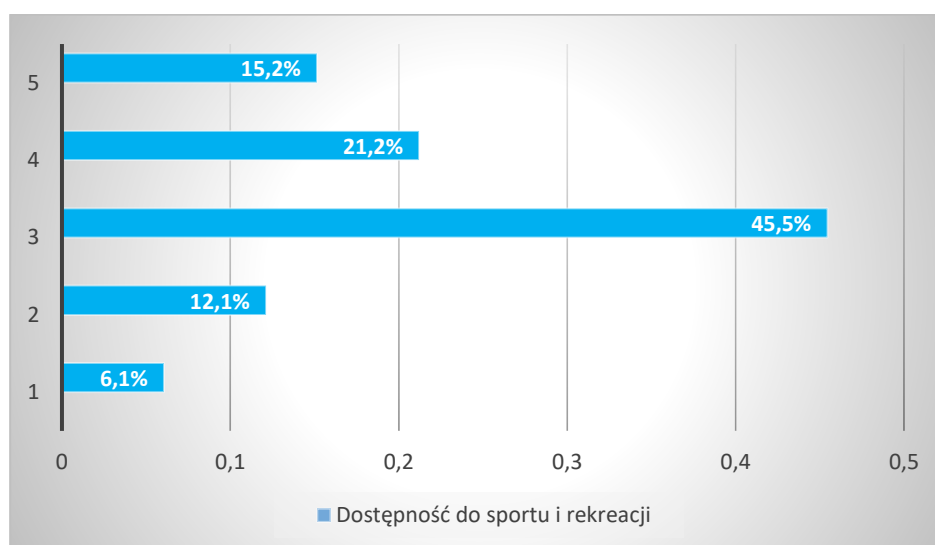
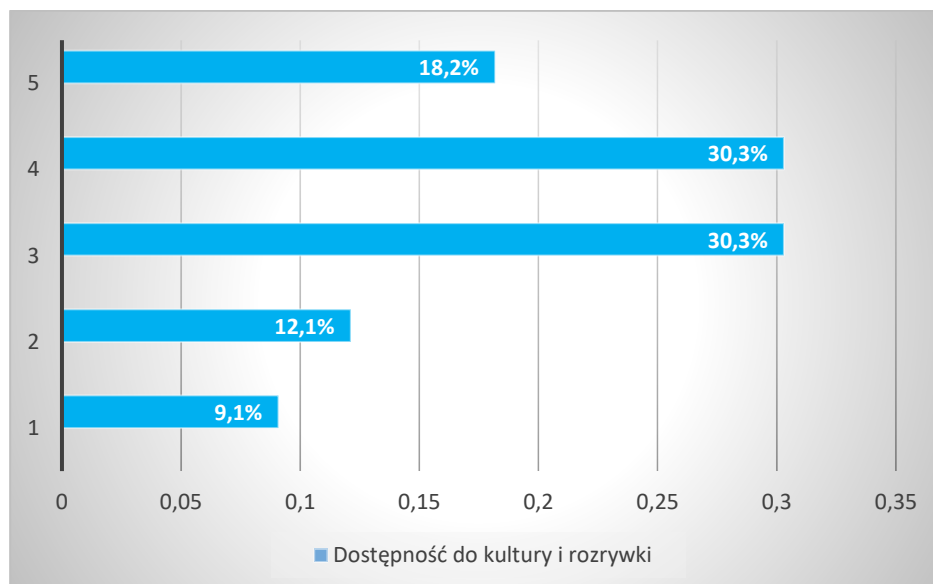
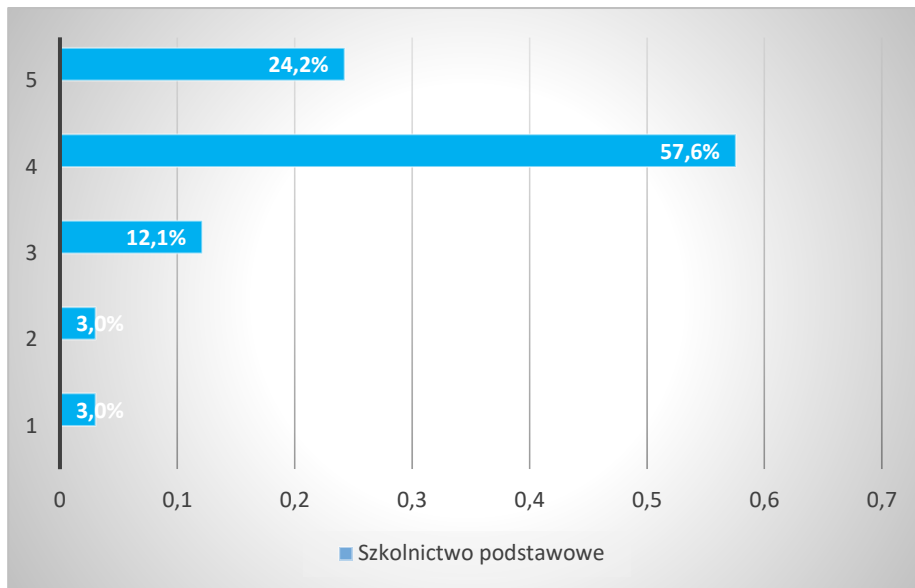
Źródło: Opracowanie własne

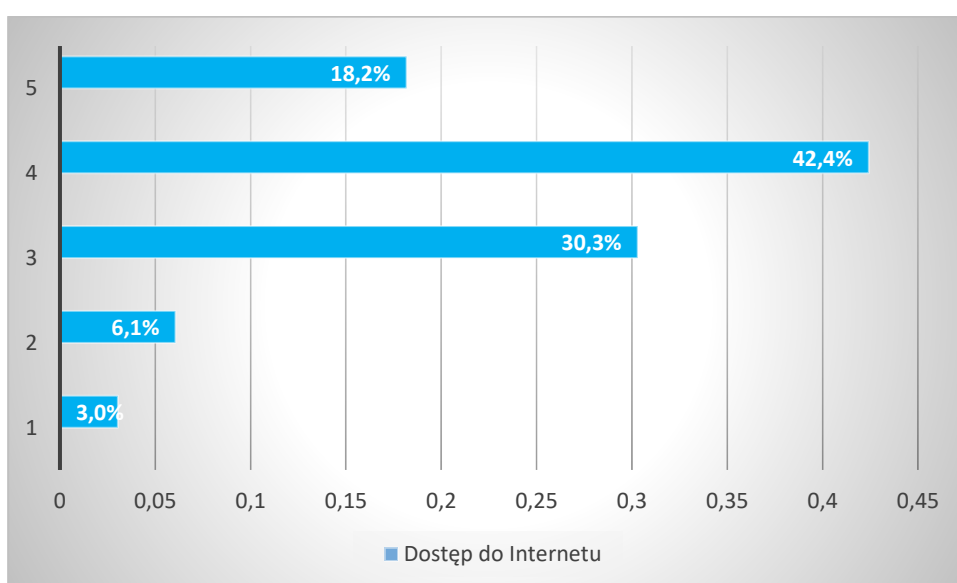
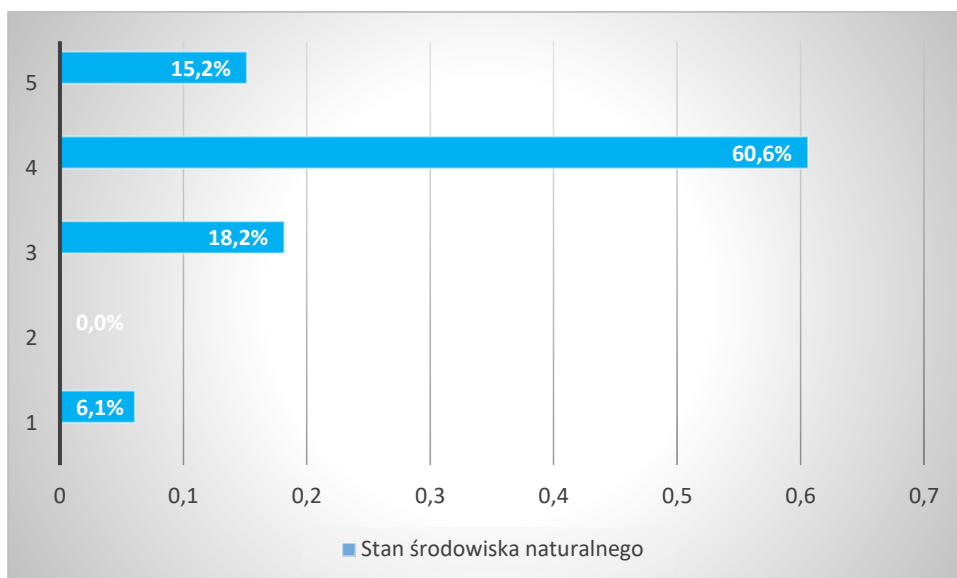
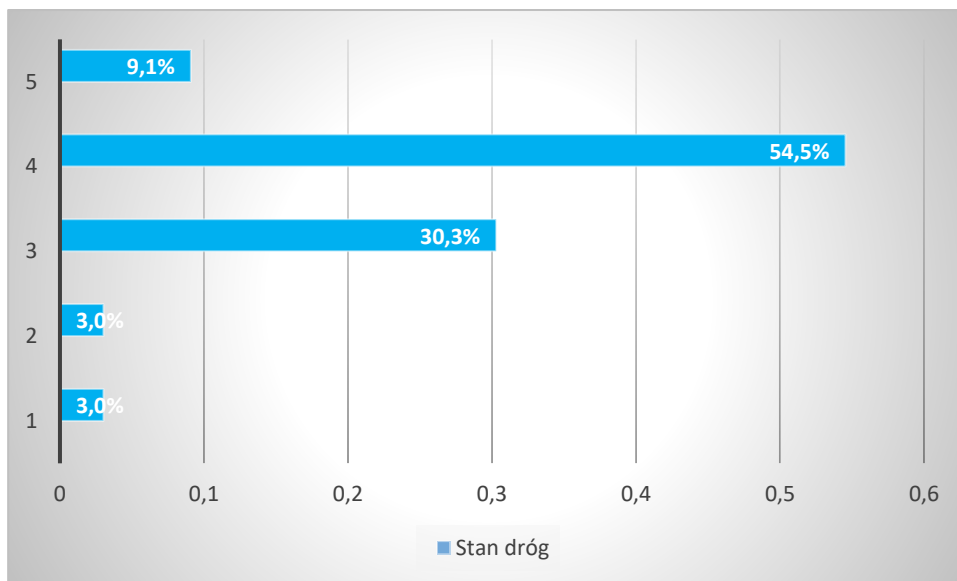
Celem pierwszego pytania była próba oceny poziomu jakości życia w podstawowych sferach: lokalny rynek pracy, opieka społeczna i zdrowotna, bezpieczeństwo mieszkańców, oświata, dostępność do kultury, rozrywki, sportu i rekreacji, stan dróg i środowiska naturalnego, dostęp do Internetu oraz instytucje publiczne. Według podanej skali, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. Na wysokim poziomie mieszkańcy ocenili edukację przedszkolną i szkolnictwo podstawowe a także dostęp do Internetu i stan środowiska naturalnego. Na poziomie dobrym i dostatecznym respondenci ocenili większość pozostałych sfer. Najgorzej oceniono lokalny rynek pracy i opiekę zdrowotną.

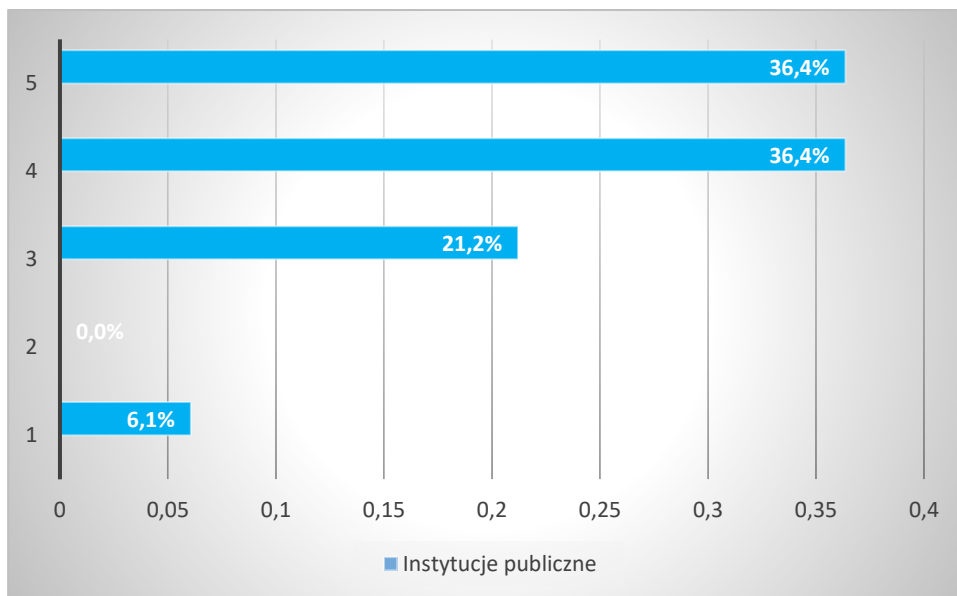
Wykres 32 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Jak ocenia Pan/Pani poszczególne sfery życia nterenie gminy?”

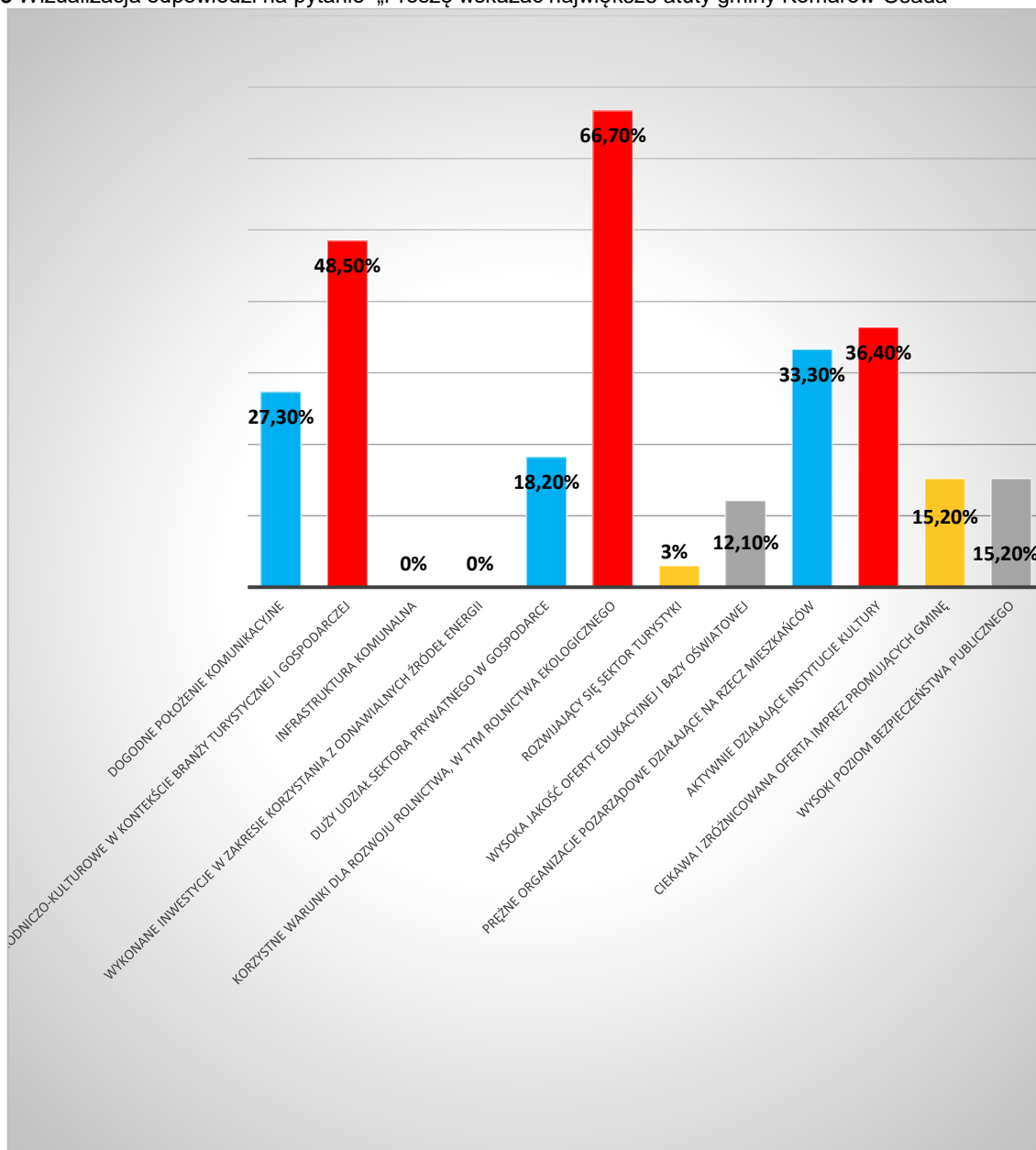

Źródło: Opracowanie własne

W drugim pytaniu respondenci mieli za zadanie wskazać największe atuty gminy Komarów-Osada. Na pierwszym miejscu wymieniono dogodne położenie komunikacyjne – 43%, na drugim miejscu – korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa, w tym rolnictwa ekologicznego – 34,4%. Na kolejnym miejscu wysoka jakość oferty edukacyjnej i bazy oświatowej – 21,7%. Należy zaznaczyć że każdy respondent mógł zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi dlatego suma odpowiedzi wynosi więcej niż 100%.

Wykres 33 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Proszę wskazać największe atuty gminy Komarów-Osada”

Źródło: Opracowanie własne

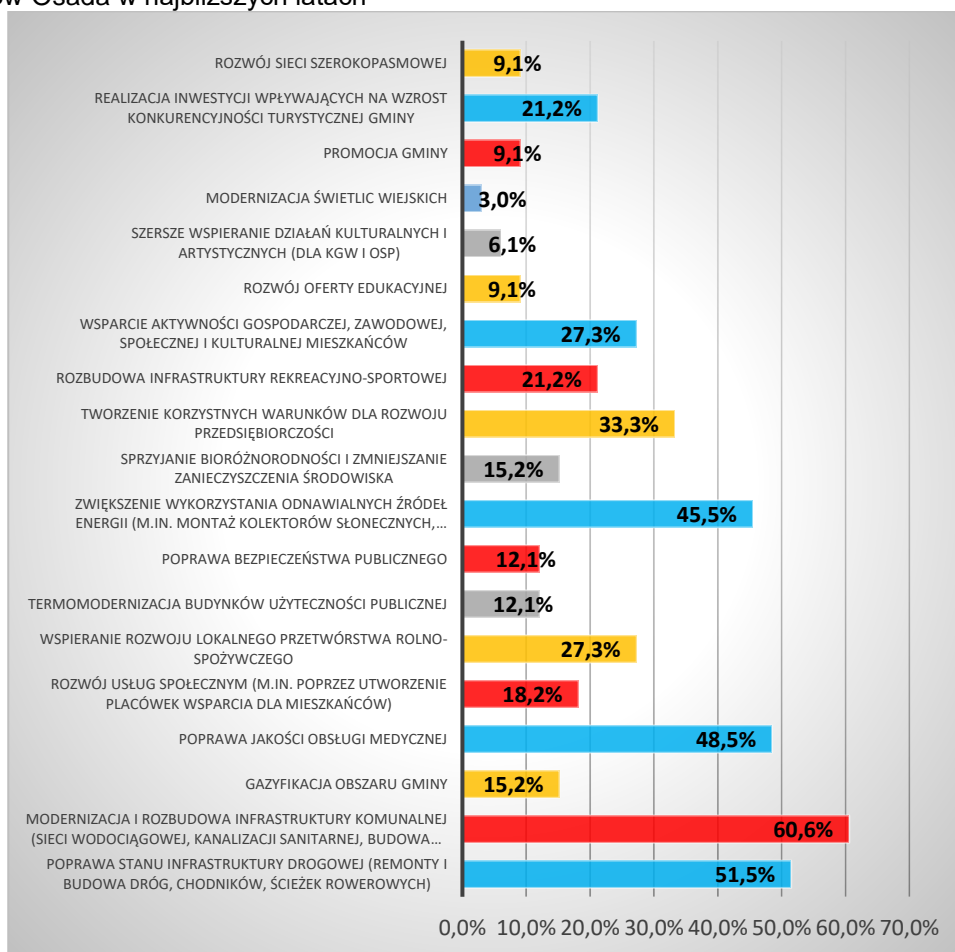
Pytanie nr 3 i 4 miały charakter otwarty. Respondenci mieli za zadanie wskazać: największe słabości gminy (pytanie nr 3). W pytaniu nr 4 poproszono respondentów o propozycje działań w celu poprawy rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Wśród największych słabości respondenci wymieniali: brak zakładów pracy i inwestycji, niezadowalający stan dróg, chodników wraz z oświetleniem, brak sieci kanalizacji i gazowej, słabo rozwinięta baza turystyczna i sportowa, za mała ilość imprez kulturalno – rozrywkowych dla mieszkańców w różnym wieku, część ankietowanych wskazała również niski poziom opieki zdrowotnej.

Zdaniem respondentów w celu poprawy rozwoju społeczno-gospodarczego gminy konieczny jest przede wszystkim rozwój lokalnego rynku pracy, w tym wspieranie przedsiębiorczości, wdrażanie ułatwień dla podejmowania samozatrudnienia. Mieszkańcy widzą również potrzeby w zakresie zwiększenia promocji gminy oraz zwiększenia bezpieczeństwa na drogach poprzez budowę chodników, energooszczędnego oświetlenia ulicznego oraz dalszej rozbudowy sieci gazowej i kanalizacyjnej.

Udzielając odpowiedzi na pytanie nr 5 respondenci wskazali priorytetowe ich zdaniem działania do wykonania na terenie gminy w najbliższych latach. Na pierwszym miejscu poprawa jakości obsługi medycznej, na drugim poprawa stanu infrastruktury drogowej (remonty i budowa dróg, chodników, ścieżek rowerowych), na trzecim miejscu niemal równorzędnie znalazły się - modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej (sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej, budowa przydomowych oczyszczalni ścieków), gazyfikacja obszaru gminy oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (m.in. montaż kolektorów słonecznych, ogniw fotowoltaicznych, pomp ciepła) .

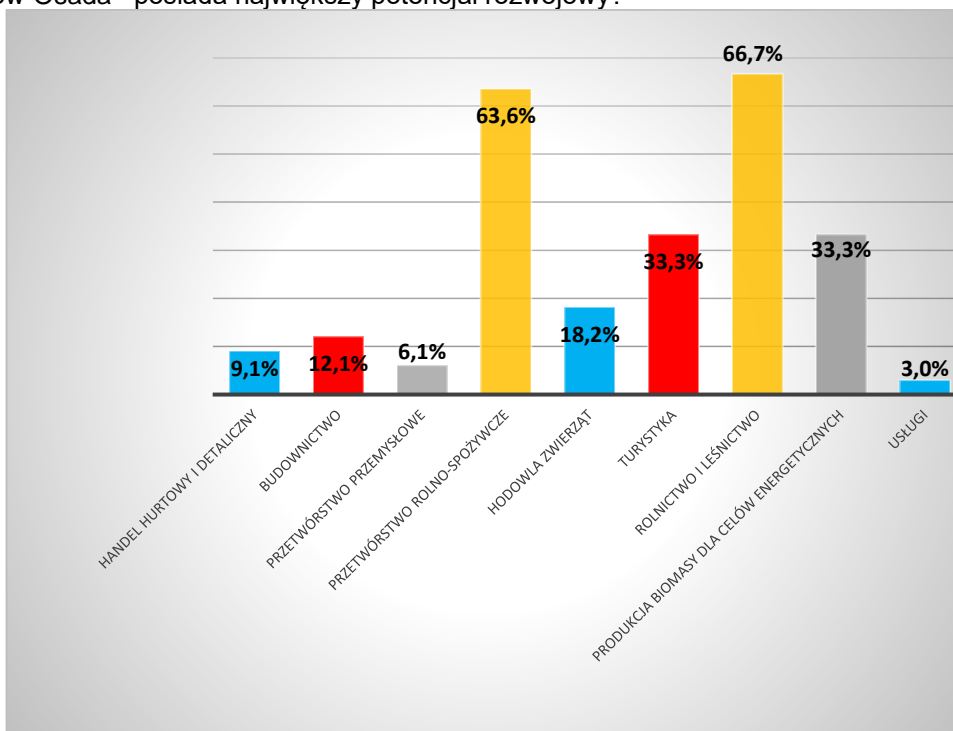
Wykres 34 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie dot. priorytetowych działań do wykonania na terenie gminy Komarów-Osada w najbliższych latach

Źródło: Opracowanie własne

W pytaniu nr 6 respondentów poproszono o wskazanie, które branże gospodarcze na terenie gminy Komarów-Osada posiadają największy potencjał rozwojowy. Większość respondentów wskazała, iż największy potencjał ma budownictwo, na drugim miejscu rolnictwo i leśnictwo, zaś na trzecim miejscu – hodowla zwierząt.

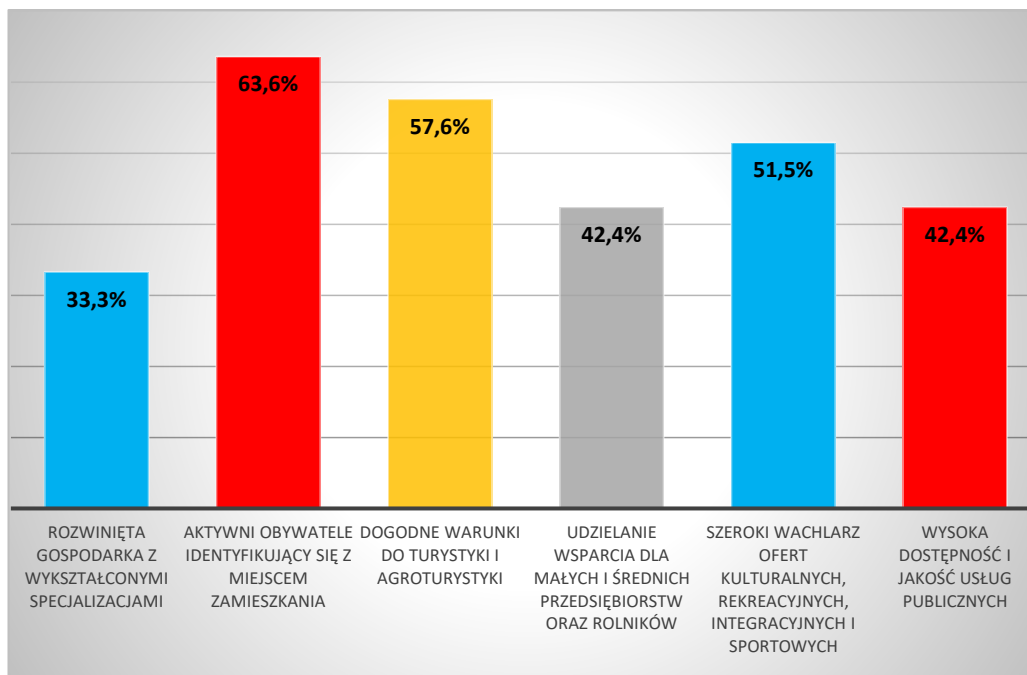
Wykres 35 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Która branża gospodarcza na terenie gminy Komarów-Osada posiada największy potencjał rozwojowy?”

Źródło: Opracowanie własne

Ostatnie pytanie dotyczyło wizytówki gminy Komarów-Osada w 2027 r., a dokładnie z czym jej teren powinien być utożsamiany. Większość respondentów wskazała, iż wizytówką gminy Komarów-Osada w 2027 r. powinno być udzielanie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz rolników, ważna jest też wysoka dostępność i jakość usług publicznych. Na trzecim miejscu wskazano szeroki wachlarz ofert kulturalnych, rekreacyjnych, integracyjnych i sportowych.

Wykres 36 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Co Pana/Pani zdaniem powinno być wizytówką gminy Komarów-Osada w 2027 r.?”

Źródło: Opracowanie własne

3.6 Analiza SWOT

Analiza strategiczna obejmuje wskazanie mocnych i słabych stron gminy oraz obecnych i przyszłych zmian w jej otoczeniu, czyli szans i zagrożeń. Prezentowana poniżej procedura SWOT stanowi syntezę opisu stanu i tendencji rozwojowych zachodzących na terenie gminy Komarów-Osada zawartej w diagnostycznej części opracowania. Uwzględnia ona również ustalenia wypracowane podczas warsztatów strategicznych oraz wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców.

Tabela 8 Analiza SWOT

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - położenie geograficzne i atrakcyjne warunki przyrodniczo-krajobrazowe - dogodne warunki dla rozwoju turystyki aktywnej - aktywność władz samorządowych - korzystne warunki rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego i produkcji ekologicznej żywności 	<ul style="list-style-type: none"> - brak systemowych rozwiązań promujących gminę i usługi turystyczne na rynku wojewódzkim i krajowym - niewielka dostępność terenów o przeznaczeniu inwestycyjnym - brak spójnego systemu informacji turystycznej oraz w zakresie imprez sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych

<ul style="list-style-type: none"> - wysoki potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych - dobrze rozwinięta baza kulturalno-oświatowa - dobre zaplecze do aktywności społecznej (świetlice wiejskie, jednostki OSP) - działalność artystycznych zespołów ludowych - warunki naturalne dogodne do rozwoju energetyki odnawialnej (duże przestrzenie niezacienione, dobre nasłonecznienie terenu) - bogate dziedzictwo historyczne obszaru stanowiące potencjał do rozwoju sfery gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> - braki w infrastrukturze turystycznej i okołoturystycznej, w tym noclegowej i gastronomicznej - niekorzystne zmiany demograficzne - infrastruktura komunikacyjna i okołoturystyczna wymagająca remontów (drogi, chodniki) - niewystarczający poziom wyposażenia w sieć kanalizacyjną i gazową - niewystarczająca oferta kulturalna - niewystarczająca liczba miejsc pracy - brak miejsc pracy odpowiadających potrzebom mieszkańców (głównie potrzebom finansowym) - brak atrakcyjnych miejsc pracy dla osób młodych z wysokim wykształceniem, skutkujący odpływem tej grupy mieszkańców - brak miejsc do spędzania wolnego czasu - niski poziom PKB per capita na 1 miesz. - nieefektywna struktura gospodarki oparta na rolnictwie - niewystarczająca oferta kulturalna dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - rozwój współpracy wewnętrznej i zewnętrznej, w tym transgranicznej - wprowadzenie preferencji podatkowych dla prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy - ścisła współpraca z okolicznymi gminami oraz LGD - skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na programy związane z infrastrukturą, środowiskiem oraz społeczne - rozwój grup producenckich i sektora rolno-spożywczego - rejestracja produktów lokalnych - rozwój zintegrowanej oferty turystycznej - rozwój infrastruktury okołoturystycznej - wzrost aktywności społecznej mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> - migracja ludności i utrzymywanie się niekorzystnych trendów demograficznych - zmiany klimatyczne skutkujące występowaniem anomalii pogodowych, susz, pożarów - szybko zmieniające się przepisy prawa i możliwość zmniejszenia się dostępnych środków zewnętrznych - wysoka konkurencyjność okolicznych gmin i miejscowości pod względem kulturalnym i gospodarczym - długofalowe gospodarcze i społeczne następstwa pandemii wirusa SARS-Cov2 - odpływ młodych dobrze wykształconych ludzi do dużych miast - starzenie się społeczeństwa

- wydzielenie działek pod budownictwo jednorodzinne z dostępem do infrastruktury
- utworzenie terenów inwestycyjnych dla potencjalnych przedsiębiorców
- rozwój gospodarki niskoemisyjnej i wykorzystanie potencjału OZE przez mieszkańców
- promocja przedsiębiorczości wśród mieszkańców gminy
- skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację inwestycji w nowej perspektywie finansowej 2021-2027

- skomplikowane procedury pozyskiwania środków UE
- niska aktywność w dziedzinie rozwoju działalności pozarolniczej
- zwiększający się zakres zadań własnych gminy przy braku wsparcia finansowego z budżetu państwa
- niestabilna polityka rolna państwa
- zagrożenie patologią społeczną i dysfunkcjami

Źródło: Opracowanie własne

4. CZĘŚĆ PALNISTYCZA

Strategia Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2037 z perspektywą do 2030 r. jest dokumentem, w którym zdiagnozowano aktualną sytuację społeczno-gospodarczą. Zwrócono uwagę zarówno na mocne strony, jak i obszary problemowe. W procesie tworzenia i realizacji strategii istotne jest również określenie misji i wizji. Są to dwa elementy strategii ukazujące najważniejsze kierunki rozwoju.

Prezentowana część Strategii jest odpowiedzią na wyniki uzyskane w ramach przeprowadzonej diagnozy poszczególnych sfer na terenie Gminy Komarów-Osada. Jednakże nie stanowi ona odpowiedzi, która powstała automatycznie jako swoisty wynik diagnozy problemów, lecz także ma ona na celu wychodzić naprzeciw wyzwaniom obszaru oraz zapobiegać problemom jeszcze nie powstałym. Opiera się ona na zdiagnozowanych lokalnych potencjałach, które będą stanowiły motor napędowy całego procesu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

4.1 MISJA I WIZJA

MISJA GMINY to nic innego, jak idea jej rozwoju nadająca ogólny kierunek działań, oraz określająca pośrednio dziedziny, na których władze powinny skupić najbardziej swoją uwagę w planowanym okresie. Jest indywidualnym, generalnym planem ukształtowania mocnej pozycji jednostki samorządu terytorialnego wśród innych jednostek. Z jednej strony stanowi przesłanie i obietnicę skierowaną do mieszkańców gminy. Dzięki niej cele działalności władz powinny być lepiej zrozumiałe dla wszystkich obywateli. Z drugiej natomiast definiuje sposób, w jaki chce by gmina była postrzegana przez jej otoczenie. Określenie misji jest więc publiczną częścią planu strategicznego.

Misja koncentruje się na podstawowych wartościach, które przyświecają władzom gminy i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje również na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Zawiera w sobie odpowiedzi na pytania: Kim jesteśmy? Czym się zajmujemy? Dlaczego? Co jest naszym priorytetem?

Misja określona w ramach niniejszej Strategii powstała przy uwzględnieniu misji nakreślonej w *Strategii Rozwoju Gminy Komarów–Osada na lat 2016-2020* i stanowi jej kontynuację. Obowiązujący do końca 2020 r. dokument strategiczny jako misję wskazywał: *Naszym celem jest tworzenie warunków do wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego opartego na endogenicznym potencjale obszaru oraz dbanie o wysoką jakość warunków życia i wszechstronne możliwości rozwoju mieszkańców.*

Uwzględniając powyższe założenia, przy udziale przedstawicieli samorządu, społeczności oraz partnerów społecznych i gospodarczych, wypracowano następującą misję Gminy Komarów-Osada:

MISJA GMINY KOMARÓW – OSADA

Gmina Komarów-Osada przy pełnym wykorzystaniu potencjału jakim dysponuje, będzie dążyła w swoich strategicznych działaniach do zrównoważonego rozwoju gospodarczego (ożywienie przedsiębiorczości opartej na lokalnych bogactwach, wiedzy i kwalifikacjach mieszkańców), przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości życia mieszkańcom i możliwości ich wszechstronnego rozwoju (rozwój podstawowej infrastruktury technicznej, stworzenie warunków do różnych form aktywności, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych).

Zaprezentowane kierunki rozwoju zaproponowane w misji odpowiadają przede wszystkim na bieżące potrzeby lokalnej społeczności. Dzięki pełnemu wykorzystaniu potencjału Gminy Komarów-Osada będzie możliwy jej wszechstronny rozwój społeczno-gospodarczy. Wraz z poprawą sytuacji gospodarczej będzie jednocześnie następował wzrost jakości życia mieszkańców. Pobudzenie lokalnej gospodarki zwiększy szanse na możliwość zatrudnienia, co wpłynie pozytywnie na poziom życia lokalnej społeczności. Działania zostaną skupione na zapewnieniu warunków i możliwości do różnokierunkowego rozwoju mieszkańców. Dodatkowo nastąpi kontynuacja działań wpływających na zwiększenie oferty turystycznej i kulturalnej oraz poprawa ogólnodostępnej infrastruktury i estetyki otoczenia.

Zarówno w zakresie poprzednio obowiązującego dokumentu strategicznego, jak i niniejszej Strategii misja skupia się na konieczności wykorzystania

endogenicznych potencjałów dla rozwoju sfery gospodarczej, co przyniesie wymierne efekty dla mieszkańców. Niezwykle istotna jest także konieczność zagwarantowania mieszkańcom warunków do wszechstronnego rozwoju, co ma wpłynąć przede wszystkim na zwiększenie poziomu zadowolenia oraz identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania.

WIZJA GMINY stanowi odzwierciedlenie oczekiwań i aspiracji mieszkańców oraz władz. Wskazuje ona miejsce, w którym Gmina Komarów-Osada ma się znaleźć w perspektywie do roku 2030. Rysuje ona obraz w sytuacji wypełnienia sformułowanej misji oraz wyznaczonych celów strategicznych.

Określona w ramach niniejszego opracowania wizja stanowi podstawę celów Gminy Komarów-Osada w zakresie jej rozwoju.

Nakreślona poniżej wizja Gminy Komarów-Osada zostanie urzeczywistniona dzięki osiągnięciu w perspektywie do 2030 roku celów strategicznych zapewniających zrównoważony rozwój jednostki samorządu terytorialnego oparty o endogeniczne potencjały społeczno-gospodarcze.

Przeprowadzona diagnoza obszaru gminy oraz wyniki licznych analiz wskazują, iż w okresie ostatnich lat sytuacja społeczno-gospodarcza w gminie, a także w otoczeniu wojewódzkim czy krajowym ulega dynamicznym metamorfozom. Możliwość rozwoju oraz kształtowanie warunków życia mieszkańców uzależnione są już nie tylko od zmian w strukturze demograficznej ludności (głównie zachodzące zjawisko starzenia się społeczeństwa), rozwoju nowoczesnych technik, technologii i cyfryzacji, zwiększającej się presji na środowisko naturalne. Poprzedni rok, tj. 2020r., wskazał, iż nawet małe jednostki samorządu terytorialnego dotykają zjawiska o skali globalnej - pandemia wirusa SARS-COV2, które rodzą konieczność przeformułowania dotychczasowych sposobów prowadzenia polityki lokalnej. Niespotykane od wielu lat na terenie Polski zjawisko epidemii choroby (dot. COVID-19) oraz wywołany przez nią kryzys gospodarczy oraz społeczny (w dziedzinie edukacji czy ochrony zdrowia), stanowi nie lada wyzwanie do zaplanowania nowego modelu planowania rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Wzrost wykorzystania endogenicznych potencjałów rozwojowych Gminy Komarów-Osada mocniejsze kładzenie nacisku na ochronę lokalnego środowiska naturalnego i bioróżnorodności biologicznej, zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w wymiarze społecznym oraz zdrowotnym,

a także zachowanie dziedzictwa kulturowo-historycznego gminy dla przyszłych pokoleń, rozwój usług społecznych oraz ciągła poprawa warunków życia społeczności lokalnej to podstawowe założenia zaprezentowanej poniżej wizji rozwoju Gminy Komarów-Osada do 2030 rok.

Konstrukcja wizji opiera się na założeniach stałego rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Komarów- Osada przy wykorzystaniu jej zasobów wewnętrznych – walorów przyrodniczych oraz kapitału społecznego. Wykorzystanie tego wewnętrznego potencjału, przy pomocy środków własnych oraz zewnętrznych przyczyni się do przyśpieszenia procesów modernizacyjnych lokalnej gospodarki, pobudzenia miejscowej przedsiębiorczości, a przez to poprawy poziomu życia mieszkańców. Kluczem do zmiany sytuacji na terenie gminy jest skoncentrowanie się na podniesieniu efektywności lokalnej gospodarki. Wiąże się to przede wszystkim z przezwyciężeniem słabych stron, których istnienie uniemożliwia przyśpieszenie procesów rozwojowych.

WIZJA GMINY KOMARÓW-OSADA

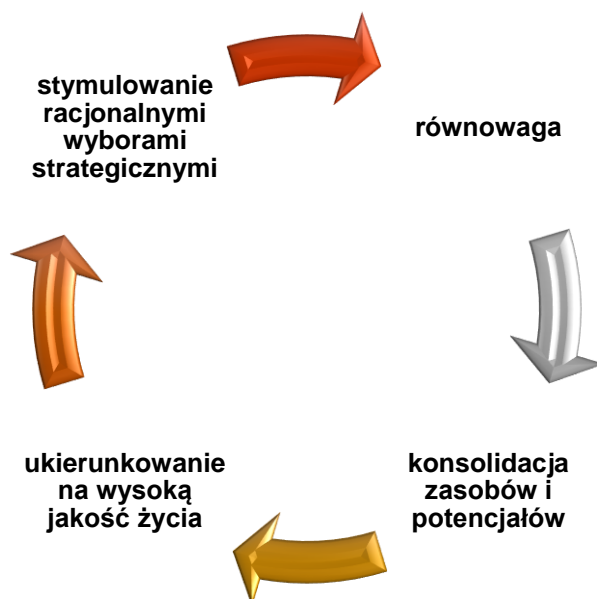
Gmina Komarów-Osada to przyjazny mieszkańcom obszar. Władze Gminy wspierają lokalną aktywność dbając o dziedzictwo historyczno-kulturowe i przyrodnicze terenu. Kreatywność i otwartość mieszkańców kształtują nowoczesny charakter jednostki. Aktywni i zintegrowani mieszkańcy, chętnie współpracujący z lokalnymi organizacjami w realizacji wspólnych celów. Szczególną troską otoczeni są ludzie starsi i będący w trudnych sytuacjach życiowych (wykluczeni lub zagrożeni wykluczeniem społecznym). Mieszkańcy mają zagwarantowany dostęp do nowoczesnej i bezpiecznej sieci infrastruktury technicznej oraz społecznej. Wysoka jakość świadczonych usług publicznych sprawia, iż gmina jest obszarem atrakcyjnym osadniczo. Gmina Komarów-Osada realizuje potrzeby i oczekiwania mieszkańców, turystów i przedsiębiorców, respektując jednocześnie zasady zrównoważonego rozwoju. Działalność struktur samorządowych prowadzona jest zgodnie z zasadą wielopoziomowego zarządzania opartego na partycypacji i planowaniu strategicznym.

Zaproponowane poniżej cele strategiczne i kierunki działań skupiają się w głównej mierze na ograniczaniu barier hamujących i wykorzystanie mocnych stron. Zmiany, które zajdą w wyniku realizacji szeregu zaproponowanych w ramach niniejszego opracowania działań, w dłuższej perspektywie czasu, przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości i zasobów ludzkich, a także pozytywnie wpłyną na komfort życia mieszkańców.

4.2 MODEL ROZWOJU

W ramach niniejszego dokumentu zaproponowano i przyjęto model zrównoważonego rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Ma on charakter funkcjonalny, oparty jest o cztery filary i zakłada zrównoważony terytorialnie rozwój, konsolidację zasobów i potencjałów, jest stymulowany racjonalnymi wyborami strategicznymi oraz ukierunkowany na osiągnięcie wysokiej jakości życia.

Rysunek 2 Filary rozwoju

Źródło: Opracowanie własne

Kluczowym elementem wyżej zaprezentowanego modelu są wzajemne korelacje zarówno w przestrzeni, stymulujące i umożliwiające zrównoważony terytorialnie rozwój, jak i w układzie poszczególnych obszarów tematycznych (społecznych i gospodarczych) jako źródło synergii generujące wartość dodaną

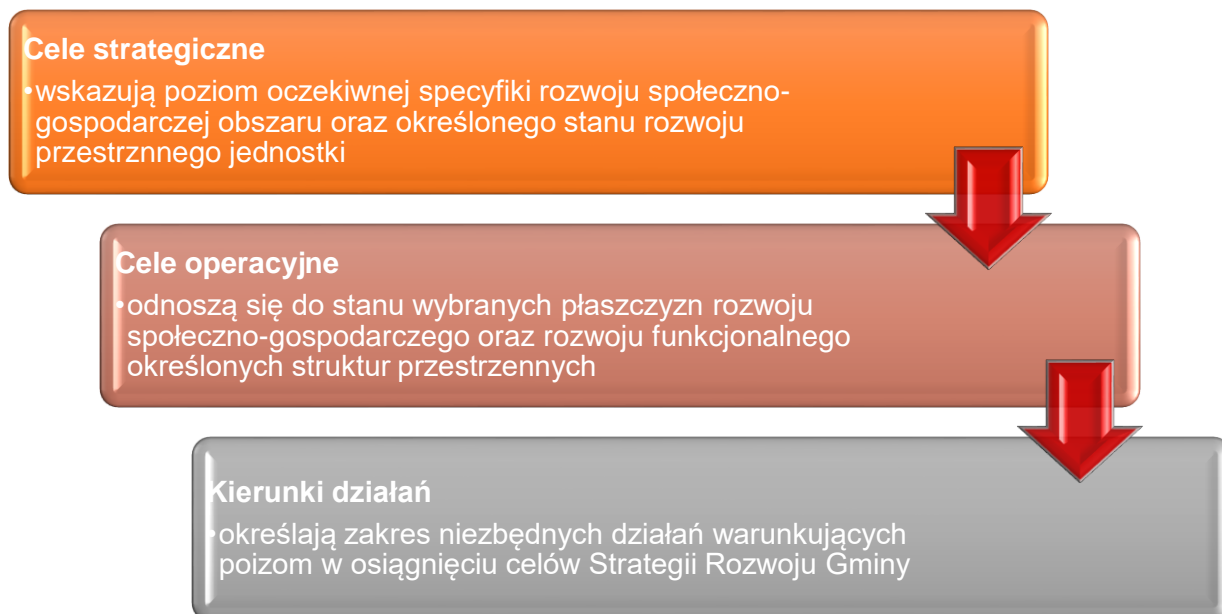
rozwoju. Niezwykle istotnym elementem są także powiązania międzyinstytucjonalne. Mowa tutaj przede wszystkim o zacieśnianiu współpracy podmiotów, instytucji administracji publicznej, organizacji pozarządowych (III sektor) oraz zacieśnienia relacji z mieszkańcami. Pozwoli to na zwiększenie potencjałów i aktywności na rzecz rozwoju, wzajemne uzupełnianie działań, poprawę efektywności, co przełoży się na lepsze wykorzystanie zasobów materialnych i nie materialnych na rzecz rozwoju i dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców.

4.3 CELE STRATEGICZNE ROZWOJU W WYMIARZE SPOŁECZNYM, GOSPODARCZYM I PRZESTRZENNYM

Przedstawione w niniejszym rozdziale cele strategiczne są priorytetowymi obszarami interwencji, w ramach których będą podejmowane działania, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu gminy w perspektywie do 2030 roku. Przedmiotowe cele wynikają bezpośrednio z przyjętej wizji rozwoju i stanowią odpowiedź na główne wyzwania przed którymi stoi jednostka samorządu terytorialnego. Zgodnie z założeniami ich realizacja powinna prowadzić do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. W najbliższej perspektywie przeważać będą działania stanowiące kontynuację dotychczasowej polityki rozwojowej gminy, tj. zwiększaniu włączenia społecznego grup marginalizowanych, zmierzające do poprawy poziomu życia ludności oraz polegające na niwelowaniu luki infrastrukturalnej i łagodzeniu innych niekorzystnych zjawisk, które mogłyby hamować rozwój gminy w przyszłości.

Zaproponowane poniżej cele rozwoju Gminy Komarów-Osada są konsekwencją zidentyfikowanych wyzwań rozwoju. Tworzą one spójny i wzajemnie uzupełniający się układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych. Podstawową ideą jest wykorzystanie potencjałów rozwojowych, modernizacja gospodarki, innowacyjność oraz poprawa jakości życia mieszkańców.

Rysunek 3 Struktura celów Strategii

Źródło: Opracowanie własne

W ramach Strategii wskazano dwustopniową strukturę celów. Zdefiniowano trzy cele strategiczne przyporządkowane wymaganym obszarom tematycznym, tj. w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Celom strategicznym przyporządkowano cały układ celów operacyjnych. Strukturę celów strategicznych oraz operacyjnych niniejszego dokumentu należy, w całym okresie jego obowiązywania, traktować jako stałą. Tymczasem kierunki działań mogą podlegać zmianom (być dołączane lub wykreślane z dokumentu po ich ewentualnym zrealizowaniu).

Niniejsza Strategia wskazuje trzy cele strategiczne oraz ukształtowane w ich obrębie 12 celów operacyjnych. Cele strategiczne zostały oznaczone liczbami od 1. do 3. Oznaczenie to spełnia jednak rolę porządkującą. Cele nie posiadają rangi, lecz są sobie równe pod względem wagi i znaczenia. Wszystkie wykazane poniżej priorytety powinny być realizowane równolegle z zachowaniem zasady synergii i efektywności wdrażanych działań. Tworzą one rodzaj sprzężenia zwrotnego – rozwój gospodarczy i ożywiony ruch turystyczny sprzyja zwiększaniu dochodów zarówno mieszkańców, jak i gminy. Wpływa to na zwiększenie rynku usług i produktów podnosząc jednocześnie jakość życia mieszkańców.

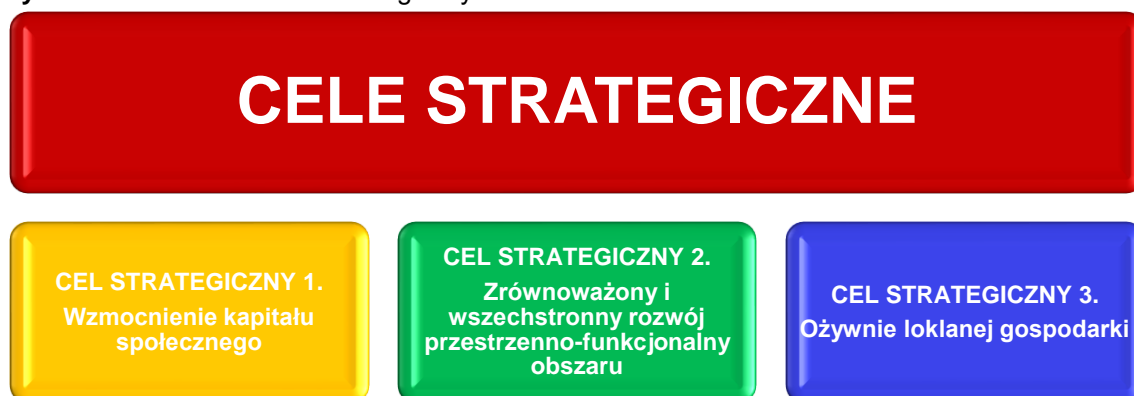
Kolejnym elementem części planistycznej jest zestaw kierunków działań, które stanowią punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Gminy Komarów-Osada, w tym także dla kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Wskazane w dokumencie cele strategiczne oraz kierunki działań stanowią elementy, które mają przyczynić się do osiągnięcia przyjętej wizji rozwoju gminy w perspektywie do 2030 roku. Realizacja nakreślonej wizji rozwoju wymagać będzie zaangażowania wielu środowisk i podmiotów, które będą kierunkować swoją działalność również w kierunku realizacji uzgodnionych i przyjętych celów rozwoju całej gminy.

W oparciu o przeprowadzone analizy sytuacji społeczno-gospodarczej, przestrzennofunkcjonalnej, środowiskowej i technicznej Gminy Komarów, które przedstawiono w poprzednich rozdziałach niniejszego dokumentu, sformułowane zostały cele strategiczne i operacyjne. Zgodnie z logiką cele strategiczne odnoszą się do zidentyfikowanych obszarów problemowych, wyznaczonych na podstawie przeprowadzonej analizy gminy oraz konsultacji społecznych. Głównym argumentem przemawiającym za opracowaniem Strategii, jest możliwość planowanego realizowania zadań mających na celu wykreowanie jak najlepszych warunków dla rozwiązywania najbardziej naglących problemów. Niezwykle istotne jest także osiągnięcie najbardziej pożądaných, z punktu widzenia społeczności lokalnej efektów, przy jednoczesnym wykorzystaniu dostępnych zasobów naturalnych, finansowych, organizacyjnych i ludzkich.

Wypracowane cele strategiczne uwzględniają specyfikę Gminy Komarów-Osada, jednocześnie ściśle nawiązują do najważniejszych zadań wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Obszary strategiczne, w ramach których będą podejmowane działania, służące rozwojowi gminy w perspektywie do 2030 roku to: kapitał ludzki, przestrzeń i gospodarka.

Rysunek 4 Schemat celów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 5 Cele strategiczne i operacyjne *Strategii Rozwoju Gminy Komarów – Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.*

CELE STRATEGICZNE		
1. WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	2. ZRÓWNOWAŻONY I WSZECHSTRONNY ROZWÓJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU	3. OŻYWIENIE LOKALNEJ GOSPODARKI
CELE OPERACYJNE		
1.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	2.1 Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej	3.1 Wspieranie rozwoju lokalnej działalności gospodarczej
1.2 Intensyfikacja oferty edukacyjno-wychowawczej	2.2 Zwiększanie dostępności komunikacyjnej	3.2 Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych
1.3 Zwiększanie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnych i społecznym	2.3 Zrównoważone wykorzystywanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska naturalnego	3.3 Promocja lokalnej produkcji rolnej
1.4 Aktywizacja społeczna i obywatelska mieszkańców	2.4 Poprawa estetyki i ładu przestrzennego	
1.5 Rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej		

Zródło: Opracowanie własne

Cele strategiczne odwzorowują obszary rozwojowe w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej, które są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Podstawą do podejmowania działań w sferze gospodarczej i społecznej powinno być racjonalne gospodarowanie przestrzenią oraz ochrona ładu przestrzennego. Z kolei zadania realizowane w zakresie infrastruktury technicznej będą podstawą do realizacji zadań w sferze gospodarczej, rozwoju usług społecznych, a także pozytywnie wpłyną na poprawę jakości środowiska przyrodniczego. Cele osiągnięte w ramach sfery społecznej i gospodarczej wpłyną również na poprawę jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.

Przy formułowaniu powyższych celów wzięto pod uwagę zalecenia dotyczące zgodności celów Strategii z planistycznymi dokumentami rozwoju szczebla regionalnego i krajowego (w tym m.in. zwarte w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku* oraz *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030*).

4.4 KIERUNKI DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH DLA OSIĄGNIĘCIA CELÓW STRATEGICZNYCH I OPERACYJNYCH

Kierunki działań oznaczają kierunki koncentracji wspólnych wysiłków (aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej) podejmowanych przez samorząd oraz jego partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Odpowiadają na pytanie „co jest do zrobienia?”. Kierunki działań (zwane też zadaniami, działaniami, kierunkami interwencji – w zależności od stopnia ich szczegółowości) służą realizacji założonych celów, są podstawą wdrażania strategii. Strategia powinna określać kierunki działań lub, tam gdzie to jest możliwe, konkretne działania.

Wyzwaniem Gminy Komarów-Osada na najbliższe lata będzie doprowadzenie do wielofunkcyjnego rozwoju społecznego - gospodarczego gminy. Specyfika tego rozwoju polegać ma na tym, by dążąc do poprawy jakości życia na wsi, zachować większą intensywność zagospodarowania przestrzeni, która cechuje się

dekoncentracją zaludnienia i działalności gospodarczej oraz mniejszą antropopresją. Celem rozwoju jest tworzenie takich struktur gospodarczych i społecznych w środowisku lokalnym, które będą w stanie generować godziwe dochody mieszkańców, zaspokajać ich zróżnicowane aspiracje, oczekiwania, poprawiać dostępność do dóbr i usług publicznych ograniczając przy tym negatywne zjawiska jak np. monofunkcyjność gospodarki lokalnej, przeludnienie agrarne, depopulację, bezrobocie, ubóstwo, marginalizację. Pobudzenie gospodarki opartej na lokalnym potencjale i zasobach wzmocni przedsiębiorczość i rozwój gospodarczy, co z kolei wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia mieszkańców gminy. Dzięki tym przeobrażeniom gmina stanie się miejscem atrakcyjnym do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku.

Niezbędne w dążeniu do wielofunkcyjnego rozwoju społeczno—gospodarczego gminy będzie wykorzystanie jej licznych atutów. Niewątpliwie jednym z najistotniejszych jest występowanie licznych malowniczych terenów rekreacyjnych oraz atrakcji turystycznych stanowiących dziedzictwo historyczno-kulturowe gminy.

CEL STRATEGICZNY 1.WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Na pierwszy cel strategiczny składa się pięć współgrających ze sobą celów operacyjnych, obejmujących:

- a. przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- b. intensyfikację oferty edukacyjno-wychowawczej
- c. zwiększenie bezpieczeństwa w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym,
- d. aktywizację społeczną i obywatelką mieszkańców,
- e. rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej.

Całością działań prowadzonych w ramach niniejszego celu skupia się wokół rozwoju kapitału ludzkiego i próby osiągnięcia spójności społecznej rozumianej jako zdolności społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim członkom, przy jednoczesnym minimalizowaniu wewnętrznego zróżnicowania oraz unikaniu zjawiska polaryzacji. W znaczeniu tym społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do zbiorowych celów metodami

demokratycznymi. Spójność społeczna oprócz tego, że koncentruje się na zwalczaniu wykluczenia społecznego i ubóstwa, polega na tworzeniu solidarności w społeczeństwie, tak aby zminimalizować wykluczenie, zwalczać je za pomocą prewencji.

Pierwszym z zadań będzie przeprowadzenie szerokiego wachlarza zintensyfikowanych i zintegrowanych działań mających na celu poprawę dostępu do usług społecznych, w szczególności dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami i seniorów. Działania będą prowadzone w sposób zindywidualizowany, przy zachowaniu podmiotowości jednostki, poszanowaniu jej praw i potrzeb, w środowisku jej zamieszkania, w warunkach domowych lub półstacjonarnych. Przeprowadzona diagnoza obszaru gminy wskazuje, iż niezbędne będzie przeprowadzenie działań na rzecz osób starszych, osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz osób z niepełnosprawnościami. W tym celu rozwijane będą usługi opiekuńcze i asystenckie, zarówno w miejscu zamieszkania, jak i poza nim (tj. w placówkach wsparcia dziennego). Od 2003 r. przy Samorządowym Ośrodku Kultury w Komarowie-Osadzie działalność prowadzi Klub Seniora „Legenda”, stanowi kontynuację dawnego chóru z 40-letnią tradycją. Jednocześnie zakres prowadzonej przez klub działalności jest ograniczony. Dodatkowo, prowadzone na terenie gminy inicjatywy na rzecz seniorów (takie jak np. „Aktywny senior- pogodna jesień życia”) nie mają charakteru cyklicznego a jedynie okazjonalny i są niewystarczające. Podkreślić należy, iż kwestia wykluczenia społecznego seniorów była niezwykle odczuwalna podczas minionego roku (2020 r.), kiedy to większość seniorów musiała zmierzyć się z osamotnieniem, rozłąką z rodziną, koniecznością samodzielnego załatwiania wszystkich spraw codziennych. Doświadczenia ubiegłego roku wskazują na konieczność podjęcia interwencji w zakresie usług świadczonych na rzecz seniorów. Za koniecznością realizacji tego rodzaju działań przemawiają również prognozy GUS, które wskazują, iż osoby powyżej 60 r. ż. będą w 2030 r. stanowiły aż 33% mieszkańców kraju. W związku ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, w naturalny sposób zwiększa się popyt na usługi z zakresu pomocy osobom starszym, niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania. Zjawisko tzw. „silver tsunami” niesie nowe wyzwania dla samorządu gminy. Potrzebne są przedsięwzięcia mające na celu poszerzenie katalogu ofert usługowych dla zabezpieczenia potrzeb najstarszej grupy mieszkańców oraz działania wspierające utrzymanie jak najlepszej sprawności życiowej (wsparcie rehabilitacyjne, medyczne,

pielęgnacyjne i socjalne). Wobec powyższego, wśród kierunków działań niniejszego celu proponuje się rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej, np. poprzez organizację placówek wsparcia dziennego, w tym dziennych i/lub rodzinnych domów pomocy dla osób starszych takich jak Klub Seniora²², rozwój działalności prowadzonej przez asystentów osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami, rozwoju usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych. Przewiduje się również wsparcie dla opiekunów faktycznych osób starszych lub wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z zakresu opieki nad tymi osobami (w tym m.in. opieka wytchnieniowa, poradnictwo, kształcenie potrzebne do opieki). Szczególną opieką zostaną objęte również osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. W tym celu planowana jest budowa specjalistycznych obiektów pozwalających na rehabilitację i leczenie w warunkach stacjonarnych (np. centrum opiekuńczo-mieszkalne dla osób niepełnosprawnych z ogrodem sensorycznym, Ośrodek Rehabilitacji i Integracji Sensorycznej dla dzieci oraz ośrodek rehabilitacji dla osób dorosłych).

Wyzwanie dla Władz Gminy stanowi również zjawisko ubóstwa. Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego dotyka całe rodziny, w tym dzieci, młodzież. W szczególności zagrożone nim są rodziny wielodzietne, osoby z niepełnosprawnościami i ich rodziny, dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej. Rodziny, obok ubóstwa, borykając się także z innymi problemami, takimi jak: długotrwałe bezrobocie, trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz problemy uzależnień i przemocy domowej. W związku z tym, niezbędne jest przeprowadzenie kompleksowych działań mających na celu

²² Klub Seniora - to miejsce spotkań osób starszych. Przeciwdziała osamotnieniu i marginalizacji seniorów.

W klubach seniora wsparciem obejmowane są osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

W klubie seniora możliwe jest prowadzenie zajęć mających na celu:

- a) zagospodarowanie czasu wolnego po zakończeniu aktywności zawodowej (m.in. rozwijanie umiejętności i indywidualnych zainteresowań);
- b) zwiększenie aktywności i uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym;
- c) działalność prozdrowotną (m.in. edukacja zdrowotna, spotkania z lekarzami), kulturalną (wyjścia do kina, czy teatru) i edukacyjną (m.in. nauka obsługi komputera, korzystania z Internetu);
- d) prowadzenie zajęć z zakresu kultury fizycznej poprzez organizację zajęć sportowych np. nordic walking, zorganizowane zajęcia w ramach stref aktywności rodzinnej, aerobik, aqua aerobik itp.;
- e) tworzenie grup samopomocowych, których członkowie będą wzajemnie się wspierać w trudnościach życia codziennego;
- f) poradnictwo prawne realizowane poprzez udzielanie seniorom informacji o obowiązujących przepisach z zakresu m.in. prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów;
- g) poradnictwo psychologiczne realizowane poprzez proces diagnozowania, profilaktyki i terapii;
- h) poradnictwo rodzinne obejmujące funkcjonowanie rodziny.

zapobieganie pogłębieniu się zjawiska ubóstwa dziedziczenia biedy i niekorzystnych postaw społecznych, a w konsekwencji do zmniejszenia liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Niezbędne będzie przeprowadzenie działań ukierunkowanych na łagodzenie skutków społecznych ubóstwa dzieci, w tym działań integracyjnych, aktywizacyjnych, wspierających skierowanych do dzieci i rodzin.

Ryzyko wykluczenia i sfera ubóstwa dotyczy w przeważającej mierze grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy i borykających się z problemem bezrobocia. W związku z tym, niezbędna będzie realizacja działań ukierunkowanych przede wszystkim na zwiększenie szans w znalezieniu zatrudnienia, wyrównywanie deficytów wynikających z braku dostępu do określonych dóbr i usług, braku posiadanych kwalifikacji, czy też z innych czynników powodujących ograniczenie szans określonych grup społecznych na równoprawny z większością społeczeństwa udział w życiu społecznym. Ważnym elementem będzie również eliminowanie różnego rodzaju barier, na jakie napotykają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, borykające się z problemem dyskryminacji na rynku pracy. Istotnym jest aktywizacja społeczna i włączenie do rynku pracy osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, które nie są gotowe do podjęcia pracy (bierne zawodowo). W tym celu zaplanowano realizację kompleksowych programów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo. Nie bez znaczenie pozostaje w tym zakresie również zasób nieruchomości, którymi dysponuje gmina. W celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu zaplanowano zmianę przeznaczenia obiektów byłej Szkoły Podstawowej w Dubie i Szkoły Podstawowej w Śniatyczach na obiekty socjalne.

Kolejną aspiracją niniejszego celu jest również intensywne rozwijanie i wspieranie przedsięwzięć prowadzonych na rzecz wspierania rodzin w wypełnianiu przynależnych im funkcji. Mając na względzie dobro rodziny, która jest naturalnym środowiskiem rozwoju wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, konieczne jest wspieranie rodzin, w tych przypadkach, kiedy własne zasoby i możliwości nie wystarczają, aby pokonać sytuacje trudne lub kryzysowe. Całość działań prowadzonych w ramach przedmiotowego celu prowadzona będzie zgodnie z założeniem, że zamiast zastępować rodzinę w jej funkcji opiekuńczo – wychowawczej, należy ją wspierać i wspomagać tak, aby przywrócić prawidłowe funkcjonowanie. W zakresie wsparcia rodziny realizowane będą usługi wspierające i

interwencyjne ukierunkowane na wspieranie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, dysfunkcją i niewydolnością wychowawczą we właściwym pełnieniu ich funkcji.

Newralgicznym zagadnieniem jest sfera polityki społecznej, której realizacja musi odzwierciedlać obecne problemy społeczne oraz wykorzystywać nowoczesne rozwiązania. Ważnym kierunkiem planowania działań strategicznych jest przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego tj. „sytuacji uniemożliwiającej lub znacznie utrudniającej jednostce lub grupie, zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób”. Wśród głównych przyczyn wykluczenia społecznego wymienia się m.in. ubóstwo i niepełnosprawność. W 2019 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (ARPE) osiągnął najwyższe wartości w makroregionie wschodnim (24,5%), na który składają się województwa: lubelskie, podlaskie i podkarpackie.²³ Duży udział w generowaniu wykluczenia na obszarach wiejskich ma także wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza tzw. ukrytego, z którym mamy do czynienia w sytuacji, kiedy osoba de facto pozostająca bez zatrudnienia, nie może być zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy z uwagi na posiadanie gospodarstwa rolnego (powyżej 2 ha przeliczeniowych). Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia społecznego wymagają czasu i skoordynowanych działań wielu instytucji. Na terenie Gminy Komarów-Osada zadania te sprawnie realizują: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Centrum Integracji Społecznej w Janówce Zachodniej, Warsztat Terapii Zajęciowej w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Wolicy Brzozowej oraz funkcjonujące organizacje pozarządowe. Prowadzone przez te jednostki komplementarne formy pomocy i integracji społecznej, wysoko oceniane przez lokalną społeczność, powinny być kontynuowane w możliwie jak najszerszym zakresie. Zaproponowane kierunki działań w sferze polityki społecznej będą skierowane głównie na skuteczne planowanie docelowych ścieżek ograniczających wykluczenie społeczne, jak i ubóstwo, które pomimo identyfikowania go jako problem, może być również rozpatrywane w kategoriach skutku (np. bierności społecznej, zawodowej, zdrowotnej itp.). Efektywność prowadzenia pomocy społecznej w najbliższych latach będzie poległa m.in. na przechodzeniu od systemu

²³ Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu - Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030

opiekuńczego do modelu opartego na zasadzie pomocniczości. Właściwy charakter pomocy i integracji społecznej przyczyni się do kształtowania postawy aktywności i unikaniu negatywnych skutków uzależniania się beneficjentów pomocy od świadczeń społecznych. Wśród obszarów rozwojowych znajdują się: promocja integracji społecznej, aktywnych postaw i samopomocy a także realizacja działań mających na celu zmniejszenie uzależnienia mieszkańców od różnych form pomocy społecznej.

Prowadzenie efektywnej polityki oświatowej stanowi kolejny z priorytetów rozwojowych na najbliższe lata. Środki pozyskane w ostatnich latach z krajowych oraz europejskich programów były istotną wartością dodaną w rozwoju gminnej oświaty, pozwoliły bowiem na zwiększenie skali dotychczas realizowanych zadań, realizację innowacyjnych projektów oraz unowocześnienie bazy edukacyjnej. W ostatnich kilku latach udało się zrealizować przedsięwzięcia, w efekcie których powstało Samorządowe Przedszkole w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Zubowicach. Pierwszy z projektów pn. „Adaptacja i wyposażenie pomieszczeń Szkoły Podstawowej w Zubowicach z przeznaczeniem na przedszkole” współfinansowany ze środków EFRR w ramach RPO WL na lata 2014-2020 pozwolił na stworzenie zmodernizowanej i wyposażonej infrastruktury dedykowanej utworzeniu placówki wychowania przedszkolnego. Drugie przedsięwzięcie pn. „Utworzenie samorządowego przedszkola w Komarowie-Osadzie z siedzibą w Zubowicach” współfinansowane było ze środków EFS również w ramach RPO WL na lata 2014-2020. W jego ramach utworzony został ośrodek wychowania przedszkolnego, w którym prowadzone były zajęcia zgodnie z podstawą programową oraz zajęcia dodatkowe pozwalające na rozwój psycho-ruchowy dzieci, tj. zajęcia: logopedyczne, socjoterapeutyczne oraz gimnastyka korekcyjna. Doświadczenie zdobyte w perspektywie finansowej 2014-2020 będzie z pewnością procentowało w pozyskiwaniu środków w kolejnym okresie programowania.

W kolejnym latach zarówno gmina, jak i jej jednostki organizacyjne powinny kontynuować uczestnictwo w projektach i programach, które przyczynią się do poprawy efektywności kształcenia i rozwijania potencjału twórczego uczniów. Konieczny jest dalszy rozwój bazy oświatowej m.in. poprzez poprawę warunków lokalowych i bazy dydaktycznej oraz wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt, w tym rozwój pracowni przedmiotowych (m.in. rozbudowa i modernizacja Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie wraz z modernizacją

szkolnej infrastruktury sportowej). Niezwykle istotna będzie kontynuacja rozwoju bazy oświatowej dla dzieci w wieku przedszkolnym. Obecny stan techniczny oraz zapotrzebowanie na miejsca w przedszkolu wymaga przeprowadzenia kolejnych inwestycji, tj. rozbudowy i modernizacji budynku Przedszkola w Komarowie-Osadzie (wraz z zapleczem socjalnym tj. m.in. placem zabaw i zapewnieniem niezbędnego wyposażenia gwarantującego wysoką jakość kształcenia w tym przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami). Szczególnie palącym problemem na obszarze gminy jest brak miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Brak tego rodzaju placówek jest szczególnie uciążliwy dla rodziców, głównie matek, które chciałyby wrócić na rynek pracy, a nie mogą tego zrobić ze względu na konieczność sprawowania opieki nad dzieckiem. Tego rodzaju sytuacje rodzą nie tylko problemy ekonomiczne (jedynie jeden z rodziców podejmuje pacę zarobkową) ale również szereg problemów społecznych, m.in. konflikty w rodzinach, zły stan samopoczucia matek, które są niekiedy sfrustrowane niemożliwością powrotu do pracy. Ze względu na specyfikę gmin (część rodzin wielopokoleniowych zamieszkujących w jednym gospodarstwie domowym lub w niedalekiej odległości od siebie), problem ten nie jest aż tak odczuwalny jak na terenach miejskich. Jednakże coraz większa liczba mieszkańców zgłasza tego rodzaju potrzebę. Mając na względzie zachodzące zmiany społeczne, m.in. wydłużającego się okresu aktywności zawodowej (część z osób pomimo uprawnienia do przejścia na emeryturę rezygnuje z tego i dalej są aktywni zawodowo) czy wzrostu świadomości starszych pokoleń i związanej z tym chęci spełniania swoich planów i marzeń, konieczność rozwoju instytucji opieki nad najmłodszymi dziećmi jest nieunikniona. W związku z tym, planuje się realizację przedsięwzięcia polegającego na budowie żłobka na terenie Gminy Komarów-Osada. Zwiększenie dostępu do opieki nad dziećmi do lat 3 na terenie gminy przyniesie wymierne korzyści, tj. poprawi szanse na zatrudnienie osób, które pełnią funkcje opiekuńcze, pozytywnie wpłynie na możliwość utrzymania pracy osobom, którym utrudnia to sytuacja rodzinna wynikająca z opieki nad dzieckiem w wieku żłobkowym, zwiększy aktywność zawodową kobiet powracających na rynek pracy w związku z przerwą związaną z macierzyństwem.

Wymagane jest wprowadzenie programów rozwijających kreatywność uczniów z wykorzystaniem np. nauki programowania, debat szkolnych, edukacji medialnej, prowadzenie działań rozwijających edukację kulturalną i artystyczną, a także rozszerzanie cyfryzacji szkół, wspierającej jakość procesu nauczania. Niezbędna jest realizacja programów rozwojowych szkół i placówek oświatowych w

zakresie edukacji przedszkolnej oraz kształcenia ogólnego. Nieodzownym elementem programów będzie wymóg zapewnienia wysokiej jakości kształcenia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym osobom z niepełnosprawnościami oraz uczniom zdolnym. Działania obejmą również organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów oraz wsparcie rodziców/opiekunów prawnych i nauczycieli w zakresie stymulowania rozwoju dzieci, jak również rozwijania kompetencji wychowawczych i opiekuńczych, działania na rzecz wzmocnienia relacji i współpracy kadry z rodzicami/opiekunami prawnymi, a także doskonalenie zawodowe kadry (w tym nauczycieli i kadr zarządzających). W zakresie kształcenia ogólnego istnieje potrzeba zapewnienia dodatkowej oferty dydaktycznej, przyczyniającej się do rozwoju umiejętności podstawowych, przekrojowych i zawodowych niezbędnych na rynku pracy, w tym kompetencji cyfrowych, oraz rozwijającej talenty i zainteresowania uczniów (w tym uczniów zdolnych). Pożądane jest również nawiązanie kontaktów międzynarodowych, które umożliwią adaptację do systemu oświaty sprawdzonych rozwiązań z innych krajów oraz rozszerzenie doskonalenia nauczycieli.

Kolejny cel operacyjny skupia się wokół zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym. Wśród zaplanowanych kierunków działań znalazły się przedsięwzięcia służące poprawie systemu ochrony zdrowia. Biorąc pod uwagę aktualne problemy zdrowotne mieszkańców gminy (notuje się systematyczny wzrost zachorowalności na choroby cywilizacyjne jak: zaburzenia i choroby psychiczne, uzależnienia, choroby kardiologiczne i onkologiczne) konieczna jest realizacja zadań, które wspomogą uzyskiwanie jak najlepszych rezultatów leczenia i rehabilitacji. W przeprowadzonej na potrzeby niniejszej strategii ankiecie, część z respondentów, wśród głównych problemów gminy, wskazała niewystarczającą jakość obsługi przez instytucje ochrony zdrowia. Poprawa prowadzonej przez nie działalności, została uznana jako jeden z priorytetów działań gminy. Konieczne jest zatem wspieranie wszelkich przedsięwzięć służących poprawie systemu ochrony zdrowia, m.in. poprzez bliską współpracę z istniejącym na obszarze gminy zakładem opieki zdrowotnej. Dostęp do innowacyjnych technologii medycznych w aspekcie profilaktyki zdrowotnej, jak również w kontekście zdrowego starzenia się, powinien stać się egalitarny. Prowadzone będą przedsięwzięcia powalające na wsparcie zarówno systemu zdrowia, jak i samych mieszkańców mających problemy zdrowotne. Miniony rok (2020) wpłynął na całkowitą

zmianę podejścia do realizacji usług zdrowotnych. Standardem stało się, iż zamiast tradycyjnego stacjonarnego korzystania z porad lekarskich, mieszkańcy korzystają ze zdalnych metod (czyli tzw. teleporad). Prognozuje się, iż większość z wprowadzonych, w związku z panującą pandemią COVID-19, reżimów sanitarnych oraz metod świadczenia usług zdrowotnych, pozostanie na stałe w ramach systemu ochrony zdrowia. W związku z tym, zaplanowane kierunki działań dotyczyć będą m.in. rozwoju usług zdalnej opieki medycznej (np. udział w akcjach wdrażających rozwiązanie „opaski życia” dla seniorów). W celu zagwarantowania bezpieczeństwa zdrowotnego utworzona zostanie również wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego, opiekuńczego i opiekuńczego (zabezpieczająca dostęp mieszkańców gminy do sprzętu pomagającego w walce z chorobami, m.in. COVID-19 -zakup koncentratorów tlenu, pulsoksymetrów, itd. oraz różnego rodzaju niepełnosprawnościami). Natomiast dla osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności rozwijane będą usługi transportowe “door to door”. Uzupełnieniem tego typu działań będzie kontynuacja wdrażanych przez gminę w ostatnich latach akcji i programów profilaktycznych, konsultacji i badań medycznych m.in. wykrywających wczesne stadia nowotworów. Prowadzone też będą działania edukacyjne promujące zdrowy styl życia wśród mieszkańców. Zaplanowane kierunki działań obejmą upowszechnianie kultury fizycznej, sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku poprzez rozwój infrastruktury ułatwiającej aktywność ruchową we wszystkich grupach społecznych i wiekowych.

Kolejnym z obszarów interwencji będzie zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego. Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie przeciwdziałania i niwelowania skutków działania niekorzystnych czynników przyrodniczych realizowane są przede wszystkim przez jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych. Część z użytkowanego sprzętu i wyposażenia, z uwagi na jego znaczący wiek, charakteryzują się bardzo wysoką awaryjnością i zużyciem technicznym. Podstawowym czynnikiem umożliwiającym dalsze, sprawne funkcjonowanie systemu w gminie, będzie wzmocnienie bazy sprzętowej jednostek straży pożarnej w specjalistyczny sprzęt i materiały do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof.

Czwarty cel operacyjny skupiony został wokół aktywizacji społecznej i obywatelskiej mieszkańców gminy. Kapitał ludzki i kapitał społeczny stanowią w

dzisiejszych czasach podstawowe czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego. Najważniejszą wartością Gminy Komarów-Osada jest więc społeczność tworząca wspólnotę samorządową, a przede wszystkim jej mieszkańcy, dla których odpowiednio do ich potrzeb, należy zapewnić wysokiej jakości usługi społeczne oraz atrakcyjną przestrzeń publiczną. Głównym kierunkiem interwencji będzie budowanie społeczeństwa świadomego, z poczuciem odpowiedzialności, współpracującego na rzecz środowiska lokalnego i współdecydującego o kierunkach rozwoju swojego otoczenia. Mieszkańcy będzie nie tylko odbiorcami, ale także współtwórcami rozwiązań i działań podejmowanych na rzecz wspólnoty. Niezwykle ważne dla rozwoju i budowania społeczeństwa obywatelskiego jest tworzenie warunków sprzyjających i umożliwiających jego rozkwit. Wobec tego, w ramach kierunków działań realizowanych w ramach analizowanego celu, szczególna uwaga będzie zwrócona na takie czynniki jak: budowanie zaufania, zakorzenienie w systemie wartości i więzi międzyludzkich, a także tolerancja, współpraca i wzajemność. W oparciu o te czynniki możliwe jest budowanie kapitału społecznego, który w połączeniu z kapitałem finansowym, stanowić będzie podstawę dla rozwoju obszaru gminy. Zaplanowane kierunki działań obejmą edukację obywatelską (nie wyłącznie w ramach praktycznej wiedzy, lecz również wykształcenia proaktywnej i przedsiębiorczej postawy oraz umiejętności społecznych pozwalających działać w każdych warunkach społeczno-gospodarczych), rozwijanie krytycznego myślenia i umiejętności analitycznych. Kolejnym ważnym elementem będzie budowanie przynależności i tożsamości mieszkańców. W szczególności wzbudzenie przeświadczenia o niezbędności i potrzebie ochrony oraz pielęgnowania dziedzictwa i tradycji lokalnych (dziedzictwo niematerialne, takie jak: obrzędy, rytuały, zwyczaje, stroje, muzyka, pieśni oraz materialne, takie jak zabytki). Przeświadczenie, że jest się „dziedzicem” dóbr kulturalno-historycznych, wzbudza emocjonalny stosunek do swojej miejscowości, rodzi poczucie wspólnoty i gotowość do podejmowania nowych inicjatyw na rzecz lokalnego rozwoju. Następny element będzie dotyczył rozwijania i wzmacniania aktywności obywatelskiej oraz zwiększania udziału obywateli w życiu publicznym (m.in. zwiększanie udziału mieszkańców w rozdysponowywaniu środków budżetowych; wspólne planowanie rodzajów i zakresów inwestycji).

Ostatni z celów operacyjnych obejmuje podniesienie potencjału administracji publicznej i dotyczy zarówno przedsięwzięć infrastrukturalnych, jak i związanych z

doposażeniem w nowoczesny sprzęt i wyposażenie oraz podnoszeniem kompetencji i umiejętności kadr. Koncentruje się on na poprawie jakości świadczonych usług publicznych i rozwoju potencjału administracji publicznej.

Jakość kadr w Urzędzie Gminy w Koamrowie-Osadzie należy ocenić bardzo wysoko. O profesjonalizmie pracowników świadczy m.in. duża liczba zrealizowanych w poprzednich 10-ciu latach przedsięwzięć inwestycyjnych wpływających na znaczną poprawę jakości życia na terenie gminy, jak również kwota środków pozyskanych na ten cel z różnych źródeł zewnętrznych zagranicznych i krajowych. Skuteczność w pozyskiwaniu środków możliwa jest głównie dzięki dobrej organizacji pracy, sprawnym i wykwalifikowanym kadrom, a -także dobrej współpracy Wójta z Radą Gminy. W najbliższym okresie należy nie tylko utrzymać dotychczasową sprawność w zakresie pozyskiwania środków, ale należy dążyć do jej zwiększenia.

Możliwości rozwoju wspólnoty lokalnej w dużym stopniu zależy od jakości pracy administracji, głównie profesjonalnego zarządzania kadry kierowniczej dostępnymi zasobami ludzkimi i materialnymi. Jakość rządzenia postrzegana jest m.in. przez pryzmat stosowanych rozwiązań zarządczych, w tym nowoczesnych, związanych np. z elektroniczną administracją, kompetencji pracowników, przejrzystych kryteriów dystrybucji środków finansowych, prowadzenia mądrej polityki rozwoju na poziomie strategicznym, otwartości i umiejętności współpracy, a także wykorzystywania szans, pojawiających się w otoczeniu jednostki, w tym związanych z możliwościami zewnętrznego finansowania działań rozwojowych. Sposób zarządzania, tj. trafna logika i adekwatna hierarchia działań oraz realizacji celów, warunkuje całokształt działań rozwojowych, w szczególności planowania i realizowania inwestycji, w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, wdrażania nowych metod zarządczych oraz obsługi klientów urzędu gminy (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów, itp.) Pomimo, poczynionego w ubiegłych latach stosunkowo dużego rozwoju społeczno-gospodarczego, miniony rok (2020) uwidoczniał wiele obszarów wymagających podjęcia interwencji, w tym w sferze funkcjonowania administracji publicznej. Uwydatnił on, iż ważną kwestią jest zwiększanie poziomu cyfryzacji usług publicznych zarówno w kwestiach medycznych i edukacyjnych, jak również administracyjnych. Panująca epidemia wirusa SARS-CoV2 obnażyła prawdę o niewystarczającym stopniu przygotowania instytucji publicznych do działania w warunkach wyłącznej pracy on-line. W związku z tym, istotnym elementem działań w

perspektywie do 2030 r. będzie zwiększanie cyfryzacji usług publicznych oferowanych dla mieszkańców (rozwój e-administracji). Rozwój tego obszaru będzie obejmował zarówno zwiększanie zasobów sprzętowych i zasobów jednostek organizacyjnych oraz ponoszenie kompetencji kadry administracyjnej, jak również wprowadzenie działań zwiększających dostęp mieszkańców do oferowanych usług (zwiększanie dostępu mieszkańców do Internetu oraz wyposażenia komputerowego).

Realizacja przewidzianych kierunków działań przyczyni się do zwiększenia zakresu danych dostępnych w postaci cyfrowej (e-usług skierowanych do mieszkańców i przedsiębiorców) oraz usprawnienia procesów w administracji publicznej. W rezultacie nastąpi usprawnienie procedur administracyjnych, zwiększenie podaży, jakości i dostępności e-usług publicznych o wysokim poziomie dojrzałości (minimum na 3 poziomie dojrzałości e-usługi publicznej według skali przyjętej przez Komisję Europejską w e-Government Benchmarking Report 2009), a także łatwiejszy i szerszy dostęp do zasobów, w tym danych i informacji gromadzonych w sektorze publicznym.

Dynamika przemian w każdej dziedzinie życia społecznego wymusza potrzebę nowej jakości kadr pracowniczych administracji samorządowej. Coraz wyraźniej dostrzegalna jest konieczność inwestowania w pracowników chcących podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Praca w administracji, oprócz odpowiedniego przygotowania merytorycznego, wymaga także umiejętności zachowania relacji interpersonalnych oraz sprawnej organizacji pracy. Niewątpliwie pracownicy administracji samorządowej, egzekwując stosowanie prawa, wpływają jednocześnie na kształt życia publicznego. Dlatego niezwykle ważne są ich wiedza i doświadczenie. Jakość kadr w Urzędzie Gminy w Komarowie-Osadzie należy ocenić jako bardzo dobrą. Nie zmienia to jednak faktu, iż konieczny jest systematyczne i nieustanne podnoszenie kwalifikacji i umiejętności pracowników. Zaplanowane działania obejmą również wspieranie w zdobywaniu kwalifikacji i podnoszeniu kompetencji kadry pedagogicznej funkcjonujących na terenie gminnych placówek oświatowych, co przełoży się na poprawę jakości świadczonych usług w zakresie oferty wychowawczo-edukacyjnej.

Fachowy system zarządzania publicznego będzie miał wpływ na poziom satysfakcji z jakości usług publicznych i funkcjonowania urzędu ma profesjonalizm i kompetencje pracowników oraz staranność i szybkość załatwiania spraw. Niezbędne jest zatem podjęcie inicjatyw (m.in. szkolenia, warsztaty) służących doskonaleniu kompetencji kadr administracji samorządowej. Tego typu działania powinny na stałe

wpisać się w harmonogram prac urzędu z uwagi na nieustanne zmiany prawa oraz ogólnościową tendencję do poprawiania świadczonych usług. Efektem tego rodzaju przedsięwzięć będzie obsługa klienta urzędu na poziomie zgodnym z praktyką stosowaną w krajach UE.

Nowy okres programowania funduszy 2021-2027, wymusza na samorządach gminnych inne podejście w programowaniu jej rozwoju. Dlatego też wyzwania rozwojowe w większym niż dotychczas stopniu muszą się koncentrować zarówno w wymiarze terytorialnym jak i tematycznym na wykorzystaniu potencjałów decydujących o przewadze konkurencyjnej danego obszaru. Dlatego też kolejny obszar tematyczny dotyczyć będzie rozwoju działalności promocyjnej gminy, która prowadzona będzie poprzez tworzenie marki obszaru. Konieczne wydaje się również opracowanie publikacji promujące walory turystyczne i dziedzictwo historyczno-kulturowe obszaru. Podkreślić należy, iż promocja gminy jest jednym z najważniejszych sposobów wspierania lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego (jej efektem jest m.in. wzrost obrotów, wzrost dynamiki gospodarki, nowe inwestycje, napływ odwiedzających itp.).

Następne wyzwanie dla Gminy Komarów-Osada to wdrożenie nowych form współrzędzenia i partnerstwa. Funkcjonowanie sektora publicznego i prywatnego jest w dzisiejszych czasach ściśle powiązane. W związku z tym, iż współpraca w zakresie realizowania wspólnych celów może przynieść obopólne korzyści, z jednej strony jak najlepszego gospodarowania kolektywną własnością i przysparzania społecznych korzyści, z drugiej zaś maksymalizacji zysku, należy dążyć do angażowania w proces przemian wszystkich podmiotów obu sektorów. Zgodnie z założeniami nowego modelu polityki regionalnej, podstawą wdrażania polityki rozwoju, również na szczeblu gminnym, winno być partnerstwo i skonsolidowane podejście do obszarów problemowych. Nawiązanie współpracy z innymi samorządami gminnymi i powiatem łukowskim pomoże w wykreowaniu wspólnej oferty promocji gospodarczej i turystycznej. Rekomendowane jest również zawiązanie partnerstwa międzynarodowego, które wspomogę aktywizację gminy i wykorzystanie jej potencjału. Wyjazdy studyjne, seminaria i konferencje, wymiana młodzieży szkolnej, rolników, pracowników samorządowych, członków organizacji pozarządowych umożliwi transfer najlepszych praktyk i wiedzy oraz wyzwalanie inicjatyw społecznych, a także pozyskiwanie środków finansowych.

Tabela 9 Plan działań operacyjnych w ramach 1. celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 1. WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	
CEL OPERACYJNY 1.1 PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia (w tym placówek wsparcia dziennego oraz środowiskowego), • tworzenie warunków do opieki domowej • wsparcie udzielane przez GOPS w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz w zakresie profilaktyki problemów alkoholowych • rozwój usług uzupełniających i wspierających rolę rodziny, w tym rozwój ośrodków wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży • współpraca z GOPS oraz instytucjami rynku pracy w realizacji zintegrowanych programów i działań na rzecz usamodzielniania wychowanków opuszczających pieczę • współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami rynku pracy w zakresie realizacji wspólnych projektów nastawionych na aktywizację zawodową lub reorientację zawodową pozostających bez pracy, szczególnie osób młodych i osób długotrwale bezrobotnych • udział gminy w realizacji kompleksowych programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową współpraca z podmiotami zainteresowanymi rozwojem na terenie gminy różnych form ekonomii społecznej - budowa partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej mieszkańców • współpraca partnerska z podmiotami o charakterze reintegracyjnym w realizacji działań na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych • współpraca gminy z placówkami kształcenia ustawicznego i praktycznego w zakresie zachęcania osób dorosłych do podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności • kontynuacja wyposażania gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, w sprzęt komputerowy i oprogramowanie • współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy i innymi JST oraz przedsiębiorcami w zakresie wdrażania rozwiązań sprzyjającym zmianom kwalifikacji mieszkańców gminy • realizacja zintegrowanych programów wsparcia dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym realizowanych w formule partnerstwa z innymi JST • organizacja placówek wsparcia dziennego, w tym dziennych i/lub rodzinnych domów pomocy dla osób starszych takich jak Klub Seniora, • rozwój działalności prowadzonej przez asystentów osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami,

	<ul style="list-style-type: none"> • rozwoju usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych • wsparcie dla opiekunów faktycznych osób starszych lub wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z zakresu opieki nad tymi osobami (w tym m.in. opieka wytchnieniowa, poradnictwo, kształcenie potrzebne do opieki) • budowa placówki wsparcia dla mieszkańców wraz z ogrodem sensorycznym • budowa placówki wsparcia dla niepełnosprawnych wraz z ogrodem sensorycznym • zmiana przeznaczenia obiektów byłej Szkoły Podstawowej w Dubie i Szkoły Podstawowej w Śniatyczach na obiekty socjalne • budowa centrum opiekuńczo-mieszkalnego dla osób niepełnosprawnych z ogrodem sensorycznym • budowa Ośrodka Rehabilitacji i Integracji Sensorycznej dla dzieci • budowa Ośrodka Rehabilitacji dla dorosłych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Programy Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej • Programy Ministerstwa Cyfryzacji
CEL OPERACYJNY 1.2 INTENSYFIKACJA OFERTY EDUKACYJNO- WYCHOWAWCZEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa i modernizacja Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie wraz z modernizacją szkolnej infrastruktury sportowej • rozbudowa i modernizacja Przedszkola w Komarowie-Osadzie • budowa żłobka na terenie gminy Komarów-Osada • realizacja programów edukacyjnych rozwojowych szkół i placówek oświatowych w zakresie edukacji przedszkolnej oraz kształcenia ogólnego • dostosowanie oferty edukacyjnej do szybko zmieniających się technologii i trendów na rynku pracy • polepszenie stanu infrastruktury i wyposażenia szkół i placówek oświatowych, celem świadczenia wysokiej jakości usług edukacyjnych (w tym w zakresie zdalnego nauczania) • współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prywatnymi zainteresowanymi tworzeniem tego rodzaju usług • tworzenie nowych miejsc w placówkach przedszkolnych • rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych o dodatkowe zajęcia, zwiększające szanse edukacyjną dzieci oraz kompensujące stwierdzone deficyty (m.in. nauka języka obcego, zajęcia z logopedą, pedagogiem, psychologiem, rytmika, zabawy teatralne) • rozwój w ramach kształcenia ogólnego kluczowych kompetencji wśród uczniów (np. w zakresie informatyki, matematyki i nauk przyrodniczych) oraz tzw. kompetencji społecznych (kreatywność i logiczne myślenie, innowacyjność, praca zespołowa) rozwijanie indywidualnych

	<p>umiejętności uczniów, szczególnie uczniów uzdolnionych oraz uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i predyspozycjach sportowych (m.in. poprzez aktywne uczestnictwo w dostępnych programach pomocy stypendialnej)</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie uzdolnionych dzieci przez system stypendiów i nagród • rozwój na poziomie gminy spójnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla młodzieży szkolnej wspieranie współpracy i wymiany młodzieży szkolnej z placówkami oświatowymi innych państw • poprawa dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających kształceniu, szkoleniu i uczeniu się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury, w tym wspieranie odporności poprzez kształcenie i szkolenie na odległość oraz online • rozwój kształcenia i uczenia się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich • współpraca przy organizacji e-learnigu w szkołach na terenie gminy • doposażenie placówek oświatowych oraz uczniów w sprzęt i wyposażenie umożliwiające organizację zdalnego nauczania • nawiązanie współpracy z placówkami edukacyjnymi z innych państw oraz organizacja wyjazdów i wymian uczniowskich
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy • programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego • programy Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczak • programy Narodowego Instytut Wolności • Erasmus+ (2021-2027) • Europejski Korpus Solidarności (2021–2027) • programy różnego rodzaju fundacji, m.in. mBANKU, PGNiGE, KGHIM
<p>CEL OPERACYJNY 1.3 ZWIĘKSZANIE BEZPIECZEŃSTWA MIESZKAŃCÓW W WYMIARZE PUBLICZNYM, ZDROWOTNYCH I SPOŁECZNYM</p>	
<p>KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie wypożyczalni sprzętu medycznego zabezpieczającej dostęp mieszkańców gminy do sprzętu pomagającego w walce z chorobami, m.in. COVID-19 (zakup koncentratorów tlenu, pulsoksymetrów, itd.) oraz różnego rodzaju niepełnosprawnościami • rozwój usług transportowych „door to door” • doposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych działających na terenie gminy w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof • inicjowanie współpracy z innymi podmiotami na rzecz upowszechnienia dostępu do usług medycznych oraz doposażania infrastruktury ochrony zdrowia w nowoczesną aparaturę medyczną

	<ul style="list-style-type: none"> • aktywne uczestnictwo gminy w realizacji krajowych i regionalnych programów profilaktycznych dotyczących chorób będących istotnym problemem zdrowotnym zarówno gminy, jak i całego regionu (m.in. choroby nowotworowe, choroby układu krążenia, cukrzyca) • kontynuacja organizacji badań i konsultacji medycznych - „dni dla zdrowia” • przeprowadzanie działań edukacyjnych na rzecz zdrowego i aktywnego trybu życia, regularnych badań kontynuacja prowadzonych w placówkach oświatowych programów edukacyjnych mających na celu m. in. przeciwdziałanie różnego rodzaju uzależnieniom i przemocy w szkole, promocję zdrowych nawyków żywieniowych oraz aktywnego trybu życia • deinstytucjonalizacja świadczenia usług zdrowotnych i społecznych • kontynuacja, prowadzonych przez instytucje pomocy społecznej, programów przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie działania prewencyjne, edukacyjne i profilaktyczne wśród dzieci i młodzieży • udział w projektach dotyczących wdrożenia teleopieki medycznej, w „opaski życia”- rozwiązanie dedykowane jest osobom starszym, niesamodzielnym i przewlekle chorym, a także ich opiekunom, którzy w wygodny sposób mogą monitorować bezpieczeństwo swoich bliskich • wdrożenie systemu monitorowania aktywności motorycznej osób starszych - dostęp do platformy i aplikacji mobilnej oraz usługa całodobowej teleopieki • współpraca z zakładami opieki zdrowotnej w zakresie organizowania i wspierania akcji oraz programów profilaktycznych, w tym kierowanych do osób w wieku aktywności zawodowej • popularyzacja profilaktyki zdrowotnej we współpracy z przedszkolami, szkołami i organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie gminy • organizacja programów i rozwiązań społecznych promujących zdrowy tryb życia we współpracy z klubami sportowymi, OSP oraz szkołami • promowanie różnych form pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu, dobroczynności i pomocy charytatywnej na terenie gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Fundusz Inicjatyw Obywatelskich • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027
CEL OPERACYJNY 1.4 AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIEKSZKAŃCÓW	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • współpraca z KGW oraz OSP w ramach angażowania kapitału społecznego w powstawaniu atrakcyjnej oferty wydarzeń kulturalnych • wspieranie aktywności obywatelskiej na rzecz przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym • inicjowanie współpracy z podmiotami lokalnymi w rozwiązywaniu problemów społecznych

	<ul style="list-style-type: none"> • zachęcanie do działania i wspólnego dialogu, upowszechnianie kultury • kreowanie liderów społecznych odpowiedzialnych za animację i organizowanie oddolnych inicjatyw • stworzenie miejsc do integracji m.in. budowa, przebudowa, remont i doposażenie świetlic wiejskich, • odbudowa więzi sąsiedzkich i przywracanie funkcji społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych zagrożonym częściom gminy • wspieranie wszelkich formy aktywizacji środowisk i osób, w tym poprzez animację kultury i sportu, oraz pobudzanie do żywego uczestnictwa w życiu społecznym: aktywności kulturowych, ekologicznych, sportowych, edukacyjnych, prozdrowotnych i profilaktycznych • zwiększenie zakresu „spraw”, w których decyzje zapadają przy czynnym udziale społeczności lokalnej • wspieranie samorządności mieszkańców • rozwój edukacji obywatelskiej • popularyzacja i pielęgnowanie dziedzictwa i tradycji lokalnych • rozwój tożsamości społecznej • aktywizowanie środowisk sąsiedzkich przy wykorzystaniu metody organizacji społeczności lokalnej • wsparcie organizacji pozarządowych i zlecenie im realizacji zadań publicznych • promocja i wsparcie wolontariatu i partnerstwa publiczno-prywatnego • pomoc w doskonaleniu umiejętności aplikowania o środki zewnętrzne przez organizacje pozarządowe • organizacja wydarzeń i programów promujących kulturę i dziedzictwo gminy (zakup strojów regionalnych, instrumentów) • organizacja i promocja wydarzeń charakteryzujących się dużą spójnością tematyczną, organizacyjną oraz konkretnym umiejscowieniem w czasie i przestrzeni np. pokazy, prezentacje, wystawy, festiwale, imprezy sportowe
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich • Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030 • krajowe programy operacyjne • programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego • Program EtnoPolska • programy Narodowego Instytutu Wolności • programy Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczak • programy różnego rodzaju fundacji, m.in. mBANKU, PGNiGE, KGHIM
<p>CEL OPERACYJNY 1.5 PODNIESIENIE POZIOMU ŚWIADCZONYCH USŁUG PUBLICZNYCH I ROZWÓJ POTENCJAŁU ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ</p>	
<p>KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wdrożenie efektywnego modelu zarządzania kompetencjami kadr uwzględniającego monitorowanie luk kompetencyjnych i potrzeb szkoleniowych pracowników • udział gminy w realizacji projektów partnerskich w wymiarze krajowym i międzynarodowym pozwalających na pozyskiwanie nowej wiedzy i umiejętności, testowanie nowych rozwiązań, a także wymianę doświadczeń

	<ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie potencjału administracji poprzez doskonalenie kadr samorządowych – udział pracowników w szkoleniach i kursach, rozwój zdolności analitycznych służb planowania przestrzennego poprzez zwiększony dostęp do nowoczesnych technologii informacyjnych w zakresie przetwarzania baz danych przestrzennych, wspieranie podnoszenia kwalifikacji kadry pedagogicznej placówek oświatowych, • przygotowanie i wdrożenie modelu obejmującego metody i narzędzia konsultacji i partycypacji publicznej w kształtowaniu polityki rozwoju lokalnego • rozwój w Urzędzie Gminy systemu zarządzania satysfakcją klienta - opracowanie standardów i systemu obsługi klientów urzędu wdrożenie systemu ewaluacji usług publicznych w gminie, w tym ich dostępności i jakości działania prowadzące do rozwoju elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną • tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy (m.in. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki) • promowanie transparentności w pracy urzędu • zapewnienie odpowiedniego komfortu budynków użyteczności publicznej • stworzenie nowoczesnej strony internetowej wraz z profesjonalnym serwisem informacyjnym Gminy Komarów-Osada • prowadzenie aktywnych działań marketingowych, mających na celu kreowanie dobrego wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca dla turystów – organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych – eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze oraz produkty regionalne • opracowanie wydawnictw promujących walory gminy • rozwój e-administracji poprzez stworzenie infrastruktury informatycznej, w tym aplikacji i systemów baz danych, w tym tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy w zakresie np. mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, rozwój elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną (składanie wniosków drogą elektroniczną, elektroniczny punkt informacji) wykorzystanie technologii informacyjnych w udostępnianiu zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych; zakup sprzętu i oprogramowania dla jednostek gminnych, zawieranie porozumień z innymi gminami w celu zwiększenia możliwości uzyskania dofinansowania na realizację działań prorozwojowych
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy • Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027

Źródło: Opracowanie własne

CEL STRATEGICZNY 2. ZRÓWNOWAŻONY I WSZECHSTRONNY ROZWÓJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU

Ważnym wyzwaniem stojącym przed gminą w perspektywie do 2030 r. jest stałe dążenie do poprawy jakości i dostępności infrastruktury technicznej, która stanowi jeden z podstawowych czynników warunkujących temp wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego. Jednocześnie wszystkie działania w ramach niniejszego celu muszą być realizowane zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.²⁴ Zintegrowany na wielu płaszczyznach system działań zakłada stworzenie atrakcyjnej przestrzeni, która zwiększy dostępność i spójność terytorialną, a przy tym poprawi atrakcyjność osadniczą i gospodarczą terenu Gminy Komarów-Osada.

Pomimo zauważalnej od lat systematycznej poprawy w dziedzinie podstawowej infrastruktury technicznej, nadal istnieją obszary do poprawy, w szczególności w obszarze sfery wodno-kanalizacyjnej. Zwodociągowanie gminy, wyrażone procentem gospodarstw domowych przyłączonych do wodociągu kształtuje się na poziomie 54,2% (dane GUS dot. budynków mieszkalnych podłączonych do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych). W związku z tym poziom zwodociągowania gminy należy ocenić jako niezadowalający. Niezbędny jest ciągły rozwój infrastruktury wodociągowej. Wobec czego, w ramach kierunków działań przewidziano budowę nowej sieci wodociągowej w miejscowościach: Ruszczyzna, Wolica Śniatycka, Antoniówka, Śniatycze, Kadłubiska, Swaryczów, Tuczapy, Dub, Tomaszówka wraz z przyłączami i ujęciem wody. Natomiast w miejscowościach: Sosnowa-Dębowa i Kraczew zaplanowano budowę sieci wodociągowej wraz z

²⁴ Ideę zrównoważonego rozwoju trafnie oddaje zdanie z Raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju z 1987 r. Nasza wspólna przyszłość „zrównoważony rozwój to taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie”. Zrównoważony rozwój to solidarność międzypokoleniowa polegająca na znajdowaniu takich rozwiązań gwarantujących dalszy wzrost, które pozwalają na aktywne włączenie w procesy rozwojowe wszystkich grup społecznych, dając im jednocześnie możliwość czerpania korzyści ze wzrostu gospodarczego. Początkowo dyskusje wokół zrównoważonego rozwoju ograniczały się do potrzeby zmniejszenia negatywnego oddziaływania gospodarek na środowisko przyrodnicze. Z biegiem lat koncepcja nabrała pełniejszego zrozumienia, wyrównując istotę trzech czynników rozwoju: poszanowania środowiska, postępu społecznego i wzrostu gospodarczego. Obecnie koncepcja zrównoważonego rozwoju coraz częściej wchodzi do głównego nurtu dyskusji nad rozwojem społeczno-gospodarczym, stając się zasadą horyzontalną, odzwierciedlaną we wszystkich politykach rozwojowych kraju.

przyłączami. Ponadto, zaplanowano modernizację istniejącej sieci wodociągowej w miejscowości Komarów-Osada.

Szczególnie niekorzystnie wygląda sytuacja w zakresie gospodarki ściekowej. Potrzeby w tym zakresie zaspakajane są przez przydomowe oczyszczalnie ścieków oraz zbiorniki bezodpływowe. Na terenie gminy nie funkcjonuje system kanalizacji sanitarnej. W związku z niskim poziomem dochodów oraz znaczną stopą bezrobocia nie wszyscy mieszkańcy są w stanie wykonać przydomowe oczyszczalnie ścieków na prywatnych posesjach, które stanowiłyby alternatywę dla sieci kanalizacyjnej. Funkcjonujące na terenie gminy zbiorniki bezodpływowe zostały w większości wykonane kilka lat temu i ich parametry techniczne nie są wystarczające do dzisiejszego, zwiększonego, użytkowania wody. Część właścicieli domów wyposażonych w zbiorniki, chcąc ograniczyć koszty wywozu nieczystości, nie przestrzega zasad regularnego opróżniania. Powyższe świadczy, iż spora liczba mieszkańców gminy może nie posiadać odpowiednio zagospodarowanych nieczystości płynnych, co stanowi poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego, w szczególności wód. Budowa systemu, który zapewni mieszkańcom bezpieczeństwo sanitarne, jest koniecznością w dobie zwiększających się wymogów ochrony środowiska. Wobec tego, istnieje ogromna potrzeba rozwoju infrastruktury związanej z odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków w celu zwiększenia udziału osób objętych zbiorczymi systemami, a także do zmniejszenia ładunków zanieczyszczeń przenikających do wód. W tym celu zrealizowane zostaną m.in. przedsięwzięcia polegające na budowie kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami na obszarze gminy (w miejscowościach: Krzywystok, Komarów Dolny, Komarów-Osada, Wolica Brzozowa, Zubowice, Zubowice-Kolonia, Księżostany-Kolonia, Księżostany, Komarów-Wieś) oraz oczyszczalnią ścieków. Istotnym elementem będzie również budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach osadnictwa rozproszonego. W miejscowościach, gdzie budowa kanalizacji jest niemożliwa z racji ukształtowania terenu bądź nieuzasadniona z ekonomicznego punktu widzenia (zbyt rozproszona zabudowa), rekomendowane jest wyposażanie indywidualnych gospodarstw w przydomowe oczyszczalnie ścieków (obejmie teren całej gminy). Ze względu na ochronę jakości wód podziemnych oczyszczalnie przydomowe powinny być lokalizowane w zabudowie rozproszonej jako uzupełnienie zbiorowych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Dopuszczalność lokalizacji oczyszczalni przydomowej powinna być potwierdzona udokumentowaną opinią geotechniczną

potwierdzającą istnienie bezpiecznego odbiornika ścieków oczyszczonych. Inwestycje w zakresie infrastruktury komunalnej powinny również objąć budowę kanalizacji deszczowej, służącej do odprowadzania wód opadowych i roztopowych. W celu intensyfikacji działań zaplanowano również budowę indywidualnych oczyszczalni ścieków przy obiektach gminnych. Podjęte działania pozytywnie wpłyną na stan ilościowy i jakościowy wód podziemnych, stanowiących główne źródło zaopatrzenia ludności i gospodarki w wodę w Gminie Komarów-Osada, przyczynią się do poprawy stanu środowiska naturalnego, a także jakości życia mieszkańców, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Kolejny niezwykle istotny kierunek rozwoju -wpływający na podniesienie jakości zamieszkiwania na terenie gminy, zwiększający atrakcyjność osadniczą i mający wpływ na ożywienie gospodarcze - to poziom zgazyfikowania gminy. W chwili obecnej na obszarze Gminy Komarów- Osada długość czynnej sieci gazowej ogółem wynosi: 68 704 m, w tym: długość czynnej sieci przesyłowej: 7 275 m oraz długość czynnej sieci rozdzielczej: 61 429 m. Liczba budynków z przyłączem gazowym wynosi 833. Rozwój infrastruktury sieci gazowniczej nie należy do zadań własnych gminy. Jednakże mając na względzie niezbędną ciągłość polepszania jakości życia mieszkańców niezbędne jest podjęcie interwencji polegającej głównie na lobbowaniu za dalszym rozwojem infrastruktury gazowniczej. W najbliższych latach priorytetem dla Władz Gminy będzie prowadzenie działań w celu rozwoju infrastruktury gazowej na obszarze gminy poprzez podłączenie do miejscowości: Komarów-Osada -ulice: Polna, Podgórze, Armii Krajowej oraz Tomaszówka, Dub, Tuczapy, Swaryczów, część miejscowości Krzywystok, Komarów Górny, Wolica Brzozowa-Kolonia, Sosnowa-Dębowa, Kraczew, Księżostany-Kolonia, Księżostany. Przeprowadzone licznie badania²⁵ wskazują, iż gazyfikacja ma wpływ na przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego danej jednostki. Po pierwsze gminy o dużym stopniu zgazyfikowania charakteryzują się znacznie większą dynamiką przyrostu liczby ludności niż gminy niezgazyfikowane. Głównym czynnikiem warunkującym obserwowane różnice jest większa atrakcyjność terenów zgazyfikowanych z punktu widzenia lokowania nowej zabudowy mieszkaniowej, jak również lepsze warunki dla rozwoju aktywności gospodarczej. Po drugie gminy zgazyfikowane charakteryzują się

²⁵ Na podstawie: *Raportu końcowego z badania ewaluacyjnego pn. Wstępna ocena wpływu I i VII osi POIiŚ 2014-2020 w kontekście uzasadnienia wsparcia projektów w zakresie przesyłu, dystrybucji i wykorzystania gazu w perspektywie unijnej po 2020 roku* przygotowanego dla Ministerstwa Energii

również większą dynamiką przyrostu liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą niż gminy niezgazyfikowane.²⁶ Dodatkowo, gminy zgazyfikowane charakteryzują się znacznie większą dynamiką przyrostu liczby mieszkań²⁷, co ma również korzystny wpływ na przyrost dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego. Taki stan rzeczy jest efektem zwiększenia dynamiki przyrostu mieszkańców oraz mieszkań, jak również podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, które są źródłem dodatkowych wpływów do budżetu gmin²⁸. Wobec powyższego, działania zmierzające do rozbudowy na terenie gminy infrastruktury przesyłowej gazu ziemnego, w kontekście obserwowanych od lat negatywnych trendów demograficznych (ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji) oraz stosunkowo bliskie położenie jednostki terytorialnej względem Miasta Zamość będzie stanowić jeden z wiodących kierunków działań w perspektywie do 2030 r. Kwestia rozwoju sieci gazowniczej Gminy Komarów-Osada nie pozostaje również bez znaczenia dla poprawy jakości środowiska naturalnego obszaru. Wymiana kotłów węglowych czy olejowych na kotły gazowe przyczynia się do znacznego ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza, wynika to ze specyfiki przemian fizykochemicznych zachodzących w procesie spalania. Wpływ ten w mikroskali (emisja zanieczyszczeń związana z ogrzewaniem poszczególnych budynków) jest bezsprzeczny.

Ważnym wyzwaniem dla Władz Gminy będzie również ochrona całej przestrzeni kulturowej tożsamości lokalnej, między innymi poprzez umiejętne zarządzanie sferą dziedzictwa kulturowego, dbałość o zabytki oraz ich dostępność dla mieszkańców i turystów, a rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Dla

²⁶ Na podstawie: *Raportu końcowego z badania ...*- W grupie gmin zgazyfikowanych przed rokiem 2008 oraz w okresie 2008-2013 uśredniona zmiana liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w roku 2017 kształtowała się na poziomie 125% stanu z roku 2004, tymczasem w gminach niezgazyfikowanych zmiana wartości tego wskaźnika w całym okresie objętym analizą była niższa i wyniosła 119%. Ponadto, w grupie gmin zgazyfikowanych w okresie 2008-2013 od roku 2008 widoczny jest wzrost dynamiki przyrostu liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w stosunku do grupy gmin niezgazyfikowanych.

²⁷ Na podstawie: *Raportu końcowego z badania ewaluacyjnego ...*- W grupie gmin zgazyfikowanych przed rokiem 2008 uśredniona zmiana liczby mieszkań w roku 2017 kształtowała się na poziomie 118% stanu z roku 2004, a w gminach niezgazyfikowanych w latach 2008-2013 – 114% stanu z roku 2004, podczas gdy w gminach niezgazyfikowanych dynamika zmiany wartości tego wskaźnika w całym okresie analizy była ponad dwukrotnie mniejsza i wyniosła około 107%. W grupie gmin zgazyfikowanych w okresie 2008-2013 od roku 2008 widoczny jest wzrost dynamiki przyrostu liczby mieszkań w stosunku do grupy gmin niezgazyfikowanych.

²⁸ Na podstawie: *Raportu końcowego z badania ewaluacyjnego ...*- W grupie gmin zgazyfikowanych (przed rokiem 2008 oraz w okresie 2008- 2013) uśredniona zmiana dochodów własnych gmin w roku 2017 kształtowała się na poziomie 293% stanu z roku 2004, tymczasem w gminach niezgazyfikowanych zmiana wartości tego wskaźnika w całym okresie objętym analizą była nieco niższa i wyniosła około 272%. Również w przypadku tego wskaźnika w grupie gmin zgazyfikowanych w okresie 2008-2013 od roku 2008 widoczny jest wzrost dynamiki zmiany dochodów własnych gmin w stosunku do grupy gmin niezgazyfikowanych.

wzmocnienia kapitału społecznego oraz zwiększenia aktywności mieszkańców konieczna jest rozbudowa istniejącego potencjału infrastrukturalnego lokalnych instytucji publicznych. W chwili obecnej zadania za zakresu upowszechniania kultury i prowadzenia działalności kulturalnej pełni Samorządowy Ośrodek Kultury. Dodatkowo, realizuje on zadania z zakresu upowszechniania sportu. W skład samorządowej instytucji kultury wchodzi: Biblioteka Publiczna w Komarowie-Osadzie z siedzibą w budynku Szkoły Podstawowej w Komarowie, Biblioteka Publiczna – Filia w Zubowicach oraz Dom Kultury w Komarowie-Osadzie. Przy Samorządowym Ośrodku Kultury działa: Klub Seniora „Legenda”, Chór „Pasjonata”, Wielopokoleniowa Orkiestra Dęta z siedzibą w Zubowicach. W Domu Kultury prowadzone są stałe formy pracy: kółko plastyczne dla dzieci i młodzieży, ognisko muzyczne. Samorządowy Ośrodek Kultury współpracuje z amatorskim ruchem artystycznym skupionym głównie wokół Kół Gospodyń Wiejskich będących jednocześnie organizatorami życia kulturalnego w swoich miejscowościach. Jednym z podstawowych zadań w najbliższej perspektywie będzie budowa Domu Kultury w Komarowie-Osadzie. Obecny stan techniczny budynku Domu Kultury oraz jego wyposażenie pozostawia wiele do życzenia. Zły stan techniczny budynku oraz brak zagospodarowania i uporządkowania przestrzeni wokół niego wpływa na znaczne obniżenie atrakcyjności oferty kulturalnej jednostki. Podkreślenia wymaga również fakt, iż panująca od niemal początku 2020 r. pandemia COVID – 19 ujawniła potrzebę wsparcia instytucji kultury w zakresie stworzenia nowych sposobów upowszechniania dóbr kultury i uczestnictwa w kulturze w sytuacjach kryzysowych, ograniczających sposób świadczenia usług przez te instytucje. W jej efekcie zaistniała konieczność całkowitej zmiany dotychczas świadczonych stacjonarnych usług kulturalno-edukacyjnych i znalezienia nowych form dotarcia do odbiorców. Wobec tego nieunikniona stała się transformacja cyfrowa usług publicznych. W związku z tym, wśród kierunków działań znajduje się zagwarantowanie narzędzi pozwalających na realizację oferty kulturalno-edukacyjnej w formie on-line. W efekcie realizacji zaplanowanych kierunków działań instytucja kultury stanie się nowoczesnym ośrodkiem animacji kulturalno-edukacyjnej prowadzonej w formie cyfrowej, aktywnie angażującym społeczeństwo w kształt i zakres działalności. Rozpoczęta zostanie współpraca z grupą młodzieży, która dotychczas nie korzystała z oferty ośrodka (gdyż była dla niej zbyt mało atrakcyjna). Praca z nowoczesnymi technologiami, które pasjonują młodzież, pozwoli na zdobycie kolejnych odbiorców. Rozwój lokalnych ośrodków krzewienia kultury obejmie również modernizację

istniejących i budowę nowych świetlic w miejscowościach: Tomaszówka, Tuczapy, Kraczew, Księżostany. Zaplanowane zadania obejmą także doposażenie świetlic i remizo-świetlic wiejskich z terenu Gminy Komarów-Osada.

Kultura i dziedzictwo kulturowe stanowią podstawowe element budowy tożsamości lokalnej. Przedmiotowe dziedzictwo stanowi z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla potrzeb rozwoju Gminy Komarów-Osada. Bogactwo zasobów historycznych i turystycznych gminy stwarza możliwość rozwoju funkcji turystycznej jako istotnego czynnika aktywizacji obszaru i źródła dochodu mieszkańców. Dodatkowo, zasoby kultury są ważnym czynnikiem tworzenia postaw kreatywnych w społeczeństwie, istotnie wpływają m.in. na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej gminy, determinują rozwój turystyki, tworzą rynek pracy, wpływają na rozwój przemysłów kultury i kreatywnych, stanowiąc ważny czynnik wzrostu gospodarczego oraz są płaszczyzną do włączenia społecznego. Wśród głównych czynników ograniczających wykorzystanie ww. atutów gminy jest niewystarczający stan infrastruktury związanej z kulturą i turystyką. Usługi turystyczne koncentrują się przede wszystkim na obszarach o unikatowych zasobach przyrodniczych i kulturowych. Dlatego też wśród głównych kierunków interwencji na najbliższy okres znajduje się ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego. Z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej obszaru nierozzerwalnie związana jest poprawa stanu zabytków i potencjału szlaków kulturowych, rozwój produktów i oferty turystycznej regionu oraz budowanie pozytywnego wizerunku Gminy Komarów-Osada jako obszaru atrakcyjnego turystycznie. Zaplanowane działania przyczynią się również do zwiększenia dostępności obiektów kultury poprzez ich przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Wśród najważniejszych kierunków działań w najbliższym okresie zaplanowano m.in. budowę Centrum Edukacyjno-Historycznego Bitwy pod Komarowem 1920 w miejscowości Wolica Śniatycka. Bez wątpienia kultywowane i skrupulatnie pielęgnowane przez mieszkańców dziedzictwo historyczne związane z bitwą z 1920 r. stanowi ogromny kapitał i może być jednym z podstawowych czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy obszaru. Budowa tego rodzaju centrum wpłynęłaby w znaczny sposób na wzmożenie ruchu turystycznego w gminie, a tym samym przyczyniła do wzrostu dochodów zarówno samej gminy, jak i jej mieszkańców. Kolejnym z niezwykle istotnych punktów są: budowa Osady Gockiej wraz z infrastrukturą w miejscowości Swaryczów oraz

utworzenie izby pamięci w miejscowości Antoniówka (w budynku po byłej szkole) wraz z zagospodarowaniem terenu. Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego powinno odbywać się również poprzez renowację obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków. Przywracanie dawnych form lokalnym kapliczkom, uczytelnianie inskrypcji, a także właściwe zagospodarowanie miejsca pamięci, przyczyni się nie tylko do wzrostu znaczenia samorządności obywatelskiej opartej o kulturę pamięci i tożsamość, ale będzie stanowiło istotny wkład w zróżnicowanie i uatrakcyjnienie oferty turystycznej gminy.

Wśród najważniejszych elementów podstawowej infrastruktury technicznej znajdują się również obiekty sportowe pozwalające na aktywne spędzanie wolnego czasu oraz dbanie o zdrowie. Kierunki interwencji obejmą następujące elementy: urządzenie boiska sportowego w Komarowie-Osadzie, modernizację oraz rozbudowę infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej w Antoniówce oraz modernizację szkolnej infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie. Tego rodzaju przedsięwzięcia niewątpliwie przyczyniają się do budowania korzystnego wizerunku gminy jako miejsca atrakcyjnego do życia. Uzupełniającym działaniem w zakresie rekreacji i aktywnego wypoczynku a także miejsc pozwalających na podnoszenia sprawności fizycznej i dbania o zdrowie mieszkańców będą zewnętrzne siłowni utworzone na terenie Gminy Komarów-Osada oraz przy świetlicach wiejskich w miejscowościach: Zubowice, Komarów-Wieś, Antoniówka, Śniatycze, Kadłubiska, Krzywystok oraz przy Centrum Integracji Społecznej w Janówce Zachodniej.

Istotnym zagadnieniem będzie również wsparcie i intensywny rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez zwiększanie standardów dostępu do sieci internetowej. Powszechny dostęp do szerokopasmowego Internetu i usług elektronicznych wysokiej jakości znacznie poprawi komfort życia mieszkańców gminy, uczniów, ale również osób prowadzących działalność gospodarczą lub chcących ją uruchomić. Niezbędna jest kontynuacja działań związanych z tworzeniem infrastruktury ostatniej mili sieci szerokopasmowej (budowa sieci szerokopasmowej wraz z infrastrukturą telekomunikacyjną pomiędzy węzłem dystrybucyjnym, a użytkownikiem końcowym). Realizacja powyższego celu wpłynie nie tylko na cyfrową aktywizację mieszkańców gminy, ale również na zaspokojenie potrzeb lokalnego biznesu, jak i jego klientów.

Realizacja działań skupionych w ramach analizowanego celu prowadzi do wielofunkcyjnego rozwoju obszaru Gminy Komarów-Osada. Strategia zakłada głównie działania inwestycyjne wpływające na zwiększenie komfortu zamieszkiwania na terenie gminy. Przewiduje ona zarówno działania wpływające na zwiększenie bezpieczeństwa w wymiarze publicznym, cyfrowym czy zdrowotnym. Bardzo ważnym elementem analizowanego celu będzie realizacja przedsięwzięć wpływających na wyprowadzenie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysu. Działania w tym kierunku prowadzone będą w oparciu o opracowany na podstawie ustawy z dnia 09.10.2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. 2020 poz. 802 z późn. zm.) Gminny Program Rewitalizacji²⁹. Wszechstronny rozwój obejmie również kwestie realizacji przedsięwzięć w zakresie rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej co bez wątpienia ma wpływ na zwiększenie atrakcyjności spędzania czasu wolnego nie tylko przez mieszkańców gminy, lecz również turystów.

Wśród głównych czynników stymulujących zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy Gminy Komarów-Osada należy wymienić optymalizację sieci dobrej jakości infrastruktury komunikacyjnej. Dzięki jej zapewnieniu, nie tylko zwiększają się możliwości gospodarcze obszaru, ale także podnosi się jakość życia mieszkańców. Infrastruktura drogowa, mimo licznych i kosztownych inwestycji w ostatnich latach, nadal wymaga poniesienia nakładów inwestycyjnych w miejscach, gdzie stan dróg jest niezadowolający. Istotne jest zapewnienie dobrego standardu dojazdu do terenów mieszkalnych oraz miejsc o potencjale inwestycyjnym. Zwiększająca się liczba pojazdów poruszających się po drogach, a także anomalie pogodowe (mrozy, wysokie temperatury, susze, powodzie) będą dalej wpływały na ich jakość. Poprawa infrastruktury komunikacyjnej powinna odbywać się we współpracy z innymi jednostkami samorządowymi oraz pozarządowymi. Przebudowa, modernizacja i budowa nowych odcinków dróg podniesie standardy infrastrukturalne na terenie gminy, ale przede wszystkim wzmocni jej wewnętrzną dostępność komunikacyjną i poprawi bezpieczeństwo uczestników ruchu drogowego. Zakresem modernizacji powinny zostać objęte wszystkie kategorie dróg przebiegających przez teren gminy.

²⁹ Gminny Program Rewitalizacji - to uchwalony przez radę gminy wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej. Jego realizacja ma spowodować wyprowadzenie wyznaczonych obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju.

Ze względu na ochronę siedlisk i gatunków hydrogenicznych oraz wyeliminowanie kolizji dróg twardych ze szlakami migracyjnymi lub miejscami rozrodu i regularnego przebywania fauny nie powinno się trasować nowych odcinków dróg przez siedliska przyrodnicze (realizacja po trasach istniejących dróg). Ponadto przepusty wodne powinny być dostosowywane do wymogów przepustów ekologicznych dla małych i średnich zwierząt. Należy stosować również rozwiązania chroniące stosunki wodne a także jakość wód powierzchniowych i podziemnych. Inwestowanie w infrastrukturę komunikacyjną wiąże się z ponoszeniem kolejnych nakładów na budowę ciągów pieszo-rowerowych, remont chodników, wyznaczanie przejść dla pieszych oraz parkingów. W celu zwiększenia energooszczędności oświetlenia drogowego rekomendowane są działania w zakresie budowy nowych punktów oświetleniowych oraz modernizacja funkcjonującego oświetlenia ulicznego na inteligentne oświetlenie LED. Ze względu na znaczną dynamikę rozwoju wąwozów drogowych, wywołujących różne negatywne skutki gospodarcze, formy te wymagają przeprowadzenia odpowiednich zabezpieczeń, mających na celu utrzymanie ich drożności. Obok budowy ścieżek rowerowych, jako elementów infrastruktury drogowej, konieczna jest organizacja szlaków konnych, historycznych, ścieżek przyrodniczych, które urozmaicą infrastrukturę turystyczną gminy.

Niezaprzeczalnym walorem Gminy Komarów-Osada jest stan i czystość środowiska naturalnego na obszarze gminy, co w dobie rozwoju cywilizacji i wynikających z tego ujemnych skutków dla otoczenia odgrywa ogromną rolę i wzmaga dodatkowo potencjał turystyczny obszaru. Ożywienie Gminy Komarów-Osada powinno odbywać się przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Wzmacnianiu powiązań w sferze społeczno-gospodarczej towarzyszyć będzie dbałość o właściwe funkcjonowanie lokalnego systemu przyrodniczego. W związku z tym realizacja działań w ramach trzeciego celu operacyjnego skupiać będzie się wokół działań służących stopniowemu wprowadzaniu zasad gospodarki niskoemisyjnej, wzrostowi wykorzystania odnawialnych źródeł energii zarówno w sektorze publicznym, jaki i prywatnym. Kolejnym istotnym elementem będzie kwestia budowania świadomości ekologicznej społeczności lokalnej. Niezbędne jest również rozpowszechnianie wiedzy na temat zasad gospodarki o zamkniętym obiegu (gospodarki cyrkulacyjnej)³⁰. Tego

³⁰ Gospodarka o zamkniętym obiegu – to regeneracyjny system gospodarczy, w którym minimalizuje się zużycie surowców i wielkość odpadów oraz emisję i utraty energii poprzez tworzenie zamkniętej

rodzaju gospodarka ma być odpowiedzią na problem marnowania surowców i rosnącego zanieczyszczenia powietrza. Odpowiedzialna produkcja i konsumpcja, to kluczowe aspekty tego obszaru. Wprowadzenie zasad gospodarki cyrkularnej, szeroka edukacja w tym zakresie, przyniosą korzyści w trzech aspektach: społecznym, ekonomicznym i środowiskowym. Przedmiotowy cel operacyjny obejmuje realizację szeregu działań zmierzających do obniżenia emisyjności w sektorze publicznym m.in. termomodernizacja budynków użyteczności publicznej stanowiących własność gminy wraz z wymianą niskosprawnych źródeł ciepła: budynki byłych Szkół Podstawowych w Dubie, Zubowicach i Śniatyczach, budynek dawnego SKR w Komarowie-Wsi, budynek dawnej Lecznicy Zwierząt w Komarowie-Osadzie, termomodernizacja budynków mieszkalnych stanowiących własność gminy wraz z wymianą niskosprawnych źródeł ciepła: Dom Nauczyciela w miejscowości Komarów-Wieś, budynek mieszkalny ul. Piłsudskiego w Komarowie-Osadzie.

Kolejnym z elementów będzie rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii zarówno w sferze publicznej, jak i w prywatnych gospodarstwach domowych. Województwo lubelskie jest regionem o korzystnych uwarunkowaniach dla rozwoju energetyki, których źródłem jest energia słoneczna. Istniejący potencjał w tym zakresie nie jest w pełni wykorzystywany, co wynika m.in. z ograniczonych możliwości przyłączeniowych spowodowanych stanem istniejącej sieci przesyłowej i dystrybucyjnej. Udział energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej w 2019 r. w województwie lubelskim wyniósł 23,2%, wobec 15,5 % w kraju (8 miejsce w Polsce). Możliwości optymalnego sterowania rozproszonymi źródłami wytwórczymi sieci energetycznych pozostają również ograniczone. Można zaobserwować niewystarczające wykorzystanie systemów magazynowania energii elektrycznej, poprawiających efektywność generacji rozproszonej. Problemy tego rodzaju dotyczą również Gminy Komarów-Osada. Niewykorzystanym potencjałem gminy są zasoby energetyki odnawialnej. Gmina posiada warunki do rozwoju przede wszystkim energetyki słonecznej ale również wiatrowej, zarówno w skali komercyjnej, na sprzedaż energii do sieci energetycznych, jak i do wykorzystania we własnym zakresie

pętli procesów, w których odpady z jednych procesów są wykorzystywane jako surowce dla innych, co maksymalnie zmniejsza ilość odpadów produkcyjnych.

Model taki jest przeciwieństwem gospodarki liniowej, bazującej na ciągłym wzroście i powiększającym się zużyciu surowców oraz wolumenu odpadów. W modelu gospodarka o zamkniętym obiegu dąży się do tego, by jak najdłużej utrzymać wartość zasobów (a nie wytworzyć wartość dodaną jak w modelu gospodarki liniowej), optymalizować gospodarkę zasobami (a nie optymalizować przepływy zasobów) i zwiększyć efektywność używania dóbr (a nie efektywność produkcji dóbr).

(w budynkach użyteczności publicznej, gospodarstwach domowych). W najbliższym okresie winny być kontynuowane działania dot. rozwoju OZE, w tym m.in. montaż mikroinstalacji fotowoltaicznych oraz instalacji solarnych na budynkach użyteczności publicznej oraz w prywatnych gospodarstwach domowych, budowa mikrobiogazowni rolniczych. Kolejnym z elementów będzie budowa nowych oraz modernizacja istniejących punktów oświetlenia w kierunku rozwiązań energooszczędnych (m.in. budowa oświetlenia ulicznego przy drogach gminnych i powiatowych w miejscowościach Zubowice i Zubowice-Kolonia, modernizacja i wymiana funkcjonującego oświetlenia ulicznego na energooszczędne na terenie gminy). W efekcie realizacji przedsięwzięcia nastąpi ograniczenie zapotrzebowania na energię finalną, co przełoży się na zmniejszenie zużycia konwencjonalnych surowców energetycznych oraz poprawę efektywności ich wykorzystywania (racjonalna gospodarka zasobami i realizacja zasady zrównoważonego rozwoju). Dzięki niemu zmniejszeniu ulegnie negatywny wpływ energetyki zawodowej na środowisko. Efektem redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery będzie poprawa stanu środowiska naturalnego. Nie bez znaczenia są także korzyści społeczne. W ujęciu lokalnym przedsięwzięcie wpłynie na zaspokojenie potrzeb mieszkańców Gminy Komarów - Osada w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa poruszania się po drogach (wymiana przestarzałych i słabo/nieodpowiednio/nieświecących źródeł światła). Dzięki niemu nastąpi podniesienie jakości życia na terenie gminy. Realizacja inwestycji w dłuższym horyzoncie czasowym, poza natychmiastowymi odczuwalnymi korzyściami, takimi jak: poprawa bezpieczeństwa poruszania się po drogach publicznych, możliwość wykorzystania powstałych w budżecie JST oszczędności na realizację inwestycji wpływających na podniesienie jakości i komfortu życia mieszkańców, przyniesie również szereg korzyści długofalowych: racjonalizacja użytkowania zasobów energetycznych, zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza, poprawa warunków osadnictwa.

Niezbędne jest także wdrażanie rozwiązań elektromobilności, takich jak np. budowa punktów doładowania samochodów elektrycznych czy rozwój ogólnodostępnej bazy rowerowej. Kolejnym z działań realizowanych w ramach niniejszego celu będzie opracowanie Strategii Elektromobilności dla Gminy Komarów-Osada.³¹

³¹ Strategia Elektromobilności - kompleksowy dokument zawierający ocenę możliwości, plan działań oraz analizę możliwych do realizacji działań (inwestycyjnych i społecznych), jakie należy podjąć, aby w

Konieczne będzie prowadzenie przedsięwzięć wpływających na zwiększenie adaptacji do zmian klimatu, takich jak np. tworzenie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego czy retencjonowania wód opadowych.

Kolejnym z elementów zintegrowanych przedsięwzięć w kwestiach energetycznych będzie przystąpienie do porozumienia w celu utworzenia klastra energii. Podmiot taki można opisać jako porozumienie działających lokalnie podmiotów zajmujących się wytwarzaniem, konsumpcją, magazynowaniem i sprzedażą: energii elektrycznej, ciepła, chłodu, energii elektrycznej w transporcie oraz paliw. Zasadniczym zdaniem klastra jest realizacja celu dostarczania tańszej energii dla uczestników klastra. Takimi uczestnikami są mieszkańcy, samorzady, firmy prywatne, szkoły - a więc wszyscy, którzy przy prognozowanych wzrostach kosztów energii, będą mogli korzystać z tańszej energii, jak również energii odnawialnej. Klaster obejmie swoim działaniem wiele sfer lokalnej aktywności, rozwijając przedsięwzięcia z zakresu podwyższania efektywności energetycznej, bilansowania i zarządzania energią, zeroemisyjnego transportu, badania i poprawy jakości powietrza. Jednocześnie jego działalność skupia się w obszarze edukacji mającej na celu podwyższenie poziomu świadomości energetycznej i ekologicznej mieszkańców.

Kluczowym elementem polityki lokalnej będzie realizacja działań związane z dostosowaniem do zmian klimatu i podejmowaniem działań zapobiegawczych, mających na celu łagodzenie skutków występowania zagrożeń naturalnych, w tym ekstremalnych zjawisk pogodowych. Dla minimalizowania przyczyn i skutków najczęściej obserwowanych zjawisk, takich jak podtopienia czy susze istnieje potrzeba wsparcia służącej temu infrastruktury. Dlatego też niezbędne są działania ukierunkowane na magazynowanie wody (zarówno w zbiornikach retencyjnych jak i w profilu glebowym) oraz na zwiększenie poziomu zagospodarowania/ retencjonowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania. W tym celu przewidziano m.in. budowę zbiornika retencyjnego w miejscowości Komarów-Osada. W skutecznej ochronie przed skutkami zagrożeń naturalnych znaczącą rolę odgrywają inwestycje we wsparcie systemów ratownictwa i ostrzegania środowiskowego. W związku z tym

pełni wykorzystać potencjał rozwoju elektromobilności w gminie. Strategia daje możliwość stworzenia mieszkańcom dogodnych połączeń komunikacyjnych, usprawnień z nimi związanych (ścieżki rowerowe, miejsca parkingowe, przystanki, stojaki) oraz zwiększenia udziału pojazdów elektrycznych we flotach gminnych i udział oze w zaopatrzeniu Gminy w energię.

przewidziano działania w zakresie rozwoju potencjału służb publicznych poprzez wyposażenie w sprzęt i materiały do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków zagrożeń naturalnych. Dodatkowym wzmocnieniem podejmowanych działań będzie edukacja w zakresie kwestii klimatycznych oraz ochrony zasobów wodnych. kwestii klimatycznych oraz ochrony zasobów wodnych. Rezultatem wsparcia będzie minimalizowanie skutków zmian klimatu dla środowiska, gospodarki i społeczeństwa gminy.

Bardzo ważną kwestią będzie również kontynuacja działań w zakresie racjonalnego gospodarowania odpadami. Gmina Komarów-Osada planuje zrealizować ustawowy obowiązek utworzenia co najmniej jednego stacjonarnego punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych. Plany obejmują zagospodarowanie budynków i terenu byłej bazy SKR w miejscowości Zubowice, w celu utworzenia Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów oraz przedsięwzięcia systemowego zagospodarowania odpadów w kompostownikach przydomowych. Działanie te przyczynią się do realizacji obowiązku ograniczenia ilości odpadów unieszkodliwianych na składowiskach, w celu wydłużenia czasu eksploatacji składowisk i zmniejszenia ich negatywnego oddziaływania na środowisko.

Podstawą do zapewnienia wysokiej jakości życia mieszkańców jest również stworzenie atrakcyjnej przestrzeni do życia, pracy i wypoczynku. Ład przestrzenny uwzględnia bowiem w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Dlatego też, stanowi on niezbędny element zrównoważonego rozwoju. Z drugiej strony ważne jest prowadzenie spójnej polityki przestrzennej, która poprawiłaby funkcjonalność, dostępność i estetykę przestrzeni publicznych. W związku z tym, wśród kierunków działań przewidzianych w ramach przedmiotowego celu strategicznego znajdują się również przedsięwzięcia w zakresie poprawy estetyki i ładu przestrzennego. Przedsięwzięcia tego rodzaju stanowią istotny czynnik w zahamowaniu odpływu mieszkańców gminy, a także pozyskiwaniu nowych.

Tabela 10 Plan działań operacyjnych w ramach 2. celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 2. ZRÓWNOWAŻONY I WSZECHSTRONNY ROZWÓJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU	
CEL OPERACYJNY 2.1 ROZWÓJ I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • budowa nowej sieci wodociągowej w miejscowościach: Ruszczyzna, Wolica Śniatycka, Antoniówka, Śniatycze, Kadłubiska, Swaryczów, Tuczapy, Dub, Tomaszówka wraz z przyłączami i ujęciem wody • budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami w miejscowościach: Sosnowa-Dębowa i Kraczew • modernizacja istniejącej sieci wodociągowej w miejscowości Koamrów-Osada • budowa kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami na obszarze gminy (w miejscowościach: Krzywystok, Komarów Dolny, Komarów-Osada, Wolica Brzozowa, Zubowice, Zubowice-Kolonia, Księżostany-Kolonia, Księżostany, Komarów-Wieś) wraz z oczyszczalnią ścieków • budowa indywidualnych oczyszczalni ścieków przy obiektach gminnych • budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach rozproszonego osadnictwa • prowadzenie działań loobingowym w celu rozwoju infrastruktury gazowej na obszarze gminy poprzez podłączenie do miejscowości: Komarów-Osada -ulice: Polna, Podgórze, Armii Krajowej oraz Tomaszówka, Dub, Tuczapy, Swaryczów, część miejscowości Krzywystok, Komarów Górny, Wolica Brzozowa-Kolonia, Sosnowa-Dębowa, Kraczew, Księżostany-Kolonia, Księżostany • współdziałanie gminy z PGE Dystrybucja S.A. w zadaniach z zakresu budowy oraz modernizacji elementów sieci elektroenergetycznej umożliwiającej przyłączenie nowych sieci wytwórczych energii ze źródeł odnawialnych • budowa Domu Kultury w Komarowie-Osadzie • modernizacja i budowa świetlic w miejscowościach: Tomaszówka, Tuczapy, Kraczew, Księżostany • doposażenie świetlic i remizo-świetlic wiejskich z terenu Gminy Komarów-Osada • budowa Centrum Edukacyjno-Historycznego Bitwy pod Komarowem 1920 w miejscowości Wolica Śniatycka • budowa Osady Gockiej wraz z infrastrukturą w miejscowości Swaryczów • utworzenie izby pamięci w miejscowości Antoniówka (w budynku po byłej szkole) wraz z zagospodarowaniem terenu • uzupełnienie braków w wyposażeniu infrastrukturalnym, w tym infrastruktury dostępu do szerokopasmowego Internetu m.in. w celu zwiększenia poziomu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych • urządzenie boiska sportowego w Komarowie-Osadzie • modernizacja oraz rozbudowę infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej w Antoniówce • modernizacja szkolnej infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Komarowie-Osadzie • budowa zewnętrznych siłowni na terenie Gminy Komarów-Osada oraz przy świetlicach wiejskich w miejscowościach:

	<p>Zubowice, Komarów-Wieś, Antoniówka, Śniatycze, Kadłubiska, Krzywystok oraz przy Centrum Integracji Społecznej w Janówce Zachodniej</p> <ul style="list-style-type: none"> • modernizacja, remont i doposażenie remiz OSP • budowa lub przebudowa niezbędnej infrastruktury poprawiającej dostępność usług kultury dla osób niepełnosprawnych • kontynuacja działań zmierzających do przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców • zagospodarowanie nieużytkowanych pomieszczeń w Ośrodku Zdrowia w Komarowie-Osadzie • budowa schroniska dla zwierząt • opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji w oparciu o ustawę z dnia 09.10.2015 r. o rewitalizacji obejmujących zadania w zakresie przebudowy i adaptacji obiektów kubaturowych, tworzenia bazy na realizację projektów dot. wykluczenia społecznego i reintegracji międzypokoleniowej oraz zawodowej mieszkańców oraz tworzenia miejsc społecznej i kulturalnej wspólnej aktywności, rewitalizacja lub adaptacja połączona z remontem obiektów zabytkowych użytkowanych na cele społeczno-gospodarcze oraz odnawianie lub konserwacja lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci (zmiana istniejącego Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Komarów-Osada na GPR) • opracowanie Systemu Identyfikacji Wizualnej dla Gminy Komarów-Osada – zespołu reguł i zaprojektowanych wzorców, których zadaniem będzie utrwalenie spójnego wizerunku gminy na zewnątrz • montaż „witaczy”, które oprócz funkcji informacyjnej, będą stanowiły charakterystyczny znak kojarzony z gminą • stosowanie na gadżetach zaprojektowanego wzoru utrwalającego spójny wizerunek gminy • tworzenie warunków do rozwoju infrastruktury służącej aktywizacji osób starszych oraz mobilnej, dziennej opieki • współtworzenie infrastruktury Sieci Szerokopasmowego Internetu – rozwój infrastruktury „ostatniej mili” oraz rozwój dostępu do szybkiego Internetu WiFi na terenie gminy • wymiana taboru pojazdów gminy i jednostek OSP
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje celowe z budżetu państwa • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności • PEFRON • Program Dostępność Plus na lata 2018-2025 • Właściciel infrastruktury sieci elektroenergetycznych
<p>CEL OPERACYJNY 2.2 ZWIĘKSZANIE DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ</p>	
<p>KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • bieżące remonty dróg gminnych

	<ul style="list-style-type: none"> • modernizacja, budowa i przebudowa kluczowych dla gminy dróg w celu wzmocnienia powiązań wewnętrznych i zewnętrznych³² • budowa ciągów pieszych przy drogach gminnych i powiatowych • budowa miejsc parkingowych • remonty wiat przystankowych • współuczestnictwo i współfinansowanie modernizacji i remontów dróg powiatowych w ramach wspólnych projektów • lobbing na rzecz przystosowania układu dróg o znaczeniu ponadlokalnym (w tym dróg powiatowych) do potrzeb gospodarczych gminy • poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego m.in. poprzez poprawę infrastruktury przydrożnej (chodników, oświetlenia, poboczy, przejść dla pieszych, dostosowanie do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje celowe z budżetu państwa • Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • Krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • środki innych JST (m.in. Powiatu Łukowskiego)
CEL OPERACYJNY 2.3 ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW NATURALNYCH I OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • zagospodarowanie budynków i terenu byłej bazy SKR w miejscowości Zubowice w celu utworzenia Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów oraz przedsięwzięcia systemowego zagospodarowania odpadów w kompostownikach przydomowych • termomodernizacja³³ budynków użyteczności publicznej wraz z wymianą niskosprawnych źródeł ciepła na obszarze gminy, w tym w szczególności budynki byłych Szkół Podstawowych w Dubie, Zubowicach i Sniatyczach, budynek dawnego SKR w Komarowie-Wsi, budynek dawnej Lecznicy Zwierząt w Komarowie-Osadzie • termomodernizacja budynków mieszkalnych stanowiących własność gminy wraz z wymianą niskosprawnych źródeł ciepła: Dom Nauczyciela w miejscowości Komarów-Wieś, budynek mieszkalny ul. Piłsudskiego w Komarowie-Osadzie • rozwijanie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego

³² Ramy korzystania ze środowiska: Ze względu na ochronę siedlisk i gatunków hydrogenicznych oraz wyeliminowanie kolizji dróg twardych ze szlakami migracyjnymi lub miejscami rozrodu i regularnego przebywania fauny, wyklucza się trasowanie nowych odcinków dróg przez siedliska przyrodnicze. Dodatkowo przepusty wodne należy dostosowywać do wymogów przepustów ekologicznych dla małych i średnich zwierząt oraz stosować rozwiązania chroniące stosunki wodne oraz jakość wód powierzchniowych i podziemnych.

³³ Ramy korzystania ze środowiska: W zakresie przedsięwzięć polegających na termomodernizacji budynków istnieje ryzyko strat przyrodniczych w populacjach gatunków bytujących w szczelinach i otworach wentylacyjnych. W związku z powyższym, ze względu na możliwość zasiedlania budynków planowanych do termomodernizacji przez ptaki, przed rozpoczęciem prac powinno się przeprowadzić audyt ornitologiczny, a w ich trakcie wdrożyć odpowiednie rozwiązania chroniące (prowadzenie prac poza sezonem lęgowym, wykonanie zastępczych miejsc lęgowych itp.).

- wyposażenie budynków użyteczności publicznej w odnawialne źródła energii stosowane dla potrzeb ogrzewania oraz produkcji energii elektrycznej
- instalacja odnawialnych źródeł energii (mikroinstalacje fotowoltaiczne oraz instalacje solarne) na budynkach mieszkalnych
- budowa mikrobiogazowni rolniczych
- budowa oświetlenia ulicznego przy drogach gminnych i powiatowych w miejscowościach Zubowice i Zubowice-Kolonia z wykorzystaniem rozwiązań energooszczędnych np. źródła światła w technologii LED czy oświetlenia hybrydowego
- uzupełnienie brakującej infrastruktury oświetlenia ulicznego w miejscach rozproszonej zabudowy w oparciu o wykorzystanie technologii hybrydowych
- usprawnienie systemu zarządzania energią w sektorze użyteczności publicznej
- rozwój inteligentnych systemów i sieci energetycznych oraz systemów magazynowania na szczeblu lokalnym
- udział w utworzeniu klastra energii
- wspieranie działań w zakresie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i odporności na klęski żywiołowe
- zwiększenie poziomu zagospodarowania/retencjonowania wód opadowych i roztopowych – budowa zbiornika retencyjnego w miejscowości Komarów-Osada
- wsparcie i rozwój systemów ratownictwa oraz prognozowania i ostrzegania środowiskowego
- wspieranie zrównoważonej gospodarki wodnej
- wspieranie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym
- wdrożenie systemu Zielnych Zamówień Publicznych
- kontynuacja programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy
- wymiana indywidualnych źródeł ciepła na niskoemisyjne
- wdrażanie rozwiązań gospodarki niskoemisyjnej poprzez wymianę oświetlenia ulicznego oraz oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej na niskoemisyjne wraz z inteligentnym systemem zarządzania energią
- opracowanie Gminnego Planu Gospodarki Niskoemisyjnej
- opracowanie Strategii Elektromobility dla Gminy Komarów-Osada
- przeprowadzenie akcji promujących wśród mieszkańców wykorzystywanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych
- racjonalizacja wielkości poboru wody
- modernizacja sieci i urządzeń melioracyjnych na terenie gminy Komarów-Osada
- zwiększenie ekologicznej świadomości mieszkańców poprzez kampanie edukacyjne
- promowanie proekologicznych i proklimatycznych postaw konsumenckich
- kształtowanie zachowań prośrodowiskowych ogółu społeczeństwa, w tym dzieci i młodzieży m.in. poprzez organizację konkursów, olimpiad ekologicznych w szkołach

	<ul style="list-style-type: none"> • aktywizacja społeczna – budowanie społeczeństwa obywatelskiego w obszarze ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju • realizacja partnerskiego przedsięwzięcia obejmującego budowę punktów pozwalających na ładowanie samochodów elektrycznych oraz wypożyczenie rowerów na terenie powiatu • stworzenie systemu roweru gminnego jako elementu wdrażania założeń gospodarki niskoemisyjnej - realizacja partnerskiego przedsięwzięcia obejmującego rozwój systemu ścieżek rowerowych oraz możliwości wypożyczenia roweru na terenie powiatu oraz gmin ościennych • upowszechnianie zasad ochrony gleb wynikających z potrzeb rozwoju rolnictwa ekologicznego • zwiększenie odporności środowiska na zmiany klimatu m.in. poprzez zwiększenie terenów biologicznie czynnych, wprowadzanie zadrzewień
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje celowe z budżetu państwa • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności • środki NFOŚiGW oraz WFOŚiGW • Program LIFE 2021-2027 • Program STOP SMOG • Program CZYSTE POWIETRZE • Program MOJA WODA
CEL OPERACYJNY 2.4 POPRAWA ESTETYKI I ŁADU PRZESTRZENNEGO	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • zagospodarowanie terenu przy Domu Nauczyciela w miejscowości Komarów-Wieś • kształtowanie przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich - realizacja własnych projektów lub we współpracy z instytucjami partnerskimi (np. NGO, OSP) • kontynuacja inicjatyw dopingujących mieszkańców do dbania o otoczenie, w którym żyją (np. konkurs na najlepiej zagospodarowane przestrzenie prywatne) • niwelowanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w budynkach użyteczności publicznej • ukształtowanie przestrzeni publicznej na obszarze gminy (skwery, place) modernizacji istniejących boisk sportowych • zwiększanie świadomości i wiedzy mieszkańców w zakresie ładu przestrzennego i estetyki miejsca zamieszkania • poprawa estetyki otoczenia - montaż jednolitych tablic sołeckich • zachęcanie mieszkańców do budowania spójnego wizerunku gminy poprzez umieszczanie na posesjach jednolitych tabliczek numeracyjnych • integracja planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym i stworzenie spójnego systemu planowania rozwoju w układach terytorialnych w tym planowania lokalnego i ponadlokalnego • rozwój systemu partycypacji społecznej – konsultowanie i uwzględnienie w systemie planowania przestrzennego zmiennych w czasie powiązań funkcjonalno-przestrzennych

	<p>w prowadzonej działalności gospodarczej i społecznej przekraczającej granice administracyjnych podziałów poprzez wprowadzenie instrumentów realizujących cele wynikające z ponad gminnego podejścia funkcjonalnego i potrzeb przedsiębiorców</p> <ul style="list-style-type: none"> • kształtowanie centrum wsi poprzez odnawianie lub budowę placów, parkingów, chodników, oświetlenia ulicznego itp.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • PEFRON • Program Dostępność Plus na lata 2018-2025 • dotacje celowe z budżetu państwa • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027

Źródło: Opracowanie własne

CEL STRATEGICZNY 3. WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ

Ostatni cel strategiczny skupiony został wokół tematyki kreowania i pobudzania lokalnej przedsiębiorczości, jako warunku sine qua non dla ożywienia rozwoju gminy. W ramach przedmiotowego celu zaplanowano kierunki działań mające doprowadzić do rozwoju gospodarki opartej o wewnętrzne potencjały obszaru, tj. bogate dziedzictwo historyczno-kulturowe oraz walory naturalne predysponujące do rozwoju turystyki na obszarze gminy, jak i rolnictwo, w tym ekologiczne oraz przetwórstwo rolno-spożywcze, a także wykorzystywania produktów rolnych na cele nieżywnościowe. Wskazano więc dwa podstawowe nurty, na bazie których rozwijać się ma działalność gospodarcza na terenie gminy: turystyka oraz rolnictwo. Urzeczywistnienie działań zaplanowanych w ramach niniejszego celu wpłynie zarówno na wzrost dochodów mieszkańców, unowocześnienie warunków pracy, jak również na polepszenie jakości życia na terenach wiejskich.

Bogate walory przyrodnicze oraz ogromne dziedzictwo historyczno-kulturowe, w tym obiekty i miejsca o wartości historycznej, stanowią ogromny potencjał Gminy Komarów-Osada. Na bazie tychże potencjałów zaplanowano pierwszy z nurtów

rozwoju sfery gospodarczej, tj. turystykę. W chwili obecnej potencjał ten nie jest wykorzystany w wystarczający sposób. Gmina posiada niezwykle dogodne warunki do rozwoju turystyki i agroturystyki oraz usług rekreacyjnych. Wobec tego, istotną kwestią jest pełne wykorzystanie tychże warunków, szczególności w kontekście obserwowanych w ostatnim roku, tj. w 2020, zmian aktywności i ograniczeń spowodowanych pandemią wirusa SARS-CoV-2. Aktualnie turyści wybierają głównie miejsca o umiarkowanym ruchu turystycznym, ciche i spokojne z atrakcjami umiejscowionymi na świeżym powietrzu. Unikają miejsc tłocznych i przeludnionych, gdzie nie ma możliwości zachowania dystansu społecznego. Dodatkowo od kilku lat zauważalny jest wzmożone zainteresowanie turystów terenami Roztocza.

Najważniejszym elementem niezbędne jest utworzenie infrastruktury zapewniającej wzmożenie ruchu turystycznego na obszarze gminy. Bez wątplenia, do tego rodzaju przedsięwzięć należy zaliczyć: budowę ścieżek rowerowych, budowę ścieżek edukacyjnych wraz z infrastrukturą pozwalającą na nieinwazyjne obserwowanie obszarów Natura 2000 oraz budowę Punktu Widokowego pozwalającego na podziwianie uroków okolicy. Projektowana oferta turystyczna nie powinna być profilowana pod konkretne grupy odbiorców czy realizowana w określonym okresie w ciągu roku (np. jedynie w miesiącach letnich). Gwarantem sukcesu jest stworzenie atrakcyjnej i zróżnicowanej oferty realizowanej przez cały rok. W związku z tym, zaplanowano szereg przedsięwzięć adresowanych do różnych grup odbiorców, tj. zaadoptowanie terenu wąwozów i utworzenie miejsca dla toru kolarstwa górskiego MTB, budowę wraz z urządzeniem terenu zalewu w miejscowości Komarów-Osada oraz modernizację zbiornika wodnego w miejscowości Dub – utworzenie miejsca rekreacyjno-wypoczynkowego wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu. Ważnym elementem działań będzie również zagospodarowanie terenu parku w miejscowości Krzywystok – utworzenie miejsca rekreacyjnego z parkiem linowym. Przewidziano również zapewnienie bazy noclegowej dla turystów dzięki budowie Szkolnego Schroniska Młodzieżowego wraz z polem namiotowym. Dla miłośników sportów zimowych przewidziano budowę wyciągu narciarskiego w miejscowości Komarów-Osada i Kraczew.

Wyżej zaprezentowane przedsięwzięcia współgrają z działaniami zaplanowanymi w ramach rozwoju sfery technicznej (m.in. w zakresie budowy Centrum Edukacyjno-Historycznego Bitwy pod Komarowem 1920 w miejscowości Wolica Śniatycka) i obejmującymi promocję dziedzictwa historycznego obszaru.

Komplementarność i synergia interwencji przewidzianych w ramach dwóch celów daje możliwość wzrostu dynamiki pożądaných zmian w sferze gospodarczej. Innowacyjne podejście do wykorzystania zasobów przyrodniczych i naturalnych wzmocni pozytywny wizerunek i pozycję gminy jako atrakcyjnego miejsca aktywnego wypoczynku i życia. Wpłynie również na przyniesie wymierne efekty ekonomiczne zarówno dla samej gminy, jak i jej mieszkańców (dywersyfikacja źródeł dochodów). Dzięki rozwojowi dodatkowych sfer działalności uzupełniających podstawową funkcję gminy jaką jest rolnictwo, poprawie ulegnie sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych. Rezultatem podejmowanych działań będzie zmniejszenie dysproporcji rozwojowych, ograniczenie różnic w jakości życia na obszarach wiejskich oraz przeciwdziałanie depopulacji obszarów gminy.

Rolniczy charakter obszaru Gminy Komarów-Osada predestynuje mieszkańców do prowadzenia przeważnie działalności rolniczej i wpływa na mniejszą liczbę osób poszukujących zatrudnienia poza przedmiotową gałęzią gospodarki. Gmina charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości, o czym świadczy m.in. niezbyt liczna grupa osób prowadzących działalność gospodarczą (na koniec 2020 r. zarejestrowanych było zaledwie 32 osób) oraz wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym wynoszący 8,03 przy średnie dla powiatu zamojskiego 9,71 oraz średniej wojewódzkiej 11,65. Mając na względzie fakt, iż działalność przedsiębiorców na terenie gminy ma bezpośrednie przełożenie na kondycję finansową jednostki samorządu terytorialnego, konieczne jest zwrócenie szczególnej uwagi na prowadzone inicjatywy wobec przedsiębiorców i inwestorów. Jednym z głównych zadań gminy tym zakresie powinno być kreowanie możliwie najlepszych i konkurencyjnych warunków dla funkcjonowania i rozwoju firm. W związku z tym, uzasadnione jest opracowanie i wprowadzenie systemu zachęt i ulg podatkowych dla przedsiębiorstw, zwłaszcza tych nowo tworzonych. Zdynamiczowanie działań gminy dotyczących wspierania przedsiębiorczości powinno odbywać się również poprzez promocję dostępnych źródeł dofinansowania w ramach środków krajowych i zagranicznych, w tym m.in. z UE. Kolejnym istotnym elementem wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarze gminy będzie podjęcie działań z zakresu kształtowania postaw przedsiębiorczych. Kształtowanie ich rozpoczęte zostanie od najniższych szczebli edukacji. Całość działań podjętych dotychczas przez gminę powinno być kontynuowane i rozwijane

(m.in. poprzez realizację warsztatów przedsiębiorczości dla uczniów, organizowanie różnych form preorientacji zawodowej, które pozwalają na świadome planowanie ścieżki kształcenia). W ramach analizowanego celu niezbędne jest zarówno tworzenie nowej infrastruktury inwestycyjnej, jak i modernizacja istniejącej, w celu dostosowywania jej do nowych funkcji gospodarczych. Na terenie gminy istnieje możliwość zagospodarowania budynków i terenów m.in. byłej bazy SKR w miejscowości Komarów-Wieś, co pozwoliłoby na przeznaczenie tych obiektów na przyszłe cele usługowe. Tworzenie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych na terenie gminy musi iść w parze z ułatwianiem dostępu do nich potencjalnym inwestorom. W związku z tym, niezbędne jest zapewnienie odpowiedniego dostępu do informacji dla przedsiębiorców poprzez przejrzysty i stale aktualizowany portal internetowy gminy, m.in. umożliwiający załatwianie spraw drogą elektroniczną (dostępne szablony wniosków i deklaracji, aktywna skrzynka podawcza dla podstawowej korespondencji).

Drugi nurt działań w ramach przedmiotowego celu skupiony został wokół tematyki rolnictwa. Tak jak w przypadku innych gmin wiejskich z obszaru województwa lubelskiego, również w zakresie Gminy Komarów-Osada, rolnictwo stanowi najbardziej znaczące źródło dochodów lokalnej społeczności. Gmina jest zaliczana do obszarów o dobrych walorach przestrzeni rolniczej. Dysponuje bardzo dobrymi i dobrymi warunkami glebowymi. Również rzeźba terenu, jak i stosunki wodne są dla produkcji rolnej bardzo korzystne. Obszar Gminy Komarów-Osada pod względem wartości wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej⁴⁰ klasyfikowany jest jako dobry. Wartość wskaźnika wynosi 81,9 pkt. i jest znacznie wyższa od wartości dla województwa lubelskiego (74,1 pkt.) i kraju (66,6 pkt.). Zdecydowana większość powierzchni gminy, bo aż 86,5%, wykorzystywana jest jako użytki rolne (10 626 ha). Ponad 78% powierzchni użytków rolnych zajmują grunty orne, ok. 20% łąki i pastwiska, natomiast tylko 1,2% stanowią sady. Powierzchnia gruntów leśnych wynosi 894 ha, co stanowi niewiele ponad 7% całej powierzchni gminy. Produkcja skierowana jest głównie na uprawę zbóż, roślin okopowych i warzyw. Rozwija się tu także sadownictwo i w niewielkim stopniu pszczelarstwo. W gminie nie funkcjonują gospodarstwa czy ферmy wielkotowarowe specjalizujące się w produkcji rolnej na dużą skalę. Niestety, niska wysokość dochodów osiąganych z prowadzenia gospodarstw rolnych, nie jest

⁴⁰Wskaźnik ten jest syntetyczną oceną jakości gruntów ornych, użytków zielonych, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych w obrębie gminy.

w stanie zapewnić wysokiego poziomu życia mieszkańców. W ostatnich dziesięcioleciach zauważalna jest co prawda poprawa sytuacji bytowej społeczności. Jednakże jest ona głównie wynikiem dostępnych świadczeń zarówno z funduszy Unii Europejskiej, jak i krajowych. Nie jest efektem specjalizacji i profesjonalizacji produkcji rolnej.

Rolniczy charakter gminy wymaga wsparcia dla tego sektora gospodarki i wykorzystania jego wewnętrznego potencjału, w szczególności w zakresie zachęcania do ekologicznych form uprawy, rozszerzania gospodarstw o wielofunkcyjne jednostki (np. świadczące usługi agroturystyczne), a także wsparcie dla technologii OZE (m.in. montaż kolektorów słonecznych, systemów fotowoltaicznych itp.). Lokalne uwarunkowania rolnictwa predestynują obszar do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Niewielkie gospodarstwa rolne o mało zintensyfikowanej produkcji, stosujące własne nawozy i produkty paszowe, doskonale spełniają jeden z podstawowych wymogów rolnictwa ekologicznego jakim jest zapewnienie samowystarczalności czynników produkcyjnych potrzebnych w uprawie roślin i chowie zwierząt. Rozwój rolnictwa ekologicznego może wpłynąć na absorpcję nadmiaru siły roboczej, dając jednocześnie szansę pozostającym na wsi ludziom na rozwój gospodarstw w najbardziej pożądanym przez rynek kierunkach, a tym samym na wzrost dochodów. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi rolnictwa będą również działania informacyjne dla rolników dotyczące dostępności środków unijnych na rozwój gospodarstw oraz kierunkowe przemiany (organizacja z inicjatywy władz gminy szkoleń dla rolników).

Konieczne jest również popularyzowanie nowych trendów zakładających wielofunkcyjny model rolnictwa, który zakłada, iż obok działalności rolniczej równolegle powinna rozwijać się działalność pozarolnicza. Dlatego też wśród kierunków działań niniejszego celu zaplanowano nowoczesne i innowacyjne w skali kraju rodzaje działalności prowadzące do dywersyfikacji źródeł dochodów mieszkańców terenów wiejskich. Mowa tutaj o takiej działalności jak usługi społeczne świadczone przez KGW czy tworzenie tzw. gospodarstw opiekuńczych⁴¹. Tworzenie usług skierowanych do

⁴¹ **Gospodarstwa opiekuńcze** - to forma gospodarowania polegająca na łączeniu działalności rolniczej z opieką nad osobami potrzebującymi wsparcia często osobami starszymi czy niepełnosprawnymi intelektualnie lub ruchowo. Najważniejszą cechą charakterystyczną tych gospodarstw jest wykorzystywanie potencjału gospodarstwa rolnego do prowadzenia działań o charakterze terapeutycznym, opiekuńczym i integracyjnym celem włączenia społecznego osób przebywających w danym gospodarstwie opiekuńczym. W powstanie i prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego powinny być zaangażowane osoby prowadzące działalność rolniczą lub osoby będące domownikami tych gospodarstw. Gospodarstwa opiekuńcze mogą świadczyć usługi dla bardzo różnych grup wymagających wsparcia. Doświadczenia krajów zachodnich wskazują, że terapia prowadzona w gospodarstwach rolnych może mieć pozytywny wpływ m.in. na:

- osoby starsze, wymagające opieki, terapii, rehabilitacji, zajęć integracyjnych ze względu na wiek,

seniorów (takich jak m.in. gospodarstwa opiekuńcze) stanowi realizację założeń gospodarki srebrnej (inaczej gospodarki senioralnej). Koncepcja „srebrnej gospodarki”⁴² stanowi jedną z konstruktywnych odpowiedzi na dzisiejsze wyzwania demograficzne. W koncepcji tej uwaga jest skoncentrowana z jednej strony, na potrzebach i popycie starszej populacji, a z drugiej – na jej cechach, które można by i należy wykorzystać do większej aktywizacji i samodzielności. Przyjmuje się przy tym, że wzrost aktywności i społecznej integracji osób starszych jest warunkiem lepszego zaspokajania ich potrzeb, sprzyjając wyższej jakości nie tylko ich życia, ale całego społeczeństwa.⁴³

Kolejny element obejmuje podnoszenie kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych. Obszary wiejskie zajmują znaczącą część powierzchni Polski. W związku z tym, powszechna jest opinia, że sektor ten powinien być ważnym „motorem” napędowym całej gospodarki. Pomimo zauważalnej od lat pozytywnej tendencji rozwoju sektora rolnego (m.in. postępująca mechanizacja), niestety rolnictwo nadal charakteryzuje dużo słabych stron. Wśród licznych bolączek należy przede wszystkim wymienić nadal niewystarczającą infrastrukturę techniczną gospodarstw rolnych, ich zapóźnienie modernizacyjne oraz niewystarczający poziom kompetencji mieszkańców (głównie z zakresie automatyzacji procesu produkcji, nowych metod produkcji, pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój działalności) powodujący nieefektywny zbyt produktów rolnych. Całość tych barier prowadzi do tego, iż produkcja rolna jest niekonkurencyjna i dla wielu z mieszkańców staje się nieopłacalna. Wobec tego, zakres interwencji niniejszego celu obejmuje działania zmierzające do wzrostu konkurencyjności produktów oferowanych przez lokalnych rolników. Aby tego, dokonać niezbędna jest partycypacja producentów rolnych w

-
- osoby niepełnosprawne, z różnymi rodzajami niepełnosprawności np. związane z trudnościami w poruszaniu się,
 - osoby chorujące psychicznie,
 - osoby walczące z uzależnieniami,
 - osoby wymagające reintegracji społecznej np. ze względu na fakt opuszczenia zakładu karnego, długotrwałe pozostawanie bez pracy. Wybór konkretnej grupy odbiorców wsparcia zależy w głównej mierze od osób pragnących prowadzić gospodarstwo opiekuńcze. Obecne uwarunkowania prawne nie dają możliwości łączenia działalności rolniczej ze świadczeniem usług opiekuńczych. Na dzień dzisiejszy gospodarstwo opiekuńcze może być prowadzone w formie: podmiotu ekonomii społecznej, fundacji, stowarzyszenia, spółdzielni socjalnej, działalności gospodarczej. Formy organizacyjne gospodarstw opiekuńczych to:
 - Dzienny Dom Pobytu/Pomocy jest jednym z rodzajów ośrodków wsparcia przewidzianych ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
 - Rodzinny Dom Pomocy,
 - Placówka całodobowej opieki prowadzona w ramach działalności gospodarczej

⁴² Srebrna gospodarka, również gospodarka senioralna – system wytwarzania, dystrybucji i konsumpcji dóbr i usług ukierunkowany na wykorzystanie potencjału nabywczego osób starszych i starzejących się oraz zaspokajający ich potrzeby konsumpcyjne, bytowe oraz zdrowotne.

⁴³ Na podstawie: „Starzenie się i srebrna gospodarka w warunkach rozwojowych Podlasia”- Krystyna Zimoch

działaniach prorozwojowych takich jak między innymi: aktywny marketing, szkolenia, edukacja, udział w targach czy wdrażanie procesów innowacyjnych. Producenci rolni chcący uzyskać wysoką pozycję konkurencyjną muszą dysponować bogatym wachlarzem działań, umożliwiających stałą dystrybucję własnych produktów, w tym m.in. stosowanie aktywnych kampanii promocyjnych, podnoszenie jakości produktów, rozwijanie instytucji wspierających zbyty produktów oraz kształtowanie specjalizacji własnych gospodarstw rolnych. Dodatkowo, bezustannie wzrastają wymagania konsumentów. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w dużym popycie na produkty wyróżniające się szczególnymi cechami i unikatowymi recepturami. Coraz częściej dla potencjalnego klienta jest dobór produktów o odpowiednich parametrach, wśród nich takie jak: walory smakowe i zdrowotne, tradycyjne wytwarzanie, regionalne pochodzenie, ścisła kontrola procesu produkcji. Rzeczone trendy konsumenckie wynikają ze zwiększającego się popytu na żywność wysokiej klasy, produkowaną metodami tradycyjnymi, najlepiej pochodzącą z upraw ekologicznych. Ciągły rozwój sektora żywnościowego sprawia, że konsumenci coraz częściej wybierają produkty rolnicze o określonych preferencjach zaspakajających ich indywidualne potrzeby.

Jednym z najistotniejszych zadań producentów rolnych jest ciągłe doskonalenie się w określonej dziedzinie. W celu zwiększenia skuteczności działań promocyjnych istotne jest, aby producenci przystępowali do organizacji, które uwypuklają działania promocyjne, między innymi poprzez wyjazdy na targi żywności. Zrzeszanie się w określone organizacje jest elementem budującym stałą więź producenta z innymi podmiotami rynku, a tym samym szybko i precyzyjnie wykrywającym zmiany preferencji konsumenckiej. Zauważalne przemiany rynkowe oraz aktualny popyt na dane produkty sygnalizuje na zasadność koncentrowania się rolników na produktach ekologicznych; wytwarzanych tradycyjnymi sposobami i metodami. Działania powinny być ukierunkowane na wytwarzanie produktów o niskiej zawartości środków chemicznych i zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego, w tym z wykorzystaniem zasad agroleśnictwa⁴⁴.

⁴⁴ **Agroleśnictwo** - sposób użytkowania ziemi łączący pielęgnację drzew i krzewów leśnych z działalnością agro- i zootechniczną na tym samym terenie, uwzględniający jednocześnie lub w następujących po sobie okresach ekonomiczne, ekologiczne i kulturowe funkcje tego terenu. Wielofunkcyjne agroleśnictwo wykorzystuje się do wdrażania zrównoważonego rozwoju o znana od pokoleń formę kształtowania krajobrazu rolniczego, do której wraca się w tej chwili coraz chętniej, ponieważ przynosi wymierne korzyści dla gospodarstw: podnosi produktywność użytków rolnych, dostarcza drewna, przyczynia się do zahamowania erozji wietrznej i wodnej gleby, pomaga zatrzymać wodę w gruncie, chroni wody powierzchniowe, podnosi odporność gospodarstw na zmienność środowiska i rynku oraz ich konkurencyjność.

Wspieranie lokalnego rolnictwa i przetwórstwa powinno odbywać się m.in. poprzez zrzeszanie rolników w grupy producenckie, spółdzielnie i inne formy współpracy, które pozwolą rolnikom przewyższać bariery takie jak: rozdrobnienie gospodarstw, problem ze zbytem płodów i produktów rolnych, niska towarowość gospodarstw czy deficyty w zakresie kwalifikacji i wiedzy na temat produkcji rolniczej. Ważną rolą władz lokalnych w tym zakresie jest tworzenie pozytywnych wzorców współpracy, przełamywanie uprzedzeń rolników do podejmowania wspólnych działań, merytoryczne wsparcie oraz zapewnianie dostępu do fachowego doradztwa.

Niezbędne jest, aby nowoczesne rolnictwo nie tylko opierało się na innowacyjności gospodarstw (rozumianej przez pryzmat mechanizacji, robotyzacji i informatyzacji ułatwiającej pracę), ale także poszukiwania nowych produktów, których oczekują konsumenci. Na uwagę zasługuje fakt, iż zbyt produktów rolnych coraz częściej prowadzony jest również w celach nieżywnościowych. Dlatego wśród kierunków działań niniejszego celu operacyjnego znajduje się również tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju produkcji surowców rolnych dla celów przetwórstwa nieżywnościowego (np. kosmetyki, farmaceutyka).

W powyższym zakresie rola sektora samorządowego sprowadza się do pojęcia współpracy z instytucjami, takim jak Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa czy Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, które to prowadzą szeroką działalność w zakresie rozwoju obszarów wiejskich oraz wzmacniania stanu sektora rolnego, m.in. poprzez podnoszenie kwalifikacji rolników i przyspieszanie przekształceń strukturalnych wspierających rolnictwo. Kierunki działań obejmą również wsparcie w zakresie pozyskiwania środków na rozwój działalności rolniczej.

Ostatni cel operacyjny zakłada promocję lokalnej produkcji rolnej. Wśród kierunków działań przewidziano m.in. zwiększanie wiedzy na temat wdrażania systemów jakości żywności: krajowych oraz Unii Europejskiej szczególnie obejmujących ochronę nazw produktów regionalnych i tradycyjnych (Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność). W Polsce funkcjonuje pięć krajowych systemów jakości żywności, z czego trzy pierwsze zostały uznane przez Komisję Europejską za kwalifikujące się do wsparcia w ramach PROW: Integrowana Produkcja, System Jakość Tradycyjna, System QMP (Quality Meat Program), System Jakości Wieprzowiny PQS (Pork Quality

System), System Gwarantowanej Jakości Żywności QAFF (Quality Assurance Food Products). Kolejnym elementem realizowany przez samorząd będzie stworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego, w którym to lokalni producenci będą mogli przetwarzać swoje produkty. Zasada funkcjonowania inkubatora polega na udostępnianiu mieszkańcom terenów wiejskich, zwłaszcza przetwórcom, odpowiedniej infrastruktury po kosztach niższych niż rynkowe, aby ułatwić im rozwój działalności gospodarczej. Przetwarzanie produktów w odpowiednich warunkach przyczyni się też do profesjonalnego „przetwórstwa i produkcji domowej”. Inkubatory umożliwiają przygotowanie żywności do sprzedaży w odpowiednich warunkach i ułatwiają wprowadzenie jej na rynek. Dodatkowo, zorganizowane zostanie miejsce promocji produktów lokalnych. W ramach prowadzonych działań znajduje się również wspólna promocja walorów historyczno-kulturowych i naturalnych gminy oraz lokalnych wytwórców produktów rolnych i rolno-spożywczych.

Na ten moment na terenie Gminy Komarów-Osada nie zarejestrowano żadnych lokalnych produktów tradycyjnych.⁴⁵ Jednym z podstawowych kierunków działań będzie więc poszukiwanie produktów mogących stanowić wizytówkę obszaru i wpływających na wzrost zainteresowania tymi terenami. W kolejnym etapie konieczne jest również wykreowanie marki i popularyzacja produktów wytwarzanych od pokoleń tradycyjnymi metodami z wykorzystaniem naturalnych surowców. Istotnym punktem jest stworzenie lokalnej marki, która będzie mogła pełnić następujące funkcje: 1) identyfikacji wartości miejsca, 2) integracji społeczności lokalnej, 3) aktywizacji do przedsiębiorczości (tworzenie postaw przedsiębiorczych, lokalnych miejsc pracy), 4) promocji. Tworzenie nowych miejsc pracy w związku z wytwarzaniem produktów tradycyjnych może stanowić istotny bodziec dla zrównoważonego rozwoju gospodarki obszaru.

⁴⁵ Rejestr produktów tradycyjnych prowadzony jest przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Tabela 11 Plan działań operacyjnych w ramach 3. celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 3. OŻYWIENIE LOKALNEJ GOSPODARKI	
CEL OPERACYJNY 3.1 WSPIERANIE ROZWOJU LOKALNEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • zaadoptowanie terenu wąwozów i utworzenie miejsca dla toru kolarstwa górskiego MTB • budowa wraz z urządzeniem terenu zalewu w miejscowości Komarów-Osada • modernizacja zbiornika wodnego w miejscowości Dub – utworzenie miejsca rekreacyjno-wypoczynkowego wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu • zagospodarowanie terenu parku w miejscowości Krzywystok – utworzenie miejsca rekreacyjnego z parkiem linowy • budowa Szkolnego Schroniska Młodzieżowego wraz z polem namiotowym • budowa wyciągu narciarskiego w miejscowości Komarów-Osada i Kraczew • budowa ścieżek rowerowych, • budowa ścieżek edukacyjnych wraz z infrastrukturą pozwalającą na nieinwazyjne obserwowanie obszarów Natura 2000 • budowa Punktu Widokowego pozwalającego na podziwianie uroków okolicy • rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych • zagospodarowania budynków i terenów byłej bazy SKR w miejscowości Komarów-Wieś na cele usługowe • zawarcie porozumienia z sąsiednimi gminami powiatu zamojskiego oraz LGD mającego na celu stworzenia obszaru turystycznego stworzenie nazwy obszaru i opracowanie logo, opracowanie strategii rozwoju obszaru turystycznego; budowa zintegrowanego produktu turystycznego • współdziałanie w dokonaniu inwentaryzacji potencjału gospodarczego gmin powiatu zamojskiego, w tym poziomu jakości oraz zakresu usług gospodarczych i około gospodarczych, istniejącej bazy gospodarczej, symboli i produktów, w tym produktów ekologicznych posiadających unikalny charakter • rozwój usług turystycznych realizowanych w danym punkcie, które charakteryzują się występowaniem jednej wiodącej atrakcji (usługi) i dodatkowo kilku usług towarzyszących skupionych w jednym miejscu (obiekcie) mającym z punktu widzenia kartograficznego charakter punktowy (muzeum, zabytek, pomnik przyrody) – miejsce bitwy pod Komarowem – Wola Śniatycka • wspieranie rozwoju usług turystycznych wspomagających innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych takich jak: przewodnictwo, usługi gastronomiczne, usługi hotelarskie, informacja turystyczna oraz promocja gminy poprzez: mapy turystyczne, pamiątki, sprzęt turystyczny, Internet

	<ul style="list-style-type: none"> • współdziałal w utworzeniu portalu i aplikacji prezentujących walory rekreacyjno-turystyczno –kulturowe obszaru (wirtualne muzea, kalendarz imprez, szlaki turystyczno-edukacyjne) • wspieranie działań związanych z przekształceniami w rolnictwie w kierunku agroturystyki • tworzenie dogodnych warunków prawnoorganizacyjnych do powstawania i funkcjonowania małej i średniej przedsiębiorczości • pomoc w tworzeniu gospodarstw opiekuńczych • tworzenie warunków do rozwoju gospodarki senioralnej (srebrnej gospodarki) na terenie gmin (działania informacyjno -promocyjne, pomoc prawna, udogodnienia - zwolnienia/ulgi dla mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą na rzecz najstarszych członków lokalnej społeczności) • promowanie zagadnień dotyczących usług społecznych świadczonych przez KGW • współpraca działań gminy z instytucjami rynku pracy oraz otoczenia biznesu w zakresie powstawania nowych przedsiębiorstw w oparciu o platformy startowe • stworzenie systemu zachęt podatkowych dla przedsiębiorców • rozwój infrastruktury umożliwiającej rozwój przedsiębiorczości i powstawania nowych miejsc pracy • współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami w zakresie promocji programów nastawionych na zwiększenie samozatrudnienia mieszkańców • wsparcie osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej obejmujące szkolenia i doradztwo indywidualne oraz grupowe umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej • pomoc w zakresie pozyskiwania dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej • zwiększanie świadomości pracodawców z zakresu możliwości finansowania rozwoju zasobów ludzkich i rozwoju kompetencji w organizacjach • wspieranie realizacji szkoleń mających na celu podniesienie, uzupełnienie lub zmianę kwalifikacji pracodawców i pracowników przedsiębiorstw • edukacja ekonomiczna mieszkańców m.in. poprzez realizację zajęć warsztatowych z zakresu przedsiębiorczości i kreatywności w szkołach • kreowanie i podejmowanie lokalnych inicjatyw oraz programów poprawiających atrakcyjność inwestycyjną oraz rozwój przedsiębiorczości we współpracy z instytucjami otoczenia biznesu oraz instytucjami finansowymi • współpraca B+R+JST w zakresie rozwoju innowacji gospodarczych i technologii informacyjno-komunikacyjnych • tworzenie i moderowanie rozwoju punktowych produktów • pomoc w zakresie uzyskiwania dotacji związanych z przechodzeniem z rolnictwa na inne źródła uzyskiwania dochodów • unowocześnienie strony internetowej gminy w zakresie obsługi inwestorów
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • środki prywatne • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027

	<ul style="list-style-type: none"> • krajowe programy operacyjne • programy Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności
CEL OPERACYJNY 3.2 TWORZENIE WARUNKÓW DO PODNOSZENIA KWALIFIKACJI I KONKURENCYJNOŚCI PRODUCENTÓW ROLNYCH	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju branż wykorzystujących surowce rolne na cele przetwórstwa nieżywnościowego (np. kosmetyki, farmaceutyka) • opracowanie i prowadzenie bazy surowców naturalnych pochodzenia roślinnego gminy dla inwestorów • współpraca z KOWR w ramach edukacji z zakresu rozwoju rolnictwa ekstensywnego – w tym ekologicznego • wsparcie edukacji ekologicznej w gospodarstwach rolnych • wsparcie w pozyskiwaniu środków na rozwój rolnictwa ekologicznego • współpraca z ARiMR, LODR, KOWR w zakresie kampanii informacyjnej oraz możliwościach wsparcia w zakresie zmian struktury wielkościowej i organizacyjnych gospodarstw rolnych • promowanie innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie rozwiązań w gospodarstwach rolnych, • rozwój lokalnych specjalizacji rolnych • promowanie przyjaznych środowisku rozwiązań w procesie produkcji rolnej, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego • zwiększanie efektywności energetycznej gospodarstw rolnych • zwiększenie produkcji oraz wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, np. produkcja słomy do kotłów zasilanych tego rodzaju paliwem, promowanie modelu „od pola - do stołu” ograniczającego pośrednictwo w handlu, • organizacja szkoleń i konferencji dotyczących handlu produktami • tworzenie warunków do współpracy organizacji zrzeszających rolników poprzez organizowane przez gminę spotkania, konkursy, wyjazdy studyjne, wystawy i inne wydarzenia • pomoc w uzyskiwaniu dotacji na modernizację gospodarstw rolnych • współpraca z LODR w ramach kierunkowego wsparcia nowatorskich rozwiązań organizacyjnych na potrzeby współpracy podmiotów branży rolno-spożywczej i przetwórstwa rolno-spożywczego • współpraca z korporacjami, instytucjami publicznymi, które prowadzą dystrybucję produktów żywnościowych i pomoc w tworzeniu krótkich łańcuchów dostaw • organizowanie merytorycznego wsparcia w budowaniu wiedzy, umiejętności i kompetencji producentów i przetwórców rolno-spożywczych oraz rolników w zakresie: zarządzania, certyfikacji, marketingu, finansów, informatyki, negocjacji, sprzedaży, logistyki oraz eksportu • wsparcie organizacyjne wspólnie z LGD współpracy rolników i producentów rolnych z Klastrami Ekologicznej Żywności – w celu uruchomienia na szeroką skalę produkcji zdrowej, ekologicznej żywności

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji 2021-2027 • środki ARiMR
CEL OPERACYJNY 3.3 PROMOCJA LOKALNEJ PRODUKCJI ROLNEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększanie wiedzy w zakresie krajowych i unijnych systemów jakości żywności szczególnie obejmujących ochronę nazw produktów regionalnych i tradycyjnych (Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność) • wspieranie rozwoju podmiotów przetwórstwa rolno-spożywczego • wspólna promocja gminy oraz gospodarstw agroturystycznych istniejących na jej obszarze • wsparcie dla przetwórstwa produktów żywnościowych – utworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego • „poszukiwanie” produktów tradycyjnych i wykreowanie ich marki • wzmacnianie współpracy sektora badawczo-rozwojowego z sektorem produkcyjnym i przetwórczym, w tym w szczególności dotyczącym wykorzystania surowców rolnych na cele nieżywnościowe • promocja obszaru turystycznego – organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych – eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze • stworzenie miejsca promocji produktów lokalnych • prowadzenie kampanii promującej producentów lokalnych • <u>jednoczesne promowanie gminy i lokalnych producentów</u>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji 2021-2027 • środki ARiMR

Zródło: Opracowanie własne

W powyższych tabelach wyszczególniono kierunki działań wpływające na realizację założonych celów Strategii. W trakcie opracowywania dokumentu strategicznego wykrystalizowały się również priorytetowe projekty / przedsięwzięcia, których realizacja do końca 2030 r. wpłynie w sposób znaczny na rozwój społeczno - gospodarczy Gminy Koamrów-Osada. W poniższej tabeli przedstawiono listę przedsięwzięć priorytetowych. Część z nich posiada już konkretne ramy i zakres, natomiast pozostałe są jeszcze w fazie opracowywania i stanowią ogólną koncepcję działania.

Tabela Lista przedsięwzięć priorytetowych

Cel operacyjny	Nazwa projektu/ przedsięwzięcia	Krótki opis	Podmiot odpowiedzialny	Współprac
<p>1.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu</p>	<p>Utworzenie Klubów Seniora na terenie Gminy Komarów-Osada</p>	<p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje realizację zintegrowanych usług społecznych w miejscu zamieszkania (usługi w zakresie rehabilitacji/fizjoterapii, usługi opiekuńcze) oraz środowiskowych form pomocy, samopomocy i wsparcia środowiskowego (warsztaty aktywizacyjne z zakresu kultury fizycznej, warsztaty informatyczne, warsztaty z rękodzieła, warsztaty z zakresu pierwszej pomocy, warsztaty z pielęgnacji i wizerunku, doradztwo z dietetyki, wyjazd do teatru do Warszawy, wyjazd do kina, wsparcie specjalistów ds. kultury zajęć w klubie seniora, cykliczne spotkania/kawiarenka, animacje zajęć w klubie seniora, usługi psychologiczne, poradnictwo prawne, poradnictwo rodzinno-socjalne).</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>Możliwość realizacji wspólnie z partnerami społecznymi</p>
<p>1.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu</p>	<p>Zabezpieczenie lokalowe osób wykluczonych społecznie i ze szczególnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami</p>	<p>W ramach przedsięwzięcia zaplanowano stworzenie bazy lokalowej umożliwiającej realizację oferty dla osób wykluczonych społecznie, ze szczególnymi potrzebami, w tym</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>-</p>

		<p>Z niepełnosprawnościami. Zaplanowano m.in.: budowa centrum opiekuńczo-mieszkalnego dla osób niepełnosprawnych z ogrodem sensorycznym, budowa Ośrodka Rehabilitacji i Integracji Sensorycznej dla dzieci, budowa Ośrodka Rehabilitacji dla dorosłych, zmiana przeznaczenia obiektów byłej Szkoły Podstawowej w Dubie i Szkoły Podstawowej w Śnietyczach na obiekty socjalne.</p>		
<p>1.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu</p>	<p>Zintegrowany system wsparcia rodzin</p>	<p>Grupa docelowa projektu to osoby wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Są to osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej zgodnie z ustawą o pomocy społecznej lub kwalifikujące się do objęcia wsparciem pomocy społecznej, tj. spełniające co najmniej jedną z przesłanek określonych w ustawie o pomocy społecznej. Z poradnictwa będą korzystać takie osoby z otoczenia rodzin wykluczonych społecznie, których udział w projekcie jest niezbędny dla skutecznego wsparcia uczestników</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego lub wspólnie z Miejskim Obszarem Funkcjonalnym Zamościa (MOF)</p>

		<p>skutecznego wsparcia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz rodziny, w tym rodziny dysfunkcyjne. Zakres projektu obejmie realizację następujących form wsparcia:</p> <p>a) specjalistyczne poradnictwo rodzinne (mediacje rodzinne, poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, poradnictwo psychologiczne dziecięce, pomoc psychiatry środowiskowego, terapia rodzinna, poradnictwo w zakresie problemów uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu i narkotyków, poradnictwo w zakresie problemów uzależnienia od hazardu, poradnictwo w zakresie przemocy domowej, poradnictwo obywatelskie) b) działania profilaktyczne wspierające rodzinę w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, c) praca socjalna.</p>		
<p>1.3 Zwiększanie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym</p>	<p>Utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, pielęgnacyjnego i opiekuńczego</p>	<p>Zachodzące zmiany struktury wiekowej społeczności lokalnej wymuszają konieczność podejmowania nowych i dopasowanych do potrzeb mieszkańców działań. Utworzenie</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>Partnerzy społeczni (organizacje pozarządowe)</p>

		<p>bezpłatnej wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, wspomagającego i opiekuńczego wpłynie na stworzenie zintegrowanego i kompleksowego systemu usług świadczonych w lokalnym środowisku. Głównym celem utworzenia wypożyczalni jest zwiększenie dostępności do sprzętu, który, głównie ze względu na bariery finansowe, był dotychczas nieosiągalny do mieszkańców. Priorytetem realizowanego działania jest umożliwienie powrotu do aktywności psychoruchowej i społecznej oraz przyspieszenie procesu adaptacyjnego poprzez nieodpłatne udostępnienie niezbędnego sprzętu. W obecnej sytuacji istnieje szczególna potrzeba zabezpieczenia mieszkańców w zakresie sprzętu pozwalającego na przeciwdziałanie negatywnym skutkom pandemii COVID-19 (pulsoksymetry, koncentratory tlenu, inhalatory).</p>		
<p>1.5 Poprawa jakość świadczonych usług publicznych i rozwój potencjału administracji publicznej</p>	<p>E-administracja w Gminie Komarów-Osada</p>	<p>Celem przedsięwzięcia jest podniesienie jakości usług publicznych poprzez modernizację i rozbudowę systemów informatycznych w Gminie Komarów-</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego</p>

		<p>Osada. Realizacja planowanego przedsięwzięcia opierać się będzie na następujących zadaniach: 1) usługi informatyczne – modernizacja i rozbudowa systemów informatycznych. Wśród elementów zadania przewiduje się uruchomienie systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją, budowa systemu teleinformatycznego o zapewniającego przetwarzanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci komputerowe, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, m.in. poprzez aktywację formularzy elektronicznych skomunikowanych z Platformą Usług Publicznych E-Puap. 2) zakup wyposażenia komputerowego niezbędnego do modernizacji i rozbudowy systemów informatycznych – w ramach zadania przewiduje się zakup wyposażenia niezbędnego do funkcjonowania systemów dziedzinowych i usług publicznych, w tym: zestawy komputerowe, serwery, laptopy, skaner, zasilacze awaryjne UPS.</p>		
<p>2.1 Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej</p>	<p>Budowa Centrum Edukacyjno-Historycznego Bitwy pod Komarowem 1920 w miejscowości Wolica Śniatycka</p>	<p>Przedsięwzięcie zakłada budowę kompleksu infrastrukturalnego Centrum Edukacyjno-</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>-</p>

		Historycznego Bitwy pod Komarowem 1920 w miejscowości Wolica Śniatycka.		
2.1 Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej	Rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na terenie gminy	Przedsięwzięci obejmuje realizację kompleksowych przedsięwzięć w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Komarów-Osada m.in. budowa nowej sieci wodociągowej w miejscowościach: Ruszczyzna, Wolica Śniatycka, Antoniówka, Śniatycze, Kałubiska, Swarczów, Tuczapy, Dub, Tomaszówka wraz z przyłączami i ujęciem wody, budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami w miejscowościach: Sosnowa-Dębowa i Kraczew, modernizacja istniejącej sieci wodociągowej w miejscowości Koamrów-Osada, budowa kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami na obszarze gminy (w miejscowościach: Krzywystok, Komarów Dolny, Komarów-Osada, Wolica Brzozowa, Zubowice, Zubowice-Kolonia, Księżostany-Kolonia, Księżostany, Komarów-Wieś) wraz z oczyszczalnią ścieków.	Gmina Komarów-Osada	-
2.3 Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska naturalnego	Rozwój OZE na terenie Gminy Komarów-Osada	Głównym celem przedsięwzięcia jest poprawa jakości środowiska naturalnego na terenie Gminy Komarów-Osada wpływająca na	Gmina Komarów-Osada	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami

		wzrost jakości życia społeczności lokalnej oraz zwiększenie konkurencyjności obszaru. Zakres przedsięwzięcia obejmuje montaż OZE w budynkach użyteczności publicznej oraz prywatnych gospodarstwach domowych (instalacje fotowoltaiczne i niskoemisyjne źródła energii ciepłej, kolektory słoneczne). W ramach projektu zastosowane zostaną technologie TIK, w celu monitoringu produkcji energii.		należącymi do powiatu zamojskiego
2.3 Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska naturalnego	Wymiana indywidualnych źródeł ciepła w Gminie Komarów-Osada	Przedsięwzięcie zakłada zastąpienie konwencjonalnych źródeł ciepła opartych na przestarzałych technologiach nowoczesnym systemem kotłów na biomasę oraz zasilanych paliwem gazowym w gospodarstwach domowych, jednorodzinnych w Gminie Komarów-Osada.	Gmina Komarów-Osada	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego
2.3 Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska naturalnego	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Komarów-Osada	Projekt obejmuje modernizację systemu oświetlenia na terenie Gminy Komarów-Osada polegającą na wymianie starych i wyeksploatowanych opraw oświetleniowych na energooszczędne typu LED oraz budowie nowego oświetlenia ulicznego w miejscach gdzie jest jego brak.	Gmina Komarów-Osada	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego
2.3 Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej oraz budynków	Zakres przedsięwzięcia obejmuje przeprowadzenie	Gmina Komarów-Osada	-

<p>i ochrona środowiska naturalnego</p>	<p>mieszkalnych na terenie gminy</p>	<p>kompleksowych inwestycji termomodernizacyjnych w budynkach użyteczności publicznej oraz budynkach mieszkalnych stanowiących zasób własny gminy. W jego ramach przewidziano termomodernizację budynków m.in.: byłych Szkół Podstawowych w Dubie, Zubowicach i Śniatyczach, budynek dawnego SKR w Komarowie-Wsi, budynek dawnej Lecznicy Zwierząt w Komarowie-Osadzie, Dom Nauczyciela w miejscowości Komarów-Wieś, budynek mieszkalny ul. Piłsudskiego w Komarowie-Osadzie.</p>		
<p>3.1 Wsparcie rozwoju lokalnej działalności gospodarczej</p>	<p>Kompleksowy rozwój infrastruktury turystycznej na terenie Gminy Komarów-Osada</p>	<p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje kompleksowy rozwój infrastruktury turystycznej na obszarze Gminy Komarów-Osada w celu ożywienia sfery gospodarczej. W jego ramach przewidziano m.in. budowę ścieżek rowerowych, budowę ścieżek edukacyjnych wraz z infrastrukturą pozwalającą na nieinwazyjne obserwowanie obszarów Natura 2000, budowę Punktu Widokowego pozwalającego na podziwianie uroków okolicy, zaadaptowanie</p>	<p>Gmina Komarów-Osada</p>	<p>-</p>

		<p>terenu wąwozów i utworzenie miejsca dla toru kolarstwa górskiego MTB, budowę wraz z urządzeniem terenu zalewu w miejscowości Komarów-Osada oraz modernizację zbiornika wodnego w miejscowości Dub – utworzenie miejsca rekreacyjno-wypoczynkowego wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu. Ważnym elementem działań będzie również zagospodarowanie terenu parku w miejscowości Krzywystok – utworzenie miejsca rekreacyjnego z parkiem linowym, przewidziano budowę wyciągu narciarskiego w miejscowości Komarów-Osada i Kraczew.</p>		
--	--	--	--	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Komarowie-Osadle

4.5 OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ, W TYM W WYMIARZE PRZESTRZENNYM ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

W ramach niniejszej części wskazano oczekiwane rezultaty związane z wdrożeniem działań zaplanowanych w ramach poszczególnych celów strategicznych. Ocena stopnia wdrażania zaplanowanych rezultatów będzie następowała przy wykorzystaniu dwóch rodzajów wskaźników:

- **wskaźniki cząstkowe** - odpowiadające bezpośrednim i bezzwłocznym efektom wynikającym z realizacji Strategii,
- **wskaźniki oddziaływania** - obrazujące konsekwencje Strategii Rozwoju Gminy, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich odbiorców.

Wszystkie wskaźniki będą mierzone cyklicznie. Częstotliwość pomiaru uzależniona jest od kategorii wskaźników. Okresem bazowym, w stosunku do którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok, w którym szczegółowej diagnozie poddano sytuację w gminie, tj. rok 2020. W poniższej tabeli zaprezentowano częstotliwość pomiaru wskaźników w zależności od ich kategorii oraz przedmiotu sprawozdawczości.

Tabela 12 Efekty wdrożenia celów Strategii

CEL STRATEGICZNY 1. WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	
OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	<p>Wśród najważniejszych efektów realizacji zaplanowanych w ramach 1. celu strategicznego działań należy wymienić:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➔ przełamanie bierności i marazmu mieszkańców przejawiające się wzrostem ich udziału w życiu obszaru społeczno-obywatelskim (zwiększenie liczby organizowanych oddolnych inicjatyw, wzrost uczestnictwa mieszkańców we współdecydowaniu o losach wspólnoty) ➔ osiągnięcie spójności społecznej w efekcie przeprowadzonych działań mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, ubóstwu bezrobociu, patologiom ➔ wzrost utrzymania samodzielności życiowej i aktywnego udziału seniorów w życiu społecznym w efekcie realizacji szeregu zróżnicowanych działań (promocja aktywnego stylu życia i samoorganizacji seniorów, wspieranie różnorodnych form spędzania czasu i rozwoju zainteresowań osób starszych itd.) ➔ spadek skali wykluczenia społecznego poprzez zmniejszenie poziomu uzależnienia od korzystania z pomocy społecznej (realizacja działań reintegracji społeczno-zawodowej, tworzenie warunków do podjęcia działalności zarobkowej) ➔ zagwarantowanie zaplecza pozwalającego na długoletnie aktywne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców oraz ich aktywizację i rehabilitację, w szczególności osób z niepełnosprawnościami ➔ poprawa sytuacji rodzin ➔ zachowanie dla przyszłych pokoleń oraz promocja lokalnego dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru ➔ wzrost kapitału społecznego poprzez zbudowanie wspólnoty społeczeństwa i rzeczywiste zaangażowanie się mieszkańców w procesy współdecydowania o jej losach (społeczeństwo świadome, z poczuciem odpowiedzialności, współpracujące na rzecz środowiska lokalnego i współdecydujące o kierunkach rozwoju swojego otoczenia; społeczność lokalna jest nie tylko adresatem, ale także współkreatorem rozwiązań i działań podejmowanych na rzecz wspólnoty) ➔ wykreowanie liderów społecznych, którzy będą aktywizować środowisko i osoby poprzez działania dotyczące animacji kultury i sportu oraz pobudzanie do żywego uczestnictwa w życiu społecznym: aktywności kulturowych, ekologicznych, sportowych, edukacyjnych, prozdrowotnych i profilaktycznych ➔ rozwój społeczeństwa obywatelskiego

	<ul style="list-style-type: none"> ➔ zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym poprzez m.in. zagwarantowanie dostępu do sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego, elektronizację usług zdrowotnych, itd. ➔ zwiększenie dostępu mieszkańców Gminy Komarów-Osada do wysokiej jakości edukacji od najniższego szczebla; wpływające na ułatwienie startu w kolejnych etapach edukacyjnych i poprawę sytuacji opiekunów dzieci na rynku pracy ➔ zapewnienie wysokiej jakości edukacji poprzez poprawę infrastruktury edukacyjnej (modernizacja placówek edukacyjnych wraz z ich kompleksowym wyposażeniem) ➔ jakościowa zmiana systemu edukacji - cyfryzacja procesu kształcenia-prowadząca do zwiększenia szans dzieci i młodzieży w kolejnych etapach nauki ➔ zwiększenie kompetencji/kwalifikacji kadry jednostek publicznych wpływające na znaczny wzrost jakości świadczonych usług publicznych ➔ podniesienie jakości świadczonych usług publicznych w efekcie zagwarantowania dostępu do szerokiego wachlarza e-usług (e-administracja, e-szkolnictwo, itd) 				
WSKŹNIKI CZĄSTOWE	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Liczba funkcjonujących na terenie gminy wypożyczalni sprzętu medycznego, wspomagającego, opiekuńczego i rehabilitacyjnego (źródło danych: GOPS w Komarowie-Osadle)	Sztuki	0	1	
	Liczba placówek edukacyjnych o wysokim standardzie - zmodernizowanych i wyposażonych (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	Sztuki	1	3	
	Liczba nowoczesnych placówek prezentujących dziedzictwo historyczno-kulturowe obszaru (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	Sztuki	0	1	

	Liczba obiektów sportowych o wysokim standardzie (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	Sztuki	0	1	
	Zwiększenie liczby akcji społecznych i wydarzeń kulturalnych zrealizowanych w formie oddolnych inicjatyw aktywizujących społeczność lokalną (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	Sztuki/rok	0	3	
	Zwiększenie liczby wydarzeń mających na celu promocję lokalnego dziedzictwa historyczno-kulturowego (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	sztuki/rok	1	2	
	Liczba funkcjonujących Klubów Seniora świadczących usługi opiekuńcze w społeczności lokalnej (źródło danych: GOPS w Komarowie-Osadle)	sztuki	0	1	
	Liczba podmiotów świadczących usługi na rzecz osób z niepełnosprawnościami (źródło danych: GOPS w Komarowie-Osadle)	sztuki	2	5	
	Wysokość środków przeznaczonych na doposażenie	PLN			

	funkcjonujących na terenie gminy OSP (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)				
	Liczba przeprowadzonych przedsięwzięć na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych bądź zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym ukierunkowanych na aktywizację oraz reintegrację społeczno-zawodową (źródło danych: GOPS w Komarowie-Osadle)	sztuki	0	1	
WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (%) (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	%			
	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (źródło danych: BDL GUS)	%	8,1	7,5	
	Liczba wdrożonych systemów informacji i promocji turystycznej i	sztuki	0	1	

	kulturalnej (źródło danych: UG w Komarów-Osada)				
CEL STRATEGICZNY 2. ZRÓWNOWAŻONY I WSZECHSTRONNY ROZWOJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU					
OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	<p>Wśród najważniejszych efektów realizacji zaplanowanych w ramach 2. celu strategicznego działań należy wymienić:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➔ znaczne podniesienie jakości i komfortu życia mieszkańców gminy w efekcie przeprowadzenia licznych przedsięwzięć w infrastrukturę techniczną (przedsięwzięcia w infrastrukturę sieci kanalizacyjnej wraz z oczyszczalnią, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej, wzrost udziału gospodarstw domowych wykorzystujących odnawialne źródła energii) ➔ wzrost zainteresowania obszarem gminy w celach osadniczych i inwestycyjnych ➔ zbudowanie wizerunku proekologicznego i atrakcyjnego turystycznie obszaru poprzez realizację szeregu inwestycji w zakresie gospodarki niskoemisyjnej (termomodernizacja budynków użyteczności publicznej i budynków prywatnych, wzrost wykorzystania energii pochodzącej z oze w ogólnym bilansie zużycia energii) oraz infrastruktury turystycznej (ścieżki edukacyjne, itd.) ➔ poprawa jakości środowiska naturalnego w efekcie wdrożenia działań z zakresu gospodarki niskoemisyjnej lub/i zeroemisyjnej (m.in. w efekcie realizacji zamierzeń elektromobilności, wymiany źródeł ciepła w domach jednorodzinnych) ➔ poprawa ładu i estetyki otoczenia w efekcie przeprowadzenia prac modernizacyjnych przestrzeni publicznych ➔ poprawa warunków infrastruktury do rekreacji i uprawiania sportów, co spowoduje napływ odwiedzających, ale także zwiększy zadowolenie mieszkańców i stanie się podstawą do budowania harmonijnej przestrzeni do życia, a także tworzenia postaw związanych z codzienną aktywnością fizyczną i zmianą nawyków ➔ stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu będzie stanowić zachętę do pozostawania oraz zamieszkiwania na terenie, co może wpłynąć pozytywnie na zmianę struktury demograficznej obszaru ➔ ożywienie obszaru poprzez nadanie nowych funkcji użytkowych obszarom zdegradowanym i nieużytkowanym (rewitalizacja obszarów zdewastowanych w celu stworzenia miejsc pobudzających lokalną społeczność) ➔ wzrost uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społeczno-obywatelskim gminy w efekcie przeprowadzonych przedsięwzięć zwiększających dostępność budynków/obiektów/przestrzeni 				
	WSKŹNIKI CZĄSTOWE				
	Nazwa wskaźnika	Jednostka a miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Długość dróg o twardej nawierzchni ulepszonej (źródło danych: UG w Komarowie-Osadle)	Km			
	Długość sieci wodociągowej (źródło danych: UG w	km	53,4	60,00	

	Komarowie-Osadzie)				
	Udział wydatków majątkowych przeznaczonych na infrastrukturę techniczną w ogólnym budżecie gminy (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	%	...		
	Udział energooszczędnego oświetlenia ulicznego (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	%	0	50	
	Liczba przeprowadzanych działań edukacyjnych związanych z gospodarką cyrkularną (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	sztuki	0	2	
WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w ludności ogółem (źródło danych: GUS BDL)	%	32,00	45,00	
	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacji sanitarnej (źródło	%	0,00	10,0	

	danych: GUS BDL)				
	Udział gospodarstw domowych korzystających z OZE (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	%			
	Liczba zmodernizowanych obszarów przestrzeni publicznej (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	szt.	1	3	
	Udział zmodernizowanych energetycznie budynków użyteczności publicznej w zasobie gminy (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	%	0,00	50,00	
	Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca (źródło danych: BDL GUS)	PLN/osobę	4 656,85	5 000,00	
	Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3-dwustronna interakcja (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	sztuki	0,0	1,0	

**CEL STRATEGICZNY 3.
OŻYWIENIE LOKALNEJ GOSPODARKI**

**OCZEKIWANE
REZULTATY**

Wśród najważniejszych efektów realizacji zaplanowanych w ramach 3. celu strategicznego działań należy wymienić:

- ➔ znacznie zwiększenie ruchu turystycznego na obszarze gminy w efekcie licznych przeprowadzonych przedsięwzięć
- ➔ zbudowanie turystycznej rozpoznawalnej marki obszaru

PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> → zbudowanie zaplecza turystycznego o wysokich standardach zapewniającego ożywienie gospodarcze obszaru → zwiększenie dochodów gospodarstw domowych i dywersyfikacja źródeł ich pochodzenia → zwiększenie liczby osób podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą → zwiększenie liczby gospodarstw rolnych o modelu wielofunkcyjnym, tj. prowadzących poza działalność rolniczą również inne usługi → rozwój międzyinstytucjonalnej współpracy podmiotów rynku pracy (zarówno publicznych jak i niepublicznych) w ramach lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia wpływający na spadek bezrobocia i wykluczenia społecznego na terenie gminy → zwiększenie potencjału lokalnych producentów rolnych wpływające na ich konkurencyjność na rynku → rozwój produkcji rolnej dla celów niespożywczych → zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie gminy → rozwój nowych usług świadczonych w rolnictwie (gospodarstwa opiekuńcze, usługi społeczne świadczone przez KGW, inkubator przetwórstwa rolniczego) wpływające na wzrost dywersyfikacji źródeł dochodów mieszkańców → znalezienie i zarejestrowanie lokalnych produktów wyrabianych według tradycyjnych receptur → zbudowanie rozpoznawanej i spójnej marki lokalnych produktów będącej podstawą zbudowania przewagi konkurencyjnej producentów wyrobów 				
WSKAŹNIKI CZĄSTOWE	Nazwa wskaźnika	Jednostka a miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Liczba przedsięwzięć promujących lokalne produkty (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	Sztuki/rok	0	2	
Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych związanych z tematyką rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	Sztuki /rok	0	1		
WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA	Nazwa wskaźnika	Jednostka a miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Liczba Produktów Tradycyjnych	szt.	0	1	

	pochodzących z terenu gminy (źródło danych: MRiRW)				
	Liczba opracowanych systemów promocji produktów lokalnych (źródło danych: UG w Komarowie-Osadzie)	sztuki	0	1	

Źródło: Opracowanie własne

4.6 MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY

Znowelizowana ustawa o samorządzie gminnym narzuciła, iż strategie rozwoju gminy muszą być opracowywane z wykorzystaniem zintegrowanego podejścia. Tego rodzaju podejście wymusza konieczność holistycznego planowania i jednoczesnego łącznie ze sobą zagadnień z różnych sfer: społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Kompleksowy dokument ma zapewnić koordynację przestrzenną wszelkich planowanych działań w zgodzie ze zrównoważonym rozwojem i ładem przestrzennym. W związku z tym proces decyzyjny musi następować w oparciu o możliwości wykorzystania przestrzeni pod kątem przewidywanych ingerencji w jej struktury, jak również będzie stanowił odpowiedź na problemy przestrzeni (takie m. in. jak chaotyczne rozpraszanie zabudowy, nieefektywne wykorzystanie przestrzeni skutkujące marnotrawieniem terenów zielonych i rolnych, działania w przestrzeni naruszające krajobraz i dziedzictwo kulturowe, konflikty pomiędzy użytkownikami przestrzeni).

Podstawową zmianą w zakresie struktury nowo tworzonych dokumentów strategicznych, w stosunku do dotychczas opracowywanych strategii, jest włączenie polityki przestrzennej do polityki rozwoju. W efekcie wymiar przestrzenny zintegrowanych strategii rozwoju ma być realizowany poprzez:

- ukierunkowanie działań do konkretnych obszarów i dopasowanie ich do potrzeb i możliwości tych obszarów,
- określenie zasad i celów polityki przestrzennej oraz struktury funkcjonalno-przestrzennej jednostki, dla której opracowywana jest strategia (model struktury funkcjonalno-przestrzennej),
- ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.

Zasadniczą intencją modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej jest zobrazowanie przyjętej wizji rozwoju, do powstania której przyczynią się efekty realizacji celów rozwojowych strategii, również tych z zakresu zagospodarowania przestrzennego. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej to układ przestrzenny kształtujący funkcjonalność danej jednostki. W jego skład wchodzi rozmieszczenie głównych elementów przyrodniczych i społeczno- gospodarczych oraz obszarów wyróżniających się charakterem i dynamiką procesów rozwojowych wraz z ich zależnościami i powiązaniem. Elementami tej struktury mogą być zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), jak i sieci infrastrukturalne, które umożliwiają kontakty pomiędzy poszczególnymi owymi częściami. Struktura funkcjonalno-przestrzenna jest zatem systemem powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania, które w konsekwencji tworzą uzupełniający się wzajemnie organizm.

Ustawodawca nie narzucił konkretnych ram w zakresie tworzenia tego rodzaju modeli, pozostawiając w tym zakresie pełną dowolność. Tak więc treść i sposób przedstawienia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Komarów-Osada zostały wykreowane przy uwzględnieniu charakterystyki terenu gminy, przyjętych kierunków rozwoju i oraz koncepcji ukształtowanej podczas prowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami. Z jednej strony, ze względu na ukształtowanie terenu, historycznie ugruntowane użytkowanie przestrzeni (w tym sieć osadniczą), powiązania komunikacyjne, występujące zasoby naturalne i obszary cenne przyrodniczo, a także wiele innych uwarunkowań zastanych, a z drugiej strony w wyniku zdiagnozowanych w strategii problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, wyodrębniono dwie zasadnicze strefy przestrzenne gminy:

→ Tereny, na których przewidywany jest rozwój zabudowy są wyodrębnione w oparciu o dominujące funkcje:

- a) funkcje usługowe,
- b) funkcje mieszkaniowe,
- c) strefy aktywności gospodarczej

→ Tereny o innych dominujących funkcjach:

- a) tereny zieleni, w tym wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej
- b) tereny użytkowane rolniczo,
- c) wody.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Komarów-Osada uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania, nie jest on planem zagospodarowania, a jedynie schematem obrazującym sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Głównymi celami kształtowanego modelu struktury są:

- zapewnienie warunków do efektywnego działania podmiotów gospodarczych, głównie przez rozbudowę systemów infrastruktury technicznej i społecznej,
- utrzymanie prawidłowej struktury użytkowania terenów, tj. zachowanie właściwych proporcji między różnymi rodzajami tego użytkowania, zarówno w skali lokalnej, jak i ponadlokalnej,
- alokacja funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji z uwzględnieniem z jednej strony interesów podmiotów gospodarczych, a z drugiej – nadrzędnych interesów społecznych,
- kontrola wykorzystania przestrzeni pod kątem jej efektywności, przy przestrzeganiu warunków racjonalnej eksploatacji zasobów naturalnych i antropogenicznych oraz zachowania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej -charakterystyka obszarów i kierunki interwencji:

- Wśród wiodących kierunków działań Władz Gminy na najbliższe lata znajduje się wdrożenie w sektorze publicznym rozwiązań cyfrowych, zapewniających wysoki

poziom jakości i dostępności e-usług skierowanych do obywateli i przedsiębiorstw. Realizacja przedmiotowego działań przyczyni się do zwiększenia zakresu danych dostępnych w postaci cyfrowej oraz usprawnienia procesów w administracji publicznej. Rezultatem interwencji będzie usprawnienie realizacji procedur administracyjnych, zwiększenie podaży, jakości i dostępności e-usług publicznych o wysokim poziomie dojrzałości, szczególnie w obszarach kluczowych dla mieszkańców i przedsiębiorców, a także łatwiejszy i szerszy dostęp do zasobów, w tym danych i informacji gromadzonych w sektorze publicznym. Rozwój e-usług obejmie samorządowe jednostki organizacyjne.

- Pierwszeństwo w zakresie wdrażania przedsięwzięć będą miały interwencje mające na celu poprawę komfortu zamieszkiwania na obszarze gminy jednocześnie zwiększające atrakcyjność osadniczą i wpływające na ochronę środowiska naturalnego. Kluczową kwestią w zakresie zrównoważonej gospodarki wodnej jest podjęcie działań w sektorze gospodarki ściekowej ukierunkowanych na poprawę jakości wód. Istnieje potrzeba rozwoju infrastruktury związanej z odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków w celu zwiększenia udziału osób objętych zbiorczymi systemami, a także do zmniejszenia ładunków zanieczyszczeń przenikających do wód. W tym celu zrealizowane zostaną m.in. przedsięwzięcia polegające na budowie kanalizacji sanitarnej wraz z przyłączami na obszarze gminy (w miejscowościach: Krzywystok, Komarów Dolny, Komarów-Osada, Wolica Brzozowa, Zubowice, Zubowice-Kolonia, Księżostany-Kolonia, Księżostany, Komarów-Wieś) oraz oczyszczalnią ścieków. Niezwykle ważnym elementem będzie również budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach osadnictwa rozproszonego, gdzie budowa sieci kanalizacji sanitarnej jest niemożliwa ze względów technicznych lub nieuzasadniona ekonomicznie (obejmuje teren całej gminy). W celu intensyfikacji działań zaplanowano również budowę indywidualnych oczyszczalni ścieków przy obiektach gminnych. Podjęte działania pozytywnie wpłyną na stan ilościowy i jakościowy wód podziemnych, stanowiących główne źródło zaopatrzenia ludności i gospodarki w wodę w Gminie Komarów-Osada, przyczynią się do poprawy stanu środowiska naturalnego, a także jakości życia mieszkańców, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

- Ważnym aspektem zrównoważonej gospodarki wodnej jest również poprawa dostępu ludności do wody pitnej dobrej jakości, niezawodności systemów zaopatrzenia w wodę, w tym ograniczenie strat w dostawach wody i zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii, a także promowanie projektów służących optymalizacji i racjonalizacji zużycia wody. W celu urzeczywistnienia przedmiotowych zamierzeń podjęte zostaną interwencje w zakresie budowy, modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę z uwzględnieniem ujęcia, uzdatniania oraz przesyłu wody (budowa nowej sieci wodociągowej w miejscowościach: Ruszczyzna, Wolica Śniatycka, Antoniówka, Śniatycze, Kadłubiska, Swaryczów, Tuczapy, Dub, Tomaszówka wraz z przyłączami i ujęciem wody, budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami w miejscowościach: Sosnowa-Dębowa i Kraczew oraz modernizacja istniejącej sieci wodociągowej w miejscowości Komarów-Osada).
- Kolejny niezwykle istotny kierunek rozwoju to rozwój infrastruktury sieci gazowniczej. Priorytetem dla Władz Gminy będzie prowadzenie działań loobingowym w celu rozwoju tego rodzaju infrastruktury na obszarze gminy. Wyznaczono obszary rozwoju tego rodzaju infrastruktury podłączenie do miejscowości: Komarów-Osada -ulice: Polna, Podgórze, Armii Krajowej oraz Tomaszówka, Dub, Tuczapy, Swaryczów, część miejscowości Krzywystok, Komarów Górny, Wolica Brzozowa-Kolonia, Sosnowa-Dębowa, Kraczew, Księżostany-Kolonia, Księżostany.
- Wśród kluczowych elementów polityki lokalnej znajduje się realizacja działań związanych z dostosowaniem do zmian klimatu i podejmowaniem działań zapobiegawczych, mających na celu łagodzenie skutków występowania zagrożeń naturalnych, w tym ekstremalnych zjawisk pogodowych. Dla minimalizowania przyczyn i skutków najczęściej obserwowanych zjawisk, takich jak podtopienia czy susze istnieje potrzeba wsparcia służącej temu infrastruktury. Dlatego też niezbędne są działania ukierunkowane na magazynowanie wody (zarówno w zbiornikach retencyjnych jak i w profilu glebowym) oraz na zwiększenie poziomu zagospodarowania/ retencjonowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania. W tym celu przewidziano m.in. budowę zbiornika retencyjnego w miejscowości Komarów-Osada.

- W zakresie działań pro klimatycznych i pro środowiskowych istotną rolą będzie również kontynuacja działań w zakresie racjonalnego gospodarowania odpadami. Gmina Komarów -Osada podejmie ustawowy obowiązek utworzenia co najmniej jednego stacjonarnego punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych. W tym celu zagospodarowane zostaną budynki i teren bazy SKR w miejscowości Zubowice z przeznaczeniem na utworzenie Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów.
- W celu minimalizacji negatywnych skutków zdrowotnych dla mieszkańców gminy kontynuowane będzie wsparcie usuwania i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest.
- Wychodząc naprzeciw aktualnym trendom w zakresie zdrowego stylu życia niezbędne jest stworzenie elementów infrastruktury pozwalającej na uprawianie aktywności fizycznej w każdym wieku. W celu urzeczywistnienia tychże zamierzeń na terenie gminy powstaną place zabaw, zewnętrzne siłownio, powstaną ścieżki rowerowe oraz urządzone zostanie boisko sportowe w Komarowie-Osadzie.
- Mając na względzie kwestię poprawy jakości środowiska naturalnego oraz zwiększenia zadowolenia mieszkańców z miejsca zamieszkiwania podjęte zostaną działania w zakresie wprowadzenia zasad gospodarki niskoemisyjnej i wpływające na zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego, adaptację do zmian klimatu oraz ograniczenie skutków zagrożeń środowiska. Celem działań będzie podniesienie poziomu ochrony przed skutkami zmian klimatu i zagrożeń naturalnych (m.in. zgodnie z kierunkami działań zapisanymi w „Strategicznym Planie Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030”). W odniesieniu do długoterminowej, strategicznej wizji Unii Europejskiej związanej z przejściem na gospodarkę neutralną dla klimatu do roku 2050 kluczową kwestią staje się dalsza transformacja sektora energetycznego, w kierunku dekarbonizacji poprzez dywersyfikację źródeł wytwórczych energetyki zrównoważonej oraz poprawy efektywności energetycznej. Dlatego też niezwykle istotną kwestią jest podjęcie działań zwiększających efektywność energetyczną w budynkach użyteczności

publicznej oraz sektorze mieszkalnym. Dla zmniejszenia zapotrzebowania na energię, potrzebny jest kompleksowy zakres działań modernizacyjnych, zarówno w odniesieniu do budynków, urządzeń technicznych lub instalacji i procesów technologicznych (np. w zakresie ogrzewania, wentylacji, chłodzenia, przygotowania ciepłej wody i oświetlenia energooszczędnego), w połączeniu z wymianą systemów ogrzewania na systemy niskoemisyjne. Kolejnym elementem będzie zwiększenie wykorzystania OZE we wszystkich sektorach (publicznym, mieszkalnym i przedsiębiorstwach). Zmniejszenie zapotrzebowania na energię produkowaną w tradycyjny sposób oraz zwiększenie wykorzystania oze pozwoli zredukować emisję gazów cieplarnianych i poprawi jakości powietrza. Wobec tego w ramach Strategii zaplanowano przedsięwzięcia polegające na: kompleksowej modernizacji energetycznej obiektów użyteczności publicznej w tym: instalacja urządzeń OZE, systemów zarządzania energią oraz promowaniem energooszczędności, kompleksowej modernizacji energetycznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych, budowy/rozbudowy/przebudowy energooszczędnego oświetlenia ulicznego, wymiana wysokoemisyjnych źródeł ciepła (zakres przedsięwzięć obejmuje teren całej gminy).

- Kolejny kierunek interwencji dotyczy dywersyfikacji źródeł wytwarzania energii i redukcji ich emisyjności, co jest zgodne z polityką zrównoważonego rozwoju i przyczyni się do osiągnięcia zadeklarowanego przez Polskę co najmniej 23% udziału OZE w końcowym zużyciu energii brutto w 2030 r. (zużycie łącznie w elektroenergetyce, ciepłownictwie i chłodnictwie oraz na cele transportowe). Rosnące potrzeby energetyczne gospodarki warunkują wzrost znaczenia producentów energii rozproszonej z OZE oraz wspólnot energetycznych takich jak np. klastry energii czy spółdzielnie energetyczne. Zaplanowano dalszy rozwój wykorzystania OZE w sektorze publicznym oraz mieszkalnictwa na obszarze Gminy Komarów-Osada. Podjęte działania przyczynią się do zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii w miksie energetycznym kraju oraz pozwolą w efektywny sposób wykorzystać atuty położenia gminy (duży stopień nasłonecznienia). Podejmowane interwencje przyczynią się do osiągnięcia celów wyznaczonych na 2030 r. jak i pomogą w uzyskaniu neutralności klimatycznej do 2050 r. Inwestycje w OZE przyczynią się do aktywizacji gospodarczej gminy, posiadającej zidentyfikowany potencjał odnawialnych źródeł energii, który jest

wciąż w znacznym stopniu niewykorzystany. Teren rozwoju rozproszonych OZE służących obsłudze mieszkańców obejmuje obszar całej Gminy Komarów-Osada. Zaplanowano budowę i rozbudowę odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej (również z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci).

- Dostępność komunikacyjna stanowi kluczowy czynnik dla atrakcyjności osadniczej, rynku pracy, turystycznej czy gospodarczej. W związku z tym zaplanowano szereg inwestycji mających na celu znaczną poprawę infrastruktury drogowej (nowe drogi, chodniki, parkingi). Zaplanowano, iż obszary podejmowania interwencji w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej obejmą teren całej gminy.
- Mając na względzie fakt, iż niezwykle istotnym elementem niniejszej Strategii jest konieczność realizacji przedsięwzięć wpływających na rozwój sfery gospodarczej wyznaczono sfery rozwoju działalności gospodarczej- zaplanowano zagospodarowanie budynków i terenu byłej bazy SKR w miejscowości Komarów-Wieś z przeznaczeniem na usługi.
- Wśród wiodących kierunków działań w zakresie ożywienia sfery gospodarczej znajduje się zapewnienie szerokiego wachlarza usług turystycznych świadczonych na terenie gminy. Duża różnorodność przyrodnicza, krajobrazowa oraz bogata historia zachęcają do wypoczynku, zwiedzania i uprawiania różnorodnej turystyki. Podstawowy element budowy lokalnej tożsamości stanowią kultura i dziedzictwo kulturowe. Przedmiotowe dziedzictwo stanowi z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla potrzeb rozwoju. Bogactwo zasobów turystycznych gminy stwarza możliwość rozwoju funkcji turystycznej jako istotnego czynnika aktywizacji obszaru i źródła dochodu mieszkańców. Zasoby kultury są ważnym czynnikiem tworzenia postaw kreatywnych w społeczeństwie, istotnie wpływają m.in. na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej gminy, determinują rozwój turystyki, tworzą rynek pracy, wpływają na rozwój przemysłów kultury i kreatywnych, stanowiąc ważny czynnik wzrostu gospodarczego oraz są płaszczyzną do włączenia społecznego. Jednym z czynników ograniczających wykorzystanie ww. atutów gminy jest niewystarczający stan infrastruktury związanej z turystyką.

Mając na względzie konieczność niwelowania stwierdzonych barier, w pierwszej kolejności, niezbędne będzie zagwarantowanie wysokiej jakości infrastruktury pozwalającej na korzystanie z atrakcyjnej oferty przez cały rok. Zaplanowano obszary rozwoju usług turystycznych, tj. tereny wąwozów (dla potrzeb utworzenia toru kolarstwa górskiego MTB) miejscowości: Komarów -Osada (urządzenie zalewu wraz z infrastrukturą oraz stoku narciarskiego), Dub (modernizacja zbiornika wodnego wraz z infrastrukturą), Krzywystok (utworzenie miejsca rekreacyjnego z parkiem linowym), Kraczew (budowa wyciągu narciarskiego), obszary Natura 2000 (ścieżki edukacyjne) oraz budowa Punktu Widokowego.

- Zagadnienie rozwoju turystyki związane jest nierozdzielnie z promocją dziedzictwa historyczno-kulturalnego obszaru. Dziedzictwo to stanowi ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. W Gminie Komarów-Osada bardzo ważną rolę odgrywa dziedzictwo historyczne związane z Bitwą pod Komarowem w 1920 r. Jest ono magnes przyciągający turystów oraz pasjonatów historii. W celu popularyzacji dziedzictwa obszaru zaplanowano m.in. budowę Centrum Edukacyjno-Historycznego Bitwy pod Komarowem 1920 w miejscowości Wolica Śniatycka. Kolejnym z niezwykle istotnych punktów są: budowa Osady Gockiej wraz z infrastrukturą w miejscowości Swaryczów oraz utworzenie izby pamięci w miejscowości Antoniówka (w budynku po byłej szkole) wraz z zagospodarowaniem terenu.
- Zdiagnozowane problemy dotyczą również niewystarczającego dostępu do wysokiej jakości usług kulturalnych. W tym celu zaplanowano przedsięwzięcia pozwalające na rozwój infrastruktury usług kulturalnych oraz zwiększenie dostępności obiektów kultury poprzez ich przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (budowa Domu Kultury). Podkreślenia wymaga również fakt, iż panująca pandemia COVID – 19 ujawniła potrzebę wsparcia instytucji kultury w zakresie stworzenia nowych sposobów upowszechniania dóbr kultury i uczestnictwa w kulturze w sytuacjach kryzysowych, ograniczających sposób świadczenia usług przez instytucje kultury.

- W celu zwiększenia szans edukacyjnych najmłodszych mieszkańców zaplanowano szereg przedsięwzięć podnoszących poziom świadczonych usług edukacyjnych. Celem podejmowanych działań będzie poprawa dostępności do edukacji od początkowych etapów kształcenia. Realizowane będą działania zmierzające do modernizacji i unowocześnienia infrastruktury, w szczególności w celu realizacji wysokiej jakości kształcenia, dostępnego dla wszystkich uczniów. Działania obejmą w szczególności rozwój ośrodków wychowania przedszkolnego oraz szkół ogólnodostępnych do przyjęcia uczniów z niepełnosprawnościami oraz wzmocnienie ich potencjału sprzętowego i infrastrukturalnego. Zaplanowano również działania ukierunkowane na wzmocnienie potencjału do realizacji nauczania w systemie zdalnym (on-line). Istotnym wyzwaniem jest przede wszystkim poprawa warunków kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami. Tempo dotychczasowych zmian w tej sferze jest niewystarczające. Obszary przedsięwzięć w dziedzinie edukacji obejmują następujące miejscowości: Komarów-Osada i Antoniówce. Zakres interwencji obejmie inwestycje w infrastrukturę edukacji przedszkolnej i ogólnej m.in. przebudowa, adaptacja i modernizacja obiektów na potrzeby prowadzenia działalności edukacyjnej (m.in. wsparcie procesu rozwoju kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych niezbędnych na rynku pracy oraz umożliwi proces doskonalenia indywidualnego podejścia do pracy z uczniem wykazującym specjalne potrzeby edukacyjne) wraz z zapleczem socjalnym, tj. np. plac zabaw i zapewnieniem niezbędnego wyposażenia gwarantującego wysoką jakość kształcenia w tym przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Wdrożone zostaną również rozwiązania pozwalające na realizację zadań edukacyjnych w systemie on-line oraz podniesienie standardu technologicznego systemu zdalnego nauczania, poprzez rozwój niezbędnej infrastruktury (umożliwiającej m.in. skuteczne wykorzystywanie dostępu do szybkiego szerokopasmowego Internetu), wyposażenie w niezbędny sprzęt oraz dostosowanie do warunków odpowiadających możliwościom osób z niepełnosprawnościami.

- Mając na względzie zauważalne zachodzące zmiany społeczne, m.in. dotyczące wydłużającego się okresu aktywności zawodowej (część z osób pomimo uprawnienia do przejścia na emeryturę rezygnuje z tego i dalej są aktywni zawodowo) czy wzrostu świadomości starszych pokoleń i związanej z tym chęci

spełniania swoich planów i marzeń, rozwój instytucji opieki nad najmłodszymi dziećmi (do 3 lat) jest nieunikniony. W związku z tym, planuje się realizację przedsięwzięcia polegającego na budowie żłobka na terenie Gminy Komarów-Osada.

- Kluczowe znaczenie ma również przeciwdziałanie negatywnym trendom w obszarze włączenia i integracji społecznej. Jednym z elementów wpływających na to jest rozwój usług świadczonych na poziomie społeczności lokalnych opartych na formach zdeinstytucjonalizowanych. Zaplanowano działania zmierzające do wzmocnienia potencjału instytucji systemu pomocy i integracji społecznej m.in. poprzez adaptację i zakup wyposażenia infrastruktury niezbędnej do świadczenia środowiskowych form wsparcia w miejscu zamieszkania, wsparcia dla tworzenia lub funkcjonowania placówek świadczących usługi społeczne w społeczności lokalnej i ich usług, w tym centrów usług społecznych, rozwoju usług dla rodzin wychowujących dzieci, w tym przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze.
- Istotną kwestią, wpływającym zarówno na wzrost zadowolenia mieszkańców, jak i identyfikacji z miejscem zamieszkania oraz podniesienie atrakcyjności osadniczej i turystycznej obszaru, jest uporządkowanie przestrzeni publicznej. Wobec czego wyznaczono obszary realizacji tego rodzaju przedsięwzięć, m.in. teren przy Domu Nauczyciela w miejscowości Komarów-Wieś.

4.7 USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ W GMINIE

Następnym z elementów świadczących o zastosowaniu zintegrowanego podejścia w planowaniu rozwoju Gminy Komarów-Osada, jest określenie w ramach

niniejszego dokumentu strategicznego ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.

Przedstawione w ramach niniejszego dokumentu ustalenia i rekomendacje wskazują przewidywane oraz pożądane działania w dziedzinie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej. Sygnalizują one działania planistyczne niezbędne do realizacji strategii.

Tabela 13 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Komarów-Osada

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
<p>Tereny o funkcjach usługowych, w tym użyteczności publicznej</p>	<p>Obszary administracyjno-usługowe, istotne ze względu na obsługę mieszkańców gminy oraz sąsiednich gmin wiejskich, a także skupiające miejsca pracy. W głównej mierze dotyczy to miejscowości Komarów-Osada, gdzie zlokalizowane są m.in. instytucje i obiekty użyteczności publicznej, punkty handlowo-usługowe.</p>	<ul style="list-style-type: none"> → budowanie roli miejscowości Komarów-Osada jako lokalnych liderów usług i handlu → porządkowanie i uzupełnianie struktury przestrzennej → zwiększanie potencjału gospodarczego, w tym wzmacnianie istniejących funkcji usługowych komercyjnych → podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez zapewnienie dostępu do usług 	<ul style="list-style-type: none"> → kształtowanie struktury przestrzennej uwypuklające i wzmacniające znaczenie istniejących obiektów o ważnych funkcjach lokalnych i ponadlokalnych → mieszanie i dodawanie funkcji → zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej (układ drogowy, infrastruktura pieszna) → strategiczne planowanie miejsc parkingowych przy kluczowych obiektach → rewitalizacja obszarów zdegradowanych w celu zwiększenia terenów inwestycyjnych przeznaczonych pod działalność gospodarczą → przestrzenie publiczne uwzględniane jako ograniczona część ośrodków osadniczych stanowiącą podstawowy element integrujący układy urbanistyczne lub ruralistyczne i decydujące o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania → w planowaniu terenów usługowych należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
			<p>nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych</p> <p>→ w celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej oraz wzbogacenia funkcjonalnego rekomenduje się jej eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych oraz wykorzystanie dla potrzeb turystyki (m.in. poprzez: zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych/tras historycznych szlaków handlowych, kulturowych; wykorzystywanie istniejących obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury; zabezpieczenie zaplecza infrastrukturalnego dla wsparcia twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego oraz tworzenia izb regionalnych; objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych, ochronę i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych)</p> <p>→ za fundamentalne w zakresie poprawy funkcjonowania układu</p>

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
			<p>podstawowych powiązań elektroenergetycznych; modernizację istniejącej infrastruktury energetycznej oraz budowę nowych elementów, a także poprawę stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych;</p> <p>→ w celu zapewnienia dostępności do ośrodków obsługi skupiających funkcje usługowe (ośrodek gminy oraz ośrodki gminne innych JST, jak również ośrodek powiatowy i o znaczeniu subregionalnym – miasto Łuków) oraz zwiększenia mobilności mieszkańców lokalne polityki przestrzenne powinny uwzględniać przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości wiejskich z ośrodkami lokalnymi i ponadlokalnym</p>
<p>Tereny o funkcjach mieszkaniowych</p>	<p>Obszary mieszkaniowe z przewagą zabudowy jednorodzinnej oraz zagrodowej, zlokalizowane przede wszystkim wzdłuż istniejących najważniejszych dróg na terenie gminy. Obszary te charakteryzują się tradycyjnymi dla fizjonomii wsi cechami rozplanowania i sposobem sytuowania zabudowy.</p>	<p>→ podnoszenie jakości życia i komfortu zamieszkania poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie infrastruktury technicznej, z zakresu ochrony środowiska, komunikacyjnej</p> <p>→ zwiększenie atrakcyjności osadniczej gminy</p> <p>→ zwieszenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy w kontekście rozwoju budownictwa</p>	<p>→ kontynuacja istniejącej struktury przestrzennej i form zabudowy z możliwością jej uzupełnienia</p> <p>→ kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną, a zabudową mieszkaniową</p> <p>→ tworzenie spójnej i jednolitego wizerunku obszarów o funkcjach mieszkalnych</p> <p>→ kształtowanie zieleni m.in. poprzez powiązanie z usługami sportu i rekreacji</p> <p>→ zachowanie szczególnie cennych krajobrazowo jako wolnych od zabudowy</p> <p>→ zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej m.in.</p>

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
		<p>mieszkaniowego jednorodzinnego</p> <ul style="list-style-type: none"> → kształtowanie, porządkowanie i uzupełnianie struktury przestrzennej → ochrona krajobrazu kulturowego 	<p>poprzez układ dróg publicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> → poprawa dostępności infrastruktury usług społecznych (przedszkola, szkoły, place zabaw, obiekty sportowe skwery) → w planowaniu terenów mieszkaniowych, należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych → porządkowanie struktur przestrzennych możliwie z zachowaniem skali i form zabudowy charakterystycznej dla terenów wiejskich → planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
<p>Tereny mające funkcje stref działalności gospodarczej</p>	<p>Obszary pełniące kluczową rolę dla rozwoju gospodarczego gminy, zlokalizowane w większości w miejscowości Komarów-Osada.</p>	<ul style="list-style-type: none"> → zwiększanie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy → uzupełnianie i kreowanie nowej struktury przestrzennej → koncentracja obszarów wzdłuż obecnych i planowanych ciągów komunikacyjnych, 	<ul style="list-style-type: none"> → uzbrajanie terenów zabudowy działalności gospodarczej w infrastrukturę techniczną – kanalizację sanitarną i nakaz odprowadzania ścieków do kanalizacji sanitarnej, → zwiększanie połączenie z ponadlokalnym układem komunikacyjnym → realizacja układu kompozycyjno-komunikacyjnego zapewniającego dostępność oraz dobrą dystrybucję terenów i ich obsługę → wprowadzanie elementów ograniczających negatywny wpływ terenów aktywności gospodarczej na sąsiadującą zabudowę

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
			<p>mieszkańców, środowisko i krajobraz (np. strefowanie zabudowy, tworzenie pasów zieleni izolacyjnej i granic przestrzennych)</p> <ul style="list-style-type: none"> → zwiększenie powierzchni terenów zieleni → uciążliwe lub wysokospecjalistyczne aktywności/przedsięwzięcia gospodarcze należy lokalizować w wyodrębnionych strefach umożliwiających eliminację środowiskowych kolizji funkcjonalnych oraz kształtowanie powiązań pomiędzy sferą produkcyjną, a bazą badawczo-rozwojową;
<p>Tereny zieleni, w tym o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej</p>	<p>Lasy i grunty leśne zajmują ok. 7% powierzchni gminy. Tereny zieleni obejmują również zieleni urządzoną, strefy rekreacyjno-wypoczynkowe i obszary o funkcjach turystycznych. Są to obszary mające charakter obszaru dopełniającego systemy przyrodnicze. Pełnią głównie rolę rekreacyjno-społeczną i turystyczną.</p>	<ul style="list-style-type: none"> → wykorzystanie obszarów leśnych oraz ich najbliższego sąsiedztwa do realizacji działań z zakresu rekreacji i wypoczynku (także sportu i turystyki czynnej) oraz ochrony zdrowia i edukacji (ścieżki edukacyjne, szlaki turystyczne, itp) → ochrona bioróżnorodności biologicznej i zrównoważone wykorzystanie systemu przyrodniczego → zapobieganie degradacji środowiska leśnego dla zapewnienia harmonijnego rozwoju życia mieszkańców gminy 	<ul style="list-style-type: none"> → zapewnienie dużego udziału zieleni w strukturze przestrzennej gminy → zachowanie istniejących i tworzenie dodatkowych kompleksów leśnych oraz towarzyszących im łąk w dotychczasowym użytkowaniu, uzupełnianie i poszerzanie kompleksów leśnych → przeznaczenie lasów na cele rekreacyjne uzależnione od utrzymania funkcji ekologicznej (biologicznej, klimatycznej itp.) oraz drożności przestrzeni leśnej → organizacja ścieżek edukacyjnych i stref wejścia do lasu wyposażonych w miejsca parkingowe, tablice informacyjne i małą architekturę, umożliwiającą edukację, rekreację i wypoczynek → wykorzystanie istniejącego potencjału endogenicznego dla rozwoju obszarów rekreacyjno-wypoczynkowych, sportowych i turystycznych

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
		<ul style="list-style-type: none"> → zwiększenie dostępności terenów zieleni → wykorzystanie potencjału przyrodniczego do stworzenia atrakcyjnej oferty aktywnego spędzania czasu wolnego → poprawa jakości zamieszkania oraz atrakcyjności osadniczej 	<ul style="list-style-type: none"> → porządkowanie istniejących i tworzenie nowych zespołów zieleni → zwiększenie dostępności komunikacyjnej: pieszej, oraz samochodowej → umożliwienie lokalizacji obiektów budowlanych związanych z funkcją obszarów i usługami wspierającymi te funkcje, w tym niezbędnej infrastruktury – przy założeniu minimalizowania negatywnego oddziaływania obiektów na krajobraz → w granicach korytarzy ekologicznych: utrzymanie przestrzeni wolnych od zabudowy, zapewnienie odpowiednich rozwiązań przestrzennych umożliwiających migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza, w tym kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych), kształtowanie pasmowe struktury przyrodniczej (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych), uwzględnianie zwiększania ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienie, odbudowa stosunków hydrologicznych → lokalne dokumenty planistyczne winny zawierać zapisy dotyczące ograniczenia działań wpływających negatywnie na obszary chronione
Tereny użytkowane rolniczo	W strukturze użytkowania gruntów, grunty rolne stanowią ok.	→ Zachowanie specyfiki i tożsamości gminy wiejskiej	→ utrzymanie zwartych kompleksów użytków rolnych i zielonych z zadrzewieniami

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
	<p>91% powierzchni gminy. Wśród użytków rolnych, grunty orne stanowią 79,3%, sady 1,1%, łąki i pastwiska stałe 19,6%.</p>	<ul style="list-style-type: none"> → zachowanie, ochrona przed wykorzystanie zasobów w postaci gleb wysokiej jakości i przydatności rolniczej → zachowanie i ochrona systemu przyrodniczego → rozwój rolnictwa ekologicznego 	<p>śródpolnymi oraz otuliną biologiczną cieków wodnych</p> <ul style="list-style-type: none"> → kontynuacja rolniczego sposobu użytkowania terenów, szczególnie w obrębie zwartych kompleksów gleb o wysokiej jakości i przydatności rolniczej → przeciwdziałanie rozdrobnieniu areалу rolnego i realizacja procesu scalania gruntów → realizacja przedsięwzięć zalesień gruntów najsłabszych, nieużytków i gruntów rolniczo nieprzydatnych → umożliwienie przekształcenia gruntów rolnych w tereny o innym użytkowaniu, jak: lasy, agroturystyka, turystyka, rekreacja, sport, wypoczynek, produkcja energii ze źródeł odnawialnych, parki i inne tereny zieleni urządzonej → priorytetowe podejście do indywidualnych /sąsiedzkich systemów zaopatrzenia w wodę oraz odprowadzanie i oczyszczanie ścieków → w celu ochrony walorów przestrzeni rolniczej rekomenduje się: <ul style="list-style-type: none"> minimalizowanie negatywnego oddziaływania na krajobraz obiektów kubaturowych poprzez ograniczenie zajmowanej przez nie powierzchni oraz wysokości obiektów, ochrona otwarc widokowych i szerokich panoram przed zwartymi ciągami zabudowy, zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów nieleśnych posiadających walory przyrodnicze (np. łąki wewnątrz i na

Nazwa obszaru	Charakterystyka	Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
			<p>obrzeżach kompleksów leśnych), utrzymanie istniejących warunków gruntowo-wodnych</p> <p>→ wyznaczenie obszarów prowadzenia rolnictwa ekologicznego, w ramach którego następuje wyeliminowanie nawozów sztucznych, środków chemicznych i organizmów genetycznie modyfikowanych</p> <p>→ w celu ochrony terenów rolnych przed degradacją oraz minimalizowania negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy, rekomenduje się:</p> <p>ograniczenia w zakresie wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania (dopuszcza się możliwość włączenia w granice tych terenów, nieruchomości lub ich części położonych pomiędzy zainwestowanymi nieruchomościami, stanowiącymi dopełnienie istniejących struktur zabudowy); zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenów rolnych (upraw polowych, łąk i pastwisk); niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną, a zabudową mieszkaniową</p>

Zródło: Opracowanie własne

4.8 SPÓJNOŚĆ KIERUNKÓW ROZWOJU GMINY Z KIERUNKAMI WYNIKAJĄCYMI ZE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA. OBASZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI WRAZ Z ZAKRESEM PLANOWANYCH DZIAŁAŃ

Cele strategiczne oraz cele operacyjne ujęte w niniejszej Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów mieszkańców na obszarze Gminy Komarów-Osada są również spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze krajowej i wojewódzkiej. Wobec tego komplementarność celów wyznaczonych w Strategii z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji dokumentu.

Jednym z podstawowych gwarantów efektywnej polityki rozwoju jest pogłębiona diagnoza terytoriów, tj. rozpoznanie zasobów endogenicznych potencjałów, które można wykorzystać do rozwoju, jak również określenia barier rozwojowych i obszarów, które powinny być wsparte, co ma prowadzić do większego różnicowania i lepszego dopasowania interwencji w zależności od specyfiki tych terytoriów. W ten sposób identyfikowane są obszary wsparcia, w tym o szczególnym charakterze, czyli obszary strategicznej interwencji.

Znowelizowana ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju wskazuje na konieczność realizacji koncepcji wzmocnienia obszarów o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych i przestrzennych, do których konieczne jest skierowanie wiązki zintegrowanych interwencji publicznych – tzw. obszarów strategicznej interwencji (OSI).⁴⁶ Obowiązek wskazywania interwencji w OSI na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym (opcjonalnie) oraz powiązanie obszarów strategicznej interwencji ze wsparciem inwestycyjnym (finansowanym z różnych źródeł) lub regulacyjnym ma jeden cel. Jest nim ukierunkowanie dostępnych instrumentów na

⁴⁶ Obszar Strategicznej Interwencji (OSI) - to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne.

rozwiązywanie problemów zwłaszcza na tych obszarach, gdzie kumulacja negatywnych zjawisk jest na tyle duża, że uniemożliwia rozwój.

Zgodnie z *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030* (KSRR 2030) na poziomie krajowym wyodrębniono cztery Obszary Strategicznej Interwencji:

- obszary zagrożone trwałą marginalizacją
- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze
- wschodnia Polska
- województwo śląskie.

Obszarami zagrożonymi trwałą marginalizacją są obszary wiejskie oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze usytuowane często z dala od dobrze rozwijających się stolic województw. Są one wewnątrznie bardzo zróżnicowane pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej i dotyczących ich problemów. Główne bariery i problemy tych obszarów są jednak najczęściej związane z nieefektywną gospodarką i słabo funkcjonującym rynkiem pracy oraz problemami demograficznymi. Często występują ponadto: ubóstwo, braki w wyposażeniu podstawowej infrastruktury, a także niska dostępność transportowa i usługowa tych obszarów. Wyróżniają je m.in. problemy strukturalne w rolnictwie, wolny proces dezagrarnizacji lokalnych gospodarek⁴⁷, niski poziom przedsiębiorczości i niski zasób pozarolniczych miejsc pracy. Na tych obszarach identyfikuje się relatywnie niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, niską mobilność zawodową, a tym samym niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej. Problemem jest również deprivacja infrastruktury publicznej co negatywnie wpływa na jakość życia mieszkańców. Obszary te borykają się z niekorzystną sytuacją demograficzną (starzenie się społeczeństwa, odpływ młodych i lepiej wykształconych osób, wyludnienie), a także ze słabym dostępem do podstawowych usług publicznych i dużym zapotrzebowaniem na świadczenia pomocy społecznej. Istotną kwestią jest wreszcie niewystarczająca zdolność instytucjonalna JST do efektywnego i skutecznego zarządzania procesami rozwojowymi. Istotnym zagrożeniem jest dalsze pogarszanie się i tak słabej pozycji konkurencyjnej tych obszarów oraz zmniejszanie się ich udziału w procesach

⁴⁷ Przez dezagrarnizację rozumie się postępujący wzrost roli funkcji pozarolniczych w dostarczaniu mieszkańcom źródeł utrzymania, a więc odchodzenie od dominacji funkcji rolniczej w strukturze gospodarczej obszarów wiejskich w Polsce (Stanny M., Rosner A., Rzecz o dezagrarnizacji gospodarczej wsi, Polska regionów – Polska miast, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, IX tom, Kraków 2017 r.).

rozwojowych, co może prowadzić do ich trwałej społecznej i ekonomicznej marginalizacji. Kierowanie interwencji do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją ma służyć wyeliminowaniu lokalnych barier wzrostu i optymalnego wykorzystania istniejących na miejscu, jak i w otoczeniu potencjałów gospodarczych, w tym lokalnie dostępnych zasobów energetycznych. W przeciwnym razie stagnacja prowadzi do pogłębiania ich problemów rozwojowych i trwałej marginalizacji. Działania w ramach polityki regionalnej co do zasady będą miały formę zintegrowanych pakietów i będą indywidualnie dostosowane do potrzeb, problemów i możliwych do wykorzystania potencjałów rozwojowych danego terytorium. Ich celem będzie zniwelowanie deficytów i przyspieszenie przekształceń strukturalnych, zwiększenie tempa lub zainicjowanie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru w oparciu o wykorzystanie regionalnych i lokalnych potencjałów. Polityka regionalna zostanie ukierunkowana na promocję i wsparcie inwestycji prywatnych wykorzystujących lokalne zasoby, na integracji świadczenia usług w skali obszaru powiązanego funkcjonalnie. Wspierana też będzie aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych, ekonomii społecznej i mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy, w tym poprzez szersze wykorzystanie partnerstw publiczno-publicznych i międzysektorowych. Polityka regionalna dodatkowo zostanie ukierunkowana na pobudzanie procesów rozwojowych, m.in. poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i terenów inwestycyjnych. Prowadzone będą również działania w zakresie rewitalizacji i odnowy wsi w obszarach zdegradowanych. W przypadku działań dotyczących obszarów położonych wzdłuż granicy zewnętrznej UE skoncentrują się one z jednej strony na zmniejszeniu ich peryferyjności - poprzez poprawę dostępności do lokalnych i regionalnych ośrodków rozwoju, a z drugiej - na wykorzystaniu możliwości, jakie oferuje współpraca transgraniczna.⁴⁸

Zgodnie z załącznikiem 1. *Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 do KSRR 2030* Gmina Komarów-Osada znalazła się na 210 pozycji www. listy. W związku z tym jest ona usytuowana w obszarze OSI: **obszary zagrożone trwałą marginalizacją.**

Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa -lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie,

⁴⁸ Na podstawie: Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030

warmińsko-mazurskie- znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. **Gmina Komarów-Osada należy również do OSI Wschodnia Polska.**

Zgodnie z aktualnie obowiązującą *Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku*⁴⁹ Gmina Komarów-Osada zlokalizowana jest na terenie **OSI ROZTOCZE.**

Podstawy delimitacji OSI ROZTOCZE:

- zasięg Roztoczańsko-Puszczańskiego Obszaru Funkcjonalnego (waloryzacja w PZPW 2015),
- obszar Transgranicznego Rezerwatu Biosfery Roztocze,
- obszar współpracy w ramach Stowarzyszenia Samorządów Euroregion Roztocze,
- obszar projektowanego Geoparku Kamienny Las na Roztoczu.

Cechy wiodące – przesłanki delimitacji:

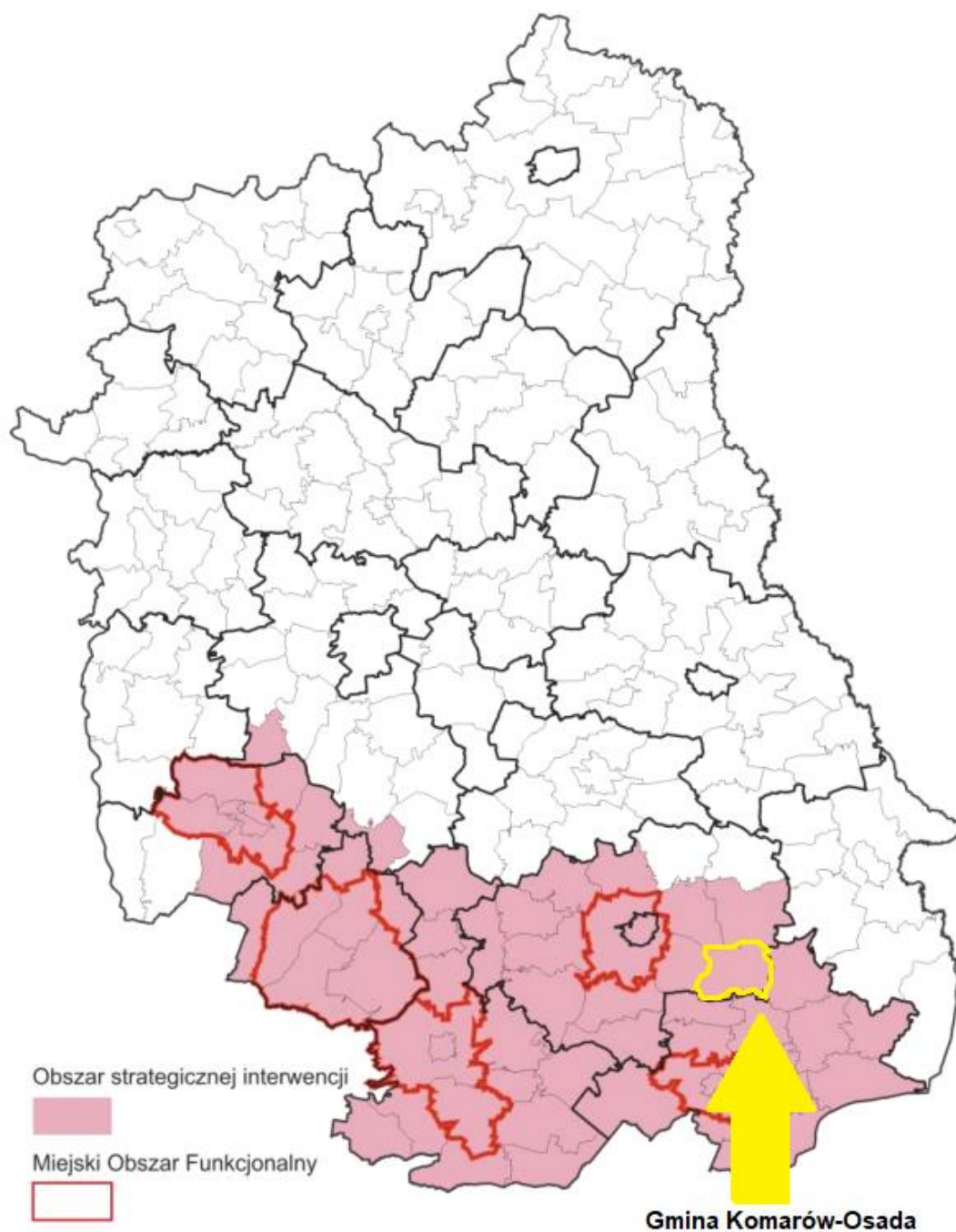
- wysoka lesistość, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni,
- duży udział powierzchni obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody,
- uznany wysoki potencjał turystyczny, w tym wynikający z unikalnego w skali kraju krajobrazu naturalno-kulturowego,
- wysokie walory krajoznawcze, które predestynują ten obszar do rozwoju aktywnych form wypoczynku, tj.: turystyki krajoznawczej, przyrodniczej, wędrówek pieszych i rowerowych, a także edukacji ekologicznej
- sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki zimowej i leczniczej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne dla uprawiania sportów zimowych,
- złożona, wielofunkcyjna struktura przyrodnicza, stanowiąca o szczególnym znaczeniu obszaru w kształtowaniu powiązań ekologicznych
- istniejące naturalne powiązania funkcjonalne w układzie transgranicznym,
- zidentyfikowane zasoby uzdrowiskowe (klimat leczniczy i wody mineralne),
- wysoki poziom nasłonecznienia.

Zasięg OSI ROZTOCZE:

⁴⁹ Dnia 29 marca 2021 r. Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął uchwałą Nr XXIV/406/2021 *Strategię Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.*

- MOF: Biłgoraja, Janowa Lubelskiego, Kraśnika, Tomaszowa Lubelskiego i Zamościa
- 41 gmin należących do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, tj.: Adamów, Aleksandrów, Batorz, Bełzec, Biszczka, Chrzanów, Frampol, Goraj, Jarczów, Józefów, **Komarów-Osada**, Krasnobród, Krynice, Lubycza Królewska, Łabunie, Łaszczów, Łukowa, Miączyn, Nielisz, Obsza, Potok Górny, Potok Wielki, Rachanie, Radecznica, Sitno, Sułów, Susiec, Stary Zamość, Szastarka, Szczebrzeszyn, Tarnawatka, Telatyn, Terespol, Trzydnik Duży, Turobin, Tyszowce, Ułhówek, Wilkołaz, Zakrzew, Zakrzówek, Zwierzyniec;
- 2 gminy nienależące do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, tj.: Borzechów i Tarnogród.

Mapa 4 OSI ROZTOCZE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030*

Kierunki interwencji / tematyczne obszary wsparcia OSI ROZTOCZE w kontekście realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego:

1.1 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych

- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych.

2.1 Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej

• Poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast

Przedsięwzięcia flagowe:

- Realizacja drogi ekspresowej Via Carpatia / S19;
- Realizacja drogi ekspresowej S17, w tym budowa obwodnic: Zamościa i Tomaszowa Lubelskiego;
- Przebudowa DK74, w tym budowa obwodnic: Dzwoli, Gorajca, Janowa Lubelskiego, Szczebrzeszyna, Zamościa;
- Przebudowa i rozbudowa dróg wojewódzkich nr: DW833, DW835, DW837, DW842, DW848, DW849, DW850, DW852, DW853, DW858, DW863, w tym budowa obwodnicy Kraśnika (DW833), Urzędowa (DW833), Biłgoraja (DW835), Frampola (DW835) i Tarnogrodu (DW835).
- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny

Przedsięwzięcia flagowe:

- Realizacja szlaku kolejowego relacji Warszawa – Lwów;
- Budowa nowego połączenia kolejowego (Lublin – Zamość / komponent CPK: Trawniki – Zamość);
- Budowa linii kolejowej (Szastarka – Janów Lubelski – Biłgoraj) wraz z poprawą dostępności do transportu kolejowego w m. Kraśnik;
- Przebudowa linii kolejowej nr 68 relacji Lublin – Stalowa Wola / budowa nowego odcinka Kraśnik – Rzeszyca;
- Przebudowa linii kolejowych 69 i 72 na odc. Rejowiec – Zawada – Zamość Szopinek wraz z budową łącznicy omijającej stację Zawada;
- Budowa linii kolejowej nr 56 (Wólka Orłowska – Bełzec);
- Budowa dworca kolejowego w Kraśniku;
- Rozbudowa Lokalnego Centrum Sterowania Linii Hutniczej Szerokotorowej oraz przebudowa stacji Zamość Bortatycze i Szczebrzeszyn.

2.4 Ochrona walorów środowiska

- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności

Przedsięwzięcia flagowe:

- Opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody;
- Aktualizacja lokalnych dokumentów planistycznych w zakresie uwzględnienia działań i warunków zagospodarowania wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych.

3.3 Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej

➔ Rozwój funkcji i bazy lecznictwa uzdrowiskowego na obszarach występowania naturalnych warunków i czynników leczniczych

Przedsięwzięcia flagowe:

- Rozbudowa bazy i infrastruktury uzdrowiska Krasnobród;
- Realizacja procesu dochodzenia do uzyskania statusu uzdrowiska na terenach występowania naturalnych czynników leczniczych (wody mineralne, właściwości klimatu) w gminach: Biszczka, Janów Lubelski, Łukowa i Susiec.

3.4 Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu

➔ Kreowanie i rozwijanie oferty ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce

Przedsięwzięcia flagowe:

- Utworzenie Geoparku „Kamienny las na Roztoczu”.
- ➔ Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe)
- ➔ Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa)
- ➔ Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.)

Przedsięwzięcia flagowe:

- Rozbudowa Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza;

- Rozbudowa Green Velo;
- Organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego.
- ➔ Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych
- ➔ Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych

4.4 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej

- ➔ Wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej (budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego) oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, lotnisko, infrastruktura turystyczna)

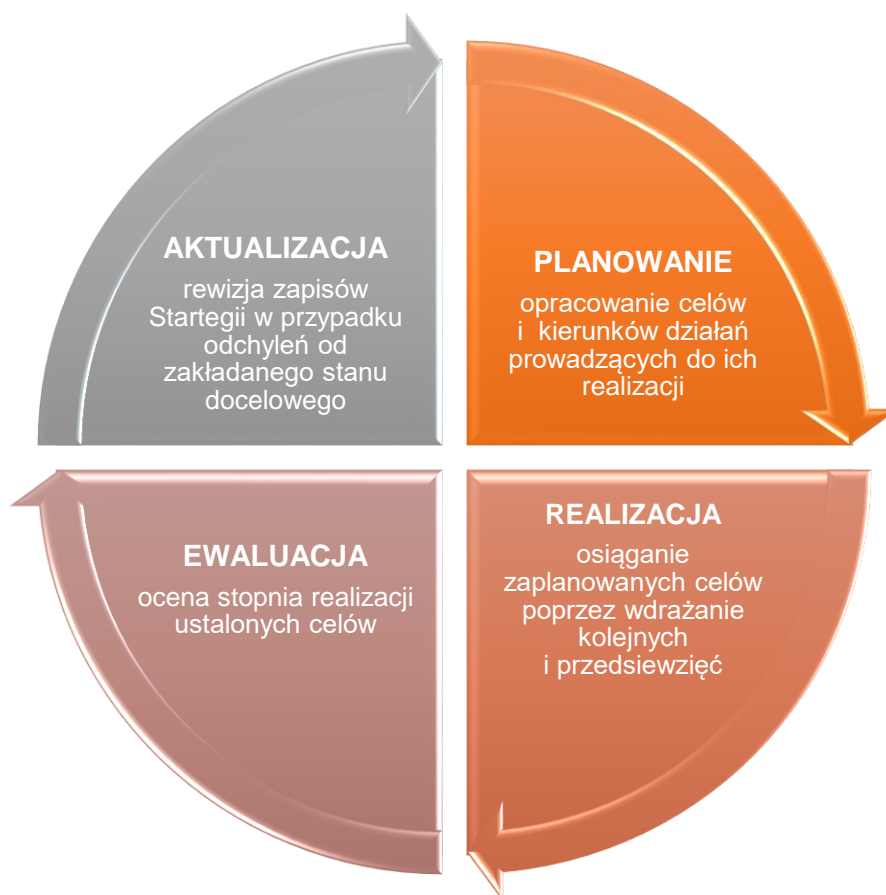
Przedsięwzięcia flagowe:

- Wspieranie rozbudowy istniejącej oraz budowy nowej infrastruktury poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna).
- ➔ Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej.

5. CZĘŚĆ WDROŻENIOWA

Wdrażanie założeń *Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.* jest procesem ciągłym i długotrwałym, wymagającym stałego śledzenia zmian prawnych, gospodarczych, politycznych oraz elastyczności w dostosowaniu się do wytycznych w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych. W efekcie realizowanych przedsięwzięć stopniowo będą osiągane cele i w związku z tym będą zmieniały się priorytety.

Rysunek 6 Schemat wdrażania Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Realizacja *Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.* zależy w głównej mierze nie od odpowiedzialnego za jej opracowanie Wójta Gminy, ale od poziomu zaangażowania w realizację działań partnerów społeczno-gospodarczych. System realizacji Strategii uwzględnia różnorodność instytucjonalną i organizacyjną. Proces wdrożenia Strategii oparty

będzie o zasady wielopodmiotowego i wielopoziomowego zarządzania. Sygnalizuje to, że prowadzona będzie w tym zakresie efektywna współpraca z wieloma podmiotami publicznymi, lokalnymi i regionalnymi, reprezentantami sektora prywatnego i społecznego.

Niniejszy dokument usytuowany jest u podłoża struktury zarządzania strategicznego oraz operacyjnego Gminy Komarów-Osada. W związku z tym, jako definicję przyjęto wykorzystanie wiedzy, doświadczeń oraz dobrych praktyk z zakresu zarządzania programami, rozumianymi jako zespoły projektów powiązanych ze sobą i realizowanych dla osiągnięcia celu strategicznego określonego w ramach programu. Strategia ma charakter operacyjny i jako taka identyfikuje organizacyjne struktury wdrażające planowane cele, działania, zadania oraz ustalenia. Na strukturę organizacyjną składają się dwa typy podmiotów:

- **podmioty wykonawcze**, czyli jednostki sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego realizujące wyznaczone kierunki działań służące urzeczywistnieniu założonych celów,
- **podmioty zarządzające**, czyli koordynujące wdrożenie Strategii, jako całości, a przy tym prowadzące jego aktualizację, monitoring i ocenę.

Jako wyłączne kompetencje Rady Gminy Komarów-Osada zastrzeżono:

- podjęcie uchwały o przystąpieniu do opracowania projektu Strategii Rozwoju Gminy, określającej szczegółowy tryb i harmonogram opracowania projektu strategii rozwoju gminy, w tym tryb konsultacji w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gminy oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie
- uchwalenie Strategii Rozwoju Gminy;
- nadzór nad realizacją Strategii Rozwoju Gminy;
- opiniowanie i uchwalanie zmian i aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy.

Jako wyłączne kompetencje Wójta Gminy Komarów-Osada zastrzeżono:

- sporządzenie projektu Strategii Rozwoju Gminy
- realizację zapisów Strategii w części dotyczącej sektora publicznego,

- zagwarantowanie i uwzględnienie w planach budżetowych finansowania kierunków działań ujętych w Strategii, zgodnie z założonym udziałem Gminy Komarów-Osada;
- podejmowanie decyzji o konieczności weryfikacji zapisów Strategii Rozwoju Gminy na podstawie inicjatywy m.in. gminnych jednostek czy partnerów społeczno-gospodarczych
- stymulowanie i koordynacja działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również na mobilizację oraz integrowanie zasobów pozostających w ich dyspozycji – na rzecz realizacji celów oraz kierunków interwencji.

Instytucje i podmioty, zaangażowane w proces wdrażania Strategii można podzielić na trzy główne grupy:

- **sektor publiczny** – władze samorządowe gminy, urząd gminy i jednostki gminne, jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli, w tym np. gminy sąsiednie,
- **sektor biznesowy** – przedsiębiorcy, kluczowi pracodawcy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze itp.
- **sektor społeczny** – mieszkańcy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, liderzy społeczni i osoby publiczne, reprezentanci młodzieży itp.

Realizacja i wdrażanie Strategii opierać się będzie na następujących zasadach:

- **ZASADA ZRÓWNOWAŻENEGO ROZWOJU** - przewiduje podejmowanie działań i tworzenie warunków dla generowania rozwoju całej jednostki, ale z uwzględnieniem potrzeb i potencjałów charakterystycznych dla różnych jej części; działania te zapewnią respektowanie ustaleń dokumentów w zakresie społeczno-gospodarczym i przestrzennym.
- **ZASADA CELOWOŚCI I EFEKTYWNOŚCI INTERWENCJI** – polega na zapewnieniu spójności działań różnych partnerów z celami Strategii, optymalizacji stosowanych metod i środków dla osiągnięcia założonych celów.
- **ZASADA NADRZĘDNOŚCI** - Strategia Rozwoju Gminy będzie stanowić dokument nadrzędny w stosunku do innych dokumentów na poziomie lokalnym. Determinuje to konieczność zapewnienia spójności wszystkich typów dokumentów opracowanych na szczeblu lokalnym z celami wyznaczonymi w ww. dokumencie.

- **ZASADA PARTNERSTWA I WSPÓŁPRACY** - przewiduje ona nawiązanie ścisłej współpracy instytucji publicznych i innych podmiotów realizujących w sposób bezpośredni lub pośredni działania związane z implementacją Strategii, jak również mieszkańców i ich organizacji oraz przedstawicieli świata biznesu i nauki, tak aby w pełni angażować endogeniczne zasoby dla dynamicznego rozwoju gminy.
- **ZASADA WIELOSZCZEBLOWEGO ZARZĄDZANIA I ZINTEGROWANYCH PROJEKTÓW** – sensem przedmiotowej zasady jest podejmowanie skoordynowanych działań i inwestycji prorozwojowych realizowanych przez różne podmioty i finansowanych z różnych źródeł w celu zapewnienia ich komplementarności i znacznej wartości dodanej. Realizacja zintegrowanych projektów zapewni znacznie większe korzyści niż prowadzenie punktowych, odseparowanych od siebie działań i inwestycji.

5.1 STRUKTURA ZARZĄDZANIA I WDRAŻANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY

W ramach struktury zarządzania systemem wdrożenia Strategii należy wymienić: Radę Gminy Komarów-Osada (odpowiedzialna za uchwalanie dokumentu i jego głównych kierunków, a także opiniowanie jego zmian i aktualizację) oraz Wójta Gminy Komarów-Osada (odpowiedzialny za bieżący nadzór nad realizacją Strategii, dbałość o zagwarantowanie środków finansowych na jego skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, podejmowanie decyzji o potrzebie dokonania zmian dokumentu).

Samorząd Gminy Komarów-Osada będzie zaangażowany w realizację Strategii poprzez następujące obszary aktywności:

- **OBSZAR BEZPOŚREDNICH KOMPETENCJI** - Samorząd jest odpowiedzialny za programowanie i późniejszą koordynację wdrażania dokumentu strategicznego. Główna jego rola sprowadza się do sprawowania funkcji strategiczno-kontrolnej nad wdrażaniem Strategii. Równolegle Samorząd jest wykonawcą działań

przypisanych kompetencyjnie tej jednostce samorządu terytorialnego i wykonuje je w ramach własnych struktur (Urząd Gminy w Komarówie-Osadzie i gminne jednostki organizacyjne) bądź we współpracy z jednostkami autonomicznymi wobec samorządu lokalnego.

- **OBSZAR POŚREDNIEGO ODDZIAŁYWANIA** - obejmuje animacje projektów i działań, które finalnie realizowane będą przez partnerów społeczno-gospodarczych. W przypadku przedsięwzięć podejmowanych wspólnie przez Samorząd Gminy Komarów-Osada z innymi partnerami społeczno-gospodarczymi Samorząd może zapewnić udział i realizację roli lidera w partnerstwie oraz partycypację finansową.

Zgodnie z właściwością gminy, zarządzanie i koordynacja wdrażania Strategii prowadzona będzie w strukturach organizacyjnych Urzędu Gminy w Komarówie-Osadzie w ramach **Zespołu ds. wdrażania Strategii. W skład przedmiotowego zespołu wchodzić będą: Zastępca Wójta Gminy, Kierownik Referatu rozwoju Gospodarczego, Ochrony Środowiska i Rolnictwa oraz pracownicy zajmujący stanowiska: ds. inwestycji, budownictwa i drogownictwa, ds. ochrony środowiska i gospodarki komunalnej, ds. promocji gminy oraz mienia komunalnego, gospodarki przestrzennej, ds. projektów europejskich oraz zamówień publicznych.** Zadania realizowane przez każdą z osób wchodzących w skład zespołu wykonywane będą w ramach swoich kompetencji.

Do zadań Zespołu ds. wdrażania Strategii będzie należało:

- przygotowanie, koordynowanie oraz wdrażanie przedsięwzięć ujętych w ramach wykazu kierunków działań służących realizacji celów Strategii,
- uaktualnianie i kontynuacja procesu planowania, także w odniesieniu do poszerzenia Strategii o działania uwzględniające inne kategorie;
- dalsze programowanie procesów rozwojowych, wykraczających poza okres realizacji niniejszego dokumentu strategicznego (tj. rok 2030)
- koordynowanie, animowanie i inspirowanie działań społeczności lokalnej służących wdrożeniu zamierzeń Strategii,
- monitorowanie realizacji i ewaluacja procesu wdrażania Strategii;
- przygotowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów wdrażania Strategii,
- harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa,

- poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań.

W związku z tym, iż istnieje konieczność włączenia w proces wdrażania Strategii niemal całości struktury organizacyjnej Urzędu Gminy w Komarowie - Osadzie czy gminnych jednostek organizacyjnych, ww. Zespół będzie miał możliwość wydawania wiążących dyspozycji i rekomendacji kadrze kierowniczej poszczególnych komórek i jednostek w omawianym zakresie. Zespół będzie pełnił nadzór merytoryczny nad innymi podmiotami (w zakresie odpowiadającym powierzonym im do realizacji przedsięwzięciom) w celu zapewnienia uzyskania właściwego poziomu poszczególnych wskaźników oraz zachowania wysokiego stopnia partycypacji społecznej.

Wśród podmiotów zaangażowanych w strukturę zarządzania i wdrażania Strategii znajduje się również Zespół ds. opracowania Strategii, który czuwał na bieżąco i uczestniczył aktywnie w pracach nad opracowywaniem dokumentu.

W proces opracowania, wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada zaangażowane zostały różne grupy podmiotów i instytucji, w tym m.in.:

- Administracja rządowa – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie,
- Administracja samorządowa – w tym m.in. sąsiednie gminy i Zarząd Województwa
- Instytucje i podmioty sektora społecznego – w tym m.in. organizacje pozarządowe, organizacje społeczne, fundacje;
- Instytucje i podmioty sektora gospodarczego - w tym m.in. przedsiębiorstwa, ośrodki innowacji, klastry, grupy producentów, instytucje otoczenia biznesu, organizacje i zrzeszenia gospodarcze, izby gospodarcze, organizacje pracodawców.

Kluczową rolę we wdrażaniu Strategii będą odgrywali również partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym m.in. jednostki sektora publicznego (administracja rządowa, samorządowa) i organizacje sektora społecznego, instytucje i organizacje sektora gospodarczego (adekwatnie do zakresu ich kompetencji) i inne. Przedmiotowa rola sprowadzać się będzie w głównej mierze do realizacji projektów własnych poszczególnych podmiotów, jak również inicjowanie działań na rzecz zmian organizacyjnych czy legislacyjnych tak, by rozwiązania systemowe wspierały realizację ustaleń Strategii. Na szczególną uwagę zasługuje tu również idea

partnerstwa, której głównym zamierzeniem jest uzyskanie efektu synergii prowadzonych działań. Dlatego też partnerstwa zawierane w celu realizacji różnego rodzaju zamierzeń będą stanowiły niezwykle istotny mechanizm włączania partnerów społeczno-gospodarczych w proces rozwoju lokalnego.

Tabela 14 System wdrażania kierunków działań Strategii Rozwoju Gminy

Kierunki działań określone w ramach poszczególnych celów strategicznych/celów operacyjnych	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty uczestniczące w realizacji	Podmiot monitorujący
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, w tym: biblioteka, placówki edukacyjne, NGO, liderzy społeczni	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.2 Intensyfikacja oferty edukacyjno-wychowawczej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.3 Aktywizacja społeczna i obywatelska mieszkańców	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, GOPS, liderzy społeczni	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.4 Zwiększanie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnych i społecznym	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, w tym: biblioteka, placówki edukacyjne, NGO, liderzy społeczni	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.5 Rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Zrównoważony i wszechstronny rozwój przestrzenno-funkcjonalny obszaru CEL OPERACYJNY 2.1	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, NFOŚiGW, WFOŚiGW,	Zespół ds. wdrażania Strategii

Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej		Urząd Marszałkowski, mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy	
CEL STRATEGICZNY 2. Zrównoważony i wszechstronny rozwój przestrzenno-funkcjonalny obszaru CEL OPERACYJNY 2.2 Zwiększanie dostępności komunikacyjnej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, sam rząd powiatu, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Zrównoważony i wszechstronny rozwój przestrzenno-funkcjonalny obszaru CEL OPERACYJNY 2.3 Zrównoważone wykorzystywanie zasobów naturalnych i ochrona środowiska naturalnego	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, NFOŚiGW, WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy, podmioty ekonomii społecznej, lokalni przedsiębiorcy, przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie OZE	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Zrównoważony i wszechstronny rozwój przestrzenno-funkcjonalny obszaru CEL OPERACYJNY 2.4 Poprawa ładu przestrzennego i estetyki obszaru	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, NFOŚiGW, WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, Mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 3. Ożywienie lokalnej gospodarki CEL OPERACYJNY 3.1 Wspieranie rozwoju lokalnej działalności gospodarczej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, ARiMR, KOWR, LORD, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 3. Ożywienie lokalnej gospodarki CEL OPERACYJNY 3.2 Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, ARiMR, KOWR, LORD, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii

CEL STRATEGICZNY 3. Ożywienie lokalnej gospodarki CEL OPERACYJNY 3.3 Promocja lokalnej produkcji rolnej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, ARiMR, KOWR, LORD, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
--	-----------------------------------	---	-----------------------------------

Zródło: Opracowanie własne

5.2 SYSTEM OBIEGU INFORMACJI W RAMACH ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ ROZWOJU GMINY

System obiegu informacji, jak i środków finansowych związanych z wdrożeniem zaplanowanych kierunków działań będzie realizowany przez Zespół ds. wdrażania Strategii zgodnie z dotychczasowymi zarządzeniami i instrukcjami kancelaryjnymi obowiązującymi w Urzędzie Gminy w Komarowie-Osadzie. W oparciu o *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 roku w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U. 2011 nr 14, poz. 67 z późn. zm.)*

5.3 MONITOROWANIE REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY

Celem monitoringu, prowadzonego przez podmioty zaangażowane w ten etap, jest ocena stopnia realizacji celów i kierunków działania określonych w dokumencie strategicznym. Monitorowanie dostarczać będzie informacji na temat postępów i efektów wdrażania Strategii oraz spełnia wiele funkcji, w tym m.in diagnostyczne, korekcyjne, promocyjne i mobilizacyjne. Wyżej wymieniona ocena obejmować będzie weryfikację stopnia wdrożenia poszczególnych wskaźników określających oczekiwane rezultaty wprowadzanych działań.

Monitoring oznacza systematyczne obserwowanie jakiegoś procesu i odnotowywanie jego zmieniającego się stanu w celu uzyskania wiedzy o jego

przebiegu. Tak rozumiany monitoring spełnia również rolę systemu wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach. System monitorowania wdrażania Strategii został tak skonstruowany, aby umożliwiać dokonywanie obiektywnych pomiarów poszczególnych wskaźników w przyjętych odstępach czasu, dzięki czemu możliwa będzie ocena efektywności realizowanych przedsięwzięć. Głównym celem monitorowania będzie dostarczenie informacji, na podstawie których nastąpi ocena postępu prowadzonych działań oraz weryfikacja tempa i kierunku zmian, do których proces ten zmierza. Dzięki monitoringowi prowadzona będzie identyfikacja trudności lub nieprawidłowości we wdrażaniu Strategii. Zagwarantuje on również zgodność realizacji przedsięwzięć z przyjętymi założeniami wcześniej zatwierdzonymi celami, a także spełnia funkcję wewnętrznej kontroli, obejmującej ocenę skuteczności i terminowości realizacji poszczególnych działań względem przyjętego harmonogramu, a także kontrolę końcową – sprawdzenie czy ustalone cele zostały osiągnięte.

Wśród instytucji i podmiotów, które będą brały udział w procesie monitoringu stopnia realizacji Strategii Rozwoju Gminy znajdują się:

- Zespół ds. wdrożenia Strategii
- odpowiednie stanowiska w strukturze Urzędu Gminy w Komarowie-Osady oraz gminnych jednostek organizacyjnych sprawujące nadzór i kontrolę nad poszczególnymi sferami istotnymi dla procesu wdrożenia celów Strategii,
- Wójt Gminy Komarów-Osada – jako organ wykonawczy jest odpowiedzialny za monitorowanie i analizowanie procesów rozwojowych;
- Rada Gminy Komarów-Osada - jako organ stanowiący, uchwała Strategię, rozpatruje raporty i sprawozdania dotyczące przebiegu wdrażania założeń dokumentu oraz zapoznaje się z wynikami monitorowania Strategii.
- Komitet Społeczny – powoływany opcjonalnie element systemu wdrażania Strategii.

Podstawowym podmiotem monitorującym oraz dokonującym ewaluacji osiągnięcia założonych wskaźników będzie **Zespół ds. wdrażania Strategii**. Jego rola obejmować będzie jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość. **Sprawozdania z postępów wdrażania założeń Strategii** przedkładane będą przez ww. Zespół Radzie Gminy Komarów-Osada w **cyklach rocznych** (w formie sprawozdania rocznego), a także **okresowych** (za lata 2021-2025 oraz 2026-2029) oraz **na koniec**

okresu obowiązywania dokumentu strategicznego (na koniec roku 2030). Sprawozdania podawane będą do publicznej wiadomości. Urzeczywistnianie celów Strategii następować będzie zarówno poprzez realizację konkretnych projektów/przedsięwzięć, jak również szersze długofalowe działania (np. planowanie przestrzenne, promocja gospodarcza czy turystyczna, itp.).

Monitoring Strategii prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady:

1. Monitoring realizowany będzie w cyklu rocznym, okresowym (za lata 2021-2025 oraz 2026-2029) oraz na zakończenie okresu obowiązywania dokumentu.
2. Głównym dokumentem w procesie monitoringu będzie Raport Monitoringowy.
3. Monitoring prowadzony będzie w oparciu o wytyczone wskaźniki rozwoju określone dla każdego z celów Strategii (określone w Rozdziale: 4.5 OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ, W TYM W WYMIARZE PRZESTRZENNYM ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA)
4. Źródłem weryfikacji stopnia osiągania wyznaczonych wskaźników będą dane statystyczne, dane źródłowe znajdujące się w dyspozycji Urzędu Gminy w Komarowie-Osadzie, gminnych jednostek organizacyjnych bądź też partnerów realizujących swoje przedsięwzięcia, które jednocześnie będą przyczyniały się do urzeczywistniania celów Strategii.
5. W obiektywnie uzasadnionych przypadkach wskaźniki mogą ulegać modyfikacji.
6. Punktem odniesienia, w procesie weryfikacji wskaźników będą dane pochodzące z końca 2020 r., bądź też inne – w uzasadnionych przypadkach.
7. W procesie monitoringu, w sytuacji braku postępów, które świadczyłyby o odpowiednim poziomie wdrażania Strategii, identyfikowane będą bariery implementacji.
8. Za przeprowadzanie monitoringu odpowiedzialny będzie Zespół ds. wdrażania Strategii.

Monitoring musi być działaniem prowadzonym stale, a nie jedynie działaniem naprawczym i chwilowym. Proces ten powinien angażować wielu interesariuszy oraz być częścią szerokich procesów partycypacyjnych. Monitoring powinien obejmować przede wszystkim stan realizacji poszczególnych zadań/kierunków działań oraz wskaźników przypisanych do celów operacyjnych.

Sprawozdawczość (prowadzona w ramach monitoringu) obejmuje zbieranie informacji związanych z wdrażaniem poszczególnych przedsięwzięć z uwzględnieniem celów i działań, w postaci danych liczbowych, finansowych, wskaźników i innego rodzaju informacji oraz przekazanie ich odpowiednim jednostkom w określonej formie i terminach. Sprawozdawczość zakłada bieżący i periodyczny przepływ informacji, co pozwala na uchwycenie nieprawidłowości w procesie wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy.

Opcjonalnym elementem systemu wdrażania Strategii jest **Komitet Społeczny**. W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania innych podmiotów (nie tylko publicznych) w realizację Strategii możliwe jest powołanie w strukturze zarządczej Komitetu Społecznego - reprezentatywnej grupy przedstawicieli strony społecznej i biznesowej. Komitet stanowi ważny kanał komunikacji między stroną publiczną a interesariuszami w kontekście najważniejszych rozstrzygnięć zawartych w dokumencie.

Powołanie Komitetu powinno nastąpić poprzez wyłonienie w demokratycznej procedurze reprezentatywnych przedstawicieli różnych grup interesariuszy, z dążeniem do zachowania „parytetu”. Komitet pełni rolę konsultacyjno-doradczą. Wśród zadań Komitetu Społecznego znajdują się w szczególności: opiniowanie kierunków rozwoju proponowanych w strategii, projektu strategii oraz zmian, inicjowanie i proponowanie nowych projektów/ kierunków działań/ przedsięwzięć, rozwiązań organizacyjnych. Członków Komitetu Społecznego powoływać będzie Zespół ds. wdrażania Strategii spośród przedstawicieli różnych grup interesariuszy. Komitet stanowić będzie podstawowy kanał komunikacji pomiędzy przedstawicielami gminy, a pozostałymi interesariuszami.

5.4 SYSTEM WPROWADZANIA ZMIAN W REAKCJI NA ZMIENNOŚĆ OTOCZENIA

Proces wdrożenia założeń Strategii, jako wielowymiarowy i rozciągnięty w czasie, podlegał będzie wpływowi czynników zewnętrznych, co będzie implikowało niezbędność okresowej aktualizacji dokumentu strategicznego oraz jego aktualizacji ponadprogramowej w razie zaistnienia takiej potrzeby.

Podstawą do podjęcia działań naprawczych i ewentualnej aktualizacji Strategii będzie stanowił system monitorowania i ewaluacji. Aktualizacja Strategii następować będzie w przypadku, gdy: stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do programu nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Dodatkowo, w przypadku wystąpienia nagłych zmian w otoczeniu wpływających na Strategię, może nastąpić aktualizacja ponadprogramowa.

Wprowadzenie ewentualnych poprawek i aktualizacji Strategii będzie wymagało przyjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy, tak aby program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. W celu zachowania przejrzystości Strategii wszelkie zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Gminy w postaci rejestru zmian. Jednocześnie wszelkie zmiany w dokumencie strategicznym będą jednak musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. W trakcie wdrażania Strategii będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w programie). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu wdrożenia dokumentu.

Podstawę do reakcji na zmienność otoczenia i ewentualnych korekt na poziomie wyznaczonych kierunków działań będzie prowadzona ewaluacja. Ewentualne korekty będą w miarę potrzeby wprowadzane raz do roku, a w przypadkach uzasadnionych – także doraźnie.

Pierwszą ewaluację okresową zaplanowano na początek 2026 roku. W jej ramach zostanie przeprowadzony przegląd uzasadnień dla korekt celów operacyjnych w reakcji na zmienność otoczenia. W sytuacji stwierdzenia konieczności korekty co najmniej dwóch celów operacyjnych w ramach tego samego celu strategicznego – zostanie przeanalizowana także ewentualność korekty takiego celu strategicznego.

Nie przewiduje się zmiany celów strategicznych w całym horyzoncie Strategii. Procedura aktualizacji Strategii obejmuje następujące elementy:

- Zgłoszenie przez interesariuszy (mieszkańcy, podmioty działające na obszarze gminy) przedsięwzięć/kierunków działań przyczyniających się do realizacji celów

Strategii lub innej proponowanej zmiany. Propozycje będzie można zgłaszać w formie pisemnej do Urzędu Gminy w Adamowie przy wykorzystaniu karty projektu oraz formularza zgłaszania uwag umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz dostępnych w ww. urzędzie.

- Weryfikacja zgłoszonych przedsięwzięć-kierunków działań lub propozycji innych zmian przez Zespół ds. wdrażania Strategii.
- Podjęcie decyzji o włączeniu lub odmowie włączenia zgłoszonych działań/kierunków działań bądź innej proponowanej zmiany do Strategii.
- Podjęcie decyzji wspólnie przez Zespół ds. Strategii oraz Wójta Gminy Komarów-Osada o konieczności aktualizacji Strategii.

5.5 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Realizacja działań przewidzianych w ramach niniejszej Strategii przez różnego rodzaju podmioty i instytucje, będzie wymagał zaangażowania środków finansowych pochodzących z różnych źródeł. Niezwykle istotne dla sfinansowania działań przewidzianych w ramach niniejszego dokumentu strategicznego ma katalog środków publicznych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych (w tym szczególną rolę będą odgrywały środki budżetu UE w perspektywie finansowej 2021-2027). Sukces wdrażania zakładanych celów Strategii zależny będzie od zapewnienia odpowiednich źródeł finansowania planowanych zadań/ przedsięwzięć/ kierunków działań. Jednoznaczne określenie tych źródeł, w kontekście zapewnienia spójności i efektywności realizowanych przedsięwzięć, jest zadaniem złożonym, ponieważ system finansowania zadań publicznych charakteryzuje się wielopoziomowością i hierarchicznością (poziom regionalny, krajowy i europejski), a za jego rozwój i właściwą organizację odpowiedzialnych jest wiele różnych podmiotów z różnych szczebli zarządzania. Występują również różne formy finansowania przedsięwzięć: dotacje, instrumenty finansowe, formuła partnerstwa publiczno-prywatnego.

Efektywny proces pozyskiwania środków finansowych wymaga wypracowania odpowiedniego systemu organizacji i koordynacji. Przedmiotowy proces powinien przede wszystkim uwzględniać zróżnicowanie wariantów finansowania przedsięwzięć wskazanych w Strategii (źródła i formy). Niezwykle istotną kwestią jest odejście od typowego systemu grantowego oraz wypracowanie zasad korzystania z funduszy

zwrotnych. Niebagatelne znaczenie ma również korzystanie z funduszy bezpośrednio zarządzanych przez Komisję Europejską. Podstawy stanowią: dywersyfikacja oraz ciągłość działań, które pozwolą na wypracowanie długoterminowego planu finansowego, a także wdrażanie inwestycji bardziej ryzykownych, często o charakterze innowacyjnym czy eksperymentalnym.

Zakres działań przewidzianych w Strategii jest szeroki i wielowątkowy oraz obejmuje ich realizację przez różnego rodzaju podmioty (z sektora publicznego i prywatnego). Wobec tego niezbędne będzie poszukiwanie różnych źródeł finansowania zaplanowanych działań, w tym m.in. środki w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i innych. Kluczową rolę przypisać należy również krajowym środkom publicznym.

Zasady finansowania przedsięwzięć Strategii:

- 1) wykorzystywanie różnych form finansowania – dotacje oraz różnego rodzaju instrumenty finansowe, w tym zwrotne (pożyczki, poręczenia, gwarancje)
- 2) dywersyfikacja i łączenie różnych źródeł finansowania przedsięwzięć
- 3) wykorzystywanie ze środków europejskich na różnych poziomach - program regionalny, programy krajowe, programy współpracy międzynarodowej i transgranicznej (Program Współpracy Transgranicznej PL – BA – UA)
- 4) udział w międzynarodowych projektach sieciowych np. programy Interreg, Central Europe
- 5) wykorzystywanie funduszy bezpośrednio zarządzanych przez Komisję Europejską np. LIFE, Horyzont, COSME, itp.

Wśród głównych źródeł finansowania Strategii znajdują się:

- środki własne Gminy Komarów-Osada – budżet jednostki samorządu terytorialnego będzie stanowić jedno z podstawowych źródeł finansowania przedsięwzięć zawartych w Strategii;
- środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 – środki z budżetu UE w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 przewidziane w ramach krajowych programów operacyjnych, regionalnych programów operacyjnych, środków na rozwój obszarów wiejskich dostępne w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej;
- środki z budżetu UE dostępne w ramach instrumentów (programów) bezpośrednio zarządzanych przez Komisję Europejską (dotyczą one głównie

następujących zagadnień: wsparcie MŚP, kształcenie, w tym kształcenie ustawiczne, współpraca międzyregionalna i transgraniczna, szkolenie, a także energetyka i kwestie klimatyczne);

- środki budżetu państwa (instrumenty wspierające działania prorozwojowe na poziomie lokalnym) oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego - środki budżetu państwa lub samorządu województwa dostępne w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak porozumienie terytorialne (art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju);
- środki pochodzące z krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych,
- środki pochodzące od partnerów publicznych (inne jednostki samorządu terytorialnego) zaangażowanych we wspólną realizację przedsięwzięć (środki przeznaczone na sfinansowanie zadań w całości lub stanowiące wkład własny do projektów wspartych środkami zewnętrznymi);
- środki organizacji społeczno-gospodarczych (sektora prywatnego- środki angażowane w efekcie samodzielnej realizacji projektów, wykorzystanie środków własnych do montażu finansowego w projektach wdrażanych dzięki programom pomocowym, inwestycje w formule partnerstwa publiczno-prywatnego);
- dodatkowe formy wsparcia dostępne w ramach specjalnych linii budżetowych, np. tarczy antykryzysowych;
- kredyty bankowe, pożyczki oraz inne instrumenty finansowe.

5.6 PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

Partycypacja społeczna została wprowadzona jako filar działań na różnych etapach (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, w tym finansowanie, monitorowanie i ewaluacja) procesu rozwoju społeczno-gospodarczego odbywającego się na terenie Gminy Komarów-Osada. Głównym celem tego rodzaju podejścia jest chęć podniesienia skuteczności i trwałości wyznaczonych kierunków działań oraz zwiększenia gotowości i świadomości mieszkańców o partycypacyjnym współdecydowaniu o obszarze gminy. Niezwykle istotne jest wzbudzenie przeświadczenia społeczeństwa o realnej możliwości decydowania o losach wspólnoty samorządowej. Ponadto włączenie szerokiego grona interesariuszy w proces

planowania rozwoju realizuje zasadę partnerstwa, polegającą na łączeniu szerokiego grona partnerów (w szczególności lokalnych społeczności i przedsiębiorców, a także ekspertów) w procesy programowania i wdrażania Strategii oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu, także z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty wdrożenia dokumentów mają dotyczyć. Przedmiotowa zasada bazuje na założeniu, że otoczenie środowiska lokalnego jest najważniejszym elementem tworzenia dokumentu, który ma stanowić narzędzie do projektowania konstruktywnych zadań, podejmowanych w celu rozwiązywania problemów i eliminacji niepożądanych zjawisk, a tym samym podnoszących jakość życia mieszkańców terenów zdegradowanych.

Zarówno proces analizowania i diagnozowania sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Komarów-Osada, jak i społecznego odbioru zagadnień objętych sytuacją kryzysową, odbywał się metodą partycypacyjną, u podstaw której leży przekonanie o niezbedności włączania mieszkańców i partnerów społecznych w przebieg planowania procesu rozwoju społeczno-gospodarczego danej jednostki organizacyjnej. Od samego początku autorzy niniejszego dokumentu, tj. samorząd gminy, uczestnicy oraz moderatorzy procesu, kładli szczególny nacisk na wagę rozwiązań organizacyjnych (poszukiwanie nowych dróg dojścia) oraz potrzebę zmiany społecznej świadomości w zakresie szukania innych rozwiązań problemów na obszarach kryzysowych, poza tworzeniem na nich kolejnych, nowych inwestycji.

Prace nad niniejszą Strategią prowadzone były w oparciu o model partycypacyjno-ekspercki. Czynny udział w pracach wziął **Zespół ds. opracowania Strategii**.

Działając na podstawie art. 10f ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.), oraz art. 6 ust.3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 z późn. zm.) oraz uchwały Nr XXVII/219/2021 Rady Gminy Komarów-Osada z dnia 29 kwietnia 2021 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu „Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030”, w tym trybu konsultacji, Wójt Gminy Komarów-Osada

przedłożył do konsultacji społecznych projekt *Strategii Rozwoju Gminy Komarów-Osada na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030*.

Zapraszano wszystkich zainteresowanych mieszkańców gminy oraz partnerów społecznych i gospodarczych do wyrażenia opinii i zgłaszania uwag do treści projektu dokumentu strategicznego.

Konsultacja społeczne przeprowadzone będą w dniach 18.08.2021 r. - 22.09.2021 r. w formach i trybie przewidzianym Uchwałą nr XXVII/219/2021 Rady Gminy Komarów-Osada z dnia 29 kwietnia 2021 r., która określiła szczegółowy tryb i harmonogram opracowania projektu Strategii, w tym tryb jej konsultacji, o których mowa w art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

W związku ze stanem epidemii i rozprzestrzenianiem się COVID-19 oraz w trosce o zdrowie mieszkańców, konsultacje odbywały się głównie za pośrednictwem zdalnych form komunikacji. Przewidziano również spotkanie konsultacyjne.

Wszelkie uwagi i wnioski można zgłaszać z wykorzystaniem dostępnego formularza w następujący sposób:

- a) osobiście do biura podawczego w siedzibie Urzędu Gminy Komarów-Osada, ul. Rynek 15 22-435 Komarów-Osada
- b) pocztą tradycyjną na adres Urzędu Gminy Komarów-Osada, ul. Rynek 15 22-435 Komarów-Osada,
- c) drogą mailową: poczta@komarow.pl lub faksem na nr: 84 6153185
- d) system ePUAP, adres skrytki Urzędu Gminy w Komarowie-Osada /komarow_osada/SkrytkaESP.

W dniu 09.09.2021 r. przewidziano spotkanie konsultacyjne, które odbędzie się w dniu 09.09.2021 r. o godz. 9.30 w sali Samorządowego Ośrodka Kultury w Komarowie-Osadzie, ul. Rynek 15.